

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav českých dějin

Diplomová práce

Jitka Friedlová

Majetkové zajištění panovnic do počátku 14. století

Possession ensuring of the sovereigns up to early 14th century

Na tomto místě bych chtěla srdečně poděkovat vedoucí diplomové práce
PhDr. Daně Dvořáčkové, Ph.D. za její ochotu, cenné rady a metodické vedení práce.

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 5. 8. 2015

Podpis:

Abstrakt:

Cílem diplomové práce je zkompletování majetkové držby českých kněžen a královen do počátku 14. století. V souvislosti s královnami se pro počátek 14. století často hovoří o vydělení takzvaných „věnných“ měst. Pod tímto pojmem vzniká představa kontinuity předávání vdovských statků. Abychom však mohli dojít k takovému zobecnění, je zapotřebí sledovat na základě rozboru zejména diplomatického materiálu a posléze i narativních pramenů majetkové zaopatření manželek panovníků již z hlediska předcházejícího vývoje. Podle interpretace existujících dokladů o majetkové držbě kněžen a královen, bude možné určit, zda existovala tradice v předávání určitých majetků, a to nejen královských měst, ale i dalších movitých, nemovitých majetků, práv i peněžních platů. Získaná fakta práce zasazuje do kontextu s právním ukotvením manželského a vdovského stavu. Pro tyto 2 kategorie je rozlišeno, zda lze držbu, s níž panovnice disponovala ztotožnit s věnem, obvěněním či čistě osobním vlastnictvím. Vzájemná komparace mezi držbou panovnic cílí na představení různých přístupů k vedení majetkových záležitostí s větší či menší mírou iniciativy.

Klíčová slova: Kněžny a královny, obvěnění, vdovské věno, vdovský status, lokace majetku, kontinuita vlastnictví, majetková politika

Abstract:

The aim of this work is to complete property tenure of Czech princesses and queens until the beginning of the 14th century. In connection with queens talk we about “*dowry towns*” formation. Under this term arises idea of the continuity of the transfer of widow’s property. To be able to make such a generalization, it is necessary to study the provision of property wives of rulers from the standpoint of the previous developments, especially on the basis of diplomatic material and subsequently of narrative sources. According to the interpretation of existing proofs of property possession by princesses and queens, it will be possible to determine, whether there was a tradition of transfer of certain goods, not only towns but also movable and immovable property, rights and pecuniary pays. Obtained facts put the work into context of legal anchoring marital and widow’s status. It is differentiated for

these two categories, whether tenure which the queens were endowed with was the dowry, jointure or purely personal property. Mutual comparison between property tenure of female sovereigns is focused on presentation of different approaches to management of property issues with a greater or lesser degree of initiative.

Keywords: Princesses and queens, dowry, jointure, widow's status, location of possession, continuity of ownership, property policy

Obsah:

1. ÚVOD.....	8
2. ROZBOR PRAMENŮ A LITERATURY K TÉMATU.....	10
3. METODIKA.....	15
4. POSTAVENÍ ŽENY A MAJETKOPRÁVNÍ USPOŘÁDÁNÍ.....	17
4. 1. Panenství, manželství a věno.....	17
4. 2. Vdovství a obvěnění.....	23
4. 3. Zajištění a správa věnných statků panovnic.....	26
5. DOKLADY ZAOPATŘENÍ A DRŽBY PANOVNIC.....	35
5. 1. Doklady na základě diplomatického materiálu.....	35
5. 2. Držba zaznamenaná narativními prameny.....	89
5. 3. Sporný a fiktivní majetek.....	93
5. 4. Opakovaná držba v řadě panovnic.....	105
5. 5. Role v majetkoprávních jednáních.....	110
6. ZÁVĚR.....	124
7. SEZNAM PRAMENŮ A LITERATURY.....	130
7. 1. Prameny.....	130
7. 2. Literatura.....	134
8. PŘÍLOHY.....	145
8. 1. Tabulkový přehled.....	145
8. 2. Mapy a lokace majetků kněžen a královen.....	164
8. 3. Mapy a lokace majetků kněžen a královen – souhrn.....	188

Seznam zkratek:

AČ	Archiv Český
CDLS	Codex diplomaticus Lusatiae Superioris
CDHE	Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus
CDM	Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae
CIB	Codex iuris Bohemici
CIM	Codex iuris municipalis
ČMM	Časopis Matice moravské
ČSPS	Časopis Společnosti přátel starožitností
DaS	Dějiny a současnost
FF MUNI	Filozofická fakulta Masarykovy univerzity
FF UK	Filozofická fakulta Univerzity Karlovy v Praze
FRA	Fontes rerum Austriacarum
FRB	Fontes rerum Bohemicarum
HO	Historický obzor. Časopis pro výuku dějepisu a popularizaci historie
MiÖG	Die Mitteilungen des Instituts für Österreichische Geschichtsforschung
MHB	Medievalia historica Bohemica
MVDGB	Mitteilungen des Vereins für Geschichte der Deutschen in Böhmen
RBM	Regesta diplomatica nec non epistolaria regni Bohemiae et Moraviae
RI	Regesta Imperii

1. ÚVOD

Pro předkládanou práci zkoumající majetkové zajištění kněžen a královen do počátku 14. století vychází penzum zkoumané látky z potřeby komplexně vyložit pramenné doklady o hmotném zabezpečení panovnic. V rámci zvoleného tématu necílí práce na širší obsáhnutí jejich biografii, nýbrž si klade za cíl vytvořit ucelený obraz majetkové držby jednotlivých kněžen a královen. Přímé prameny právní povahy však v našem prostředí máme k dispozici až od poloviny 14. století.¹ Jako základní přístup se proto jeví studium listinného materiálu, které nejvýrazněji zachycuje aplikaci právních zvyklostí v praxi. Na základě takto uceleného podání bude možné určit i možnost disponování manželek panovníků s právy k majetku. Tato možnost částečně vyplývala ze souvislosti s dobovým nahlížením na manželský a vdovský stav, kdy v obecném měřítku manželky a vdovy požívaly různou míru nezávislosti i při manipulaci se svým hmotným zajištěním.

Specifická role panovnic je v problematice postavení žen ve vztahu k majetku samostatnou veličinou ke zpracování. Z působnosti královských manželek či vdov v majetkově-správní oblasti je možné usuzovat na míru samostatnosti, s níž jako ženy mohly vystupovat a uskutečňovat své záměry. Jejich možnost manipulovat a nakládat se svěřeným majetkem se mohla řídit stejnými pravidly podléhajícími určitým omezením. Stejně tak však nemusely být limity při jejich manipulaci se jměním nikterak fixní a mohly se do značné míry lišit. Pak by bylo vhodné zaměřit se na okolnosti a podmínky, od nichž se odvíjely majetkové transakce.

Sledování hmotného zajištění panovnic je o to složitější, že se nejednalo v pravém slova smyslu o vlastnictví, nýbrž o držbu. Skutečným vlastníkem jmění, které jim bylo svěřeno, byl panovník a jemu příslušel hlavní dohled nad statky jeho manželky. Proto je při jednání o jejich majetkových záležitostech často zaznamenán i manžel. Vzhledem k tomu, že panovník/manžel hrál v otázce zaopatření kněžny či královny nezastupitelnou roli, musí se práce nedílně zaměřit i na jeho osobnost/ či osobnosti a na vliv na majetkové transakce manželek. Bude zajímavé sledovat, do jaké míry ponechávali panovníci prostor svým ženám, aby mohly samostatně vystupovat. Vycházíme-li však z předpokladu, že bylo běžné, aby

¹ *Řád práva zemského*, in: Archiv Český (AČ), díl II, František Palacký (ed.), Praha 1842; *Maiestas Carolina*, in: Archiv Český (AČ), díl III, František Palacký (ed.), Praha 1844, s. 65-180; *Kniha Drnovská*, Vincenc Brandl (ed.), Brno 1868; *Kniha Tovačovská*, Vincenc Brandl (ed.), Brno 1868; *Ordo iudicii terre*, in: Codex juris Bohemici (CIB), II/2, H. Jireček (ed.), Praha 1870, s. 198-225; *Maiestas Carolina*, in: Codex iuris Bohemici (CIB), díl II/2, Hermenegild Jireček (ed.), Praha 1870; s. 100-188; *M. Viktorina Kornela ze Všehrd O právích země české knihy devatery*, Hermenegild Jireček (ed.), Praha 1874; *Nejvyššího sudího království českého pana Ondřeje z Dubé Práva zemská česká*, František Čáda (ed.), Praha 1930.

panovník uplatňoval svou pravomoc nad majetkem své ženy, nevíme pak, jak si vysvětlovat takové případy, kdy vládce nevystupoval v darovacích a prodejních listinách své ženy. Práce si tedy klade otázku, zda mohlo takové jednání odrážet vzájemný vztah královského páru a s tím i osobní přístup té které panovnice, nebo zda mohla sehrát svou roli i momentální životní situace, v níž se dotyčná nacházela. Nabízí se rovněž otázka, zda bylo možné, aby takové jednání ukazovalo na přítomnost osobního vlastnictví kněžny či královny v tom smyslu, jak ho chápeme dnes. Předmět zkoumání nedílně představuje rovněž i problematika společného vystupování knížecího či královského páru v obchodních záležitostech. Taková vzájemná kooperace by pak sice vypovídala o tom, že sdíleli své obchodní záležitosti, na druhou stranu by ztížila možnost rozlišení, zda se jednalo o společný majetek, či nikoliv.

Pokud bádání vychází z předpokladu, že manžel mohl být jednatelem při obchodních a jiných transakcích týkajících se jmění manželky či případně pouhým petitem nebo jejich stvrzovatelem, ptáme se rovněž, zda bylo možné, aby si mohly i jiné osoby, řadící se k určitému okruhu lidí, činit právo podobným způsobem zasahovat do tohoto jednání. U těchto osob bychom posléze předpokládali i existenci jejich vlastních nároků k držbě.

Ani podstata držby majetku kněžen a královen není zcela jednoznačná. Otázkou tedy rovněž zůstává i rozlišení jednotlivých hmotných statků na ty, o nichž můžeme hovořit jako o věně, obvěnění či o osobním majetku. Výčet jmění a důchodů nabude výpovědní hodnoty také teprve v okamžiku, kdy bude možné provést vzájemné srovnání mezi jednotlivými držitelkami, abychom určili míru agility, s níž vystupovaly. Zmapování jmění u každé jednotlivé kněžny či královny pak konečně odhalí, do jakých lokalit se obvěnění nejčastěji soustředilo.

Jedním z hlavních cílů této práce pak zůstává využít získaný přehled doložených majetků pro sledování kontinuity v předávání statků v určitých lokalitách. Pokud zde existovala delší tradice v zachování práv panovnic k některým majetkům, předznamenal by takový vývoj situaci, ke které došlo v první polovině 14. století, a do níž klade historiografie formální konstituování tzv. „*věnných statků*.“ Opakovaná držba v řadě panovnic do roku 1310 by znamenala, že tento jev nebyl novinkou. Zároveň by bylo možné přehodnotit nahlížení na tyto statky z pohledu hodnoty a výnosů, které přinášely své dosavadní paní. Možná by pak cennějším kritériem pro volbu pojištění věna bylo právě dlouhodobé přetrvávání majetkových práv kněžen a královen.

2. ROZBOR PRAMENŮ A LITERATURY K TÉMATU

Pramenná základna ke studiu ženské otázky pro české prostředí byla nejobsáhleji sumarizována v práci Boženy Kopičkové *Historické prameny k studiu postavení ženy v české a moravské středověké společnosti*.² Pro problematiku žen ve vztahu k majetku jsou primárním zdrojem informací prameny odrážející zavedenou každodenní praxi při uplatňování majetkových práv jako listiny či testamenty, tzn. diplomatický materiál. Tato práce nejčastěji využívá listinných edic *Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae*, *Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae* a *Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae*.³ Pro sledování majetkového zázemí kněžen a královen uplatňuje rovněž písemnosti z edic *Codex iuris municipalis regni Bohemiae*, *Listy kláštera Zbraslavského* a *Archivum Coronae regni Bohemiae*.⁴ Je možné čerpat také ze zahraničních edic.⁵ Doplňme, že pro ucelené podání diplomatického materiálu nelze opomenout ani vzorové písemnosti z formulářových sbírek.⁶

Prameny, které měly zapotřebí vymezit a zaznamenat právní normativy tak, jak měly být podle daných principů aplikovány, tj. právní knihy, zákoníky a zemská zřízení, pro sledované období většinou postrádáme. V době raného a vrcholného středověku lze hovořit

² Božena KOPIČKOVÁ, *Historické prameny k studiu postavení ženy v české a moravské středověké společnosti, Historische Quellen zum Studium der Stellung der Frau in der böhmischen und mährischen mittelalterlichen Gesellschaft (interdisciplinární pojetí studia)*, Praha 1992.

³ *Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae* (CDM), díl I-VI, Antonín Boček – Josef Chytil (edd.), Olomucii; Brunae 1836-1854; *Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae* (RBM), I-IV, Karel Jaromír Erben – Josef Emler (edd.), Pragae 1855-1892; *Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae* (CDB), díl I-V/II, Gustav Friedrich - Zdeněk Kristen – Jan Bistřický - Jindřich Šebánek – Sáša Dušková (edd.), Pragae, 1904-1981.

⁴ *Codex iuris municipalis regni Bohemiae* (CIM), díl II, IV/1, Jaromír Čelakovský - Antonín Haas (edd.), Praha 1895, 1954; *Listy kláštera Zbraslavského*, Ferdinand. P. Tadra (ed.), Praha-Zbraslav 1904; *Archivum Coronae regni Bohemiae*, díl II, Václav Hrubý (ed.), Pragae 1928.

⁵ *Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus* (CDHE), tomus V/1; VII/1, György Fejér (ed.), Budae 1829; 1831; *Codex epistolaris Johannis regis Bohemiae. Briefe des Königs Johann von Böhmen, seiner Verwandten und anderer Zeitgenossen*, Theodor Jacobi (ed.), Berlin 1841; *Regesta Imperii*, díl V/1.1, *Jüngere Staufer (1198-1272). Staufer, Kaiser und Könige*, Böhmer - Ficker (edd.), Stuttgart 1849; *Codex diplomaticus Lusatiae Superioris* (CDLS), díl I, Gustav Köhler (ed.), Goerlitz 1856; *Az Arpád-házi királyok okleveleinek kritikai jegyzéke. (Regestaregum stirpis Arpadianae critico-diplomatica)*, tomus I (1001-1270), Imre Szentpétery (ed.), Budapest 1923.

⁶ *Ueber Formelbücher, zunächst in Bezug auf böhmische Geschichte nebst Beilagen*, I-II, František Palacký (ed.), Prag 1842, 1847; *Urkundliche Formelbuch des Königlich Notars Henricus Italicus aus der Zeit der Könige Ottokar II. und Wenzel II. von Böhmen*, Johannes Voigt (ed.), in: *Archiv für Kunde österreichischen Geschichtsquellen*, 29, Wien 1863; *Das St. Pauler Formular. Briefe und Urkunden aus der Zeit König Wenzels II.*, Joseph Loserth (ed.), Praha 1896; *Formulář Biskupa Tobiáše z Bechyně (1279-1296)*, Jan Bedřich Novák (ed.), Praha 1903.

o převažujícím vlivu kanonického práva.⁷ Jako zdroj práva světského jmenujme zejména zákoník římského práva *Corpus iuris civilis*.⁸ V našem prostředí poukazují na postavení žen nebo řeší otázku ženských práv například kronikář Kosmas či tzv. *Břetislavova dekreta*.⁹

I když pro bádání, které se omezuje na dobu do počátku 14. století nelze vycházet z výpovědi pozdně středověkých a raně novověkých pramenů právní povahy,¹⁰ je možné přistupovat k některým faktům jako k dílčím exkursům. V takovém případě pak doklady přesahující časově vymezené téma ilustrují rozdíl mezi předchozím a pozdějším stavem. Tyto mladší prameny mohly totiž vzniknout z potřeby shrnout a sjednotit starší úzus ve výkonu práva, ale stejně tak mohly sledovat ta odvětví, která prozatím nebyla dostatečně regulována nebo se vymykala dosavadním zvyklostem, a bylo zapotřebí je normativně ukotvit.

Jako sekundární zdroj informací se nabízí narativní prameny. Možnost vyčíst dílčí zmínky lze z legendistických zpracování života Svaté Ludmily, tj. *Život sv. Lidmily a sv. Václava*, *Život sv. Lidmily*, *Diffudente sole* a *Křišťanův život sv. Ludmily a sv. Václava*. Kvantitou dochovaných zmínek však pro vytčené období poslouží svými historickými záznamy kroniky jako *Kosmova kronika česká*, *Kanovník vyšehradský*, *Kronika Mnicha sázavského*, *Vincenciova kronika*, *Jarlochova kronika*, *Pokračovatelé Kosmovi*, *Kronika Otakara Štýrského*, *Zbraslavská kronika*, *Kronika tak řečeného Dalimila*, *Kronika Přibíka Pulkavy z Radenína* a *Kronika opata Neplacha*.¹¹

⁷ *Gratiani Decretum*, tomus I-V, Leena Löfstedt (ed.), Helsinki 1992-2001.

⁸ *Corpus iuris civilis. Volumen prius, Institutiones et Digesta*, Paul Krüger – Mommsen Theodor (ed.), Berolini - Weidmann 1872; *Corpus iuris civilis. Volumen secundum, Codex iustinianus*, Paul Krüger (ed.), Berolini - Weidmann 1929.

⁹ *Edictum Boleslai ducis; Dekreta Bracislai ducis*, in: *Codex iuris Bohemici*, díl I, Hermenegild Jireček (ed.), Pragae 1867; *Kosmův letopis český*, in: *Fontes rerum Bohemicarum (FRB)*, díl II, Josef Emler (ed.), Praha 1874; *Kosmova kronika česká*, Zdeněk FIALA – Marie BLÁHOVÁ (edd.), Praha 1975.

¹⁰ *Ordo iudicii terrae*, in: *Archiv Český (AČ)*, díl II, František Palacký (ed.), Praha 1842; *Maiestas Carolina*, in: *Archiv Český*, díl III, František Palacký (ed.), Praha 1844, s. 65-180; *Ze starých desk zemských království českého r. 1460*, in: *Archiv Český*, díl III, František Palacký (ed.), Praha 1844; *Zřízení zemské království českého za krále Vladislava roku 1500 vydané*, in: *Archiv Český*, díl V, František Palacký (ed.), Praha 1862; *Kniha Drnovská*, V. Brandl (ed.), Brno 1868; *Kniha Tovačovská*, V. Brandl (ed.), Brno 1868; *Maiestas Carolina*, in: *CIB II/2*, s. 100-188; *Ordo iudicii terrae*, in: *Codex iuris Bohemici (CIB)*, díl II-2, Hermenegild Jireček (ed.), Praha 1870, s. 198-225; *Reliquiae tabularum terrae*, díl I, Josef Emler (ed.), Praha 1870; 1872; *Libri citationum et sententiarum seu Knihy pŕhonné a nálezové*, díl I-II, Vincenc Brandl (ed.), Brunae 1871-1873; *M. Viktorina Kornela ze Všehrd O právích země české knihy devatery*, Hermenegild Jireček (ed.), Praha 1874; *Listiny Jindřicho-Hradecké z let 1388-1529*, in: *Archiv Český (AČ)*, díl XI, Josef Kalousek (red.), Praha 1892; *Nejvyššího sudího království českého pana Ondřeje z Dubé Práva zemská česká*, František Čáda (ed.), Praha 1930.

¹¹ *Diffudente sole*, in: *Fontes rerum Bohemicarum (FRB)*, díl I, Josef Emler (ed.), Praha 1873; *Křišťanův život sv. Ludmily a sv. Václava*, in: *Fontes rerum Bohemicarum*, díl I, Josef Emler (ed.), Praha 1873; *Život sv. Lidmily*, in: *Fontes rerum Bohemicarum (FRB)*, díl I, Josef Emler (ed.), Praha 1873; *Život sv. Lidmily a sv. Václava*, in: *Fontes rerum Bohemicarum (FRB)*, díl I, Josef Emler (ed.), Praha 1873; *B. letopis Jarlocha, opata kláštera Milevského*, in: *Fontes rerum Bohemicarum (FRB)*, díl II, Josef Emler (ed.), Praha 1874-1877; *Kanovník Vyšehradský*, in: *Fontes rerum Bohemicarum (FRB)*, díl II, Josef Emler (ed.), Praha 1874; *Kosmův letopis český*, in: *FRB II*, Josef Emler (ed.), Praha 1874; *Letopis Vincencia, kanovníka kostela Pražského*, in: *Fontes rerum Bohemicarum (FRB)*, díl II, Josef Emler (ed.), Praha 1874-1875; *Pokračovatelé Kosmovi. Vypravování o zlých létech po smrti krále Přemysla Otakara II.*, in: *Fontes rerum Bohemicarum*, díl II, Josef Emler (ed.), Praha 1874-

Výzkum ženské problematiky se u nás prozatím převážně koncentroval na konkrétní ženské osobnosti, kdy vznikly biografické studie nebo výjimečně i biografické monografie. V převážné většině byly ženy zahrnuty do kompendií o českých dějinách, kde ale vystupují více příležitostně, přičemž se jedná o obecný popis v rovině konstatování.¹² Výzkum k postavení urozené ženy ve společnosti z hlediska tzv. *gender studies* můžeme vysledovat

1875; *Rýmovaná kronika česká*, in: *Fontes rerum Bohemicarum (FRB)*, díl III, Josef Jireček - Josef Emler (edd.), Pragae 1882, s. 1-302; *Petra Žitavského Kronika zbraslavská*, in: *Fontes rerum Bohemicarum (FRB)*, díl IV, Josef Emler (ed.), Pragae 1884; *Ottokars Österreichische Reimchronik*, in: *Monumenta Germaniae Historica. Deutsche Chroniken V/1, 2*, Joseph Seemüller (ed.), Hannover 1890-1893; *Kronika Pulkavova*, in: *Fontes rerum Bohemicarum (FRB)*, díl V, Josef Emler (ed.), Praha 1893; *Kronika Mnicha sázavského*, in: Pokračovatelé Kosmovi, Zdeněk Fiala – Marie Bláhová (edd.), Praha 1974; *Kosmova kronika česká*, Z. Fiala – M. Bláhová (edd.), Praha 1975; *Zbraslavská kronika. Chronicon Aulae Regiae*, Zdeněk Fiala - František Heřmanský; Rudolf Mertlík (edd.), Praha 1976; Jan NEPLACH, *Stručné sepsání Kroniky římské a české*, in: *Kroniky doby Karla IV.*, Marie Bláhová (ed.), Praha 1987; *Přibika z Radenína, řečeného Pulkava, Kronika Česká*, in: *Kroniky doby Karla IV.*, Marie Bláhová (ed.), Praha 1987; *Fuit in provincia Bohemorum; Vita et passio sancti Wenceslai et sanctae Ludmilae aviae eius*, in: *Středověké legendy o českých světcích*, Jaroslav Kolár – Markéta Selucká (edd.), Praha 2011.

¹² Výběrově: Jan Kapistran VYSKOČIL, *Blahoslavená Anežka Česká*, Praha 1933; Jiřina VOTOČKOVÁ-JOACHIMOVÁ, *Aněžka Přemyslovna*, Praha 1940; Jaroslav Václav POLC, *Světice Anežka Přemyslovna*, Praha 1988; Zdeňka HLEDÍKOVÁ, *Alžběta Rejčka*, in: *Dějiny a současnost (DaS)*, r. 13, č. 5, Praha 1991, s. 7-12; Luboš POLANSKÝ, *Spory o původ české kněžny Emmy, manželky Boleslava II.*, in: *Přemyslovský stát kolem roku 1000. Na paměť knížete Boleslava II. (+ 7. února 999)*, Praha 2000 s. 27-48; Zdeňka HLEDÍKOVÁ, *Alžběta, dcera Václava III.*, in: *Mediaevalia Historica Bohemica*, 8, Praha 2001, s. 43-49; František KAVKA, *Čtyři ženy Karla IV. Královské sňatky*, Praha - Litomyšl 2002; Emanuel VLČEK, *Judita Durynská. Paní znamenité krásy a ducha neobyčejného*, in: *Vesmír*, r. 10, Praha 2002, s. 561-565; Marie BLÁHOVÁ, *Císařovna Anna Svidnická. Manželka Karla IV. Její korunovace v Cáchách 9. února 1354 a v Římě 4. května 1355*, in: *Cáchy a Praha. Korunovační města Evropy. Příspěvky spolku Kulturverein Aachen-Prag e. V. Díl I.* 1998-2003, Praha 2005, s. 81-88; Irena PROKOPOVÁ, *Guta Habsburská. Česká královna a její dvůr*, in: *Časopis Společnosti přátel starožitností (ČSPS)*, r. 43 (113), č. 4, Praha 2005, s. 189; Irena MORAFCOVÁ, *Dvůr královny Markéty Babenberské mezi lety 1246-1266*, in: *Dvory a rezidence ve středověku*, Praha 2006, s. 21-42; Zdeňka ŽÁČKOVÁ, *Česká královna Viola Těšínská*, r. 49, č. 4, Těšínsko 2006, s. 1-7; Zdeňka HLEDÍKOVÁ, *Závěť Elišky Přemyslovny*, in: *Královský Vyšehrad. 3. Sborník příspěvků ze semináře Vyšehrad a Přemyslovci*, Kostelní Vydří 2007, s. 128-143; Martin WIHODA, *Moravská markraběnka Heilwida*, in: *Od knížat ke králům. Sborník u příležitosti 60. narozenin Josefa Žemličky*, Eva Doležalová – Robert Šimunek (edd.), Praha 2007, s. 96-104; Jarmila HÁSKOVÁ, *Emma Regina. Vznešená česká kněžna*, in: *Emma Regina. Civitas Melnic. Sborník příspěvků z konference u příležitosti 1000. výročí úmrtí kněžny Emmy Reginy († 2. 11. 1006) a 80. jubilea narození Pavla Radoměrského (* 23. 11. 1926) konané 9. listopadu 2006 v Regionálním muzeu Mělník*, Mělník 2008, s. 61-66; Peter FUTÁK, *Královna Konstancie Uherská a Hodonín*, in: *Středověká města na Moravě a v sousedních zemích, Hodonín 2009*, s. 41-48; Małgorzata DUCZMAL, *Ryksa Piastówna. Królowa Czech i Polski*, Poznań 2010; Dana DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ, *Eliška Rejčka (Richenza Velkopolská) a Rudolf Kaše*, in: *Královský sňatek. Eliška Přemyslovna a Jan Lucemburský – 1310*, Klára Benešová (ed.), Praha 2010, s. 304-305; EADEM, *Aněžka, vévodkyně rakouská, dcera českého krále (1269-1296)*, in: *Mediaevalia Historica Bohemica*, Jan Zelenka (red.), 13, č. 1, Praha 2010, s. 47-76; Kateřina TELNAROVÁ, *„Anna, královna česká“*. *Nejstarší dcera Václava II. a její osudy*, in: *Mediaevalia Historica Bohemica (MHB)*, r. 13, č. 1, Praha 2010, s. 77-110; Jana VÍTOVÁ, *Majetkové poměry královny Elišky Rejčky*, bakalářská práce obhájená na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity (FF MUNI), Brno 2010; Dana DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ, *Sv. Anežka Česká a její doba*, in: *Posel z Budče. Almanach poutníků na staroslavnou Budeč*, č. 28, Kladno 2011, s. 1-5; Kateřina CHARVÁTOVÁ, *Eliška Rejčka a její partner Jindřich z Lipé*, in: *Lucemburkové. Česká koruna uprostřed Evropy*, Praha 2012, s. 187-190; Dana DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ, *Královské dcery na dvoře Václava II.*, in: *Dějiny a současnost*, r. 35, č. 3, Praha 2013, s. 14-18; Eva DOLEŽALOVÁ, *Markéta Přemyslovna a Dagmar Dánská. Zapomenutá a znovunalezená princezna*, in: *Dějiny a současnost. Kulturně historická revue*, r. 35, č. 3, Praha 2013, s. 19-29; Tereza BLAŽKOVÁ, *Viola Těšínská a její doba*, práce obhájená na Pedagogické fakultě Univerzity Karlovy, Praha 2014.

u nás až ve studiích Boženy Kopičkové.¹³ Věnovala se ženské problematice v domácí historiografii dosud skutečně nejvíce, ale konkrétní výstupy pak prezentovala hlavně na příkladech českých královen. Zde rozpracovávala hlavně společensko-normativní témata jako manželské spory, sňatky a osudy jednotlivých žen. Jako klíčová se ale ukazuje již zmiňovaná sumarizace pramenů, kterou pro ženské bádání, resp. konkrétně výzkum žen z vyšší společnosti, u nás představila jako jedna z prvních badatelek vůbec.¹⁴ K dalším metodickým studiím můžeme zařadit např. také práce Michaely Malaníkové, které si rovněž kladou otázku po možnostech genderového studia ve středověkých Čechách. Její záběr se však týká hlavně městského prostředí.¹⁵

V obecném historiografickém kontextu platí, že pokud docházelo k nějaké výraznější reflexi žen v odborné literatuře, byly vyzdvihovány zejména takové ženy, jejichž gloriolu budovala a přenášela křesťanská tradice.¹⁶ Stejná tradice však také zakotvila misogynický

¹³ Zvláště: Božena KOPIČKOVÁ, *Urozená paní*, in: *Člověk českého středověku v českých zemích*, František Šmahel- Martin Nodl (edd.), Praha 2002.

¹⁴ Božena KOPIČKOVÁ, *Ženská otázka v českém středověku. Současný stav bádání a směry dalšího vývoje. Část 1.*, in: *Československý časopis historický*, Jurij Křížek (red.), 37, r. 87, č. 4, Praha 1989, s. 561-574; z biografii: EADEM, *Eliška Přemyslovna: královna česká 1292-1330*, Praha 2003; pro jednotlivé studie srov. pozn. 6, 9, 12 a bibliografie Boženy Kopičkové viz níže v seznamu literatury.

¹⁵ Michaela MALANÍKOVÁ, *Norma versus realita. Metodologická poznámka k možnostem zkoumání historické role žen na příkladu středověkého Brna*, in: *Sborník prací Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, Řada společenských věd*, Jaroslav Vaculík (red.), r. 215, č. 22, Brno 2007, s. 163-165; EADEM, *Ženy, muži a středověk aneb Úvaha nad možnostmi a limity využití kategorie genderu v medievistice*, in: *Historik na Moravě. Profesoru Jiřímu Malířovi, předsedovi Matice moravské a vedoucímu Historického ústavu FF MU, věnují jeho kolegové, přátelé a žáci k šedesátinám*, Brno 2009, s. 603-609; EADEM, *"Aby se žádné pohlaví necítilo opovrženým, přijal Bůh podobu muže a zrodil se z ženy". Zkoumání středověku prizmatem genderu*, in: *Historická dílna. 7. Sborník příspěvků přednesených v roce 2012*, Plzeň 2013, s. 123-132.

¹⁶ Výběrově: Vladimír KUČERA, *Blahoslavená Anežka česká*, Brno 1942; J. V. POLC, *Světičky Anežka Přemyslovna*, Praha 1988; Helena SOUKUPOVÁ, *Svatá Anežka Česká v legendě a skutečnosti*, in: *Dějiny a současnost. Kulturně historická revue*, 14, č. 4, 1992, s. 11-17; Milan BUBEN, *Zdislava z Lemberka kanonizována*, in: *Střední Evropa. Revue pro středoevropskou kulturu a politiku*, r. 11, č. 50, 1995, s. 63-70; Jana BARTUŇKOVÁ – Alena ZACHOVÁ, *Zdislava z Lemberka aneb O zázraku*, in: *Bloudění časem a prostorem - Jaroslav Durych známý a neznámý (Sborník příspěvků z II. literární laboratoře, konané v Hradci Králové 25. - 26. ledna 1996)*, Jan Dvořák – Nella Mlsová (edd.), Hradec Králové 1997, s. 201-205; Pavlína RYCHTEROVÁ, *Ženská zbožnost ve středověku. Některé aspekty jejího výzkumu*, in: *Dějiny žen aneb Evropská žena od středověku do poloviny 20. století v zasetí historiografie. (Sborník příspěvků z IV. pardubického bienále 27. - 28. dubna 2006)*, Kateřina Čadková – Milena Lenderová – Jana Stráníková (edd.), Pardubice 2006, s. 115-124; Petr KUBÍN, *Anežka a Eliška Přemyslovny. Pokus o svatořečení v královské rodině*, in: *Ve znamení zemí Koruny české. Sborník k šedesátým narozeninám profesorky Lenky Bobkové*, Praha 2006, s. 186-197; Martin NODL, *Středověké dilema ženské svatosti*, in: *Dějiny žen aneb Evropská žena od středověku do poloviny 20. století v zasetí historiografie. (Sborník příspěvků z IV. pardubického bienále 27. - 28. dubna 2006)*, K. Čadková – M. Lenderová – J. Stráníková (edd.), Pardubice 2006, s. 105-114; Markéta ŠPŮROVÁ, *Středoevropské zbožné ženy z panovnického prostředí ve 13. století a jejich vztah k rodovým fundacím*, in: *Od knížat ke králům. Sborník u příležitosti 60. narozenin Josefa Žemličky*, Praha 2007, s. 230-236; Kateřina ČADKOVÁ, *Ženská zbožnost 13. věku - stejné výzvy, různý prostor? Srovnání prostředí Itálie a českých zemí*, in: *Církev, žena a společnost ve středověku. Sv. Anežka Česká a její doba*, Petr Polehla – Jan Hojda (redd.), Ústí nad Orlicí 2010, s. 87-96; Petr POLEHLA – Petr KUBÍN et al., *Církev, žena a společnost ve středověku. Sv. Anežka Česká a její doba*, Ústí nad Labem 2010; Miroslav ŠMIED – František ZÁRUBA (edd.), *Svatá Anežka Česká a velké ženy její doby. Die heilige Agnes von Böhmen und die großen Frauengestalten ihrer Zeit*, Praha 2013.

postoj ve středověké křesťanské společnosti, který byl zdůvodňován hlavně ženskou tělesností. Toho se dotkla nejvíce opět zmiňovaná Božena Kopiczková.¹⁷

Dílčí studie, články a práce dalších badatelů byly nadále soustředěny především na životy a osudy jednotlivých příslušnic královského rodu nebo na výjimečné osudy některých z urozených žen. Jmenovitě se jednalo o sledování osudů kněžny Emmy, královny Judity Durynské, moravské markraběnky Heilwidy, dánské královny Dagmar alias Markéty Přemyslovny, královny Konstancie Uherské, královské dcery Anežky České, královny Kunhuty Štaufské a Markéty Babenberské, dále Kunhuty Haličské/Uherské nebo rakouské vévodkyně Anežky Přemyslovny. K závěru přemyslovského věku pak patří studie ke královně Gutě Habsburské, Elišce Rejčce, Viole Těšínské, Anně Přemyslovně a Elišce Přemyslovně.¹⁸

Na právní postavení žen ve společnosti se ve větší míře zaměřily spíše jen starší práce, které ale neřešily nijak výrazně majetkově-právní problematiku žen ve středověku, a navíc se věnovaly předně raně-novověkému období. Konkrétně Jan Erazim Vocel, Jaromír Haněl, Vincenc Brandl, Anděla Kozáková a Jan Kapras.¹⁹ V historiografii se však objevily i výzkumy zaměřené na dějiny rodiny a dětí, s nimiž je téma ženy jako matky rovněž spojováno.²⁰

¹⁷ Tento názor reflektovalo od dob antiky zejména myšlení filozofa Aristotela (4. st. př. Kr.), římského politika a řečníka Cicerona (1. st. př. Kr.), potvrzuje ho židovský filozof Philon (1. st. po Kr.), římský právník Ulpianus (3. st. po Kr.), učení apoštola Pavla, církevních Otců sv. Ambrože (340 – 397), sv. Augustina (354 – 430), sv. Jeronýma (342 – 420), filozofů a teologů Isidora Sevillského (560/1 – 636), Jana Scotuse Eriugeny (810/815? – 877), Petra Abelárda (1079 – 21. dubna 1142), Huga od sv. Viktora (1096 – 1141), Roberta z Liège (neboli Reperta z Deutz), Petra Lombardského (1100 – 1164), Ondřeje od sv. Viktora († 1175), Petra Jedlíka Comestora (1100? – 1180?), Alberta Velikého (1193/1206/12 – 1280), Tomáše Akvinského (kol. 1225 – 1274), encyklopedisty Honoria z Autun (1. pol. 12. století) a teologů a kazatelů Alaina z Lille (před 1128 – 1202), Jakuba z Vitry (1160/1170 – 1240/1244) a Humberta de Romanis (1190/1200 – 14. července 1277) atd., Milena LENDEROVÁ – Božena KOPIČKOVÁ – Jana BUREŠOVÁ – Eduard MAUR (edd.), *Žena v českých zemích od středověku do 20. století*, Praha 2009, s. 20-25; P. POLEHLA – P. KUBÍN (edd.), *Církev, žena a společnost ve středověku*, s. 80-83, 111; Božena KOPIČKOVÁ, *Žena evropského středověku v zajetí své doby*, in: Eva nejen v ráji. Žena v Čechách od středověku do 19. století, Milena Lenderová (ed.), Praha 2002, s. 13-44, zde s. 13-22.

¹⁸ Viz poznámka č. 12.

¹⁹ Jan Erazim VOCEL, *Postavení ženského pohlaví v právu českém*, in: Právník, r. 1, Praha 1861; Vincenc BRANDL, *Právní postavení ženského pohlaví v Čechách*, in: Právník, r. 9, Praha 1870, s. 757-779; Jaromír HANĚL, *Věno v právu slovanském*, in: Právník, r. 10, Praha 1871, s. 793-801; r. 11, Praha 1872, s. 518-565; s. 771-776; Anděla KOZÁKOVÁ, *Právní postavení ženy v českém zemském právu*, Praha 1926; Jan KAPRAS, *Manželské právo majetkové dle českého práva zemského*, Praha 1908.

²⁰ Výběrově: Klaus ARNOLD - Eduard MAUR, *K sociálním dějinám dětství ve středověku*, in: Historická demografie, r. 15, 1991, s. 123-140; Božena KOPIČKOVÁ, *Žena a rodina v husitství. (Současný stav bádání)*, in: Husitský Tábor. Sborník Husitského muzea Tábor, Husitské muzeum v Táboře, r. 12, 1999, s. 37-48; EADEM, *Vstup české medievalistiky do studia dětské evropské problematiky ve středověku? Glosy a otázky*, in: Dítě a dětství napříč staletími. 2. Pardubické bienále. 4. - 5. dubna 2002, Pardubice 2003, s. 49-60; Martin NODL, *Dvě tváře dětství. Malí dospělí a děti-hříšníci ve středověku*, in: Dějiny a současnost. Kulturně historická revue, r. 28, č. 1, 2006, s. 30-33; Hana CHORVÁTOVÁ, *Podoby rodiny v ranom středoveku*, in: Křesťanstvo v časoch sv. Vojtecha. Christianity during Period of St. Adalbert, Kraków 2009, s. 140-151; EADEM, *Deti a detstvo vo včasnóm stredoveku*, in: Děti ve velkoměstech od středověku až na práh industriální doby. Stati a rozšířené příspěvky z 29. vědecké konference Archivu hlavního města Prahy, uspořádané ve spolupráci s Institutem mezinárodních studií Fakulty sociálních věd Univerzity Karlovy ve dnech 12. a 13. října 2010 v Clam-Gallasově paláci v Praze, Olga Fejtová – Václav Ledvinka – Jiří Pešek (edd.), Praha 2012, s. 49-72; Petr SOMMER, *Dítě ve středověkých pramenech*, in: Děti ve velkoměstech od středověku až na práh industriální

3. METODIKA

Pro diplomovou práci je stěžejním výchozím zdrojem informací diplomatický materiál. V něm nalezneme doklady o tom, s jakým konkrétním majetkem kněžny a královny disponovaly, zda a za jakých podmínek mohly spravovat a rozšiřovat svůj majetek, dále s ním nakládat buď prodejem, darováním, zastavením, či nadací církevním institucím. Pro ucelené podání diplomatického materiálu budou zohledněny i vzorové písemnosti z formulářových sbírek a listinné falzifikáty, které sice neposkytují průkazné informace, ale částečně mohou být založeny na skutečném stavu věcí. Méně bohatým informačním zdrojem jsou narativní prameny. Kronikáři v některých případech zmiňují zakladatelské počiny panovnic v určité lokalitě, jejich dědická práva, úděly, města či hrady ať již v domácím prostředí, či v cizině. Blíže už však většinou nespécifikují, podobně jako listinný materiál, z jakého titulu daný statek dotyčné náležel.

Při sběru dat postupuje práce podle zásad progresivní metody od doby starší po dobu novější paralelně s tím, jak se proměňovalo a vyvíjelo majetkové zajištění žen panovníků v dějinném procesu. Aby bylo možné po nashromáždění faktografického materiálu se v tomto materiálu zorientovat, jsou jednotlivé doklady utříděny podle jednotlivých panovnic, jichž se týkají a je vytvořen chronologický přehled všech doložených majetků pro osoby kněžen a královen. Sledování prostého výčtu získaných faktů a dat, střídá v další části práce komparativní analýza. Tato metoda cílí na určení analogií či rozdílů mezi rolmi panovnic v majetkoprávním jednání. Jako objekty komparace jsou stanoveny jejich možnosti spravovat svěřené statky a s tím i míra přičinlivosti, která takové jednání nutně doprovázela. Poměřováno je proto také, do jaké míry samy panovnice přistupovaly k zlistinění v zájmu zrealizování svých záměrů a projektů, zda vystupovaly častěji ve shodě se svým manželem jako společnice v určitém jednání, či zda převažují dokumenty, v nichž primární roli zastával sám král s tím, že přistoupil na přání a žádost své choti. Dalším hlediskem komparace je potřeba souhlasu žen, pokud manžel manipuloval s jejich majetkem a naopak. Srovnány jsou i ty případy, kdy svá práva k věnnému majetku prezentoval i jiný rodinný příslušník, nežli manžel. Takový postup sleduje otázku dědičnosti věnného zboží jak v řadě panovnic, tak i v linii přímého potomstva.

doby, s. 73-79; Josef ŽEMLIČKA, *Dítě ve starším středověku*, in: Děti ve velkoměstech od středověku až na práh industriální doby, Olga Fejtová – Václav Ledvinka (edd.), Praha 2012, s. 81-88; Blanka ZILYNSKÁ, *Dítě ve středověké Praze očima Jana Rokycany*, in: Děti ve velkoměstech od středověku až na práh industriální doby, Olga Fejtová – Václav Ledvinka (edd.), Praha 2012, s. 217-232; *Ženy a děti ve dvorské společnosti*, Dana Dvořáčková-Malá – Jan Zelenka (edd.), Praha 2015.

K využití deduktivní metody v diplomové práci pak dochází v případech, kdy není možné přímo z pramene vyčíst, o jakou dispoziční kategorii jmění se jedná, zda ji lze na základě vedlejších zmínek, okolností, náznaků a nepřímých dokladů považovat za věno, obvěnění či jiný druh vlastnictví. Stejná metoda je aplikována při výkladu situací, v nichž schválení manželem chybí nebo panovnice nakupuje či je obdarována. Zde je předmětem úvah majetková podstata daného jmění. Tyto úvahy se zabývají zhodnocením okolností majetkových převodů, které by naznačovaly, že se jednalo o její přímé vlastnictví ve smyslu osobního majetku.

Práce užívá rovněž retrospektivní metody. Podle výchozí skutečnosti o konstituování tzv. „*věnných statků*“, jak je známe od 14. století, se předpokládá existence tradiční držby panovnic již v době tomuto jevu předcházející. Tato metoda se opírá o kauzální souvislosti a posouzení celkové možnosti předchozího vývoje. Z kompletního výčtu jmění náležejícího kněžnám a královnám bude na základě většího počtu zmínek k určité lokalitě sledováno, zda mohla být tato lokalita tradičně řazena přímo mezi statky, k nimž byla zachována práva panovnic napříč generacemi. Pro část práce zabývající se frekvencí výskytu věnných statků v různých územních oblastech bude uplatněna metoda historické statistiky, která využije předchozí kvantifikace majetků k jejich utřídění a přiřazení k větším územním celkům, které podle své polohy zejména vůči tehdejším metropolím nabývaly větší či menší důležitosti. Určení koncentrace majetků v určitých lokalitách bude dále možné interpretovat ve prospěch, či nepospěch tezí historiografie o významu a hodnotě některých obvěnění i o kritériích jejich výběru. Aplikace dané metody se projevuje i při vytváření výsledného tabulkového přehledu statků kněžen a královen. Zjištěný statický soubor je zkoumán jako časová řada, která rozlišuje jednak dobu, kdy byla žena manželkou panovníka, a následně dobu, kdy zůstávala vdovou. Zároveň je zpracován do samostatných jednotek podle rozličných typů transakcí, na základě kterých se dozvídáme, že panovnice k tomuto jmění měla své nároky. Díky takovému členění jsou pak viditelně zřejmé okolnosti nabytí i odevzdání jmění a případně také role panovníka, jehož přítomnost je v takových záležitostech nasmazatelná.

4. POSTAVENÍ ŽENY A MAJETKOPRÁVNÍ USPOŘÁDÁNÍ

4. 1. Panenství, manželství a věno

Postavení ženy ve středoevropském kulturním prostředí bylo v minulosti determinováno tradicí římskou, popřípadě germánskou (promítnutou například i do uherského prostředí) a tradicí slovanskou. Jejich rozličnost tkví v míře postavení žen na roveň muži, kdy je slovanské právo v tomto smyslu vstřícnější než římské. Ve vojensky organizované římské a germánské společnosti byla poddanost ženy muži dána tím, že plnoprávnost souvisela s bojeschopností. Takovýto názor zastával například Jan Kapras.²¹ Anděla Kozáková naproti tomu, i když souhlasila, že kořenem rozdílu žen a mužů v právní oblasti byl v těchto společnostech jejich důraz na vojenskou složku života, stále spatřovala hlavní příčinu podřízeného postavení žen v nahlížení jejich pohlaví jako méněcenného. Oba závěry jsou ale snadno zaměnitelné.²² Slovanská společnost naproti tomu stála na patriarchálním principu. Nejednalo se zde v pravém slova smyslu o poručnictví nad ženami. Ženy podléhaly mužům na principu moci otcovské, manželské či bratrské. Zároveň byly omezovány jen v některých svých právech.

Už kronikář Kosmas ve své *Kronice české* ve vyprávění o vládě kněžny Libuše vyjádřil slovy muže, který prohrál soudní při, obecný názor na schopnost žen rozhodovat, spravovat popřípadě vládnout. Jeho vyjádření o délce ženských vlasů, která však nekoresponduje s šíří rozumových schopností, je dodnes chronicky známé. Méně známý už je doplňující text tohoto prohlášení, v němž kronikář varoval muže, že je lépe zemřít, než aby trpěli pod ženskou vládou. Podřízené postavení muže vůči ženě označil Kosmas přímo za hanbu a stav věcí jdoucí proti přírodě. Pro tuto práci nás nejvíce zaujme kronikářovo označení takového stavu, který podle něj s sebou přináší „ženská práva“, čímž vyjádřil, že soustředění práv v rukou ženy považoval za nepřirozené.²³

Postavení, jaké měla žena ve společnosti, determinovala po celý středověk zejména církev. Ta formovala i ideální modely ženství, které vycházely zejména ze vzoru Panny

²¹ J. KAPRAS, *Manželské právo majetkové*, s. 7-8, 14.

²² Adolfus Fridericus RUDORFF, *Das Recht der Vormundschaft nach dem Gemeinen in Deutschland geltenden Rechte*, band I-III, Berlin 1833-1859; A. KOZÁKOVÁ, *Právní postavení ženy v českém právu zemském*, s. 3.

²³ „[...] certum est enim, longos esse crines omnibus set breves sensus mulieribus. Satius est mori quam viris talia pati. Nos solos obprobrium nationibus et gentibus destituit natura, quibus desit rector et virilis censura, et quos premunt feminea iura [...]“, *Kosmův letopis český*, in FRB II, s. 9; B. KOPIČKOVÁ, *Žena Evropského středověku v zajištění své doby. Několik úvah s důrazem na česko-moravské prostředí*, in: Eva nejen v ráji, Praha 2002, s. 21.

Marie. Žena, která chtěla žít ctnostně a připodobnit se Panně Marii, mohla tak činit jediňe jako manželka a matka nebo nejlépe jako služebnice Boží v některém z klášterů.²⁴ Už od 4. století církevní Otcové vyzdvihovali ženy, které se vzdaly své tělesnosti a žily v panenství. Jakýmsi návodem na vedení čistého panenského života a zároveň jeho oslavou byl spis Svatého Ambrože „*O pannách*.“ Věčné panenství podle autora napodobovalo posvátné panenství Panny Marie, která celkově utvářela jakýsi předobraz ženské ctnosti a čistoty. Jako jednu z následovnic tohoto ideálu zmínil pannu-mučednici Anežku Římskou. Církevní Otec Augustin pak také věnoval svou pozornost panenskému stavu ve svém spise *O svatém panenství*. Svatý Jeroným se i obklopoval vzdělanými a cudnými ženami (Fabiola, Marcella, Melanie, Paula), které se soustředily na výchovné a charitativní působení. Tím daly podnět k tomu, aby ve 4. a 5. století vznikl nový typ řeholnic. Kromě kultu samotné Panny Marie se šířily i kulty panenských mučednic. Pravděpodobně roku 1100 vzniklo v Porýní literární dílo *Speculum virginum*. Jak název vypovídá, jednalo se o zachycení panenských ctností. Podobný spis vznikl později i v našem prostředí z pera teologa M. Vojtěcha Raňkova z Ježova s názvem *Speculum spirituale*, který vylíčil ideální život panenských řeholnic. Jeho objednavatelkami se staly svatojiřské benediktinky.²⁵

Také záležitosti manželství spadaly pod dohled církve a řídily se podle zásad kanonického práva. Církevní manželské právo se vyvinulo ze starokřesťanského a římského manželského práva. Tento vývoj probíhal od 4. století, zvláště pak v 5. století pod vlivem křesťanského pojetí manželství.²⁶ Až do vrcholného středověku byli v otázkách manželství jedinými autoritami církevní Otcové a Bible. Z ní bylo ve věcech manželství hojně čerpáno a mnohé z těchto citací se později staly přímými právními argumenty. Mezi starozákonními texty to byl především výňatek z knihy *Genesis* a zejména *Příslaví*. Také listy sv. Pavla měly primární vliv na chápání manželství ve středověku. Pavlův postoj k manželství se stal předmětem úvah spisu sv. Augustina *De Nuptiis et Concupiscentia libri duo*. Dále pak ve

²⁴ Sulamith SHAHAR, *Die Frau im Mittelalter*, Königstein 1981, s. 96n; Peter KETSCH, *Aspekte der rechtlichen und politisch-gesellschaftlichen Situation von Frauen im Mittelalter (500-1150)*, in: *Frauen in der Geschichte II*, Annette Kuhn – Jörn Rüsen (edd.), Düsseldorf 1982, s. 15; B. KOPIČKOVÁ, *Žena Evropského středověku v zajištění své doby*, in: *Eva nejen v ráji*, Praha 2002, s. 31.

²⁵ Alois LANG, *Otec pouště Sv. Jeronym*, Praha 1948, s. 122n, 198n; Matthäus BERNARDS, *Speculum virginum. Geistigkeit und Seelenleben der Frau im Hochmittelalter (Beihefte zum Archiv für Kulturgeschichte, Egon Boshof (ed.), h. 16, Köln – Wien 1982; Jakub De VORAGINE, Legenda aurea, Anežka Vidmanová (ed.), Praha 1984, s. 107-108; Jana NECHUTOVÁ, Ženy v Husově okolí. K protizenským satirám husitské doby*, in: *Jan Hus mezi epochami, národy a konfesemi. Sborník z mezinárodního symposia, konaného 22. – 26. září 1993 v Bayreuthu, Blahoslav Lášek (ed.), Praha 1995, s. 68; Peter BROWN, Tělo a společnost. Muži, ženy a sexuální odříkání v raném křesťanství*, Brno 2000, s. 266, 301; Régine PERNOUDOVÁ, *Žena v době katedrál*, Praha 2002, s. 27n; Jacques LE GOFF – Nicolas TRUONG, *Tělo ve středověké kultuře*, Praha 2006, s. 31; M. LENDEROVÁ – B. KOPIČKOVÁ – J. BUREŠOVÁ – E. MAUR (edd.), *Žena v českých zemích od středověku do 20. století*, s. 75-77.

²⁶ Edith ENNENOVÁ, *Ženy ve středověku*, Praha 2001, s. 47.

spise *Contra duas epistolas Pelagianorum* nazval manželství „přirozeným dobrem“ a rozvíjel ve shodě s *listem Efezským* myšlenku o mystické svatbě Krista a církve. Pro křesťanská manželství uznal „*statut sacramental*.“ Manželství podle jeho tezí bylo Božím darem, jelikož chránilo před životem v hříchu. Na sv. Augustina v 9. století navázal Hinkmar z Remeše.²⁷ Po něm se v 11. století o manželství jako svátosti vyjádřil kardinál Petrus Damiani. Formálně se jí však stalo až ve 13. století, nikoliv však na základě rozhodnutí 4. lateránského koncilu roku 1215, jak se někdy uvádí.²⁸

Právě teprve tehdy, ve vrcholném středověku, získala církev primát nad institucí manželství. Křesťanské manželství bylo vázáno na principu biblického zjevení, které hlásalo jedinnost, nezrušitelnost a zákaz incestu. Církev také určila, jakou formu bude mít sňatek, který měl probíhat se svobodným souhlasem obou partnerů. Konsensuální sňatek se plně prosadil až ve 12. století.²⁹ Podle rozhodnutí 4. lateránského koncilu bylo k uzavření manželství nutné církevní požehnání. Žena se před zraky církve zavazovala starat se o dům a manžela. Manželé si měli slíbit věrnost. Svazek, do kterého vstoupili, byl formálně nerozlučitelný.³⁰ Instituce manželství však z hlediska práva nepodléhala výhradně kanonickému právu a často do jeho vzniku, či zániku zasahovaly i světské orgány práva. Na oba druhy práva měl v latinském prostředí od 11. století nejvýraznější vliv Justiniánův zákoník *Corpus Iuris Civilis* z 6. století. K tomuto základu se připojovaly místní tradice.³¹ V našem prostředí nařizovala monogamii tzv. *Břetislavova dekreta*, vyhlášená knížetem Břetislavem roku 1039 nad hrobem biskupa Vojtěcha v Hnězdně, který se za svého života snažil vymýtit některé jevy v tehdejší společnosti, které se neslučovaly s církevním učením. Posmrtně tedy prostřednictvím knížete dosáhl biskup toho, o co usiloval za svého života. Kromě ustanovení o uzavírání monogamních manželství, varovala dekreta před cizoložstvím, týráním žen a potraty, které měly být přísně trestány. Dekreta se stala významným milníkem na cestě k západním

²⁷ Aurelius AUGUSTINUS, *Schriften gegen die Pelagianer*, Sebastian Kopp – Dionysius Morick – Adolar Zumkeller (edd.), band III, Würzburg 1977; Pierre TOUBERT, *La théorie du mariage chez les moralistes carolingiens*, in: *Il matrimonio nella società altomedievale*, díl I, Spoleto 1977, s. 277n; Émile SCHMITT, *Le mariage chrétien dans l'oeuvre de Saint Augustin. Une théologie baptismale de la vie conjugale*, Paris 1983; E. ENNENOVÁ, *Ženy ve středověku*, s. 45-46; k manželství se podobně vyjadřoval i sv. Jeroným ve svém díle *Adversus Jovinianum*. Pro něj nabýval manželský stav téměř plně důstojnosti, jakou požíval stav panenský; M. LENDEROVÁ – B. KOPIČKOVÁ – J. BUREŠOVÁ – E. MAUR (edd.), *Žena v českých zemích od středověku do 20. století*, s. 99.

²⁸ E. ENNENOVÁ, *Ženy ve středověku*, s. 46-47; M. LENDEROVÁ – B. KOPIČKOVÁ – J. BUREŠOVÁ – Eduard MAUR (edd.), *Žena v českých zemích od středověku do 20. století*, s. 101.

²⁹ E. ENNENOVÁ, *Ženy ve středověku*, s. 47.

³⁰ E. ENNENOVÁ, *Ženy ve středověku*, s. 44; M. LENDEROVÁ – B. KOPIČKOVÁ – J. BUREŠOVÁ – E. MAUR (edd.), *Žena v českých zemích od středověku do 20. století*, s. 99, 101.

³¹ *Digesta XXIII/II, XXVI/VII, XLVIII/V*, in: *Corpus iuris civilis. Volumen prius, Institutiones et Digesta*, Paul Krüger – Mommsen Theodor (ed.), Berolini - Weidmann 1872; *Codex Iustinianus IX/IX*, in: *Corpus iuris civilis. Volumen secundum, Codex Iustinianus*, Paul Krüger (ed.), Berolini - Weidmann 1929; *Gratian, dictum post C. 32.2.2.*, in: *Gratiani Decretum*, díl I-V, Leena Löfstedt (ed.), Helsinki 1992-2001; M. LENDEROVÁ – B. KOPIČKOVÁ – J. BUREŠOVÁ – E. MAUR (edd.), *Žena v českých zemích od středověku do 20. století*, s. 99.

křesťanským tradicím. Přestože je zaštitovala světská autorita (a stejně tak i světská moc měla vymáhat jejich naplnění a dodržování), svoji významnou roli sehrál patronát světce a přítomnost církve.³²

Teprve později na základě pozdně středověkých a raně novověkých pramenů práva byl formálně definován důvod poručnictví nad manželkou či dcerou – ne jako pravomoc nad méněcenným pohlavím, ale jako manželská či otcovská pravomoc. Pod otcovskou pravomoc totiž spadali všichni nezletilí potomci, a to jak dcery, tak synové. Stejně tak se poručnictví nad sirotky vztahovalo na nezletilce bez rozdílu pohlaví. Poslušnost vůči hlavě rodiny podmiňovala instituce nedílu neboli zádruchy, zachovaná již ze slovanského práva. Ten činil všechny členy rodiny hospodářsky závislými. Instituce rodinného nedílu, který má své obdoby napříč různými národy, byla v našich poměrech orientována na užší rodinu, tj. rodiče, děti a popřípadě bratry.³³ Podklad nedílu tvořilo jmění označované jako „*dědina*.“ Nejednalo se o vlastnictví tak, jak ho chápeme dnes, nýbrž o držbu nemovitostí po předcích se vším, co k nim náleželo v rámci celé rodiny. Všichni členové měli totiž ke jmění stejná práva. Neměli však nárok na konkrétní díl. Nedíl se rozdělil buď v okamžiku smrti otce, nebo když všichni jeho členové dosáhli zletilosti a domluvili se na rozdělení movitého a nemovitého majetku. Mohlo se jednat o společně získaný majetek i majetek nabytý jen jedním z nich. Vyjimku tvořilo věno.³⁴

Co se týká samotného zajištění konkrétním majetkem při vstupu do manželství, rozlišujeme základní pojmy „*dos*“ a „*dotalicium*.“ Termín „*dos*“ (popř. „*allatura*“) nesl v pramenech dvojí význam. Jednalo se buď o obvěnění kostela majetky, nebo při uzavírání manželství o platbu muže za ženu (tzv. „*arrha*“),³⁵ kterou odevzdával muž její rodině. V germánském prostředí byl tento poplatek zván „*mithpium*.“³⁶ V 5. století spatřoval papež

³² *Kosmova kronika česká*, s. 80; Josef ŽEMLIČKA, *Přemyslovci. Jak žili, vládli a umírali*, Praha 2005, s. 104, 109; M. LENDEROVÁ – B. KOPIČKOVÁ – J. BUREŠOVÁ – E. MAUR (edd.), *Žena v českých zemích od středověku do 20. století*, s. 101.

³³ Jednalo se o spoluvlastnictví či majetkové společenství, které mělo zabránit ztrátě majetku odúmrtí. V plné šíři se instituce nedílu projevila ve 13. století. Její zánik se klade do roku 1627, kdy Obnovené Zřízení zemské ukončilo jeho platnost.

³⁴ *Nejvyššího sudího království českého Ondřeje z Dubé práva zemská česká*, Historický archiv č. 48, František Čáda (ed.), Praha 1930, s. 66; M. Viktorina Kornela ze Všehrd *O právech země české knihy devatery*, díl V, s. 232, čl. 28; *Zřízení zemské království českého za krále Vladislava roku 1500 vydané*, in: AČ V, čl. 519, s. 246-247; Karel KADLEC, *Rodinný nedíl ve světle dat srovnávacích dějin právních. Za příčinou stati dra. Jos. Pekaře "K sporu o zádruhu staroslovanskou,"* zvl. otisk z Časopisu Matice moravské (ČMM), Brno 1901; J. KAPRAS, *Manželské právo majetkové*, s. 7-8, 10, 14.

³⁵ Arrhu nařizoval Kolomanův zákon II/15, Karel MALÝ – Florian SIVÁK, *Dějiny státu a práva v českých zemích a na Slovensku do r. 1918*, Praha 1993, s. 224.

³⁶ Mithpium je složeninou slov meta-phium přičemž mēta, mieta, mietscaz, mēd, mēdsceat představovalo to, co se dávalo výměnou za věc. Původně se jednalo o dobytek, který se za ženu dával, J. KAPRAS, *Manželské právo majetkové*, s. 19.

Lev Veliký, podle listu arcibiskupovi z Narbone, ve zřízení věna vymezující znak, který odlišoval manželství od konkubinátu. Mohl tím navazovat na římské právo nebo na židovsko-mojžišovské právní předpisy. Existovaly tedy analogie mezi germánským věnem a svatebním darem ve Starém zákoně.³⁷ Kronikář Kosmas zaznamenal sňatek koupí v popisu doby Břetislava I.³⁸ Změna nastala s rozšiřováním uzavírání církevní formy sňatku od 10. století,³⁹ který se zde prosazoval spíše pozvolna s tím, že ještě ve 14. století vystupovala církev proti některým „zlořádům“ brzdícím tento proces jako například nedodržování manželské čistoty ze strany manželky.⁴⁰ V rámci procesu došlo k převrácení významu pojmu „*dos*.“ Žena přestala být předmětem koupě a stala se subjektem manželství. Věno bylo dáno ženě její rodinou a zahrnovalo plat, který přinášela do společné domácnosti, a také vyplacený podíl z nedílu.⁴¹ V manželství přecházelo věno pod správu manžela, a jak poznamenává Karel Malý – bez ztráty manželčina vlastnického práva. K vyplacení věna docházelo zpravidla při sňatku přímo muži.⁴²

Vedle pojmu věno je zapotřebí odlišit pojem „*dotalicium*“ čili obvěnění nebo také dědické věno. S pronikáním římského práva se oba termíny vyhranily na věno jakožto majetek, který přinášela do manželství žena a obvěnění jakožto majetek, kterým zajišťoval muž ženu.⁴³ Jelikož dědičnost probíhala nejprve v linii po meči, a i v ní byla přednostně přiznána osobám mužského pohlaví, vznikla potřeba, aby žena nebyla úplně vyloučena z nároků na rodinné jmění. Právo na věno mohla uplatnit především vůči otci a po jeho smrti

³⁷ Richard SCHRÖDER, *Geschichte des ehelichen Güterrechts in Deutschland, band I: Die Zeit der Volksrechte*, Stettin – Danzig – Elbing 1863, s. 79, 112; E. ENNENOVÁ, *Ženy ve středověku*, s. 48.

³⁸ „[...] *Igitur Bracizlaus* [...] *intra semet ipsum coepit cogitare, utrum eam vi rapere temptet, an dotalibus connubia pareat. Sed maluit viriliter agere, quam supplicando colla submittere* [...]” *Kosmův letopis český*, in: FRB II, s. 61; J. HANĚL, *Věno v právu slovanském*, s. 796; Julius LIPPERT, *Die Geschichte der Familie*, Stuttgart 1884, s. 108, 115; J. KAPRAS, *Manželské právo majetkové dle českého práva zemského*, s. 2, 18.

³⁹ *Edictum Boleslai ducis* z roku 992 nařídil rozvázání manželských svazků, které neproběhly pod záštitou církve. *Dekreta Bracislai ducis* z roku 1039 stanovila, že manželství je nerozlučitelné a nařídila monogamii. Kdokoliv by toto nařízení porušil, měl být prodán do otroctví, *Codex iuris Bohemici* (CIB), díl I, Hermenegild Jireček (ed.), Pragae 1867, s. 14; J. KAPRAS, *Manželské právo majetkové dle českého práva zemského*, s. 6.

⁴⁰ J. LIPPERT, *Die Geschichte der Familie*, s. 149; J. KAPRAS, *Manželské právo majetkové dle českého práva zemského*, s. 5.

⁴¹ O zřízení věna hovoří například: *Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae* (RBM), díl I, Karel Jaromír Erben (ed.), Pragae 1855, s. 76, č. 172 (r. 1086); RBM I, s. 306, č. 658 (r. 1222); *Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moravia* (RBM), díl II, Josef Emler (ed.), Pragae 1882, s. 109, č. 287 (r. 1260); RBM II, s. 679, č. 1579 (r. 1292); *Reliquiae tabularum terrae*, díl I, s. 3, č. 1 (r. 1287); pojištění dluhu na nemovitosti a užívání nemovitostí jako věnné zástavy, „[...] *Quod dotalicium a conjuge nostra B. super bona, quae dicuntur P. acceptavimus et recepimus* [...]” *Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae* (CDM), díl V, Antonín Boček – Josef Chytil (edd.), Brunae 1850, s. 166; č. 158 (z r. 1303); věno formou platu z nemovitosti, RBM I, s. 432, č. 931 (r. 1238); Kanovník vyšehradský sděluje k roku 1188: „[...] *Eodem anno imminente festo beati patroni nostri Wenczlai, dux Sobeslaus filiam suam nomine Mariam filio Leupoldi, Orientalis marchionis, legitimo coniugio coniunxit, quam quingentis marcis argenti donavit* [...]” *Kanovník Vyšehradský*, in: FRB II, s. 229; J. KAPRAS, *Manželské právo majetkové*, s. 24-25; A. KOZÁKOVÁ, *Právní postavení ženy*, s. 19.

⁴² J. KAPRAS, *Manželské právo majetkové*, s. 13; A. KOZÁKOVÁ, *Právní postavení ženy*, s. 19; K. MALÝ – F. SIVÁK, *Dějiny státu a práva v českých zemích a na Slovensku do r. 1918*, s. 226.

⁴³ J. KAPRAS, *Manželské právo majetkové*, s. 19; A. KOZÁKOVÁ, *Právní postavení ženy*, s. 20.

vůči bratrům, popřípadě strýcům. Výši věna stanovil otec nebo bratr a do jejich rozhodnutí nesměla žena zasahovat.⁴⁴ Podle toho, do jaké společenské vrstvy žena patřila, mohla za věno získat movité majetky, důchody či dokonce nemovitosti. Tradice přešla spolu s rozvojem peněžnictví od hmotného na finanční zaopatření. Zabezpečení věnnými nemovitými statky lze u urozených žen v domácím prostředí pozorovat ve větší míře od 13. století.⁴⁵ Bylo často podmíněno stvrzením krále či markarběte. Dané věno mělo být vyplaceno ve chvíli sepsání smlouvy. Později se jednalo o pouhý příslib do budoucna. Podle názoru Kameníčka a Hanela zůstávalo věno i během manželství ženiným majetkem s mužem jako správcem. Anděla Kozáková je naopak přesvědčena, že veškerý majetek, který žena do manželství přinesla, byl až do 15. století vlastnictvím muže už jen z toho důvodu, že to byl muž, kdo vymáhal nevyplacené věno, a kdo taktéž disponoval s ženiným majetkem nejdříve s vyžádáním manželčina souhlasu a později i bez něj.⁴⁶

Před uzavřením manželství byla pořizována listina, v níž byla stanovena výše věna a stvrzeno jeho přijetí. Tento dokument měl zřejmě zajistit to, že manželčino věno nebude po dobu jejich společného soužití ztenčováno.⁴⁷ Žena, jako manželka, byla ve svých majetkových právech k věnu omezena manželovým souhlasem, ale stejně tak byl limitován s manipulací s ním i její muž, který věno taktéž častěji odprodával či daroval spolu s kladným vyjádřením své choti. Často jsme na základě listinného materiálu kněžen či královen svědky přítomnosti jejich práv v slovních obratech, které mnohdy považujeme za součást obecné formulace. Pokud panovnice vystupovala v roli přímluvkyně, osoby poskytující souhlas, svědka či podněcovatele právního aktu (nejčastěji darovacího), tato role sama o sobě je důkazem, že její právo bylo daným dokumentem uplatněno.

⁴⁴ J. KAPRAS, *Manželské právo majetkové*, s. 22; A. KOZÁKOVÁ, *Právní postavení ženy*, s. 22.

⁴⁵ Roku 1202 „[...] *Radoslaus miles dederat villam suam filiae suae* [...]“; roku 1222 „[...] *Unko nobilis genero suo, cum filia sua eidem matrimonialiter copulata villam vice dotis contulit* [...]“; Hermenegild JIREČEK, *Slovanské právo v Čechách a na Moravě. Doba druhá: Od počátku XI. do konce XIII. století*, Praha 1864, s. 281.

⁴⁶ Dispozice s věnem bez souhlasu manželky: RBM I, s. 432, č. 931 (r. 1238), A. KOZÁKOVÁ, *Právní postavení ženy*, s. 23, 32.

⁴⁷ A. KOZÁKOVÁ, *Právní postavení ženy*, s. 36.

4. 2. Vdovství a obvěnění

Ideál „věrného vdovství,“ společensky nejuznávanějšího modelu života (co do samostanosti právního vystupování) ovdovělých žen,⁴⁸ byl zachycen už v prvotní církvi. Vdovy, které se znovu nevdaly, byly církevním společenstvím všeobecně respektovány.⁴⁹

Pro názornost stručně shrňme, jak vnímala vdovský stav česká středověká společnost. Kánon vdovských cností zachytila *Homilie o sv. Ludmile* oslavující Ludmilinu cudnost. Ludmila, tím, že sama byla vdovou, vystupovala v roli utěšitelky vdov. Vliv Ludmilina kultu dokládá množství různých legend dochovaných v originále či opisu.⁵⁰

Na vdovy byly kladeny podobné požadavky jako na neprovdané dívky. Měly setrvat o samotě a často rozjímat na modlitbách. V *Pokračovatelech Kosmových* se setkáváme i s přístupem autora *Kroniky Mnicha sázavského*, který opěvoval vdovství Přibyslavy, někdejší manželky Hroznaty, jako vysvobození ženy ze světských vazeb.⁵¹ Z hlediska náboženského nepředstavovaly sice idální model jaký ztělesňovala svou čistotou těla panna,

⁴⁸ Dieter HEIMAN, *Über Alltag und Ansehen der Frau im späten Mittelalter- oder: vom Lob der Frau im Angesicht der Hexe*, in: *Frau und spätmittelalterlicher Alltag*. (Veröffentlichungen des Instituts für mittelalterliche Realienkunde Österreichs IX), Heinrich Appelt (ed.), Wien 1986, s. 262; Božena KOPIČKOVÁ, *Ideální modely života ovdovělých královen, kněžen a šlechticů v českém středověku ve světle reality*, in: *Dějiny žen aneb Evropská žena od středověku do 20. století v zajištění historiografie* (IV. pardubické bienále, 27.-28. dubna 2006), Pardubice 2006, s. 228.

⁴⁹ S. SHAHAR, *Die Frau im Mittelalter*, s. 95; B. KOPIČKOVÁ, *Ideální modely života ovdovělých královen, kněžen a šlechticů v českém středověku ve světle reality*, in: *Dějiny žen*, Pardubice 2006 s. 228; M. LENDEROVÁ – B. KOPIČKOVÁ – J. BUREŠOVÁ – E. MAUR (edd.), *Žena v českých zemích od středověku do 20. století*, s. 135.

⁵⁰ „[...] *Tedy zbožná paní Ludmila, ovdověvši a ztrativši již i staršího ze svých synů, zůstávala ve svém domě, vzpomínajíc své dřívější nevědomosti a bludů, a každodenně v slzách oplakávala minulé hříchy. A jako dříve dovolovala svým údům sloužiti nečistotě a nepravosti pro nepravost, tak nyní je přiváděla k službě spravedlnosti pro posvěcení, říkajíc s apoštolem: Jaký užitek jsem měla tehdy z toho, zač se nyní stydím? [...]*“ *Legenda Christiani. Vita et passio sancti Wenceslai et sancte Ludmille ave suis. – Kristiánova legenda. Život a umučení svatého Václava a jeho báby svaté Ludmily*, Jaroslav Ludvíkovský (ed.), Praha 1978, s. 27; „[...] *byla pravou vdovou, protože jak muže, tak i lásky k tomuto světu byla zbavena [...] Ona jest ta vdova, všemi velice vážená, ježto se bála Boha velmi [...] Po smrti vznešeného muže svého Bořivoje, země české prvního křesťanského vévody, služebnice Kristova, blažená Ludmila, až do konce života svého v cudné čistotě dny své trávic, tělo své bděním, posty a rozmanitým trýzněním vždy očišťovala a uváděla v poddanství ducha [...] Ve vdovství svém se vzdalovala styků s každým mužem a vůbec se vším světem [...]*“ *Na úsvitu křesťanství. Z naší literární tvorby doby románské v století IX. - XIII.*, Václav Chaloupecký (ed.), Praha 1942, s. 162-163; Václav CHALOUPECKÝ, *Svatá Ludmila*, in: *Královny, kněžny a velké ženy české*, Karel Stloukal (ed.), Praha 1941, s. 53-54; *Fuit in provincia Bohemorum*, in: *Středověké legendy o českých světcích*, Jaroslav Kolár – Markéta Selucká (edd.), Praha 2011, s. 64; *Vita et passio sancti Wenceslai et sanctae Ludmille aviae eius*, in: *IBIDEM*, s. 89; k Ludmilinu kultu Petr KUBÍN, *Znovu o Kristiána*, in: *Od knížat ke králům. Sborník u příležitosti 60. narozenin Josefa Žemličky*, Eva Doležalová – Robert Šimůnek (edd.), Praha 2007, s. 63-72; M. LENDEROVÁ – B. KOPIČKOVÁ – J. BUREŠOVÁ – E. MAUR (edd.), *Žena v českých zemích od středověku do 20. století*, s. 135, 173.

⁵¹ „[...] *Dobrá byla v řádném svém manželství, ještě lepší zůstávala potom ve vdovství a jako nejlepší se zaskvěla po žalostivém pohřbu svého milého jedináčka Šebíře [...]*“ *Kronika Mnicha sázavského*, in: *Pokračovatelé Kosmovi*, Z. Fiala – M. Bláhová (edd.), Praha 1974, s. 15; M. LENDEROVÁ – B. KOPIČKOVÁ – J. BUREŠOVÁ – E. MAUR (edd.), *Žena v českých zemích od středověku do 20. století*, s. 172.

zato však nepodléhaly takovému množství omezení. Významné postavení vdovy dokládá miniatura na titulním listu rukopisu Augustinova *De civitate dei* z olomouckého skriptoria z konce 12. století.⁵²

Zaopatření ženy pro případ manželovy smrti zajišťovalo stanovení tzv. „*dotalicia*“ (obvňení), tj. majetkového vypořádání svatební smlouvou, kdy muž poskytl majetek ženě za manželskou věrnost (liší se od předání zasnubního či svatebního daru, který byl kompenzací za ztrátu panenství) buď na doživotí, nebo dokud se znovu neprovdá. Podmínky zachování vdovských majetkových práv se pokusil formálně zakotvit až neschválený návrh zákoníku *Maiestatis Carolina* a později *Vladislavské zřízení zemské*.⁵³ Výměru obvňení přesně stanovil až koncem 15. století spisovatel a právník Viktorin Kornel ze Všehrd ve svém díle *O práviech, o súdiech i o dskách země české knihy devatery*.⁵⁴ Viktorin Kornel ze Všehrd psal také o zrušení vdovského stavu.⁵⁵ Forma obvňení zpočátku představovala většinou zástavu na určitém majetku či finanční ocenění. Teprve až později se setkáváme s vícero různými formami obvňení.⁵⁶ Předností vdovského stavu byla zejména míra požívané svobody. Žena si mohla po ovdovění vybrat, zda zůstat v rodině, do které se provdala, či se vrátit k rodným příbuzným, nebo žít samostatně. Oproti římskému úzu, kdy žena po smrti muže podléhala opět původní rodině, i proti zvyklostem v německé oblasti, kde byla žena omezena tzv. „*mundiem*“ čili čistotou, získala žena, jako vdova, osobní a majetkovou svobodu. Měla nárok na věno, disponovala volně svým majetkem, uzavírala smlouvy a směla se souhlasem krále sepisovat testament. Pokud měla vdova děti, získávaly nárok na její pozůstalost.

⁵² Dušan TŘEŠTÍK, *Počátky Přemyslovců. Vstup Čechů do dějin (530 – 935)*, Praha 2008, s. 18; M. LENDEROVÁ – B. KOPIČKOVÁ – J. BUREŠOVÁ – E. MAUR (edd.), *Žena v českých zemích od středověku do 20. století*, s. 136.

⁵³ *Maiestas Carolina*, in: AČ III, s. 121-122, čl. 37; *Zřízení zemské Království českého za krále Vladislava r. 1500 vydané*, in: AČ V, s. 217, čl. 452.

⁵⁴ Podle něj Výše obvňení závisela na výši věna. V zemském i městském právu byla jeho hodnota určena v poměru 1:2,5. Pokud se jednalo o vdovce, zřizoval ho však panně v trojnásobné výši a pokud si muž bral vdovu, tak jí ho zřizoval v poměru 1:2, *M. Viktorina Kornela ze Všehrd O práviech země české knihy devatery*, díl V, s. 218, čl. 8; A. KOZÁKOVÁ, *Právní postavení ženy*, s. 25.

⁵⁵ Vdova přišla o veškeré výhody, které jí měly po smrti manžela plynout, pokud proměnila svůj stav. K tomu mohlo dojít trojím způsobem, a to porodila-li dítě po roce od smrti manžela, zapsala-li své věno jinému než svým dětem, anebo provdala-li se za jiného muže (tím také ztrácela poručnictví nad dětmi z prvního manželství).

⁵⁶ Mohlo se jednat o nezávislé pozemky, holý plat tj. „*mundus census*“, který plynul ženě z určité nemovitosti, nebo plat společně s držbou statků, na nichž byl plat zajištěn. Dále mohlo obvňení představovat (pod)zástavní právo k určitým statkům, léna, věci běžné potřeby jako oděvy a vybavení domu. Později známe také tzv. vznesení věna, kdy byla žena smluvně bez vkladu do zemských desek uvedena v držbu zástavy; *Libri citacionum et sententiarum*, díl II, č. 482-483; *Die Landtafel des Margrafthumes Mähren*, díl I, *Cuda Brunensis*, Petr Chlumecký – Josef Chytil – Karel Demuth – Adolf Wolfskron (edd.), Brno 1856, kn. XII, č. 512; *Die Landtafel des Margrafthumes Mähren, Cuda Olomouensis*, díl II, P. Chlumecký – J. Chytil – K. Demuth – A. Wolfskron (edd.), Brno 1856, kn. IX, č. 156; *Knihla Tovačovská*, kap. 99, s. 60; *M. Viktorina Kornela ze Všehrd O práviech země české knihy devatery*, díl V, s. 226-227, čl. 21, 22; *Listiny Jindřicho-Hradecké z let 1388-1529*, in: AČ XI, s. 406; k tématu zvláště pro raný novověk srov. A. KOZÁKOVÁ, *Právní postavení ženy v českém zemském právu*, s. 27-28.

V případě, že neměla potomky, propadl majetek smrti vdovy v královskou odúmrť.⁵⁷ Podstata vdovského zajištění, které nabývala žena hned po smrti manžela, spočívala v tom, že ať už z něj ženě plynuly různé benefity, nepřeváděly statky do jejího vlastnictví. Vdovská práva byla formálně kodifikována až v roce 1500 v tzv. *Vladislavském zřízení zemském*. Na základě těchto dokumentů požívala vdova coby příslušnice ženského pohlaví nejvyšší svobody, způsobilosti ve věcech právních a rovnoprávnosti s muži v majetkových a osobních právech.⁵⁸

Bohatě zajištěné ovdovělé ženy se dokonce mohly zapojit do majetkových záležitostí svých rodů. Pokud se navíc jednalo o kněžny, královny či manželky moravských údělníků, mohly zasahovat i do nástupnické otázky v zájmu svých potomků.⁵⁹

Obecně však bylo společensky přípustné, rozhodla-li se vdova znovu provdat. Podle prohlášení Svatého Pavla, by totiž mohla v touze po muži snadno zhřešit.⁶⁰ S novým manželstvím však ztrácela právo na obvěnění. Ovdovělé ženy tedy nemohly uzavřít nový sňatek, pokud chtěly požívat všech výhod svého obvěnění.⁶¹

⁵⁷ H. JIREČEK, *Slovanské právo v Čechách a na Moravě, díl II*, s. 262; volné disponování majetkem: RBM I, s. 321, 322, 497, RBM II, s. 121; se souhlasem nedílných synů: *Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae* (CDB), díl I, Gustav Friedrich (ed.), Pragae 1904-1907, s. 299; uzavírání smluv: RBM II, s. 300; testament: *Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae* (CDM), díl VI, Josef Chytil (ed.), Brunae 1854, s. 354, J. KAPRAS, *Manželské právo majetkové*, s. 16-17.

⁵⁸ Předtím se o nezávislém postavení vdov dočteme k roku 1406 v Půhonech Brněnských, kde se objevuje věta: „[...] Byvší vdovú sebe mocnú na vdovím stole [...]“, *Libri citacionum et sententiarum*, díl I, č. 90; Vincenc BRANDL, *O vdání v právé českém*, in: Právník, r. 9, Praha 1870, s. 769; na konci 15. století právní kniha moravského zemského hejtmána Ctibora Tovačovského z Cimburka hovoří o vdovách slovy: „[...] Jsúc po muží svém žena sebe mocna, muož věno své i jiný statek svůj dědičný, ač který má, komu chce dáti a zavázati dskami nebo spolkem a s tím statkem jako kdo jiný svobodný učiniti [...]“, *Kniha Tovačovská*, kap. 143, s. 79; Podobné vyjádření nese i obsah právní knihy moravského právníka Ctibora Drnovského z Drnova z 20. let 16. století: „[...] Paní neb zemanka, kteráž ovdoví, ta jest sobě již mocná a může své věno aneb což má, dáti a zavázati dckami neb spolkem, komuž chce [...]“, *Kniha Drnovská*, s. 63, fol. 79; A. KOZÁKOVÁ, *Právní postavení ženy*, s. 37; nezávislé postavení vdov nespočívalo jen v nakládání s majetkem, ale i v míře osobní svobody. V polovině 14. století potvrdila Majestatis Carolina právo vdov na svobodnou volbu manžela: „[...] Řeči, kteréž jsú nyní praveny o ženách, ježto bez rady svých rodičov, bratří neb strýcuov se wdávají, to má srozumieno býti o dievkách pannách nevdaných, ne o wdovách, kteréž mohú se wdátiwe jménu božím podle své wuole [...]“, *Maiestas Carolina*, in: AČ III, s. 160, čl. 97; ve druhé polovině 14. století se o rovnocenném postavení vdov s muži vyjádřil Řád práva zemského (*Ordo iudicii terrae*): „[...] A pakliby wdowa koho sobě rovného w urození pohnala z hlavy mužowy neb kterého svého přítele: má tiem řádem proti pohnanému jíti, jakti muž [...]“, *Ordo iudicii terrae*, in: AČ II, s. 96, čl. 40; M. LENDEROVÁ – B. KOPIČKOVÁ – J. BUREŠOVÁ – E. MAUR (edd.), *Žena v českých zemích od středověku do 20. století*, s. 138.

⁵⁹ Například Svatava Polská roku 1125, Josef ŽEMLIČKA, *Čechy v době knížecí (1034-1198)*, Praha 1997, s. 140; M. LENDEROVÁ – B. KOPIČKOVÁ – J. BUREŠOVÁ – E. MAUR (edd.), *Žena v českých zemích od středověku do 20. století*, Praha 2009, s. 138.

⁶⁰ ITM 5, 6; *Kosmův letopis český*, in: FRB II, s. 73; M. LENDEROVÁ – B. KOPIČKOVÁ – J. BUREŠOVÁ – E. MAUR (edd.), *Žena v českých zemích od středověku do 20. století*, s. 135.

⁶¹ Příklad obvěnění manželek dotaliem (vdovským věnem), které měli užívat jen po dobu svého vdovství (tedy dokud by se neprovdaly nebo nezemřely) lze demonstrovat na listině Nemoje z Vrševic, která vznikla někdy mezi lety 1100-1107: „[...] *Omnem suberam meam post mortem meam, sc. V. villas, totam familiam et quidquid habeo, dimitto uxori mee, quamdiu permanserit in viduitate; si vero nupserit vel moreretur, postea sint omnia mea fratribus W. pro anima mea* [...]“, RBM I, s. 85, č. 191; CDB I, s. 105-106, č. 100; Další písemnost pochází z roku 1189: „[...] *Groznata dedit hospitali omnes suas possessiones post decessum suum suaeque uxoris; si uxor ei supervixerit et alium maritum ducere voluerit, cum auro et argento suo et alia domestica supellectili vadat ad maritum et possessiones ecclesiae relinquantur* [...]“, CDB I, s. 296-297, č. 323; *Codex diplomaticus et*

4. 3. Zajištění a správa věnných statků panovnic

Při sledování práv panovnic, je třeba vycházet z předpokladu, že kněžny a královny nelze ztotožňovat s ženami v obecném měřítku hlavně proto, že vždy byly neoddělitelnou součástí panovnického majestátu a dynastických zájmů. To demonstruje například provázanost žen s původem v královské rodině s legitimní vládou či uplatněním nástupnického práva na rodovém území jejich mužských předchůdců. V takovém postavení vystupovaly ženy z královského rodu například v textu *Kroniky tak řečeného Dalimila* a *Kroniky Otakara Štýrského*. Ti používali analogický diskurs. Oba autoři totiž, pokud měli potřebu zaznamenat informaci o ženských příslušnicích vládnoucího rodu, tak činili vždy s přihlédnutím k jejich dědičným právům k zemím otců. Takto se například u kronikáře tzv. Dalimila dočteme, že se Václav II. oženil s polskou královnou, která mu věnem přinesla Krakov, Kališ, Pomořany a Poznaň.⁶² Otakar Štýrský zase jmenoval Rejčku jako dědičku práv ke Kališi, Sieradzi a Pomořanům v momentě jejího druhého sňatku s Rudolfem Habsburským.⁶³ Na jiném místě, zaznamenávajícím rok 1306, promluvil ústy zeměpánů, kteří už prý nechtěli zlovolného vládce z Říše a upřednostnili tradici držby trůnu v rukou domácí dynastie, jejíž nositelkou byla Anna Přemyslovna.⁶⁴ Kronikář práva Anny Přemyslovny k zemi připomněl v popisu dění roku 1307 po smrti Rudolfa dokonce ještě dvakrát.⁶⁵ Stejně tak nebyly opomenuty Přemyslovny Eliška a Markéta, které byly po pohřbu Rudolfa líčeny jako jeho „*trůhlící mladší sestřenice, které jsou dědičkami tohoto království*.“⁶⁶ V tomto případě, kdy ženě byla přiznána role nositelky práv k územním celkům, na nichž panovali její předci, je kladen primární důraz na zachování trvalého odkazu královského rodu. Kronikáři se nepozastavují nad tím, že tyto dědičky byly ženy, dokonce často i vícekrát zmiňují a zdůrazňují jejich nároky k zemím jejich otce. Poselství, které měly tyto zmínky zanechat, spočívalo v garantování kontinuity, kde zpochybnění legitimacy přenosu těchto nástupnických

epistolaris Moraviae (CDM), díl I, Antonín Boček (ed.), Olomucii 1836, s. 328, č. 349; RBM I, s. 183, č. 401; H. JIREČEK, *Slovanské právo v Čechách a na Moravě*, díl II, s. 281.

⁶² *Pak kněz doby kněžstva krakovského, pak Kališe a kněžstva pomořanského a království poznaňského: neb královnou polskou pojal [Václav II.] bieše a ty země u věně jmieše*, *Rýmovaná kronika česká*, in: FRB, s. 200; Lubomíra HAVLÍKOVÁ, *Femina slavica - žena a mateřství ve velkomoravských právních památkách 9. století. Příspěvek k středověkým "gender studies"*, in: Pulchritudo et sapientia. Ad honorem Pavel Spunar, Zuzana Silagiová – Hana Šedinová - Petr Kitzler (edd.), Praha 2008, s. 163-178; Pavlína RYCHTEROVÁ, *Žena a manželství v díle Tomáše ze Štítného*, in: *Mediaevalia Historica Bohemica*, díl VI, Jaroslav Boubín (red.), Praha 1999, s. 95-109.

⁶³ *Ottokars Österreichische Reimchronik*, v. 90057-90060.

⁶⁴ *Ottokars Österreichische Reimchronik*, v. 89902- 89909.

⁶⁵ *Ottokars Österreichische Reimchronik*, v. 92418- 92419; v. 95155-95159.

⁶⁶ *Ottokars Österreichische Reimchronik*, v. 92129-34.

práv skrze ženy by podlomilo zdání o plynulém navázání jedné dynastie na druhou. V tom, že postavení příslušnice královského rodu bylo podmíněno dynastickými zájmy a teprve až poté obecnými principy, tkvělo specifikum dcer i manželek panovníků. Jejich status se vymykal zásadám, které postihovaly prameny právní povahy ve vztahu k ženám v obecném měřítku. Už sám dobový úzus, který zaznamenává ženy z královské rodiny skrze jejich práva k držbě majetku, vybízí k rekonstruování konkrétní podoby jejich hmotného zajištění.

Podobný případ, kdy dědictví po vymření mužských členů rodu přecházelo po přeslici na pozůstalé dcery, známe z prostředí rakouských Babenberků. Takzvané *privilegium minus* vydané císařem Fridrichem Barbarossou v roce 1156 mělo povýšit Rakousko z markrabství na vévodství a zároveň zaručit dědičnost v rodě Babenberků bez ohledu na pohlaví.⁶⁷ Babenberkové vymřeli po meči roku 1246, když padl vévoda Fridrich II. Bojovný v bitvě na Litavě. Následně tedy v úvahu připadly nároky babenberských dědiček. Dochovala se listina z 3. září 1247 od papeže Inocence IV. adresovaná pasovskému biskupovi. Ten byl pověřen, aby přiměl bratry domu řádu německých rytířů v Starkenbergu (obec v Durynsku, okres Altenburger Land, Německo) k obnovení privilegia nástupnictví vdov Markéty a Gertrudy v rakouském vévodství. Papež zasahoval ve prospěch pozůstalých Babenberkoven poté, co mu jimi samotnými byla podána stížnost, že bratři špitálu sv. Panny Marie v Starkenbergu v pasovské diecézi zadržují někdejší privilegia, skrze která mají ony, jakožto příslušnice rodu Babenberků dědičná práva k rakouskému vévodství a odmítají je navrátit. V souladu s tím Inocenc přikázal, že pokud je tomu skutečně tak, má být oběma ženám privilegium navráceno pod pohrůžkou církevního odsouzení bez možnosti odvolání prostřednictvím soudního jednání.⁶⁸

⁶⁷ Heinrich APPELT, *Privilegium minus. Das staufische Kaisertum und die Babenberger in Österreich*, Wien – Köln – Graz 1976; Zdeněk FIALA, *Die Urkunde Kaiser Friedrichs I. für den böhmischen Fürsten Vladislav II. Vom 18. 1. 1158 und das Privilegium minus für Österreich*, in: Die Mitteilungen des Instituts für Österreichische Geschichtsforschung (MIÖG), r. 78, Wien 1970, s. 178-192; Hans K. SCHULZE, *Grundstrukturen der Verfassung im Mittelalter, 3, Kaiser und Reich*, Stuttgart – Berlin – Köln 1998, s. 79; Marie BLÁHOVÁ – Jan FROLÍK – Nad'a PROFANTOVÁ, *Velké dějiny země Koruny české I. Do roku 1197*, Praha - Litomyšl 1999, 603; Josef ŽEMLIČKA, *Privilegium minus a Zlatá bula sicilská: 1156-1212. Srovnání srovnatelného?*, in: Cestou dějin. K počtě prof. PhDr. Svatavy Rakové CSc., kolektivní monografie, Praha 2007, s. 475-493; Josef ŽEMLIČKA, *Österreich und Böhmen 1156-1212 : Versuch eines historischen Vergleich des Privilegium minus und der Goldenen Bulle von Sizilien*, in: Historica: historical sciences in the Czech Republic. Series Nova, 2008, r. 13, s. 47-74.

⁶⁸ „[...] *Ex parte nobilis mulieris M. relicte quondam H. nati F. dudum imperatoris, et G. Relicte quondam W. nati carissimi in Christo filii nostri..regis Boemie illustris nobis est oblata querela, quod fratres hospitalis S. Marie Teutonicorum in Starkemberch Patauiensis diocesis quedam priuilegia, per que ipse in ducatu Austrie hereditario iure succedere debent, contra iustitiam detinent et eis reddere contradicunt. Quocirca mandamus, quod si est ita, dictos fratres quod eisdem mulieribus huiusmodi priuilegia restituant ut tenentur, monitione preuia, per censuram ecclesiasticam appellatione remota iustitia mediante compellas [...]*“ RBM I, s. 550, č. 1182; *Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae* (CDM), díl III, Antonín Boček (ed.), Olomucii 1841, s. 77, č. 104; *Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae* (CDB), IV/1, Jindřich Šebánek – Sáša Dušková (edd.), Prague 1962, s. 537, č. 379.

Pro případy několika panovnic se dochávaly i zmínky o tom, jak byly jejich nároky k určitému majetku finančně oceněny. V takových případech už se jednalo nikoliv o zajištění práva dědického, nýbrž o vyměření věna. Věno Kunhuty Štaufské mělo být zajištěno na statcích ve Švábsku a v roce 1235 bylo namísto nich králi Václavovi vyplaceno Filipovým synovcem Fridrichem II. 10 000 stříbrných hřiven.⁶⁹ Kunhuta Štaufská pak měla věnem údajně přinést i Chebsko, které získal až její syn Přemysl II. roku 1266. Ve skutečnosti ho však Přemysl připojil spíše mocenským vlivem, který mu plynul z titulu „*ochránce říšského jmění na pravém břehu Rýna*.“ Ten mu byl udělen roku 1266 od právě zvoleného Římského krále Richarda Cornwallského. Přemysl Cheb však ještě roku 1276 postoupil Rudolfovi Habsburskému, který ho slíbil dát Přemyslovu synovi Václavovi II. jako věno své dcery Guty. Václav Chebsko získal až roku 1291.⁷⁰

Z počátku 14. století, konkrétně z 28. února 1306, se dochovala svatební smlouva týkající se Anny Přemyslovny. Různí urození páni zde dosvědčili, že korutanský vévoda Jindřich připsal své manželce, paní Anně, 25 000 hřiven stříbra v pražských groších, 56 grošů za jakoukoliv hřivnu, a to jmenovitě 10 000 od jejího bratra, českého krále, jako věno a od řečeného vévody obdarování 15 000 ve formě manželčina obvěnění. To bylo jmenovitě pojištěno na městě a hradě Hall (dnes město Hall in Tirol, okres Innsbruck-Land, Tyrolsko, Rakousko), hradě Thaur (okres Innsbruck-Land, Tyrolsko, Rakousko) a hradě Trazberg (dnes neze název Schlosswirt Tratzberg, část obce Stans, okres Schwaz, Tyrolsko, Rakousko) s poddanými, různými náležitostmi a stálými výnosy a důchody 3000 hřiven čistého stříbra pražské váhy. Ze svobodných majetků a z okolních pevností vévody pocházely důchody 3000 hřiven ročně spolu s poddanými, právy a dalšími náležitostmi. Hrad Friedberg (okres Hartberg-Fürstenfeld, Štýrsko, Rakousko) v hodnotě 6 000 hřiven představoval jitvní dar. Pokud by Jindřich zemřel, mohla Anna a synové a dcery narození z jejich manželství manipulovat s majetkem dle vlastního uvážení. V případě, že by se Anna zamýšlela znovu

⁶⁹ *Chronicae regiae Coloniensis* IV hovoří takto „[...] rex Boemie [...] recipiens ab imperatore decem milia marcarum pro parte Suevie que iure hereditario suam uxorem contigit [...]“, *Fontes rerum Bernensium*, band II, *Umfassend den Zeitraum von 1218, Februar, bis 1271, Juli 6*, Bern 1877, s. 155; *Regesta Imperii* díl V/1.1, s. 164, č. 2115; RBM I, s. 417, č. 885; *Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae* (CDB), díl III/1, Gustav Friedrich (ed.), Pragae 1942, s. 154, č. 122; J. ŽEMLIČKA, *Přemyslovci. Jak žili, vládli a umírali*, s. 124.

⁷⁰ Jan JANÁK – Zdeňka HLEDÍKOVÁ, *Dějiny správy v českých zemích do roku 1945*, Praha 1989, s. 18; Lenka BOBKOVÁ, *Koruna království českého za vlády Lucemburků*, in: *Historický obzor. Časopis pro výuku dějepisu a popularizaci historie* (HO), r. 6, č. 7-8, Praha 1995, s. 164-172, zde s. 164-165; k dějinám chebska Heribert STURM, *Die alte Reichspfandschaft Eger und ihre Stellung in der Geschichte der böhmischen Länder*, in: *Handbuch der Geschichte der böhmischen Länder*, Bd. II-I, Stuttgart 1971; k roku 1266 potvrzuje dřívější svobody a milosti a zároveň mu uděluje tu zvláštní milost, aby chebští měšťané pokud budou vyvážet zboží, nemuseli z něj platit clo ani mýtné na území Českého království a připojeného území; *Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae* (CDB), díl V/1, Jindřich Šebánek - Sáša Dušková (edd.), Pragae 1974, s. 693-694, č. 470; roku 1291 Václav II. konfirmoval chebským měšťanům privilegia, které jim udělil jeho tchán Rudolf Habsburský a jeho otec Přemysl Otakar II.; RBM II, s. 668, č. 1555.

provdát, měli Jindřichovi nástupci tyto statky vykoupit. Dále bylo garantováno, že došlo-li by v budoucnu k dělení země mezi Jindřichem a jeho bratrem Otou, řečené statky v Tyrolsku by Anně zůstaly, nebo by byly vyměněny za jiné ve stejné hodnotě. Pokud by vévoda zemřel, všichni přítomní pak měli být Anně nápomocni a měli zajistit, aby tyto majetky získala.⁷¹

Jako exkurs přesahující sledované období o 30 let můžeme sledovat ocenění předávaných statků i v případě Anny Falcké, která podle svatební smlouvy z 4. března 1349 získala věno ve výši 6 000 hřiven stříbra pojištěných na hornofalckých statcích Hartenstein (spolek obcí Velden, Middle Franconia, Německo), Auerbach (okres Deggendorf, Lower Bavaria, Německo), Velden (spolek obcí Velden, Middle Franconia, Německo), Plech (spolek obcí Betzenstein, Middle Franconia, Německo) a Neidstein (dnes zřícenina hradu, Landkreis Amberg-Sulzbach, Bavorsko, Německo), které měl v případě manželčiny smrti doživotně užívat její manžel Karel IV. Poté mělo věno připadnout dětem narozeným z jejich svazku. Jestliže by z jejich manželství žádné děti nevzešly, mělo být věno navraceno zpět Wittelsbachům. Obvňování manželem bylo stanoveno na 9 000 hřiven stříbra a mělo být pojištěno na Tachově a Přimdě. Kdyby falckrabí Rudolf II. zemřel, měla Anna jako jeho jediná dědička a spolu s ní i její děti nárok na území Falce.⁷²

Pro zvláštní status panovnic v právní oblasti hovoří nejzřetelněji několik kodifikovaných i nekodifikovaných ustanovení napříč časovým horizontem, a to v obsahu

⁷¹ „[...] *Heinricum, ducem Karinthie [...] domine Anne, uxori sue, ducisse Karinthie sorori d. Wenceslai, Boh. et Pol. Regis, in viginti quinque millibus marcarum arg. in grossis denariis prag. LVI gr. Pro qualibet marca, videlicet X millibus marcarum arg. in grossis denariis prag. LVI gr. Pro qualibet marca, videlicet X millibus a dicto rege fratre suo dotis sue nomine et a dicto duce XV millibus nomine donationis propter nuptias sibi datis, municiones suas civitatem et castrum Hallis, castrum Taur et castrum Trazerperch cum hominibus et aliis pertinenciis suis et certos proventus et redditus trium millium marcarum argenti puri Pragensis ponderis in ipsius ducis possessionibus liberis et iisdem munitionibus vicinioribus et ipsas possessiones, ex quibus ipsorum trium millium marcarum proventus obveniunt, annuatim cum hominibus etiam et aliis juribus et pertinenciis eorundem, in sex vero millibus marcarum arg. eorundem grossorum prag. Numero predicto pro qualibet marca, per ipsum ducem [...] Anne, uxori sue, premori, filiis vel filiabus ex ea relictis vel non habeat ipsa domina Anna XXXI millia marcarum predicta, et de ipsis tam in vita quam in morte [...] faciet donando, legando vel distribuendo, cui voluerit, pro sue libito voluntatis. Et extunc statim post obitum dicti ducis, mariti sui, in ipsa pecunia tenebit, et possidebit ad tempora vite sue domina ipsa Anna municiones et castra cum possessoribus ad ipsas municiones et castra cum possessoribus ad ipsas municiones et castra deputatis et proventus predictos trium millium et sexcentarum marcarum predicta, et de ipsis tam in vita quam in morte [...] faciet donando, legando vel distribuendo, cui voluerit, pro sue libito voluntatis. Et extunc statim post obitum dicti ducis, mariti sui, in ipsa pecunia tenebit, et possidebit ad tempora vite sue domina ipsa Anna municiones et castra deputatis et proventus predictos trium millium et sexcentarum marcarum cum possessionibus etiam, de quibus ipsorum trium millium et sexcentarum marcarum predictorum minime computandis, habeat etiam ipsa domina, tenebit et percipiet annuatim [...]*“, RBM II, s. 898-900, č. 2083; Ludwig SCHÖNACH, *Beiträge zur Geschichte der königin Anna von Böhmen* († 1313), in: *Mitteilungen des Vereins für Geschichte der Deutschen in Böhmen* (MVDGB), r. 45, Prag 1906/1907, s. 121-133; jednalo se pouze o příslib s vyhlídkou do budouca - a obvňování se Anna za svého života nedočkala, k tomu srov. A. TELNAROVÁ, „*Anna, královna česká.*“ in: MHB, r. 13/1, Praha 2010, s. 77-109, zde s. 82-83.

⁷² *Archivum Coronae regni Bohemiae*, díl II, Václav Hrubý (ed.), Pragae 1928, s. 118, č. 100; Lenka BOBKOVÁ, *Koruna království českého za vlády Lucemburků (dokončení)*, in: HO, r. 9.-10, Praha 1995, s. 215.

návrhu zákoníku *Majestatis Carolina*, *Vladislavském zřízení zemském* a *Drnovské právní knize*. Tyto prameny analogicky všechny zajišťují práva královny právě v oblasti držby věna a obvěnění, což je významným ukazatelem toho, jaký význam a vliv mělo majetkové zabezpečení panovnice na její status – tedy královské manželky a posléze vdovy. To znamená, že v souvislosti s jí určenými statky byla v obecném povědomí spojována i značná míra samostatnosti, která byla těmito právními normami reglementována a korigována. Jako první se úpravě práv pozůstalých žen po panovnicích věnovalo nařízení již zmíněného návrhu (posléze ale neschváleného) zemského zákoníku *Maiestatis Carolina*, sepsaného mezi lety 1351-1352. Zákoník zaznamenal specifické postavení královských vdov slovy: „*jestližeby kdy potom udalo se jasné králowé České korunované, to wěz, jakož slušie a obyčej jest poswátným olejem mazané, wdowě zuostalé, druhé wdáwati se některému kniežeti, pánu nebo jinému některému zeměninu králowstwie řečeného: králowá swrchuřečená od práwa swého wěna ihned bud' odlúčena, a od králowstwie již powěděného pokutu pomstu wypowěděnie wěčného má nésti.*“⁷³ Někdejší manželky králů tedy nenabývaly plné svobody, zejména co se týče opětovného manželství, a to na rozdíl od ostatních vdov, „*kterěž mohú se wdáti we jménu božím podle swé wuole.*“⁷⁴ V článku o královských vdovách předchází danému ustanovení předmluva argumentující ve prospěch tohoto opatření na základě předchozích zkušeností s královnami vdovami, které se po smrti královského chotě znovu provdaly. Tyto ženy si tedy i po smrti manžela udržely jako vdovy všeobecnou váženost a politický vliv. Jejich nový manžel mohl po jejich boku prosazovat vlastní mocenské ambice, které neprospívaly politické jednotě v království. Stejně obavy vyjádřil i text neschváleného zákoníku. Nepřímo narážel na manželství královny vdovy Kunhuty Uherské a Závěše z Falkenštejna a snad i na nemanželský svazek dvojnásobné královny vdovy Elišky Rejčky s již ženatým Jindřichem z Lipé.

Jiné vyjádření směrem ke královnám a jejich věnnému obdarování formulovalo *Vladislavské zřízení zemské* z roku 1500. Článek v rámci oddílu vymezujícího zájmy královské milosti stanovil „*že králowá česká žádná, prwnie ani která ještě potom bude, nemohly sú wěna swého přeč dáwati, ani zapisowati, ani ještě nebudú moci, než mají toho*

⁷³ „[...] *quod si in posterum quodocunque illustrem reginam Boemiae, coronatam scilicet et, ut decet, et moris est, sacra unctione linitam, viduamque relictam, secundo nubere alicui principi vel baroni, aut cuicumque regnicolae dicti regni contingat: regina ipsa a jure dotalitii sui ipso facto cadat, et a regno ipso exilii perpetui poenam portet [...]*“ *Maiestas Carolina*, in: AČ III, s. 121-122, čl. 37.

⁷⁴ „[...] *de mulieribus inconsultis parentibus, fratribus vel patris nubentibus, ad puellas virgines innuptas penitus trahi, debent intelligi tantummodo; non ad viduas, quae nubant in domino, arbitrio liberae voluntatis [...]*“ *Maiestas Carolina*, in: AČ III, s. 160, čl. 97.

*wēna do swé žiwnosti užíwati, a po smrti každé má to zase k koruně připadnutí. A jestližby která to komu zapsala neb dala, nemá to dání ani zapsání žádné moci mieti.*⁷⁵

Další zmínku o právech královny k majetku nacházíme v *Drnovské právní knize* vzniklé mezi lety 1523 a 1527 v článku o púhonu na manželku krále Ludvíka Jagellonského, Marii Habsburskou. Dozvídáme se tedy, že na počátku 16. století mohla být královna pohnána ke spravedlnosti kvůli držbě sporného majetku i šlechticem. V tom se nelišila od svého královského chotě. Zajímavé je, že púhon byl vznesen kvůli zámku Kyjov. Již v roce 1233 máme dochován listinný doklad o tom, že Kyjov, tehdy jako újezd, patřil královně Konstancii. Ta ho svěřila do opatrovnictví klášteru Hradisko u Olomouce. Zde lze spatřovat kontinuální zachovávání práv královen k určitým lokacím i s delším časovým odstupem. Zmíněný fakt by hovořil ve prospěch domněnky, že statky zvolené k pojištění věnných a vdovských příjmů nemusely být vybírány náhodně a mohly se v některých případech řídit dle tradovaného vědomí o jejich držbě některou z předchůdkyň. Tato tradice snad měla podpořit práva držitelky proti jiným subjektům či posílit její postavení a patronát nad svěřeným územím.⁷⁶

Kromě samotného právního ošetření podmínek držby manželek panovníků v pozdním středověku a raném novověku, lze již od 12. století doložit i osoby, které toto zabezpečení držby zajišťovaly v praxi a řadily se k dvorskému prostředí okolo vladařky. Jednalo se o vlastní komorníky panovnice, jejichž náplň práce spočívala nejen ve výkonu posluh dle jejich potřeb a přání, ale i ve starosti o svršky, cennosti či finance. O správu královniných důchodů dbala osoba v podkomořském úřadě.⁷⁷ Na správě královniných hospodářských záležitostí byl přímo závislý chod jejího dvora. Výnosy z královniných statků patrně

⁷⁵ „[...] *quod nulla regina Boemie superior potuit neque illa que postea future est poterit dotem suam alicui dare, neque oppignorare, sed debet sua dote frui usque ad uitam suam, et post obitum cuiuslibet regine debet dos ad regnum deuolui. Si autem quid alicui aut dare taut obligaret, non debet talis donation aut obligation ullum uigorem habere [...]*,” *Zřízení zemské Království českého za krále Vladislava r. 1500* vydané, in: AČ V, s. 217, čl. 452.

⁷⁶ „[...] *Proček mladší z Zástřizl pohoním nejjasnější kněžnu paní paní Marii Uherskou a Českou královnu, Markrabínu Moravskou etc. Z dědin etc. A tu JMTi vinu dávám, že drží zámek Kyjov, ješto k němu lepší právo mám, nežli JMt, a toho mi postúpiti neráčí. – Ale JMT měla statek v zemi, hrad Znojemský [...]*,” *Kniha Drnovská*, s. 27, fol. 115; „[...] *Constantia, dei gracia Boemorum regina, monasterio Gradicensi, Premonstratensis ordinis, et ministris dei ibi degentibus in perpetuum [...]* Noverint itaque tam presentes quam futuri, nos ex consensu filii nostri Wenceslai, illustris quarti regis Boemorum, circuitum nomine Kigow cum omnibus suis possessionibus, sive acquisitis sive acquirendis et a nostra benignitate nec non successorum nostrorum largitate eidem loco, in provincia Brezlaiuensi ad nos pertinente sito, impensis, in nostram tutelam et protectionem, sicut merito debemus, recepisse istasque, que subscripte sunt, libertates pro salute anime mariti nostri Ottocari, inclyte memorie regis Boemorum, ac ob reverentiam domus Gradicensis, cuius bona sunt, cum affectu nostre gratie contulisse [...],” in: *Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae* (CDM), díl II, Antonín Boček (ed.), Olomucii 1839, s. 257, č. 235; RBM I, s. 385, č. 820, CDB III/1, s. 59-61, č. 57; Veronika KNOFLÍČKOVÁ, *Konstancie Uherská jako královská vdova*, bakalářská práce obhájená na FF MUNI, Brno 2008, s. 19.

⁷⁷ Dana DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ – Jan ZELENKA, *Curia ducis, curia regis. Panovnícký dvůr za vlády Přemyslovců*, Praha 2011, s. 124.

pokrývaly nejen náklady na jeho provoz, ale i výživu dvorské družiny. Jmenovitě lze v pramenech zaznamenat zřejmě k roku 1170 Sezemu, komorníka královny Judity. Dále k roku 1189 komorníka kněžny Hellichy, manželky knížete Konráda II. Oty.⁷⁸ Podkomořího připomíná listina z 15. června 1218 přímým vztáhnutím této funkce k osobě panovnice. Zde se jednalo o Holase, podkomořího královny Konstancie. Jiří, komorník královny Konstancie, je pak připomínán k roku 1228. O rok později se ve stejné funkci objevil jakýsi Scamponoy/Champonois, který později vystupoval jako pražský měšťan.⁷⁹ Jako svědka na listině najdeme k roku 1234 Volkmara, komorníka královny Kunhuty. Stejný Volkmar je připomínán o 6 let později už jako nejvyšší komorník královny. Zároveň se dočteme o 3 komornících královny, tj. Dobromilovi, Hugovi a Cetěchovi, kteří mu byli s největší pravděpodobností podřízeni.⁸⁰ U Kunhutiny následovnice Markéty Babenberské jsme schopni blíže určit osobu jejího osobního komorníka Leopolda z Horsendorfu (1249 - 1264). Mezi lety 1256 - 1260 působil v Markétiných službách komorník Volkmar. Je možnost, že se jednalo o stejného Volkmara, s nímž jsme se měli možnost setkat u Kunhuty Štaufské. Tento Volkmar zastával pravděpodobně svůj úřad i u Kunhuty Haličské, jelikož se o něm dočítáme i v písemnosti Přemysla Otakara II. z roku 1262 stále jako o komorníkovi královny.⁸¹ V roce 1266 byl jako komorník královny označen jistý Mstidruh a jako podkomoří Řehoř. Stejný Řehoř se vyskytuje i v listině z roku 1267. Na základě listiny z roku 1265 známe rovněž Konráda, který je označen coby někdejší královnin podkomoří. V listině vydané králem v roce 1269 nacházíme široký výčet osob označených za královniny služebníky čili „*officiales*.“ Mezi nimi je zastoupen komorník Mstidruh a podkomoří Řehoř. V březnu 1269 byla vyhotovena královnina listina, v níž ve svědečné řadě opět narážíme na komorníka

⁷⁸ Nejvyšší komorník královny Sezema: CDB I, s. 224, č. 251; královnin komorník Holaz: CDB I, s. 295, č. 322; Ivan HLAVÁČEK, *Dvůr a rezidence českých panovníků doby přemyslovské a raně lucemburské*, in: Opera historica 7, Václav Bůžek – Pavel Král (edd.), Praha 1999, s. 29–70, zde s. 65; D. DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ – J. ZELENKA, *Curia ducis, curia regis*, s. 119.

⁷⁹ Královnin komorník Jiří: *Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae* (CDB), díl II, Gustav Friedrich (ed.), Pragae 1912 s. 323 č. 321; královnin komorník Champonois: CDB II, s. 341, č. 332; stejná osoba vystupuje v listině Václava I., datované k roku 1253, kde je označen jako pražský měšťan, který byl podkomořím jeho matky: CDB IV/1, s. 454, č. 266; D. DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ – J. ZELENKA; *Curia ducis, curia regis*, s. 120.

⁸⁰ CDB III/1, s. 94, č. 86; *Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae* (CDB), díl III/2, Zdeněk Kristen (ed.), Pragae 1962, č. 257, s. 349, Dana Dvořáčková-Malá a Jan Zelenka ve společné publikaci upozorňují na rozdíl mezi určením osob komorníků u Václava Novotného (Pechman, Hugo a Cetěch; Václav NOVOTNÝ, *České dějiny*, díl I/3, Praha 1928 s. 868) a mezi jejich rozlišením u Antonína Bočka (CDM II, s. 358, č. 331), Karla Jaromíra Erbena (RBM II, s. 466-477, č. 1003; index s. 677). Z nejasného vymezení osob ve svědečné řadě lze vyčíst různé interpretace, z nichž většina čte svědečnou řadu, tak že Pechman není prvním ze jmenovaných komorníků, ale přízviskem otce v řadě předcházejícího svědka Pirtolda, syna Bedřicha (Pechamana). Jiné čtení umožňuje mezi komorníky zařadit i Jana a Floriána, Otradovy syny spolu se jmenovným Pirtoldem, viz D. DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ – J. ZELENKA; *Curia ducis, curia regis*, s. 120n.

⁸¹ I. MORAVCOVÁ, *Dvůr královny Markéty Babenberské mezi lety 1246-1266*, in: Dvory a rezidence ve středověku, Praha 2006, s. 21-42, zde s. 27-28; CDB V/1, č. 310+, s. 462; D. DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ – J. ZELENKA; *Curia ducis, curia regis*, s. 121.

Mstidruha a podkomořího Řehoře. V roce 1272 ve funkci komorníka stále působil Mstidruh. Ve stejném roce byl však jako královnin komorník ozančen i jakýsi *Cunzone*. V roce 1273, 1276 a 1278 až 1279 se ještě objevil jakýsi Řehoř. Ke Kunhutině dvoru patřil komorník Protiva z Borovska a Kuno z Kunštátu, purkrabí v královnině vdovské rezidenci na Hradci u Opavy. O 2 roky později Kuna vystřídal ve stejné pozici Závaš z Falkenštejna.⁸² Podle listiny z roku 1289 setrval Protiva z Borovska v komornické funkci i u dvora Guty Habsburské.⁸³ K roku 1327 je zmiňován komorník Gočálek, který prošel službami jak Guty Habsburské, tak i Elišky Přemyslovny.⁸⁴ Jiný Eliščin komorník jménem Koncelin je znám díky listině z roku 1331.⁸⁵

Kromě samotných úřadů královnina komorníka a podkomořího, nalezneme méně zmínek o vilicích, předpokládaných správcích na královniných statcích. Jedna pochází ze dne 26. listopadu 1260 z listiny Markéty Babenberské, v níž Markéta zmínila, že ves Chraštice v bozenském údělu „*obsadili naši vilici při našem příjezdu do Českého království*.“ Další informace pak pochází z listinného falzifikátu datového do roku 1228, v němž figuruje osoba královnina vilika v jejím městě Hodoníně. Svého vilika měla i Eliška Přemyslovna ve vsi Choteč (okres Praha-západ). Byl jím jistý Balduin, který byl podle písemnosti z roku 1312 zároveň pražským měšťanem.⁸⁶

⁸² Komorník královny Mstidruh a její podkomoří Řehoř: *Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae* (CDB), díl V/2, Jindřich Šebánek - Sáša Dušková (edd.), Pragae 1981, s. 32, č. 488; někdejší královnin podkomoří Konrád: CDB V/1, s. 666, č. 451; opětovně komorník Mstidruh a podkomoří Řehoř: CDB V/2, s. 280, č. 651; CDB V/2, s. 343, č. 701; CDB V/2, s. 497, č. 806, s. 498, č. 807+ (ve sporné listině hlásící se k roku 1277 byl Mstidruh ztotožněn s kastelánskou funkcí a jakýsi Domaslav, který dříve vystupoval jako číšník byl nyní uveden coby nejvyšší komorník); CDB V/2, s. 538, č. 843+; komorník Protiva z Borovska a purkrabí na Hradci u Opavy Kuno z Kunštátu: *Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae* (CDB), díl VI/1, Zbyněk Sviták – Helena Krmíčková – Jarmila Krejčíková – Jana Nechutová (edd.), Pragae 2006, s. 120-121, č. 73; purkrabí na Hradci u Opavy Závaš z Falkenštejna: CDB V/1, s. 176-177, č. 130; D. DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ, *Královský dvůr Václava II.*, s. 99; D. DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ – J. ZELENKA, *Curia ducis, curia regis*, s. 122-123; Dana MALÁ, *Skladba pražského dvora za vlády Václava II.*, in: *Mediaevalia Historica Bohemica*, r. 9, Praha 2003, s. 97-163, zde s. 120; I. PROKOPOVÁ, *Guta Habsburská*, in: ČSPS, r. 43 (113), č. 4, Praha 2005 s. 206.

⁸³ Komorník královny Guty Protiva z Borova: RBM II, s. 630, č. 1466; D. DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ, *Královský dvůr Václava II.*, s. 100; D. DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ – J. ZELENKA, *Curia ducis, curia regis*, s. 123; Eliška HOFMANOVÁ, *Guta Habsburská, životní data*, práce obhájená na Pedagogické fakultě Univerzity Karlovy, Praha 2013, s. 77.

⁸⁴ „[...] *mater nostra d. Guta, praeclara olim Bohemiae regina, suo ac nostro tandem camerae servitori Goczalco* [...],“ *Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae* (RBM), díl III, Josef Emler (ed.), Pragae 1890, s. 541-542, č. 1380; B. KOPIČKOVÁ, *Eliška Přemyslovna*, s. 112.

⁸⁵ „[...] *Concelinus, quondam inclytae reginae Elisabbeth, piae recordationis conthoralis nostrae carissimae, camerarius* [...],“ RBM III, s. 711, č. 1824.

⁸⁶ „[...] *villam, que dicitur Crasitz, in provincia Bozinensi, quam pro tempore nostri villici in primo nostro introitu in regnum Boemie occuparant* [...],“ *Monumenta historica Boemiae*, díl VI, Gelasius Dobner (ed.), Pragae 1779, s. 29, č. 48; RBM II, s. 107, č. 277; CDB V/1, s. 379, č. 274; I. MORAVCOVÁ, *Dvůr Královny Markéty Babenberské*, s. 26; „[...] *villicum nostrum Petrum* [...],“ CDM II, s. 204, č. 189; RBM I, s. 346, č. 737; CDB II, s. 428-430, č. 381; „[...] *Balwinus, civis Pragensis, Elisabeth, Boemiae et Poloniae reginae, bonorum in Sczech villicus* [...],“ RBM III, s. 31, č. 73; „[...] *Elisabeth* [...] *per Paldwinum, villicum suum in Schzech, civem Pragensem* [...],“ RBM III, s. 32, č. 74; B. KOPIČKOVÁ, *Eliška Přemyslovna*, s. 69; Josef ŽEMLIČKA,

O tom, že sama vladařka si byla vědoma rozsahu svého hmotného zázemí a vnímala jeho držbu jako garanta své výlučné a do určité míry i nezávislé pozice, hovoří vyjádření v listině ze dne 1. srpna 1293, v níž v rámci zajištění darů a směn majetků kostela v Lysé nad Labem jmenovala královna Guta Habsburská Jičín jako místo, které „*odedávna patří k našemu stolu*.“⁸⁷ Stejný termín nalezneme i v listině vydané jménem Anny Přemyslovny ve prospěch pražského měšťana Rudolfa Junoše. Jednalo se zde o majetcích v Habrové s poli, loukami, lesy a užitky, „*kteřé náležely k nám a k našemu stolu královny*.“⁸⁸ Termín „*stůl*“ tedy pravděpodobně vyjadřoval majetkové zázemí zajišťující živobytí a chod dvora panovnice. Kromě jiného se také mohlo jednat o vymezení rámce samostatné správy vybraných držeb. Existenci tohoto pojmu je možné prokázat i v listinách panovníků. Například roku 1244 král svolil, aby brněnský měšťan Oldřich Černý obdržel pozemek Královo Pole (dodnes městská část Brna). Dozvídáme se také, že tento majetek patřil ke králově stolu a komoře.⁸⁹ Dále roku 1295 panovník daroval olomouckému biskupovi Dětřichovi ve vsi Březové „*královské statky také k našemu stolu patřící*.“⁹⁰ Ke stejnému roku je datována i formulářová listina, podle které jistý služebník pražského biskupa Tobiáše držel pozemek ve vsi Vesce, který „*náleží ke stolu biskupa*.“⁹¹ V roce 1315 přistoupil král Jan s dovolením nejvyššího maršálka Jindřicha z Lipé ke confirmaci vsi Křečhoř v kouřimské provincii pražské kapitule. Po jistý čas držel vesnici Jindřich z Lipé, který ji prodal Heidenreichovi, opatovi sedleckého kláštera. Opat ji dle uvedené písemnosti připsal pražské kapitule kvůli památce někdejšího českého krále Rudolfa a na přání jeho sestry, uherské královny. V písemnosti bylo taktéž zmíněno, že ves Křečhoř „*od starodávna náleží k našemu královskému stolu*.“⁹²

Kasteláni, vilikové a beneficia v netransformované transformaci, in: Český časopis historický, r. 106, č. 1, Praha 2008, s. 109-136.

⁸⁷ RBM II, s. 697-698, č. 1624; E. HOFMANOVÁ, *Guta habsburská*, s. 80.

⁸⁸ „[...] *quod nos Rudolfo Junosii, civi Pragensi, bona in Habrowa cum agris, pratis, silvis et utilitatibus ad dicta bona spectantibus, quae ad nos et mensam nostram reginalem pertinebant [...]*“, RBM II, s. 958, č. 2203; A. TELNAROVÁ, „*Anna, královna česká*“, in: MHB, r. 13/1, Praha 2010, s. 77-109, s. 91; D. DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ, *Královský dvůr Václava II.*, s. 102.

⁸⁹ „[...] *grangiam in Cuonegesueld, quam sibi de nostra regia mensa ac camera contulimus [...]*“, CDM III, s. 36, č. 49; RBM I, s. 521, č. 1094; CDB IV/1, s. 120-123, č. 39, zde s. 121-122.

⁹⁰ „[...] *bona fore regalia et ad mensam nostram spectare [...]*“, CDM V, Antonín Boček - Josef Chytil (edd.), *Brunae 1850*, s. 29, č. 28; RBM II, s. 724, č. 1685; D. DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ, *Královský dvůr Václava II.*, s. 223n.

⁹¹ „[...] *in Wescye, quod tenet idem Rinerius [...] et ibidem est seruus, habens terram, qui pertinet ad mensam episcopalem [...]*“, RBM II, s. 718, č. 1673; D. DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ, *Královský dvůr Václava II.*, s. 116.

⁹² „[...] *ipse villam Ksecihor in Curimensi prouincia sitam, ad regalem mensam nostram ab antiquis temporibus pertinentem [...]*“, RBM III, s. 110, č. 273.

5. DOKLADY ZAOPATŘENÍ A DRŽBY PANOVNIC

5. 1. Doklady na základě diplomatického materiálu

Helbirga Babenberská

(viz Přílohy: Tabulka č. 1., Mapa č. 1.)

Nejstarší spolehlivé doklady pro držbu u české kněžny jsme zřejmě schopni určit až pro Helbirgu Babenberskou († 13. července 1142). Helbirga byla třetí ze 7 dcer Leopolda II. Babenberského a Idy z Frombachu. Svatba mezi ní a Bořivojem, kterou zajišťoval kníže Břetislav II., proběhla 18. října 1100 za honosných oslav ve Znojmě. Mladší sestra Helbirgy, Ida, již byla provdána za znojemského úředního knížete Litolda. Ten však byl z oslav vykázán. Helbirze se nejspíš narodilo 6 dětí - Jaromír, Spytihněv, Lupolt, Boleslav, Rejčka a Albrecht. Když její choť odešel do politického exilu do Uher, ona ho již nenásledovala a navrátila se ke své původní rodině, bratrovi Leopoldovi. Zemřela v klášteře Göttweig v roce 1142, kam se ještě předtím uchýlila.⁹³

O hmotném zajištění této kněžny se dozvídáme teprve ve chvíli, kdy se stala vdovou. Je to také jeden ze dvou dokladů o spojitosti určitého jmění s ní. V den Gebirčina ovdovění, tj. ve dne 2. února roku 1124 byla vyhotovena listina, v níž Helbirga, která se stále zvala českou kněžnou, darovala statek v Grie (pravděpodobně v regionu u Kottes blízko Dürnsteinu, okres Zwettl, Dolní Rakousko), který získala od svého bratra Leopolda III., markraběte východní marky, klášteru v Göttweig (dnes Mautern an der Donau, okres Krems-Land, Dolní Rakousko). Tuto donaci připomíná privilegium rakouského knížete Jindřicha II. z Vindobony z 1. května roku 1171. Zmiňovaný majetek dříve držel Waldo z Grie a 28. července roku 1118 ho Leopold III. předal Helbirce s žádostí, aby byl statek delegován do rukou Gebharda, hraběte z Piugen.⁹⁴ Helbirga si pak statek vyžádala pro svou nadaci oltáře sv. Panny Marie v benediktýnském klášteře na hoře Göttweig. Navíc přidala kostel zvaný Purk (na sever od Kottes, dnes jsou územně spojené ve vesnici Kottes-Purk,

⁹³ Václav NOVOTNÝ, *České dějiny*, díl I/2, Praha 1913, s. 399n; Karl LECHNER, *Die Babenberger. Margrafen und Herzöge von Österreich*, Wien 1976, s. 119, 219; Karl BRUNNER, *Herzogtümer und Marken. Vom Ungarnsturm bis ins 12. Jahrhundert*, Vienna 1994, s. 353; J. ŽEMLIČKA, *Přemyslovci. Jak žili, vládli a umírali*, s. 111; M. BLÁHOVÁ – J. FROLÍK – N. PROFANTOVÁ, *Velké dějiny země Koruny české I. Do roku 1197*, s. 485, 506.

⁹⁴ Wilhelm von GIESEBRECHT, *Geschichte der deutschen Kaiserzeit*, band III/1-2, *Das Kaiserthum im Kampfe mit dem Papssthum*, Braunschweig 1867-1869, s. 906.

okres Zwettl, Dolní Rakousko) za přítomnosti pasovského biskupa Regimara a Nanza, opata v témže klášteře.⁹⁵

Další listina ze stejného dne, tj. 2. února roku 1124, vypovídá o tom, že kněžna Helbirga dala statky Voitsau a Dankholz (dnes jsou to menší vesnice mezi Kottes a Purk, okres Zwettl, Dolní Rakousko) s lesem, které získala od svého bratra Leopolda III., markraběte východní marky, klášteru v Göttweig. Dozvídáme se, že markrabě Leopold na žádost své sestry Helbirgy, české kněžny, připsal řečené statky, které kdysi držel Waldo z Grie, hraběti Gebhardu z Piugen. Hrabě Gebhard byl následně požádán kněžnou, aby dal statky po své smrti k užívání bratřím sloužícím u oltáře sv. Panny Marie a přítomnému pasovskému biskupovi Reginmarovi s tím, že kněžna přidala navíc kostel, který byl vystavěn na dříve řečeném místě.⁹⁶

Richenza z Bergu

(viz Přílohy: Tabulka č. 2., Mapa č. 2.)

V pořadí další zprávy se týkají české kněžny Richenzy z Bergu (asi 1095 - 27. září 1125). Narodila se do rodiny Jindřicha z Bergu a Adelheidy z Mochentalu. Z jejich 3 dcer byly 2 provdány za bratry z českého knížecího rodu, tj. knížete Vladislava I. a olomouckého údělného knížete Otu Černého. V případě Richenzy se tak stalo někdy před rokem 1111. Richenza se zřejmě zapojila při zakladatelském počínu svého manžela. Snad to mohla být ona, kdo vyjednal příchod benediktýnů ze Zwiefalten do kladrubského kláštera, kam se pak před svou smrtí chtěla kněžna navrátit a dožít zde své dny. Z manželství Richenzy a Vladislava se narodili synové Vladislav, Děpolt, Jindřich a dcera Svatava. Zdá se, že silnější vliv měla na Richenzina chotě jeho matka Svatava, která ho přiměla ke smíření s bratrem Soběslavem a k jeho designování knížecím nástupcem. Richenza se naopak přiklápěla na

⁹⁵ „[...] *Praedium autem, quod olim fuerat Waldonis in Grie, postea Liupoldus marchio tradidit sorori suae Gebirge, ducrici Bohemiorum, eius rogatu delegans illud in manu Gebhardi, comitis de Piugen, tali pacto, ut quo ipsa petisset, praedium idem delegaret. Quod et fecit. Nam delegavit illud super altare sanctae Mariae in monte Kotwico adiiciens et ecclesiam, quae dicitur ad Purch, praesente Reginmaro, pataviensi episcopo, et Nanzone eiusdem loci abbate [...]*“ RBM I, s. 91, č. 204; CDB I, s. 108, č. 106.

⁹⁶ „[...] *Liupoldus marchio rogatu sororis suae Gebirge, ducricis de Boemia, delegavit in manus Gebhardi, comitis de Puigin, praedium Vogitisawa [et] Dancholvis cum omni silva, sicut quondam Waldonis fuerat, ea videlicet ratione ut ipse delegaret, quo predicta matrona petisset. Idem vero Gebhardus, rogante eadem ducrici tradidit ad altare sancte Marie prenomiatum praedium post eius obitum fratribus hic deo famulantibus in usum, praesente Reginmaro, Pataviensis ecclesie episcopo, adiiciens et ecclesiam quam ipsa construxerat in predicto loco [...]*“ RBM I, s. 91, č. 205; CDB I, s. 109, č. 107; M. BLÁHOVÁ – J. FROLÍK – N. PROFANTOVÁ, *Velké dějiny zemí Koruny české I.*, s. 506.

stranu Oty II. Olomouckého, který měl podle seniorátního principu právoplatně nastoupit po Vladislavovi. Zemřela vzápětí po svém muži 27. září 1125 během návratu do rodné země.⁹⁷

Ještě za života svého chotě vydala kněžna, taktéž i v blížícím se závěru svých vlastních dní, 27. února 1125 listinu, v níž oznámila, že se souhlasem svých dětí poskytla statky Horní a Dolní Aspach (okres Stuttgart, jižní Německo) klášteru sv. Panny Marie v Reichenbachu (na severovýchod od Řezna) a prostřednictvím markraběte Děpolta připsala vyslovené statky k trvalému užívání zdejšími klášterními bratřími.⁹⁸

Gertruda Babenberská

(viz Přílohy: Tabulka č. 3., Mapa č. 3.)

Nemnoho dokladů o majetkové držbě existuje i pro případ druhé manželky Vladislava II., české kněžny Gertrudy (asi 1118 - 4. srpna 1150). Gertrudinými rodiči byli rakouský vévoda Leopold III. a Anežka z Waiblingenu. Za českého knížete byla provdána roku 1140, kdy jí mohlo být 22 let. V roce 1142 byla během válečných událostí nucena vystoupit v roli obránců Pražského hradu před Konrádem II. Znojemským, zatímco její choť vyjednával pomoc v Říši. Nápomocna byla svému choti i v zakladatelské činnosti, kdy figurovala v roli zakladatelky doksanského kláštera premonstrátek. Z manželství s českým knížetem se narodily 4 děti: Bedřich, Vojtěch, Anežka a Svatopluk. Kněžna zemřela po 8 letech manželství v srpnu 1150 v Praze. Místo svého posledního odpočinku našla ve své fundaci v Doksanech, kam byly její ostatky přeneseny z jejich původního úložiště ve strahovském klášteře.⁹⁹

Podle listiny datované do 10. července někdy mezi lety 1143 až 1148, potvrdil olomoucký biskup Jindřich II. strahovskému klášteru, jinak zvanému hora Sion, jeho založení a zpečetil donaci majetků, které mu byly darovány pražským biskupem Janem, českým knížetem Vladislavem II. a jeho chotí, kněžnou Gertrudou. Vladislav je zde nazván zbožným a skvělým zakladatelem duchovní či kněžské čistoty napříč Čechami a jeho žena, paní Gertruda, zbožnou matkou kněží, řeholnic a sirotků. Dále se dozvídáme, že kníže dal bratřím a sestřím sloužícím Bohu, svatě Bohorodičce a Svatému Augustinovi 20 denárů každý

⁹⁷ B. KOPIČKOVÁ, *Urozená paní*, in: *Člověk českého středověku v českých zemích*, s. 80; M. BLÁHOVÁ – J. FROLÍK – N. PROFANTOVÁ, *Velké dějiny země Koruny české I.*, s. 514.

⁹⁸ „[...] *Richza ducissa de Boemia, liberorum suorum consensu predium superius et inferius Aspach tradidit sancte Marie in Richinbach et per manum Dietpaldi marchionis delegavit ad usum fratrum inibi deo famulantium in perpetuum [...]*“ RBM I, s. 91, č. 206; CDB I, s. 109-110, č. 108, zde s. 110.

⁹⁹ J. ŽEMLIČKA, *Čechy v době knížecí (1034-1198)*, s. 158, 208; J. ŽEMLIČKA, *Přemyslovci. Jak žili, vládli a umírali*, s. 114; M. BLÁHOVÁ – J. FROLÍK – N. PROFANTOVÁ, *Velké dějiny země Koruny české I. Do roku 1197*, s. 514, 58, 598.

sobotní den, svůj dvůr Radonice (dnes Radonice nad Ohří, část městyse Peruc v okrese Louny) se všemi svými přívěšky, vesnicemi, služebníky, služkami a vším dalším co k němu náleželo. Jména těchto sloužících zněla: Búš, Milon, Blaž, Onata, Všan, Ban, Druhaň, Jakub, Bohdan, pastevec koní Ostož, švec Čelek, Modlák, Nedoma, Lubata, řemeslník Radosta, Dědoň a smolař/dehtář Straš. V téže vesnici dobrovolně vstoupili do poddanství: Hradata, Sudař, Bohdan, Božepor, zahradník Hohol, Vlkoň, Bohuta a Soběstoj. Posléze byli jmenováni pasáci: Budata, který zastupoval dalších 5 osob, Bezděk zastupující 4 osoby, Útěch zastupující 3 osoby, Žirák zastupující 5 osob, Lutoň zastupující 3 osoby, Holiša, Mikeš, služka Bula, Naděj a Bohdan.¹⁰⁰ Od královského páru získal klášter 4 pozemky ve vsi Orasice (dnes část obce Počedělice, okres Louny), pozemek v Lahovicích (dnes část obce Libčeves, okres Louny, poblíž Biliny v okrese Teplice), 20 pozemků v Řivčicích (něm. Pflanzendorf, okres Louny) a 6 pozemků ve vsi Vrbno (dnes Vrbno nad Lesy, okres Louny) spolu s oráčem jménem Srn. Další majetky jako Velká Chýška (okres Pelhřimov), Lašovice (okres Rakovník) a Úhonice (nebo také Ouhonice, okres Praha-západ) s domácností služebníků už věnoval král sám.¹⁰¹

Judita Durynská

(viz Přílohy: Tabulka č. 4., Mapa č. 4.)

V roce 1153, 3 roky po smrti Gertrudy Babenberské, se stala v pořadí již druhou manželkou českého krále Vladislava II. Judita Durynská (1135 – 9. září po 1174). Pocházela z rodu durynských lantkrabat. Jejím otcem byl lantkrabě Ludvík I. a její matkou Hedvika

¹⁰⁰ Josef Žemlička hovoří o dobytčářské specializaci Radonického dvora kvůli širokému zastoupení pasáků mezi jmenovanými služebníky, kteří celkem představovali 25 osob. 8 mužů vstupujících do poddanského svazku vysvětluje Josef Žemlička tím, že za cenu ztráty osobní svobody si tito lidé takto ulevovali od nadměrného ekonomického zatížení; Josef ŽEMLIČKA, *Království v pohybu. Kolonizace, města a stříbro v závěru přemyslovské epochy*, Praha 2014, s. 111.

¹⁰¹ „[...] *Hec autem sunt, que dux Wladislaus, pius et magnificus institutor clericalis castimonie per totam Boemiam, cum coniuge sua, domina Gertruda, pie matre clericorum, monialium et omnium orphanorum, dedit pro remedio anime sue fratribus et sororibus famulantibus deo et sancte dei genrici sanctoque Augustino: ducentos denarios de moneta omni die sabbati, curiam suam Radunice cum omnibus appendiciis suis, videlicet villis, servis, ancillis et aliis diversis eorum pertinentibus. Nomina vero servorum hec sunt: Buss, Milon, Blas, Onata, Wsan, Ban, Drugan, Iacub, Bohdan, Ostoy, pastor equarum, Celek sutor, Modlac, Nedoma, Lubata, Radosta faber, Dedon, Ztras tornatores picariorum sunt. In eadem villa voluntarie sese servitio subdiderunt: Gradata, Zudar, Bohdan, Božepor, Gogol hortulanus, Wilkon, Bohuta, Zobestoy. Hi vero sunt bubulci: Budata ipse est quintus, Peztek ipse IIIus, Vteh ipse IIIus, Zirak ipse quintus, Luton ipse tercius, Golissa, Mikec, Bula ancilla, Nadey, Bohdan. In willa Orassicih quatuor terre Lagouicih terra, Griwcicih XX terre, Wirbne Srin arator et VI terre [...]*“, RBM I, s. 107, č. 241; CDB I, s. 157-161, č. 156, zde s. 160-161; Orasice, Řivčice: Antonín PROFOUS, *Místní jména v Čechách. Jejich vznik, původ, význam a změny*, díl III, M-Ř, 1951, s. 283, 685; Lahovice: Antonín PROFOUS, *Místní jména v Čechách. Jejich vznik, původní význam a změny*, díl II, CH-L, Praha 1949, s. 478; Vrbno nad Lesy: Antonín PROFOUS - Jan SVOBODA, *Místní jména v Čechách. Jejich vznik, původ, význam a změny*, díl IV, S-Ž, Praha 1957, s. 627.

z Gudensbergu. Nemáme zpráv o tom, že by proběhla Juditina korunovace, přesto je v pramenech označována jako královna. Její jméno je dodnes všeobecně známé tím, že jí byly díky kronikáři Vincenciovi připsány zásluhy za iniciování stavby předchůdce dnešního Karlova mostu přes řeku Vltavu, kamenného Juditina mostu, a to po povodních v roce 1157. Mezi další projekty, které měla Judita realizovat tentokrát podle kronikáře tzv. Dalimila, lze zařadit i ženský benediktýnský klášter v Teplicích, v němž byly také při archeologickém výzkumu v 50. letech minulého století nalezeny její ostatky. Podle kronikáře Vincencia se vyznala v literatuře a politice, ovládala latinu, byla podnikavá, dokonce uvádí, že se svým naturelem podobala mužům. Josef Žemlička usuzuje, že byl-li v jejich službách nejvyšší komorník Sezema, lze předpokládat, že královna měla i dvůr, který on spravoval. V jejím manželství s Vladislavem se narodili synové Přemysl Otakar, Vladislav Jindřich a dcera Richsa. V naší historiografii je řazena mezi těch několik málo žen, které měly ambice i v politické sféře. Například dvakrát pomohla svým příbuzným k obsazení biskupského stolce. Negativně je nahlíženo to, že díky svým ambicím vzbudila rivalitu ze strany Svatopluka, Vladislavova syna z prvního manželství, což vedlo k zabití Juditina přívržence Vojslava. Od roku 1173 dožívala spolu s manželem, který předal vládu synovi Bedřichovi, na svých statecích v Meerane v Durynsku. Podle ohledání jejích ostatků antropologem Emanueleml Vlčkem zemřela někdy po roce 1210, což by znamenalo, že se mohla dožít až osmdesáti let.¹⁰²

O jejím působení i v majetkové oblasti se dozvídáme až z písemnosti vydané 52 let po její smrti dne 9. září 1174. Roku 1226 totiž Přemysl Otakar udělil a potvrdil klášternímu domu v Doksanech některé výsady. Mezi nimi konfirmoval i někdejší obdarování kláštera vsí Břehoryje (dnes část obce Drahobuz, okres Litoměřice) a polovinou vsi Rochov (okres Litoměřice).¹⁰³ Je zde zmíněno, že tuto donaci učinila již jeho matka Judita. Dále král konfirmoval ves Brňany (okres Litoměřice), kterou klášter dostal od Oldřicha ze Žinkovů

¹⁰² *Letopis Vincencia, kanovníka kostela Pražského*, in: FRB II, s. 408; *B. letopis Jarlocha, opata kláštera Milevského*, in: FRB II, s. 463; V. NOVOTNÝ, *České dějiny*, díl I/2, s. 1007; Alžběta BIRNBAUMOVÁ, *Královna Judita*, in: *Královny a kněžny české*, Zdena Karešová - Jiří Pražák (edd.), Praha 1996, s. 71-73; E. VLČEK, *Judita Durynská. Paní znamenité krásy a ducha neobyčejného*, in: *Vesmír*, r. 10, Praha 2002, s. 561-565; B. KOPIČKOVÁ, *Urozená paní*, in: *Člověk českého středověku v českých zemích*, s. 69, 83; Josef ŽEMLIČKA, *Přemyslovci. Jak žili, vládli, umírali*, Praha 2005, s. 204; M. BLÁHOVÁ - J. FROLÍK - N. PROFANTOVÁ, *Velké dějiny země Koruny české I.*, s. 600, 623, 627; Anežka MERHAUTOVÁ - Dušan TŘEŠTÍK, *Románské umění v Čechách a na Moravě*, Praha 1983, s. 167; Zdeněk DRAGON, *Pravěk a raně středověké osídlení Starého Města*, in: *Umělecké památky Prahy. Staré Město, Josefov*, Praha 1996, s. 14.

¹⁰³ Ves Rochov u Brozan patřila od roku 1219 tepelskému klášteru a teprve až od roku 1226 klášteru v Doksanech. Ten již držel darem část této vsi někdy okolo roku 1170. K roku 1289 a 1310 je zmiňován jistý Konrád, rytíř řečený z Rochova; RBM II, s. 637, č. 1475; RBM II, s. 962, č. 2214; CDB II, s. 162, č. 173; CDB II, s. 282, č. 286; August. SEDLÁČEK, *Místopisný slovník historický Království českého*, Praha 1909, s. 768; Břehoryje: A. PROFOUS, *Místní jména v Čechách - Jejich vznik, původní význam a změny*, díl I, A-H, Praha 1947, s. 154; Rochov: A. PROFOUS, *Místní jména v Čechách*, díl III, M-R, s. 578.

a jeho dcery Markéty. Ta později nabyla za 100 hřiven ves Rochov, kterou jí v testamentu zanechal její bratr Oldřich.¹⁰⁴

Alžběta Uherská

(viz Přílohy: Tabulka č. 5., Mapa č. 5.)

Výraznou osobností nejen co se týká politických záležitostí, ale i co se týče sledovaného zájmu o vlastní majetkové poměry a nadační projekty, byla kněžna Alžběta Uherská (datum narození neznámé – 12. leden po 1189). Alžběta pocházela z rodu Arpádovců. Narodila se z manželství Gejzy II. Uherského a Eufroziny Kyjevské. Její bratři Štěpán III. a Béla III. se stali po svém otci uherskými králi. V roce 1157 byla zaslíbena Bedřichovi, nejstaršímu synovi Vladislava II. z prvního manželství s Gertrudou Babenberskou. Jejich manželství bylo obdarováno vícero dětmi. Kromě syna Vratislava, který zemřel ještě v roce 1180, se narodilo ještě 5 dcer – Žofie, Helena (Eirene), Olga, Markéta a Ludmila Přemyslovny. Spolu se sesazeným králem Vladislavem, tchýní a manželem strávila jistý čas v politickém exilu a podporovala svého manžela v bojích o český trůn, který vedl ze zahraničí. V těchto bojích dostala v roce 1178 do své správy i dobytou Prahu. Tu se jí proti Soběslavovi podařilo uhájit. Ve svém odhodlání vydržela až do rozhodného vítězství Bedřicha Na bojišti v lednu 1179. Toto místo se také stalo připomínkou Bedřichova vítězství právě z podnětu této kněžny, která zde nechala založit kostel sv. Jana Evangelisty. Její role obrádkyně Prahy však nebyla u konce. V roce 1184 musela v tomto městě znova čelit povstání proti Bedřichově vládě. Nástupnické nároky se tentokrát snažil neúspěšně prosadit Soběslavův bratr Václav. Agilní vystupování této kněžny se projevilo i v tom, že roku 1180 dosadila na uvolněný pražský biskupský stolec svého kaplana Valentina. Vzbudila tím značné rozhořčení v řadách duchovních, protože nový biskup neovládal latinu, nepocházel z „*lůna*“ pražského kostela, nebyl urozeného rodu a taktéž nebyl obecně uznávaný a známý. Přesto kněžna vyslala dotyčného do Würzburgu pro investituru. Po roce 1189 nechtěla knížecí vdova Alžběta ztratit tolikrát již hájené postavení a rozhodla se vyjednat si pro sebe olomoucký úděl výměnou za vydání Prahy. Ačkoliv svoji část úmluvy splnila, Konrád II. Ota jí posléze odmítl

¹⁰⁴ „[...] *Juditha regina, mater nostra, dedit villam Brehori et mediam partem ville Rochov [...]*“ CDM II, s. 176, č. 171; RBM I, s. 325, č. 705; CDB II, s. 280-286, č. 286, zde s. 282; podle doksanského nekrologia byly tyto 2 vsi konventu věnovány druhou abatyší zdejšího kláštera Eliškou, IBIDEM, pozn. č. 7; srov. CDB I, s. 326, č. 705.

tento úděl svěřit do držby. Dále se o ní dozvídáme jen z nekrologia kláštera v Doksanech, kde je zaznamenán 12. leden neznámého roku jako den jejího úmrtí.¹⁰⁵

Roku 1169 byla v Praze vyhotovena listina, podle níž kněžna Alžběta zprostředkovala žádost poustevníka Jurika svému manželovi Bedřichovi, aby nechal obydlet zdevastované místo Hranice (okres Přerov), které leželo ladem. Kníže, tehdy ještě omezený ve své moci na olomoucký úděl, v listině primárně konfirmoval tento pozemek, který byl dán rajhradskému klášteru jeho otcem Vladislavem. Přidal k němu také ornou zemi ve vsi Špičky (okres Přerov), která se táhla od řeky Sebenik k řece zvané Odra. Za povšimnutí stojí skutečnost, že ve svědečné řadě stojí na prvním místě tehdy stávající královna Judita Durynská.¹⁰⁶

Kníže Bedřich konfirmoval roku 1180, už jako český a moravský kníže, olomouckému kostelu majetek ve vesnicích Mohelnice a Brunovice. Oznamil, že na žádost olomouckého biskupa Jana přistoupil k výměně vsi Mohelnice (okres Šumperk) a získal tím jinou ves zvanou Mikalka (vedle Úsova, okres Šumperk) se 2 ornými poli a dalšími majetky, které nyní spadaly pod jeho pravomoc. Uvedl dále, že toto privilegium bylo sepsáno právě proto, že se nyní stal knížetem jak českým, tak moravským. Následně se tato písemnost zaměřila na další manipulaci s majetkem. Bedřich a jeho žena Alžběta připsali biskupu Dětlebovi sousedící ves zvanou Olšany (okres Šumperk) a koholiv, kdo by zde vlastnil pozemek náležející k nějakému hradu. Na biskupa zároveň převedli i všechny kostely. Tímto však daná transakce neskončila. Kníže Bedřich dodal, že na základě porady, kterou s ním Dětleb vedl, přistoupil biskup k výměně vsi Olšany s jakýmsi rytířem zvaným Zbraslav, synem pana Voka, za újezd, který náležel k jeho vsi Mohelnice (okres Šumperk).¹⁰⁷

Někdy v letech 1184 až 1185 český kníže Bedřich daroval waldsaskému klášteru ves Vinaře a dvůr ve vsi Prowech se všemi přívěšky. Učinil tak k podpoře zdejších chudých Kristových bratří a se souhlasem a na žádost jeho manželky, kněžny Alžběty. Ves Vinaře

¹⁰⁵ B. *letopis Jarlocha, opata kláštera Milevského*, in: FRB II, s. 473-476, 508; *Kronika Mnicha sázavského*, in: Pokračovatelé Kosmovi, Zdeněk Fiala – Marie Bláhová (edd.), Praha 1974, s. 264, *Letopis Vincencia, kanovníka kostela Pražského*, in: FRB II, s. 425; V. NOVOTNÝ, *České dějiny*, díl I/2, s. 865, 875n, 1107; B. KOPIČKOVÁ, *Urozená paní*, in: *Člověk českého středověku v českých zemích*, s. 69; J. ŽEMLIČKA, *Přemyslovci. Jak žili, vládli a umírali*, s. 204-205; M. BLÁHOVÁ – J. FROLÍK – N. PROFANTOVÁ, *Velké dějiny země Koruny české I. Do roku 1197*, s. 603, 612, 623, 648-651, 654, 658.

¹⁰⁶ „[...] *Heremita enim quidam, Jurik nomine, vita et moribus imitandus, cuius etiam vitam et mores digna sequitur fama, per uxorem meam Elizabeth michi supplicavit, quatenus ipsum locum [Granice] vasta horrentem solitudine robora succidendo et novalia preparando inhabitaret. Ego [Fridericus] tamen, cum eiusdem heremite utrumque continentiam et diligentiam, considerarem, terram ad aratrum ei in villa Stpicki ob meliorem spem eterne patrie cum pratis et pomeriis superaddidi. Tendit autem hoc ipsum spatium, quod sibi contradidit, a rivo Sebenik usque ad rivum, qui Odri appellatur [...]*“, CDM I, s. 283, č. 306; RBM I, s. 144, č. 329; CDB I, s. 218-219, č. 247, zde s. 218.

¹⁰⁷ „[...] *Deinde pro remedio anime filii mei Wratizlai, cuius deus animam habeat, ego Fridericus et uxor mea domina Elizabet villam adiacentem contulimus, nomine Olsane, deo et sancto Wenczlao in manus domini episcopi Detlebi, et quicquid ibidem terre fuit ad aliquod castrum pertinens, omnia eidem ecclesie contulimus [...]*“, CDM I, s. 303, č. 327, RBM I, s. 165, č. 371; CDB I, s. 260-261, č. 292.

(u Kadaně, dnes část obce Vilémov, okres Chomutov) ležící na žatecku, obdržel klášter spolu s pláněmi, lesy, poli, loukami, pastvinami, vodstvem, obdělávanými i neobdělávanými poli, ladem ležící i osetou půdou a se všemi jejími hranicemi. Kníže sám pak přidal kostelu dvůr ve vsi Prowech (není možné vyložit název, ale podle K. J. Erbena by se mohlo jednat o Braník) v sousedství Pražského města.¹⁰⁸

Vydávání listin knížetem, kde figuroval Alžbětin souhlas, pokračovalo. Ve dne 17. června 1185 byla v Praze vyhotovena listina, v níž český kníže Bedřich daroval plaskému klášteru jednoho poddaného s jeho majetkem ve vsi zvané Košíře (dnes městská část Prahy) spolu se sousedící horou. To vše za souhlasu a na žádost své manželky Alžběty.¹⁰⁹

Roku 1186 pak kněžna Alžběta obdarovala špitál řádu sv. Jana Jeruzalémského. Argumentovala ve prospěch své donace tím, že následovala stopy své matky Eufrosiny, která špitál vždy podporovala. Kněžna ho začala v návaznosti na svou matku rozšiřovat dle svých opatření a držela ho pod svou svrchovaností. V zájmu tohoto domu mu připsala se souhlasem svého manžela kostel sv. Jana Na bojišti, kde v roce 1179 zvítězil v bitvě její muž nad Soběslavem II. Dále mu darovala okolní zemi k orbě, ves zvanou Týnec (dnes Týnec nad Labem, okres Kolín) s přilehlým lesem nad řekou Labe, ves Ledce (okres Mladá Boleslav) v hrutovském údělu, ves Netřebice (okres Nymburk) a jakousi zemi ve vsi nazývané Bříza (zaniklá, ležela v okolí Nových Benátek, okres Mladá Boleslav) poblíž Zdětína.¹¹⁰

¹⁰⁸ „[...] *ad sustentacionem pauperum Christi fratrum Waltassensium, assensu et petitione uxoris nostre ducisse Elisabeth, in presentia quoque amicorum et nobilium Boemorum terre nostre, libera, sollempni atque legitima donatione obtulimus deo et sancte Marie in prenotata ecclesia Waltassensi predium quoddam cum toto iure et omnibus appendiciis suis hereditarie possidendum, villam scilicet Pennerit nomine sitam in comitatu Sacensi cum campis, silvis, agris, pratis, pascuis, aquis, cultis et incultis, quietis et inquirendis et universis terminis suis. Dedimus preterea supradicte ecclesie curiam unam in villa Prowech vicina civitati Pragensi [...]*“, RBM I, s. 167, č. 374; CDB I, s. 275-276, č. 305; A. PROFOUS – J. SVOBODA, *Místní jména v Čechách*, díl IV, S-Ž, s. 547; roku 1209 získal plaský klášter biskupovu část města. V tomto městě vlastnil k roku 1228 statek i svatojiřský klášter, A. SEDLÁČEK, *Místopisný slovník historický Království českého*, s. 445.

¹⁰⁹ „[...] *ego Fridericus, dei gratia dux Boemiae, consentiente et postulante thori mei socia Elisabeth, sub obtentu indulgentiae peccatorum fratribus meis in Plazs domino deo et beatae Mariae famulantibus contuli hominem unum cum possessione sua in Cossier et montem eidem villae adiacentem perpetuo iure utrumque possidendum [...]*“, RBM II, s. 1155, č. 263; CDB I, s. 277, č. 307; A. PROFOUS, *Místní jména v Čechách*, díl II, CH-L, s. 330.

¹¹⁰ „[...] *Ego Elisabeth, ducis Boemie Friderici uxor, sequens vestigia Eufrosine matris mee, que domum hospitalis Jerosolimitani semper dilexit et promovit, in qua et habitum religionis postmodum suscepit, eandem domum amare et amplificare pro modulo meo cepi, et de his, que in principatu meo possedi, quedam eidem domui consensu viri mei largita sum; scilicet ecclesiam, quam edificavi in loco, ubi triumphavit vir meus, et terram circa ad aratrum unum, et villam, que vocatur Teinez cum silva, que super Albiam iacet, ei pertinente et aliam villam, que vocatur Ledci in provincia, que vocatur Gritoouo et terciam villam, que vocatur Netribiz, et quasdam terras in villa, que vocatur Breza, iuxta Stetin [...]*“, CDM I, s. 316, č. 340; RBM I, s. 175, č. 387; CDB I, s. 285-287, č. 312, zde s. 286; Týnec nad Labem: A. PROFOUS – J. SVOBODA, *Místní jména v Čechách*, díl IV, S-Ž, s. 408; Ledce: A. PROFOUS, *Místní jména v Čechách*, díl II, CH-L, s. 495; Netřebice: A. PROFOUS, *Místní jména v Čechách*, díl III, M-R, s. 217; Bříza: Antonín PROFOUS, *Místní jména v Čechách – Jejich vznik, původní význam a změny*, díl I, A-H, Praha 1947, s. 174; donaci konfirmoval někdy mezi lety 1198 a 1199 Přemysl Otakar I, CDB II, s. 3, č. 6.

Zřejmě před rokem 1188 daroval kníže Bedřich špitálu sv. Jana Jeruzalémského za jakési vesnice a pozemky každoroční plat. Kníže Bedřich oznámil, že tak učinil na žádost a přání paní kněžny Alžběty, své choti. Tento každoroční plat byl oceněn na 12 hřiven stříbra ze Stříbra (dnešní město Stříbro, okres Tachov) rozléhajícího se nad řekou Mží a měl být vyplácen vždy ve dne Nanebevstoupení Páně (40. den po velikonočních svátcích). Toto výměnou za dědictví, které probošti Gervasius a Martin dali špitálu, tj. za 2 zastavené pozemky, které jim dal král Vladislav I., otec knížete, pozemek s vodstvem a mlýnem, který koupili od jakéhosi Wedgona za 9 hřiven stříbra a za ves, kterou koupili od Konráda i s vodstvem a mlýnem za 12 hřiven stříbra. Kníže tak učinil v zájmu bratrů předešlého špitálu. Napříště už neměli být vystaveni žádným obtížím, které jim působili lidé ze Stříbra.¹¹¹

Hellicha z Wittelsbachu

(viz Přílohy: Tabulka č. 6., Mapa č. 6.)

Další kněžna, pro niž se nám dochovaly doklady o tom, že disponovala určitým majetkem v samém závěru 12. století, byla Hellicha z Wittelsbachu (asi 1160 - po 1214). Hellicha vystřídala různé titulatury s tím, jak stoupala prestiž jejího manžela Konráda II. Oty. Ten byl nejdříve moravským údělníkem, posléze markrabětem a nakonec českým knížetem. Hellicha byla dcerou bavorského falckrabího Oty III. a Benedikty z Moosburgu, dcery hraběte Burkharda V. Někdy před rokem 1176 se ve věku přibližně 16 let provdala za knížete Konráda II. Otu. Hellicha zemřela 13. srpna po roce 1198 jako bezdětná.¹¹²

Ve dne 15. června 1189 česká kněžna Hellicha obdarovala plaský klášter svým statkem ležícím v Čechíně (blízko Babiny, okres Kralovice). Hellicha vypověděla, že tak učinila se souhlasem svého chotě, knížete Oty.¹¹³

¹¹¹ „[...] *Notum sit omnibus presentibus et futuris, quod ego Fredericus, dei gracia dux Boemorum, rogatu et voluntate domine Elisabeth ducisse, coniugis mee, do hospitali Ierosolimitano sancti Iohannis XII marcas argenti solvendas de argentaria super Mzea amplius singulis annis in die ascensionis domini iure hereditario, in concambio, scilicet pro hereditate, quam prepositi Gruasius et Martinus ibidem dederant predicto hospitali, terram scilicet duorum suspensorum, quam eis dederat rex W. pater meus, et ibidem aliam terram, quam emerunt a Wedgone cum aqua et molendino pro IX marcis argenti, et ibidem superius aliam villam, quam emerunt a Conrado, cum aqua et molendino pro XII marcis argenti. Facimus autem hoc pro animabus nostris, ne predicti hospitalis fratres aliquas ibi molestias paterentur ab his, qui se de argentaria intromittunt [...]*“, CDM I, s. 325, č. 346; RBM I, s. 181, č. 396; CDB I, s. 290, č. 318; A. PROFOUS – J. SVOBODA, *Místní jména v Čechách*, díl IV, S-Ž, s. 204; J. ŽEMLIČKA, *Království v pohybu*, s. 338.

¹¹² Jaroslav ČECHURA – Jiří MIKULEC – František STELLNER, *Lexikon českých panovnických dynastií*, Praha 1996, s. 96; *Velké dějiny země Koruny české*, díl I, Praha - Litomyšl 1999, s. 752.

¹¹³ „[...] *ego Hellicha, dei gratia dicta ducissa Boemie, assentiente thori mei socio, Ottone duce illustrissimo, tradidi pro anime mee remedio predium meum, quod situm est in Shexhin, fratribus meis in Plaz domino deo famulantibus perpetuo possidendum. Ut autem hec inconvulsis radicibus in posterum perseverent, sigilli mei inpressione firmavi. Si quis autem hanc donationem memam irritam fecerit, vinculo anathematis se innodatum noverit [...]*“, CDM I, s. 329, č. 350; RBM I, s. 182, č. 399; CDB I, s. 295-296, č. 322, zde s. 295; A. PROFOUS,

Konstancie Uherská

(viz Přílohy: Tabulka č. 7., Mapa č. 7.)

Konstancie Uherská (17. února 1180 – 6. prosince 1240) byla původem další Arpádovnou mezi českými panovnicemi. Před ní pocházela ze stejného rodu její teta a česká kněžna Alžběta Uherská. Jejími rodiči byl uherský král Béla III. a Anežka de Châtillon. Původně byla zaslíbena Fridrichovi, synovi Fridricha I. Barbarossy, který však zahynul během kruciáty ve Svaté zemi. Český král Přemysl spatřoval ve sňatku s ní možnost politického vzestupu, a ačkoliv byl již ženat s dcerou míšeňského markraběte Adlétou a měl dospělého syna Vratislava, byl ochoten své první manželství nechat anulovat. Jako záminku využil Přemysl argument, že je s Adlétou pokrevně spřízněn. Řízení o anulaci se u papežské kurie táhlo až do Adlétiny smrti v roce 1211. Výměna manželek silně zapůsobila i v zahraniční politice a český král si zneprátelil wettinský tábor. I sama Konstancie byla vystavena nepříjemné zkušenosti, když v roce 1205 na čas přišla o svou pozici u dvora a Přemysl se z politických důvodů navrátil k Adlétě. V takto komplikované situaci už jako matka 3 dcer porodila syna Václava, budoucího krále. Měla 9 dětí: syny Václava, Vladislava, Přemysla a dcery Juditu, Annu, Vilemínu a Anežku. V dětském věku zemřely 2 děti. Jako mnohé královské manželky a vdovy, i ona fundovala po smrti manžela v roce 1233 moravský klášter cisterciáček v Tišnově zvaný Brána nebes, v němž se nechala pochovat. Stejně jako kdysi Svatava Polská i ona byla prostřednicí mezi syny králem Václavem a markrabětem Přemyslem při jejich svárech. Přemysl, který byl spoluzakladatelem kláštera v Tišnově se nechal na tomto místě pohřbit. Jeho matka ho přežila o jediný rok a zemřela v roce 1240.¹¹⁴

Někdy po 12. srpnu v roce 1222 oznámil český král Přemysl Otakar I. společně s královnou Konstancií, že mýto, které bylo odedávna placeno nejprve v Uherském Brodě, (okres Uherské Hradiště) a z něhož obdržel konvent v Rajhradě týdenní desátek, přenesli společně do Kunovic (okres Uherské Hradiště) pro větší prospěch konventu. Taktéž s trvalou platností ustanovili, že rajhradský konvent obdrží tento týdenní desátek z mýtného v Kunovicích pod svou správou. Takové ustanovení mělo zabránit tomu, aby někdo mýto

Místní jména v Čechách, díl I, A–H, s. 270; podle této vsi je k roku 1181 zván jakýsi Bohurad z Čechína. V roce 1184 byl plaský klášter obdarován ještě předtím, než tak učinila kněžna Alžběta o 5 let později, právě částí této vsi od Jimrama z Vilemice. Roku 1190 předal pražský biskup Jindřich plaskému opatovi Meinherovi a plaskému konventu statek pražského kostela v osadě Čechín výměnou za dvůr a vinici na pražském předměstí ve vlastnictví kláštera; CDB I, s. 274, č. 304; CDB I, s. 267, č. 296; CDB I, s. 298, č. 325; A. SEDLÁČEK, *Místopisný slovník historický Království českého*, s. 106.

¹¹⁴ V. NOVOTNÝ, *České dějiny*, díl I/3, s. 241, 269-270, 273; J. ŽEMLIČKA, *Přemyslovci, jak žili, vládli, umírali*, s. 213-214; V. KNOFLÍČKOVÁ, *Konstancie Uherská jako královská vdova*, s. 5-9.

navýšil. Navíc byl konventu v Rajhradě potvrzen vinný desátek, který mu kdysi připsal Přemyslův bratr Vladislav, a dále vinice lidově nazývaná Miroslav (u Moravského Krumlova, okres Znojmo). Král také nařídil, aby byl desátek z vinice vyplacen konventu celý.¹¹⁵

Ve dne 2. března 1223 daroval český král Přemysl Otakar I. se svou manželkou Konstancií pannám při kostele sv. Petra v Ololouci vesnici, která byla lidově zvána Bukovany (okres Olomouc), 3 pozemky náležející k Týnečku (dnes městská část Olomouce) a 3 pozemky, které náležely olomouckému hradu. Dohromady se tedy jednalo o 6 pozemků podléhajících vesnici Bukovany. Král věnoval této vsi imunity, mezi nimiž potvrdil kostelu sv. Petra v Olomouci svobodu vsi Klopotovice (okres Prostějov). Tato svoboda zahrnovala zproštění chudých od přestavby hradu a osvobození od daní či poplatků. Kromě toho schválil Přemysl tutéž výsadu, kterou jeho předchůdce a bratr, moravský markrabě Vladislav, osvobodil ves zvanou Klopotovice od placení všech daní a odvádění dávek olomouckému hradu.¹¹⁶

Jedna z mála listin zaznamenávajících konkrétní status popisovaného majetku pocházela z 10. dubna 1231. Papež Řehoř IX. v ní potvrdil královně Konstancii její majetky na jižní Moravě, „*keré v současnosti důvodně vlastníš, nebo v budoucnu budeš moci právoplatně s pomocí Boha získat*“ a přijal je „*pod ochranu apoštolské stolice a naši.*“ Konkrétně se jednalo o úděly břeclavský, přibyslavický (odvozeno Přibyslavice, okres Třebíč), kounický (odvozeno od Dolních Kounic u Brna, okres Brno-venkov), hodonínský, bzenecký (odvozeno od Bzence, okres Hodonín) a budějovický (odvozeno od Moravských Budějovic, okres Třebíč). Papež Konstancii zaručil, že toto jmění „*patřící ti jako obvěnění, které si osobuješ,*“ bude moci právoplatně a pokojně držet. Papežskou autoritou mělo být dané opatření a královnin patronát nad úděly upevněn.¹¹⁷

¹¹⁵ „[...] Otacarus, qui et Premisl, dei gracia Boemorum rex et Constancia regina [...] notum facimus universis tam presentibus quam futuris, quod theloneum illud, quod prius in Brodskih ab antiquo solvebatur, cuius thelonei conventus de Raghrad recipiebat decimam septimanam, propter nostrum maius commodum idem theloneum in Cunouic transtulimus; statuentes et ab omnibus facientes hoc perpetuo inviolabiliter observari ut prefatus conventus de Raghrad per suum procuratorem in Cunouic transtulimus, statuentes et ab omnibus facientes hoc perpetuo inviolabiliter observari ut prefatus conventus de Raghrad per suum procuratorem in Cunouic absque omni contradictione semper eiusdem thelonei recipiat decimam septimanam nec in eodem theloneo ipsum quisquam audeat aggravare [...],“ CDM II, s. 141, č. 139; RBM I, s. 306, č. 659; CDB II, s. 228-229, č. 238, zde s. 228.

¹¹⁶ „[...] ego Otacarus, qui et Premisl, dei nutu tercius rex Boemie et dux Morauię, cum coniuge mea Constancia, regina Boemie, pro remedio peccatorum nostrorum devotis virginibus circa ecclesiam beati Petri in Olomuchz Christo famulantibus in villa, que vulgo dicitur Bukowan, tres terras ad Thynech pertinentes et tres, que ibidem ad Olomucense castrum pertinebant, hereditario iure possidendas contulimus. Pauperes quoque earum a redificatione castrorum et ab omnibus tributorum, vectigalium ceterorumque huiusmodi exactionibus liberali munificentia absolvimus [...],“ CDM II, s. 145, č. 143; RBM I, s. 310, č. 669; CDB II, s. 236-237, č. 245, zde s. 237.

¹¹⁷ „[...] Gregorius episcopus, servus servorum de. Carissime in Christo filie Constantie, illustri regine Boemie, salutem et apostolicam benedictionem [...] specialem serenitati tue gratiam exhibentes, personam tuam cum omnibus bonis, que impresentiarum rationabiliter possidet, aut in futurum iustis modis prestante Domino poteris

Ve dne 21. ledna 1233 dali královna Konstancie a její syn Přemysl, markrabě moravský, řeholnicím při kostele sv. Petra v Olomouci dar pozemku ve vsi zvané Drozdovice (dnes městská část Prostějova), která náležela k hradu Nový Hrádek (zaniklý, dříve pevnost v Olomouci).¹¹⁸ Chudým usídleným na témže kusu země v uvedené vesnici poskytla královna svobodu, kterou měly odedávna vsi olomouckého biskupství.¹¹⁹

Do zimních měsíců stejného roku je datováno i písemné pořízení, v němž král Václav daroval své matce Konstancii újezd Vidžín s vesnicemi. Protože jeho matka pojala úmysl založit ženský klášter v Praze při kostele zvaném sv. Petra v sídle řádu německých rytířů, rozhodl se král Václav, že jí v jejím záměru podpoří. Proto jí daroval újezd Vidžín (dnes část obce Úterý, okres Plzeň-sever), Úterý (okres Plzeň-sever) se všemi svými právy, Olešovice (dnes část obce Úterý, okres Plzeň-sever), Leštinu (někdejší ves u Plzně mezi Vidžínem a Žernovníkem), Bošov (dnes část obce Vrbice, okres Karlovy Vary), Dřevohryzy (dnes část města Toužim, okres Karlovy Vary), Starou Ves (zaniklá, na jejím místě dnes stojí Nový Dvůr u Dobré Vody, část města Toužim, okres Karlovy Vary), Dobrou Vodu (dnes část města Toužim, okres Karlovy Vary), Němčice (někdejší ves u Vidžína na severozápad od Plzně), Chrstovo (někdejší ves u Vidžína na severozápad od Plzně, okres Plzeň-sever), Prachometry (dnes část města Toužim, okres Karlovy Vary), Otročin (okres Karlovy Vary), Tisovou (dnes část obce Nejdek, okres Karlovy Vary), Potrozovo (někdejší ves u Teplé, okres Cheb), Chvalice (někdejší ves na severozápad od Plzně) a Bohuslav (dnes část obce Teplá, okres Cheb) s náležitostmi. Předal jí takto jak samotné dominium, tak i hmotné jmění. Poskytl jí

adipisci, sub protectione suscipimus apostolice sedis et nostra. Specialiter autem Breczylauienssem, Pribizlauensem, Conowiz, Godenin, Bisenz et Budewigez provincias, quas ad te ratione dotalicii asseris pertinere, sicut eas iuste possides et quiete, auctoritate tibi apostolica confirmamus et presentis scripti patrocinio communitus. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostre protectionis et confirmationis infringere, vel ei ausu temerario contraire [...]“ CDM II, s. 230, č. 210; RBM I, s. 361, č. 768; CDB III/1, s. 4-5, č. 6; starší historiografie mylně uváděla úděly přibyslavský namísto přibyslavický a kunovský namísto kounický, V. NOVOTNÝ, *České dějiny*, díl I/3, s. 642; V. KNOFLÍČKOVÁ, *Konstancie Uherská jako královská vdova*, s. 9; u mladších listin se jedná o falza, CDM II, s. 75, 76, č. 64; CDM II, s. 150, č. 148; Gustav FRIEDRICH, *Kodex Tišnovský. Příspěvek k poznání novověkých padělků v moravském diplomatáři*, in: *Český časopis historický*, r. 3, Praha 1897, s. 359–372.

¹¹⁸ Původ Nového Hrádku můžeme vysledovat do počátku 13. století, kdy moravský markrabě Vladislav Jindřich (bratr Přemysla Otakara I.) řadu svých práv k olomouckému hradu postoupil olomouckému biskupovi. Sám přesídlil do Brna a pro svůj občasný pobyt v Olomouci si zbudoval tento tzv. Nový hrádek v areálu předhradí (asi nároží dnešní třídy 1. máje a Wurmovy ulice).

¹¹⁹ „[...] *ego Constancia, dei gracia regina Boemie, et Premizl filius meus, eadem gracia marchio Morauiie, mecum pro remedio animarum nostrarum et predecessorum nostrum devotis virginibus circa ecclesiam sancti Petri in Olmuc Christo famulantibus terram ad castrum Gradecense pertinentem in willa, que dicitur Drozdowic, contulimus iure hereditario in perpetuum pacifice possidendam; pauperibus super fundum earumdem in predicta willa residentibus eandem, quam wille Olomucensi episcopatuui antiquitus collate habent, plene et absolute indulgentes libertatem. Hec autem fecimus Alberto nobili viro, qui tunc castrum gradecense tenebat, et ad quem ratione castru dicta terra pertinebat, existente presente et huic nostre collacioni benivolum prebente consensum et favorem [...]*“ CDM II, s. 224, č. 221; RBM s. 375, č. 797; CDB III/1, s. 27-28, č. 29; V. NOVOTNÝ, *České dějiny*, díl I/3, s. 650 n., 900; V. KNOFLÍČKOVÁ, *Konstancie Uherská jako královská vdova*, s. 18-19.

i svolení k darování či prodeji práva k újezdu.¹²⁰

Převod uvedeného majetku však tímto neskončil a královna Konstancie vzápětí listinou ze stejného dne 6. února 1233 skutečně převedla práva k jí darovanému majetku. Oznámila, že přenechala tepelskému klášteru újezd Vidžín, Úterý, Olešovice, Leštinu, Požkov, Dřevohryzy, Starou Ves, Dobrou Vodu, Němčice, Chrstovo, Prachometry, Otročín a Tisovou, které jí dal její syn, český král. Jednalo se o prodej těchto statků se vším příslušenstvím, tj. poli, obdělávanými i neobdělávanými pozemky, pastvinami a lesy. Spolu s prodejem výše uvedeného, předala královna vdova klášteru i hmotné jmění. Poněvadž jí už byla od konventu tepelského domu cena uhrazena, postoupila mu jmění s výjimkou nezapočítaného majetku. Královna vdova dále pokračovala s tím, že pojala myšlenku umístit řeholnice cisterciáckého řádu v pražském kostele sv. Petra, ve kterém přebývali bratři špitálu sv. Panny Marie z řádu německých rytířů. K výživě cisterciáček koupila Konstancie od bratří ves Hloubětín (nyní městská část Prahy)¹²¹ s jeho příslušenstvím a některé další majetky za 1500 hřiven. Zároveň královna zavázala teplické mnichy uhrazením dlužných 600 hřiven špitálními bratry. Protože však v pražském kostele sv. Petra nemohly cisterciáčky pohodlně přebývat, zřídila pro ně královna vdova na Moravě v místě zvaném Tišnov vhodné sídlo. Majetek, který koupila od špitálních, tj. Hloubětín s jeho příslušenstvím, věnovala špitálu sv. Františka. Připomínaný opat a konvent vydali výše uvedeným bratřím vsi Býčkovice (okres Litoměřice), Dolní Nezly (dnes část obce Liběšice, okres Litoměřice), Velký Újezd (dnes část obce Býčkovice, okres Litoměřice), dvůr v Litoměřicích a ves zvanou Bruná (někdejší ves na jih od Ústí nad Labem) s vinicemi i dalším příslušenstvím v hodnotě 400 hřiven a 200 hřiven, které vyplatili v hotovosti.¹²²

¹²⁰ „[...] *Noverint ergo posteri et presentes, quod quia serenissima mater nostra Constancia, regina Boemie, pro remedio anime sue pariter et nostre concepit fundare monasterium dominarum Prage in ecclesia, que dicitur sancti Petri, in vico Tevtonicorum, nos dei gracia Wenczlaus, rex Boemorum, cupientes matris nostre desiderium promovere, concedimus eidem et donamus circuitum Withsin, Vtheri cum suis iuribus, Oleschowic, Leschen, Poshom, Drewohrisi, Ztarawez, Dobra woda, Nemscice, Hristowo, Prachometi, Otrochin, Tizowo, Potrozowo, Quahlizi, Boguzlawe cum suis pertinenciis, et ipsi tam dominium quam possessionem tradimus corporalem, dantes libertatem et licenciam, ut predictum circuitum donando, vendendo et quolibet alio modo ius suum transferendo in alium, prout placuerit, alienet [...]*“, CDM II, s. 246, č. 224, RBM I, s. 375, č. 800; CDB III/1, s. 28-29, č. 30; Vidžín: A. PROFOUS – J. SVOBODA, *Místní jména v Čechách*, díl IV, S-Ž, s. 542; Úterý: IBIDEM, s. 459; Leština: A. PROFOUS, *Místní jména v Čechách*, díl II, CH-L, s. 509; Bošov: A. PROFOUS, *Místní jména v Čechách*, díl I, A-H, s. 130; Dřevohryzy: IBIDEM, s. 416; Němčice: A. PROFOUS, *Místní jména v Čechách*, díl III, M-Ř, 1951, s. 200; Chrstovo: A. PROFOUS, *Místní jména v Čechách*, díl II, CH-L, s. 64; Prachometry: A. PROFOUS, *Místní jména v Čechách*, díl II, CH-L, s. 454; Otročín: IBIDEM, s. 309; Tisová: A. PROFOUS – J. SVOBODA, *Místní jména v Čechách*, díl IV, S-Ž, s. 337; Chvalice: A. PROFOUS, *Místní jména v Čechách*, díl II, CH-L, s. 73; Bohuslav: A. PROFOUS, *Místní jména v Čechách*, díl I, A-H, s. 103; V. NOVOTNÝ, *České dějiny*, díl I/3, s. 680, 913; V. KNOFLÍČKOVÁ, *Konstancie Uherská jako královská vdova*, s. 14.

¹²¹ Hloubětín byl od roku 1207 v držbě řádu německých rytířů, CDB II, s. 63, č. 67; A. SEDLÁČEK, *Místopisný slovník historický Království českého*, s. 221.

¹²² „[...] *nos Constancia, dei gracia regina Boemorum, coniunx condam bone memorie regis Ottacari, circuitum Withsin, Vtheri cum suis iuribus, Olezovic, Leschen, Pochovo, Drevohrisi, Ztarawez, Dobrawoda, Nemchici,*

Tím však celá transakce neskončila a ve dne 6. února 1233 byla králem Václavem I. vyhotovena listina, která oznamovala, že jeho matka Konstancie prodala s jeho podporou opatu Janovi z Teplé újezd Vidžín, Úterý, Olešovice, Leštinu, Požkov, Dřevohryzy, Starou Ves, Dobrou Vodu, Němčice, Chrstovo, Prachometry, Otročín, Tisovou, Potrozovo, Chvalice a Bohuslav se všemi svými náležitostmi za 600 hřiven stříbra, aby mohla zaplatit 1500 hřiven klášteru sv. Petra v Praze, sídlu řádu německých rytířů.¹²³

Dne 6. února 1233 Rugerus, představený komendy řádu německých rytířů v Čechách, prodal za 100 hřiven stříbra klášteru v Teplé faru ve Vidžíně a Úterý a ves Baronov, která byla obvěněním vsi Vidžín, s desátky a se všemi náležitostmi.¹²⁴

U další listiny z roku 1233 neznáme přesné datum. Česká královna Konstancie zde se souhlasem svého syna, krále Václava, připsala do opatrovnictví klášteru Hradisko u Olomouce újezd Kyjov (okres Hodonín) se všemi majetky v břeclavské provincii, které královně náležely. Zároveň rozšířila svobody újezdu. Zprostita všechny vsi a majetky, které měl předem dotčený kostel v újezdu vlastnit nebo by je v budoucnu mohl vlastnit, od veškerého břemene platů, poplatků a daní placených velmožům či beneficiářům. Královna vdova navíc nařídila, aby se žádný velmož, její nástupci či šlechtici neodvážili zneužít poddané újezdu pro výstavbu a přestavbu hradů nebo pro válečné tažení. S tím jak poddaným toto právo královna vdova přiznala, stanovila taktéž podmínky, jak se má zacházet se zloději.

Hristowo, Brachometi, Otrochin, Tizowo, que Wencezlaus, filius noster, gloriosus rex Boemorum, nobis donavit, monasterio Teplensi vendidimus cum pertinenciis omnibus, videlicet terris cultis et incultis, pascuis et forestis, et eidem monasterio rei vendite possessionem tradidimus corporalem. Quoniam autem a conventu predictae domus Teplensis nobis est de precio satisfactum, renunciamus exceptioni pecunie non numerate. Solutionis autem series sic processit: Conceperamus siquidem Prage in ecclesia, que dicitur sancti Petri, in qua fratres hospitalis sancte Marie de domo Tevtonica morabantur, locare Cisterciensis ordinis moniales, ad quarum alimoniam ab eisdem fratribus Glupetin cum suis pertinentiis et quedam bona alia comparavimus pro mille et quingentis marcis, et in sexcentis marcis abbatem et conventum Teplensis ecclesie ipsis fratribus delegavimus debitores. Verum qui in ecclesia sancti Petri Prage domine religiose ordinis Cisterciensis commode non poterant commorari, ipsis in Moravia, in loco, qui Tusnowic dicitur competentem constituimus mansionem; bona vero, que a predictis Hospitalariis emeramus, videlicet Glupetin cum suis pertinenciis, sancti Francisci contulimus hospitali. Memorati autem abbas et conventus predictis fratribus has villas: Bichcowici, Nezel, Ugezdec, curiam in Lutomiric, Perna cum vineis ac aliis pertinenciis pro quadringentis marcis exposuerunt et insuper in puro argento ducentas marcas eisdem plenarie persolverunt [...]“ CDM II, s. 244, č. 221; RBM I, s. 375, č. 797; CDB III/1, s. 29-31, č. 31; V. KNOFLÍČKOVÁ, *Konstancie Uherská jako královská vdova*, s. 14.

¹²³ „[...] notum sit tam presentibus quam futuris, quod mater nostra Constantia, illustris regina Boemorum, domino abbati Johanni de Tepla nostra voluntate annuente circuitum Withsin, Witheri, Oleschowiz, Leschen, Posho, Drowohrisi, Ztarawez, Dobra woda, Nemschize, Hyrztowo, Brachometi, Otroschin, Dizowo, Botruzowo, Quahlizi, Bohuzlawe cum omnibus suis attinentiis pro sexcentis marcis argenti vendidit hereditario iure possidendum, ut cenobium sancti Petri Prage in vico Tevptonicorum a fratribus domus Tevptonice pro mille quingentis marcis comparatum posset exsolvere [...]“ CDM II, s. 247, č. 226; RBM I, s. 377, č. 802; CDB III/1, s. 31-32, č. 32, zde s. 31; V. KNOFLÍČKOVÁ, *Konstancie Uherská jako královská vdova*, s. 14.

¹²⁴ „[...] Ego Rudegerus cum universis fratribus suis, in terra Boemie commendator domus Teutonice, omnibus presentem paginam visuris in perpetuum. Ad sopiendum tocius hesitacionis scrupulum notum volumus fieri universis, tam hominibus presentis etatis quam succedenti posteritati, quod nos de consulta deliberacione et deliberato consilio domui de Tepla parrochiam nostram in Withsin et aliam in Utheri et villam Baronowe, que est dotalicium predictae parrochie in Withsin, cum decimis et cum omnibus attinentiis suis vendidimus pro centum marcis argenti hereditario iure possidenda [...]“ CDM III/1, s. 32-33, č. 33, zde s. 32; RBM II, s. 1160, č. 2645.

Kdyby byl přistižen zloděj na majetcích újezdu při zřejmé krádeži nebo byl nařčen, že se zde skrývá, měl být souzen rozpáleným železem, vodou, žhavými radlicemi nebo pomocí boje. Kdyby byl následně usvědčen světským soudem, měly klášteru zůstat odcizené statky v neporušeném stavu. Na soudcích pak záleželo, jakou na nich vykonají spravedlnost. Jestliže by však byli poddaní kláštera tváří tvář soudcům shledáni vinnými, neměl ani královně vdově, ani jejím dvorským soudcům nebo beneficiářům odtud plynout užitek. Trestání zločinu mělo přetrvat při onom klášteře. Všechn užitek, který patřil do užívání královně vdovy nebo jejích beneficiářů navrátila Konstancie klášteru. Ustanovila také, že žádný komorník nesměl vstupovat do vsí kláštera. Směl pouze poukázat správci klášterního domu, kterého opat a bratři dočasně pověřili spravováním, ať předvolá ty, kdo jsou poháněni. Ti měli být na vymezeném místě postaveni před soudce, kterým byly vymezeny případy a záležitosti „našeho království.“ Dále bylo stanoveno, že kdyby někdo násilně vztáhl ruku na nějakou duchovní osobu postavenou pod klášterním okrskem a došlo tím k nějakému zostuzení nebo oloupení dotyčné osoby, měl viník vynaložit za svou troufalost pokutu 10 hřiven stříbra a nahradit klášteru škody na majetku v celém rozsahu. Konstancie také zakázala, aby její lovčí v újezdu přenocovali bez souhlasu opata a bratří, nebo aby tam působili nějaké násilnosti. To pod trestem 10 liber provinční měny. Konstancie dodala, že kdyby jim od nich vyvstalo bezpráví, směli je sami vyhostit. Navíc stanovila, že pokud by kterýkoliv velmož neoprávněně přenocoval ve dvorech újezdu, musel by vynaložit pokutu 10 hřiven. Jestliže by poddaní předešlého kláštera procházeli mýtnicí s věcmi pro potřebu kostela, měli být osvobozeni od mýt a cel. Obchodníci měli zaplatit podle práva.¹²⁵

¹²⁵ „[...] Constantia, dei gracia Boemorum regina, monasterio Gradicensi, Premonstratensis ordinis, et ministris dei ibi degentibus in perpetuum [...] Noverint itaque tam presentes quam futuri, nos ex consensu filii nostri Wenceslai, illustris quarti regis Boemorum, circuitum nomine Kigow cum omnibus suis possessionibus, sive acquisitis sive acquirendis et a nostra benignitate nec non successorum nostrorum largitate eidem loco, in provincia Brezlauensi ad nos pertinente sito, impensis, in nostram tutelam et protectionem, sicut merito debemus, recepisse istasque, que subscripte sunt, libertates pro salute anime mariti nostri Ottocari, inclite memorie regis Boemorum, ac ob reverentiam domus Gradicensis, cuius bona sunt, cum affectu nostre gratie contulisse. Libertas autem hec est, quam a pietate nostra statuimus observari, scilicet omnes villas et possessiones, quas modo prelibata ecclesia in iam dicto circuito possidet vel postea est possessura ab omni onere tributorum, vectigalium, collectarum aliarumque exactionum, sive ad principem vel beneficiarios spectantium, quocunque modo nominentur, esse absolutas; adiicientes, ut nullus principum successorum nostrorum vel baronum, nobis vel eis subiectorum, pro castrorum edificatione vel reedificatione vel aliqua ingruenti expeditione homines prefati circuitus audeat inquietare. Ius autem, quod datur pro capite, eis concedimus; hoc de fure statuentes: si in eorum habitat possessionibus et deprehensus fuerit in furto manifesto, vel de aliquo occulto accusetur, videlicet quoad iudicium ferri candentis vel aque vel vomeres calcandos vel duelli, et convincatur in aliquo istorum in iudicio seculari, eidem monasterio bona furis sive rei integraliter remaneant; iudices autem, quorum interest, faciant de eo, quod iustum eis videbitur. Si autem homines eiusdem monasterii coram iudicibus culpabiles inveniantur, nec nobis nec iudicibus nostris curialibus vel beneficiariis aliquid inde utilitatis proveniat, sed apud idem cenobium culpe perseveret satisfactio, nisi in eo, in quo tenetur satisfacere suo adversario. Ceterum ut omnia breviter comprehendamus, omnem utilitatem, que spectat ad usus nostros vel beneficiarios a nobis infeudatos, eis remittimus, ut plena gaudeant libertate. Statui nus etiam, ut nullus camerarius intret villas monasterii ad citandum aliquem sed significet procuratori domus illius, cui abbas cum fratribus commisit procuracionem in temporalibus, ut eos citari faciat, qui sunt citandi, quatenus in loco

Konstancie jako vdova dovedla vystupovat s vysokou mírou přičinlivosti i v zájmu členů své rodiny. Ve dne 12. února 1235 nechala sepsat potvrzení o koupi a darovací listinu v jednom. Oznámila v ní, že koupila majetky a vesnice od bratří špitálu sv. Panny Marie řádu německých rytířů. Jednalo se o Hloubětín (nyní městská část Prahy) se všemi jeho vesničkami, tj. Humencem (kdysi ves u Hloubětína, nyní městská část Prahy), Hnidošicemi (někdější ves u Hloubětína, dnes městská část Prahy) a Boroticemi (okres Příbram) s drobnými statky Županovicemi (okres Příbram), Dražeticemi (dnes část obce Borotice, okres Příbram) a kostelem sv. Petra se dvorem a vsí Rybníček (dnes městská část Prahy). Výše řečené vsi předala Konstancie špitálu se všemi poli, lesy, vodstvem, jměním, lidmi a se všemi dalšími věcmi, které k nim měly patřit. To vše darovala do trvalého vlastnictví špitálu patřícímu ke klášteru sv. Františka v Praze, v němž působila jako abatyše její dcera Anežka.¹²⁶

Případ, kdy Konstancie jako vdova nejen využívala podpory svých potomků, ale i sama přispívala a podílela se na počinech svých synů a dcery není ojedinělý. Její další zásah, tentokrát na podporu syna Přemysla, proběhl opět po linii donační aktivity. Ve dne 6. června 1235 byla v Brně zhotovena listina, podle které moravský markrabě Přemysl, daroval abatyši, sestřám cisterciáckého řádu a jejich nástupkyním v klášteře v Tišnově k trvalému užívání ves zvanou Lomničku (okres Brno-venkov) se všemi svými přívěšky, loukami, lesy, vodstvem,

*determinato eos coram iudicibus statuatur, quorum interest causas et negotia regni nostri tractare et diffinire. Si quis autem alicui persone religiose, infra septa monasterii constitute, manus iniecerit violentas ad aliquem ibi dehonostandum vel aliquid inde abstulerit ausu temerario, manifeste bannum nostrum quoad decem marcas argenti incurrat et monasterium dampnis, suis resarcitis, in totidem contentet. Prohibemus etiam, ne venatores nostri in sepe dicto circuitu sine abbatis et fratrum consensu pernoctent vel aliquid ibi inferant violentie, et hoc sub pena decem liberarum monete provincialis; id etiam addentes, quod si extiterint eis iniuriosi, liceat eis ipsos de domibus suis eicere. Insuper statuimus, quod quicumque nobilium in prefati circuitu curiis pernoctando eidem iniuriosi extiterint, bannum nostrum in decem marcis incurrant. Adiecimus etiam, ut homines prefati cenobii per telonea transeuntes in rebus, que spectant ad opus ecclesie, ad eam in necessitatibus eius deferendis vel transducendis, sint a pedagis et theloneis absoluti: mercatores vero solvant, quod sui iuris est [...],“ CDM II, s. 257, č. 235; RBM I, s. 385, č. 820; CDB III/1, s. 59-61; V. NOVOTNÝ, *České dějiny*, díl I/3, s. 896; V. KNOFLÍČKOVÁ, *Konstancie Uherská jako královská vdova*, s. 19.*

¹²⁶ „[...] Noverint tam presens hominum etas, quam in Christo succesura posteritas, quodnos hospitali claustru sancti Francisci in Praga domine Agnetis, dilecte filie nostre illustris, pro remedio anime nostre omnem hereditatem, quam emimus a fratribus hospitalis sancte Marie domus Theuthonicorum, contulimus, videlicet villas: Glupetin cum omnibus villulis ad eam pertinentibus, scilicet Humenche, Nidoscitz nec non et villam Borotiz cum omnibus villulis ad ipsam pertinentibus, scilicet Supenowizt, Drahtesicz et ecclesiam sancti Petri cum curia et villa Ribinic cum suis pertinentibus iure perpetuo possidendas, hoc salvo quod domina fructum esse volumus usque ad terminum vite nostre, ut possimus de eis facere, quod nobis secundum deum videbitur expedire [...],“ CDM II, s. 294, č. 261; RBM, s. 410, č. 869; CDB III/1, s. 121-123, č. 103, zde s. 122; V. NOVOTNÝ, *České dějiny*, díl I/3, s. 680-681; V. KNOFLÍČKOVÁ, *Konstancie Uherská jako královská vdova*, s. 15; Hloubětín: A. PROFOUS, *Místní jména v Čechách – Jejich vznik, původní význam a změny*, díl I, A–H, Praha 1947, s. 566; Humenec: IBIDEM, s. 701; Županovice, A. PROFOUS - J. SVOBODA: *Místní jména v Čechách*, díl IV, S–Ž, s. 861; Dražetice: A. PROFOUS, *Místní jména v Čechách*, díl I, A–H, s. 409; o příslušnosti některých vesniček k určité vsi hovoří v souvislosti s Hloubětínem podle prezentoavné listiny i Josef Žemlička. Dle jeho bádání se Humenec stal později dvorem bez příslušnosti k Hloubětínu, Hnidošice splynuly s Hloubětínem, staky Dražetice a Županovice se nejpozději v roce 1253 osamostatnily na Boroticích a vystupují vedle sebe jako vesnice podřízené Hloubětínu, CDB III/1, s. 145, č. 118; J. ŽEMLIČKA, *Království v Pohybu*, s. 204.

rybami, lovnou zvěří a se vším dalším, co by bylo jakýmkoliv způsobem jmenováno. Markrabě chtěl nyní upevnit privilegia, která v souvislosti s Lomničkou cisterciáckám udělil. Zajistil klášteru, aby ves Lomnička užívala svobody podle privilegií od Přemyslova bratra, českého krále Václava. Další část dokumentu už se zaměřila na kýženu zprávu o královně vdově a její podpoře syna. Konstancie tedy, protože „*přemítala o dalších našich neuspokojivých záležitostech, dala nám 100 hřiven stříbra, aby nám sama nebyla těžkostí a na obtíž, a abychom jí nemohli přičítat, že našemu markrabství neumenšuje výlohy.*“¹²⁷

Královna se i nadále zastávala zájmů svých dětí. Tentokrát ve prospěch fundace své dcery Anežky. Vystupovala totiž jako svědek ve sporu, který klášter Na Františku vedl s domem řádu německých rytířů, jak dokládá listina ze 7. prosince 1236 sepsaná v Tišnově. Konstancie v ní prohlásila, že kostel ve Vrbně přijal v době, kdy ona poprvé vstoupila do Čech (roku 1199) věnným právem desátek z vesnice nebo statku jménem Řepín (okres Mělník) od bratří z domu řádu německých rytířů a nikdo se proti tomu nevyhradil tváří tvář ani jí, ani jejímu manželovi. Pro čistotu svědomí deklarovala, že teprve potom, co byl kostel svěřen špitálu sv. Františka, který zřídila její dcera v Praze, odepřeli bratři vydat špitálu výše uvedený desátek.¹²⁸

Královna vdova měla ochranný vliv nad klášterem své dcery potvrzen i ze strany papežské kurie, jak dokládá písemnost z 24. dubna 1238. Papež Řehoř IX. tehdy požádal českou královnu vdovu, aby špitálu sv. Františka v Praze věnovala svou plnou přízeň, a aby ho zahrnula „*otcovskou*“ náklonností.¹²⁹

Panovnice však mohla být svého obvěnění zbavena, což opět můžeme demonstrovat na příkladu Konstancie. Roku 1237 Oldřich, syn korutanského knížete a synovec českého krále (syn Václavovy sestry Judity), připsal břeclavskému údělu, který mu strýc, český král, předal do držby (po odboji markraběte Přemysla) táž práva, která byla knížetem Konrádem,

¹²⁷ „[...] *Illustris autem mater nostra, sicut domina pia et benigna, considerans in aliquibus rebus defectum nostrum, dedit nobis centum marcas argenti, ne ipsa videretur nobis esse gravis et onerosa, et ne possimus ei inputare, quod nostri marchionatus minueret impendia, sed utrique hoc accideret, quod utriusque commodis accederet [...]*“, MHB IV, s. 260, č. 62; CDM II, s. 302, č. 266; RBM I, s. 415, č. 879; CDB III/1, s. 139-140, č. 113, zde s. 140; V. NOVOTNÝ, *České dějiny*, díl I/3, s. 914; V. KNOFLÍČKOVÁ, *Konstancie Uherská jako královská vdova*, s. 20.

¹²⁸ „[...] *Presentium testimonio profiteamur, quod ecclesia in Werben decimam a villa seu predio Cruciferorum de domo Teutonica nomine Repin dotali iure a tempore, quo primum Boemiam intravimus, cum omni intergritate suscepit, nemine vel coram nobis vel coram marito nostro illustri rege Boemie felicis memorie reluctantante. Demum vero postquam predicta ecclesia collata est hospitali sancti Francisci, quod illustris filia nostra domina Agnes instituit in Praga, supradicti Cruciferi de domo Teutonica predictam decimam predicto hospitali contra iusticiam, quod de pura conscientia dicimus, denegarunt [...]*“, *Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae* (CDB), díl III/3, Jan Bistřický (ed.), Praha 2000, s. 403-404, č. 286.

¹²⁹ „[...] *G[regorius] episcopis, servus [serv]orum dei. Carissime in Christo filie illu[stri] regine Boemie (v tomto místě je listina poničena a text je stěží čitelný) [...] quod hospitale sancti Francisci Pr[ag]ense suscipiat in prosperis incrementum, serenitatem tuam affectione paterna rogamus i[n] remissionem tibi peccaminum iniungentes, quatinus circa dictum hospitale tui fl[av]oris dona multip[lices], ut confluens illuc multitudo pauperum [...]*“, CDM III/3, s. 413-414, č. 295.

králem Přemyslem Otakarem a Václavem předána údělu brněnskému. V listině však nenalezneme formuli, která by zajišťovala předání, údělu s Konstanciiným souhlasem. Historik Václav Novotný se domníval, že k tomuto souhlasu pravděpodobně došlo. Spekulaci nad darováním zboží rozvíjel i František Palacký. Zbožím, které bylo královně dáno náhradou za odevzdané Břeclavsko, mělo být Brněnsko. Jindřich Šebánek uvažoval dokonce o vytvoření sceleného břeclavského údělu, nejpozději roku 1233, spojením drobných královniných územních zisků zmíněných v papežské listině z roku 1231. Veronika Knoflíčková však tuto myšlenku odmítá s tím, že by pak musel být v roce 1237 břeclavský úděl připsán Oldřichovi Korutanskému v úplné míře. To je podle ní v kontrastu s tím, že nemáme doklad pro to, že Konstancie získala za postoupené území náhradu. Proto se domnívá, že při donaci se jednalo jen o část břeclavského údělu. Tato práce se ztotožňuje spíše s tvrzením Jindřicha Šebánka, pro které hovoří několik skutečností. Jednak věnné i vdovské statky byly vždy v první řadě majetkem krále. O tom, že majetek nemusel být nahrazen, svědčí například případ Elišky Přemyslovny a Guty Habsburské. Náhrada tehdy nebyla podmínkou při manipulaci krále s obvěněním. Stejně tak, pokud měla proběhnout nějaká náhrada, nemuselo se jednat o transakci, kterou by zajišťovala jediná listina. Není tedy důvod, proč pochybovat, že by Oldřich neměl získat úděl v řečené výměře tak, jak to demonstruje i jeho titulatura v listině z roku 1247, tj. „*Oldřich, korutanský a břeclavský kníže*.“¹³⁰

Někdy není zcela jasné, zda určitý benefit plynul dané církevní instituci z rozhodnutí královny. Nejenže to není uvedeno, což je celkem běžný jev, ale možnému využití dedukce brání například fakt, že královnina přímluva se netýkala přímo daného benefitu. Toto můžeme demonstrovat na případu z roku 1239. V Brně byla toho roku někdy před 16. říjnem vyhotovena listina, v níž olomoucký biskup Robert potvrdil cisterciáckám v Tišnově patronátní právo ke kostelu sv. Václava v Tišnově se všemi přívěšky, vesnicemi, lány, desátky, loukami a lesy. Konfirmaci odůvodnil svým přáním, aby byl řečený klášter díky tomuto majetku obohacen a povznesen k hojnosti. Patronátní právo mohla klášteru udělit sama královna. Zde se toto tvrzení opírá o fakt, že se jednalo o její vlastní založení, a tak i jeho vybavení nejrůznějšími výhodami a právy spočívalo z velké části na osobě zakladatelky. Z listiny to však není zřejmé. Následně se dozvídáme, že na žádost královny vdovy, mělo být předtím dotčenému klášteru potvrzeno také povolení vybírat desátky ze

¹³⁰ František PALACKÝ, *Dějiny národu českého w Čechách a w Morawě*. Dílu I., částka 2, *Od roku 1125 do 1253*, Praha 1854, s. 16; V. NOVOTNÝ, *České dějiny*, díl I/3, s. 670; Jindřich ŠEBÁNEK, *Listiny přibyslavské. Rekonstrukce a kritika*, in: ČMM, č. 57, Brno 1933, s. 1-58; V. KNOFLÍČKOVÁ, *Konstancie Uherská jako královská vdova*, s. 10.

všech kostelů, které cisterciačky už měly nebo teprve v budoucnu měly mít. Kněžím samotného kostela zajistil biskup Robert přiměřenou prebendu.¹³¹

Kromě toho, že Konstancie zaměřila svou pozornost na podporu svých dětí, její zájmy dosahovaly i za hranice království. Měla totiž i obchodní styky se svými příbuznými, konkrétně se svým synovcem Bélou, synem jejího bratra Ondřeje II. Uherského. To se dozvídáme na základě listiny datované k 11. květnu 1240. Tehdejší uherský král Béla IV., věnoval řeholnicím od sv. Františka v Trnavě ves Boleráz (okres Trnava, Slovenská republika), kterou, jak uvedl, koupil od své tety, české královny Konstancie. Snad by se mohlo jednat o dřívější Konstanciino věno, které měla jako vdova ve své kompetenci a mohla ho odprodat.¹³²

Tím však nekončí výčet statků, o nichž se dozvídáme, že patřily Konstancii v Uherském království. Ve dne 16. listopadu 1244 uherský král Béla přistoupil ke směně zboží se špitálem v Trnavě. Výměnou za zemi Parna (dnes vesnice Biely Kostol u Trnavy, okres Trnava, Slovenská republika), která byla kdysi paní Konstancie, přiznal Béla na žádost své tety špitálu zemi Dubnica, kterou za účelem této transakce odtrhl od hradu Nitra.¹³³

Domněnku, že uherské statky mohly původně nést status věnného obdarování Konstancie, a nikoliv soukromé držby, podporuje skutečnost, že vlivem jejich odprodeje v době, kdy byla Konstancie vdovou, došlo později ke střetu nároků k nim mezi jejím synovcem, uherským králem, a jejím synem, českým králem. Vesnice v okolí Trnavy si totiž po královnině smrti nárokoval i král Václav I., který je označil za „*villas nostras*.“ Dne

¹³¹ „[...] *Noverint presens etas et successura posteritas, quod nos ad petitionem illustris regis Boemie Wenczelai et fratris sui Primizel, illustris marchionis Morauie, nec non et serenissime domine nostre regine Constantie confirmavimus ius patronatus in ecclesia sancti Wenczelai in Thusnowiz monasterio, quodnvocatur Porta celi, ibidem constructo ad usus monialium ordinis Cysterciensis Domino inibi servientium, cum omnibus suis appenditiis villis, laneis, decimis [plenis], pratis, silvis, volentes, ut per ea bona dictum claustrum elevetur largius et ditetur. Quo facto item petivit a nobis domina nostra dicta regina, quatenus claustro prelibato confirmaremus nostra dispensatione decimas etiam omnium suarum ecclesiarum iam habitarum et habendarum, ut essent dominarum antedictarum usibus perpetuo profuturæ. Quod et libenter fecimus propter ipsius regine specialem dilectionem et devocionem earumdem monialium et oraciones, sacerdotibus tamen ipsarum ecclesiarum prebendam sufficientem nichilominus ordinantes. Omnes autem, qui hanc nostram confirmationem seu ipsas ecclesias aut earum dotes vel ministros ausu temerario invaserint, excommunicamus et dampnamus, ipsos tradentes sathane in interitum, nisi redierint ad penitentiam et debitam satisfactionem [...]*“ CDM II, s. 362, č. 311; RBM s. 450, č. 973; CDB III/2, s. 283-285, č. 215, zde s. 284-285; V. KNOFLÍČKOVÁ, *Konstancie Uherská jako královská vdova*, s. 22.

¹³² *Az Arpád-házi királyok okleveleinek kritikai jegyzéke. (Regestaregum stirpis Arpadianae critico-diplomatica)*, tomus I (1001-1270), Imre Szentpétery (ed.), s. 206, č. 679; CDM III/3, s. 420, č. 303; S. DUŠKOVÁ, *Uherské statky královny Konstancie*, s. 272.

¹³³ „[...] *nos considerantes terram quamdam nomine Parna, in Comitatu Posoniensi iuxta aquam Parna existentem; vtilem esse fidelibus hospitibus nostris de Sumbothel, quae quondam fuit illustris reginae Constantiae, qui nos subiectiuis precibus implorarunt, vt terrae ipsorum cam adiungentes, eis de benignitate regia conferremus [...]*“ CDHE V/1, s. 307; CDHE VII/1 (suppl.), György Fejér (ed.), Budae 1831, s. 285, č. 235; CDB IV/1, s. 132, č. 47; součástí Konstanciina majetku musela být Trnava někdy po roce 1238. Z toho roku totiž pochází privilegium krále Bély trnavským měšťanů; S. DUŠKOVÁ, *Uherské statky královny Konstancie*, s. 259; V. KNOFLÍČKOVÁ, *Konstancie Uherská jako královská vdova*, s. 11.

13. prosince 1249 postoupil Václav I. s trvalou platností dar tišnovskému klášteru, založenému a obvěněnému jeho matkou. Tento dar obnášel ves Šelpice (okres Trnava, Slovenská Republika) a Boleráz (okres Trnava, Slovenská Republika) ležící v Uherském království poblíž Trnavy.¹³⁴ Je zde také možnost, že ves Boleráz, poté, co patřila královně Konstancii, dále uherskému králi Bélovi a od roku 1240 řeholnicím od sv. Františka v Trnavě, byla Václavem II. odkoupena zpět někdy před rokem 1249. Ať už zde mělo docházet ke střetům zájmů, či nikoliv, je zřejmé, že Václav II. považoval jmenované obce okolo Trnavy za majetek, který by měl patřit právě jemu jako synovi Konstancie a českému králi. Svou vazbu na matčin odkaz demonstroval už jen tím, že dané vesnice připsal původnímu Konstanciinu zakladatelskému počínu v Tišnově.

Ve dne 5. prosince 1240, v závěru Konstanciina života, přistoupila královna k sepsání listiny s vědomím své postupující nemoci. Předmětem jednání byla ves zvaná Komín (dnes městská část Brna), kterou darovala tišnovskému klášteru. Vesnici prý koupila od Diviše z Divišova za 280 hřiven. Nepodařilo se jí však dosud zaplatit celý dlužný obnos. Divišův syn Zdislav proto odmítal vymezit hranice vsi a jejího příslušenství a převést ji na řečený klášter. Konstancie proto nařídila, že Zdislavovi bude vyplacen zbývající dluh 50 hřiven, pokud tak učiní.¹³⁵

Kunhuta Štaufská

(viz Přílohy: Tabulka č. 8., Mapa č. 8.)

Další významná nevěsta, která se provdala do českých zemí, byla Kunhuta Štaufská (asi 1200 – 13. září 1248). Kunhutin původ jak z otcovy, tak z matčiny strany sahal až k samotné císařské hodnosti. Otec Filip Švábský byl Římský král a dedeček Fridrich

¹³⁴ „[...] *monasterium vestrum, a clare memorie Constancia, mater nostra, quondam Regina Bohemie, fundatum pio proposito et dotatum [...] monasterio vestro ob reverentiam divine pietatis damus, donamus et tradimus in perpetuam elemosinam villas nostras, sitas in regno Hungarie, in Strigoniensi dyocesi, prope Tyrnam, que vulgariter Selpe et Balyarad nuncupantur, cum omnibus suis pertinenciis inferioribus et superioribus, ingressu et regressu, pascuis, silvis, pratis, nemoribus, agris cultis et incultis iure proprii [...]*“, CDM III, s. 115, č. 146; RBM I, s. 577, č. 1241; CDB IV/1, s. 286-287, č. 175; V. KNOFLÍČKOVÁ, *Konstancie Uherská jako královská vdova*, s. 11.

¹³⁵ „[...] *Set quia villam, que Komyn nuncupatur, quam apud dominum Dyuis de Diuysou mediantibus viris nobilibus, videlicet domino Alberto de Slyuen, camerario Boemie, et fidei nostro domino Bvnone, emimus pro ducentis et octoginta marcis, ex integro persolvimus minime, maxime propter hoc, quia prenominato domino Diuis de Dyuisov carnis debitum persolvente, filius suus Zdeslaus, cuius eciam favorem super empicione ville prelibate habuimus et cui partem pecunie solvimus pro villa sepe dicta, ad monicionem et petitionem nostram sepius iteratam noluit circuire villam Komyn cum suis attinenciis, silvis, pratis, piscationibus, agris et aliis cultis sive incultis, sicut tenebatur de iusticia circuire. Saluti itaque anime nostre consulentes, memoriale istud nostre dimisimus domui rogantes in Domino, ut post ostensionem metarum et circuitum antedicto zdeslao solvat abbatissa, quecumque fuerit quinquaginta marcas, quia CC et XXX marcas solvimus sibi et patri suo [...]*“, CDB III/2, s. 350-351, č. 258; V. NOVOTNÝ, *České dějiny*, díl I/3, s. 914; V. KNOFLÍČKOVÁ, *Konstancie Uherská jako královská vdova*, s. 23.

Barbarosa byl Římským císařem. Matka Irena Angelovna zase byla dcerou byzantského císaře Izáka II. Václav a Kunhuta byli zasnoubeni svými rodiči v dětském věku. Český král Přemysl Otakar očekával, že se Kunhutin otec stane císařem a on tak získá vlivného spojence. Než však k tomu došlo, byl Filip zavražděn. I přesto se svatba roku 1224 uskutečnila. Korunovace páru proběhla o 4 roky později. To, že Kunhuta nejdříve přivedla na svět mužské dědice Vladislava a Přemysla, znamenalo jistou úlevu, jelikož přemyslovský rod vymíral v moravské sekundogenituře. Následovaly 3 dcery, z nichž 2, Božena a Anežka, se dožily dospělého věku. Kunhutino věno mělo být zajištěno na statech ve Švábsku. V roce 1235 byla místo nich Václavovi vyplacena Filipovým synovcem Fridrichem II. částka 10 000 stříbrných hřiven.¹³⁶ Kunhuta zřejmě neměla potřebu vstupovat do politického dění, kromě možného zapojení do vyjednávání sňatku svých dětí Vladislava a Boženy. Jistě neměla lehkou pozici v rozepří svého manžela se synem Přemyslem. V oblasti kultury se jí však připisuje zásluha na pronikání rytířských mravů a umění na dvůr českého panovníka. Ještě za svého života se stala spolu se svým chotěm fundátorkou kláštera cisterciáček v Marienthalu. Jako místo posledního odpočinku jí však posloužil Anežský klášter.¹³⁷

V případě Kunhuty můžeme říci, že se ve vztahu ke svému choti častěji projevovala z vedlejší pozice přímluvkyně. Královna Kunhuta se dokonce i sama odvolávala na skutečnost, že královo jednání se odvíjelo na základě jejích rad a s udělením jejího souhlasu. Takto tedy ve dne 14. října 1234 darovala Kunhuta klášteru Marienthal (nachází se ve městě Ostritz, okres Görlitz/Zhořelec, Horní Lužice, Německo) vesnici Seifersdorf (dnes Nieder Seifersdorf, část obce Waldhufen, okres Görlitz/Zhořelec, Horní Lužice, Německo) vedle pevnosti Ostritz (okres Görlitz, Horní Lužice, Německo). Vyjádřila také svůj záměr provést převod práv k majetku na principu trvalé platnosti. Královna zkraje dokumentu uvedla, že se svěřila svému manželovi a poskytla mu radu a souhlas, aby připsal klášteru řečenou ves i se všemi svými náležitostmi,¹³⁸ tj. obdělávanou i neobdělávanou půdou, schůdnými i neschůdnými cestami, poli, loukami, lesy, vodstvem, mlýny, vodními kanály, rybami a se všemi užitky a výnosy, které by odtamtud mohly plynout buď vlivem zákupního práva, nebo z dávek z poddanského majetku jak v současnosti, tak v budoucnu.¹³⁹

¹³⁶ „[...] rex Boemie [...] recipiens ab imperatore decem milia marcarum pro parte Suevie que iure hereditario suam uxorem contigit [...],“ *Chronicae regiae Coloniensis*, díl IV, in: *Fontes rerum Bernensium*, band II, *Umfassend den Zeitraum von 1218, Februar, bis 1271, Juli 6*, Bern 1877, s. 155; *Regesta Imperii*, díl V/1.1, s. 164, č. 2115; RBM I, s. 417, č. 885; CDB III/1, s. 154, č. 122.

¹³⁷ V. NOVOTNÝ, *České dějiny*, díl I/3, s. 275, 580, 641, 800; J. ŽEMLIČKA, *Přemyslovci. Jak žili, vládli a umírali*, s. 118.

¹³⁸ Ves tehdy nebyla darována celá, viz. Hermann KNOTHE, *Geschichte des Oberlausitzer Adels und seiner Güter. Vom XIII. bis gegen Ende des XVI. Jahrhunderts*, Leipzig 1879, s. 661.

¹³⁹ „[...] ego Cunegundis regina, communicato dilectissimi domini et consortis nostri, regis Watízlai, consilio et liberorum nostrorum consensu, pro remedio animarum nostrarum parentumque nostrorum ordiní Cisterciensi

V roce 1238 potvrdila královna Kunhuta klášteru Marienthal majetky, které dříve s jejím souhlasem koupili bratři cisterciáci z Buchu od jisté paní Gertrudy, někdejší manželky rytíře Gerlacha ze Sochova. Cisterciáci z Buchu je poté prodali uvedenému klášteru za 230 hřiven. Jednalo se o vesnice Meuselwitz (obec jižně od Vierkirchen, správně připojena k městu Reichenbach/Oberlausitz, okres Görlitz/Zhořelec, Horní Lužice, Německo), Gurigk (dnes část obce Meuselwitz, okres Görlitz/Zhořelec, Horní Lužice, Německo) a Borda (dnes část obce Meuselwitz, okres Görlitz/Zhořelec, Horní Lužice, Německo).¹⁴⁰

Ze dne 22. února 1239 pochází konfirmační listina pro klášter Marienthal od krále Václava, která zpravuje čtenáře o tom, že král překročil k poskytnutí konfirmace na základě naléhavé žádosti zakladatelky kláštera a své manželky v jedné osobě, tj. české královny Kunhuty. Klášteru Marienthal byly potvrzeny vesnice, které mu již dříve patřily, a jejichž jména jsou v listině vyjádřena v následujícím pořadí: Seifersdorf, Nieder Oderwitz (dnešní obec Oderwitz, okres Löbau-Zittau/Lobava-Žitava, Horní Lužice, Německo), Ottendorf (dnes Ottendorf-Okrilla, okres Bautzen/Budyšín, Horní Lužice, Německo), Melaune (dnes část obce Vierkirchen, okres Görlitz/Zhořelec, Horní Lužice, Německo), Meuselwitz, Gurigk, Borda, Prachenau (dnes část obce Vierkirchen, okres Görlitz/Zhořelec, Horní Lužice, Německo). Konfirmace se týkala i všech náležitostí patřících k vesnicím včetně luk, lesů, ryb, lovné zvěře, obdělaných i neobdělaných pozemků a všeho, co by bylo jmenovitě zmíněno. Král upevnil držbu udělením práva trvalého vlastnictví. Bylo výslovně nařízeno, že ani soudní úředníci z Budyšína, Zhořelce, Lobavy, Reichenbachu, Weisenbergu (okres Bautzen/Budyšín, Horní Lužice Německo) nebo další soudci, v jejichž hranicích působnosti mají nebo budou mít cisterciácky majetky, se nesměli odvážit soudit zločiny jako krádeže, vraždy, zmrzačení končetin a znásilnění, pokud by k tomu nebyli vyzváni přímo abatyši. Pakliže by soudní úředníci a sudí obdrželi od soudu majetek, chtěl král, aby byly vždy 2 díly připsány abatyši a konventu a třetí díl králově komoře. Ústav cisterciáček měl do budoucna spolu s jeho rolníky a obyvateli požívat jak v té době, tak i v budoucnu trvalé osvobození od veškerých daní a výběrů poplatků. Král zakázal, aby kdokoliv z jeho správců nebo poslů měl své statky

ad monasterium, quod Vallis sancte Marie dicitur, et sacrosanctis monialibus sub habitu et disciplina ordinis eiusdem ibidem domino deo famulantibus contulimus villam Syfridistorph dictam cum omnibus pertinentiis suis, terris cultis et incultis, viis et inviis, agris, pratis, nemoribus, aquis, molendinis et aquarum decursibus, piscationibus et cum omnibus utilitatibus provenientibus, que exinde nunc et in posterum iure emptionis aut bonorum hominum largitione poterunt provenire [...]“ CDLS I, s. 44, č. 27; RBM I, s. 402, č. 859; CDB III/1, s. 93-94, č. 86; V. NOVOTNÝ, *České dějiny*, díl I/3, s. 915; J. ŽEMLIČKA, *Přemyslovci. Jak žili, vládli a umírali*, s. 214.

¹⁴⁰ „[...] Igitur venditionem bonorum, que Gertrudis, quondam relicta Gerlaci, militis de Zockowa, Budesinensis provincie, voluntarie contulit fratribus Cysterciensis ordinis in Bvch de nostre beneplacito voluntatis, quam videlicet venditionem eiusdem monasterii abbas et conventus libere fecerunt cum monialibus Uallis sancte Marie Cysterciensis ordinis, Mynsensis dyocesis, que eadem bona pro ducentis et triginta marcis a memoratis fratribus de Bvch legitime compararunt [...] Bona autem sunt hec: Muzlawiz, Gorch et Porode [...]” CDLS I, s. 37, č. 21; RBM I, s. 434, č. 935; CDB III/2, s. 264-265, č. 205; V. NOVOTNÝ, *České dějiny*, díl I/3, s. 915.

na klášterních državách. Výčet svobod byl zakončen udělením milosti, podle níž měly být klášterním řeholnicím dováženy vozy se zbožím pro jejich potřebu.¹⁴¹

Česká královna Kunhuta nezastávala však jen roli petitorky. Následující popis obsahu listiny na jednu stranu potvrzuje skutečnost, že věnné majetky byly součástí statků náležejících království, na druhou stranu nelze podle jeho znění zcela přijmout tvrzení, že právě z toho důvodu nemohla královna věnné zboží prodat či směnit bez souhlasu krále. Jak můžeme sledovat na případu vesnice Vrutice, něco takového možné bylo. Královna tehdy roku 1244 prodala domu sv. Panny Marie u paty Pražského mostu dvůr s přilehlými poli ve vsi zvané Týnice (někdejší dvůr u Kounic, dnes část obce Kounice, okres Nymburk) náležející k její kapli sv. Desideria v Lysé (dnes Lysá nad Labem, okres Nymburk) za 38 hřiven. Ztrátu kapli kompenzovala tím, že klášteru za dvůr v Týnici připsala odpovídající výměnou ves Vrutice (dnes Benátecká Vrutice, část obce Milovice, okres Nymburk) „z majetku našeho království.“¹⁴²

¹⁴¹ „[...] nos ad instantem petitionem fundatricis, carissime consortis nostre Cynegundis, serenissime regine Bohemorum, et precipue ob spem vite eterne et felicitatis perpetue et remedium nostrorum predecessorum claustro Vallis sancte Marie villas iusto titulo ad ipsum spectantes hiis nominibus nuncupatas: Siuerdesdorf, Odreniz, Ottendorf, Merowe, Mvzlawiz, Gorhc, Porode, Prohnowe cum omnibus suis attinentiis, pratis, silvis, piscationibus, venationibus, agris cultis sive incultis, quocumque nomine censeantur, duximus confirmandas iure perhenni prefato claustro possidendas. Sane universis denuntiamus, quod eidem loco et possessionibus eius tali modo nos et successores nostros advocatos fore decrevimus, ut absque ulla utilitate advocatie seu iustitia, pro solius videlicet vite eterne remuneratione defensores existamus, sicut Cisterciensis ordinis exigit religio. Volumus preterea, [si ad utilitatem cesserit, ut] abbatissa alicui laico iure beneficii possessiones predictae ecclesie nostre presumat concedere, et idem huic carte inserimus denotandum. Nec advocati de Budesin, de Gorliz, de Lubauia, de Richenbach, de Wicenburhc, vel alii iudices, in quorum terminis ex bonorum hominum largitione vel emptione possessiones vel nunc habent, ad villas monasterii venire presumant, nisi de vocatione abbatisse, tantum de furtis, homicidiis, membrorum mutilatione et stupri violentia iudicaturi; quibus necessaria providebunt solum illi, propter quos eorum aliquem contigerit advocari. Res vero si quas idem advocati et iudices rationabiliter tempore iudicii acceperint, duas partes abbatisse et conventui, terciam partem nostre camere volumus assignari. Ipsa etiam domus iam sepe dicta cum suis colonis et habitatoribus ut ab omni exactione et sinistra impetitione liberam se nunc et semper esse gaudeat hanc cartam sibi conscribi fecimus. Insuper volumus, ne aliquis nostrorum villicorum aut nunciorum dominium in prediis ipsarum habeat, et hoc facimus, ne non solum eas gravemus, set ne etiam eas gravare videamur. Ceterum scire volumus universos, quod tantam libertatem eidem ecclesie Vallis sancte Marie, Cisterciensis ordinis, contulimus, ut currus ipsarum sine exactione thelonei terras nostras pertranseant, currus inquam deferentes dominarum res necessarias [...],“ CDLS I, s. 55, č. 35; RBM I, s. 447, č. 965; RBM VI, s. 358, č. 642; CDB III/2, s. 266-269, č. 207, zde s. 268.

¹⁴² „[...] nos Kynegvndis, dei gracia regina Boemie, attendes comodum et honorem domus sancte Marie ad pedem pontis Prage, curiam cum agris attinentibus in Tinêc, pertinentem ad capellam nostrum in Liza sancti Desiderii, vendidimus pro quadraginta minus [duobus] marcis in perpetuum pacifice possidendam et pro eadem vendicione in villa Nawrvtici de bonis regni nostri equipollens concambium fecimus assignari [...],“ RBM II, s. 1220, č. 2789; CDB IV/1, s. 142-143, č. 57, zde s. 143; V. NOVOTNÝ, *České dějiny*, díl I/3, s. 909; A. PROFOUS – J. SVOBODA, *Místní jména v Čechách*, díl IV, S-Ž, s. 639; Lysá nad Labem, podle výzkumu Josefa Žemličky patřila k velmi starému osídlení a byla tradičně zeměpanskou doménou. V Lysé stál knížecí dvůr, kde byl knížetem Oldřichem vězněn již slepý kníže Jaromír. Ohnisko této domény se postupně posunulo od staroboleslavské oblasti směrem k Poděbradům. Zároveň se Lysá proměnila v místo, na níž bylo pojišťováno obvěnění českých panovnic. Kaple sv. Desideria zde stála zřejmě již od 12. století až do 18. století, kdy byla zbourána. Dvůr se postupně změnil ve tvrz či snad dokonce hrad. Lysá pak byla v souvislosti s královnami majetkem Guty Habsburské, která dané místo a další vsi v okolí nechala převést svým služebníkem Rudlinem na německé právo, RBM II, s. 661, č. 1534; J. ŽEMLIČKA, *Království v Pohybu*, s. 186.

Kunhuta nadále v pravidelných intervalech vystupovala v roli žadatelky. Podle diplomatického materiálu ze 17. února roku 1244 postoupil král Václav na zbožné žádosti královny Kunhuty abatyši Herburze místo a pozemek ve městě Brně k vybudování ženského kláštera Příbytek svaté Marie, organizovaného podle řehole sv. Augustina Síně svaté Marie v Brně. V dané záležitosti jako žadatelka působila, kromě Kunhuty, svým vlivem i sama Herburga, na jejíž žádost povolil král Václav kostelu svobody. Zároveň panovník dovolil, aby brněnský měšťan Oldřich Černý za svou službu obdržel místo v části města Brna, na kterém měl být daný klášter postaven, tedy tzv. Královo Pole (dodnes městská část Brna), aniž by za to musel platit poplatky či vykonávat služby. Tento pozemek, jak praví listina, náležel původně ke stolu a komoře krále. Kromě toho Václav I. ustanovil, aby domy, zahrady, vinice, příjmy, mlýny, lázně a jakýkoliv majetek Oldřicha v Brně a okolo něj byl pannám Síně svaté Marie nabídnut k užítku. Navíc nikdo z duchovních ani světských osob se nemohl na daných majetcích domáhat desátků, poplatků nebo dalších služeb se záměrem klášter poškodit. Rovněž král konfirmoval držbu 2 lánů v Pohořelicích a 2 lánů v Měnině, které řečený Oldřich dostal od krále zesnulého bratra, moravského markraběte.¹⁴³

Do roku 1245 se datuje více listinných dokumentů spjatých s Kunhutiným majetkovým zázemím. Toho roku připsala Kunhuta se souhlasem svého manžela, krále Václava, a na žádost vznešené královny Konstancie (zemřela v r. 1240) svému rytíři Lambinovi a jeho dědicům za dluhy, které vůči němu měla, vše co jí náleželo v jejích vsích Střemy (okres Mělník) a Zelčín (dnes část obce Hořín, okres Mělník). To tedy zahrnovalo příslušenství, louky, lesy, ryby, lovnou zvěř, vodstvo, obdělávanou i neobdělávanou půdu, ať by ležela kdekoliv, pokud by k tomu byla jmenovitě určena. Veškerý majetek měl do rukou rytíře Lambina přejít s právem trvalé držby. Královna zároveň do budoucna varovala a zakázala, aby postupem času její dědici na tomto jejím obdarování něco měnili.¹⁴⁴

¹⁴³ „[...] *ad pias preces domine et uxoris nostre gloriose regine Boemie Cuonegundis nomine in nostri nominis memoriam sorori Herburge concedimus locum et fundum in civitate nostra Brunna construendi claustrum, in quo secundum deum et beati Augustini regulam deo perpetuis temporibus sorores ibidem intituende deserviant incessanter [...]*“ CDM III, s. 36, č. 49; RBM I, s. 521, č. 1094; CDB IV/1, s. 120-123, č. 39, zde s. 121-122; roku 1240 král Václav potvrdil Brněnským měšťanům Oldřichovi Černému a jeho bratrům 2 lány v Měnině a 2 v Pohořelicích. Roku 1247 olomoucký biskup Bruno potvrdil obdarování tímto měšťanem kláštera Síně svaté Marie v Brně. Mezi dary nalezneme i 2 lány v Pohořelicích. Roku 1271 zakázal Přemysl Otakar II., jak už ustanovil jeho otec, aby byly vymáhány různé poplatky na majetcích kláštera Síně svaté Marie v Brně, mezi nimiž jmenoval i příjem ze 2 lánů v Pohořelicích. Z roku 1286 pochází obdobná konfirmační listina jako z r. 1271. Klášteru Síně svaté Marie v Brně tentokrát dosvědčil výnos ze 2 lánů v Pohořelicích král Václav II., *Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae* (CDM), díl IV, Antonín Boček (ed.), Olomucii 1845, s. 321; RBM II, s. 598, č. 1392; CDB III/2, s. 328, č. 247; CDB IV/1, s. 190, č. 98; CDB V/2, s. 238, č. 631.

¹⁴⁴ „[...] *nos cum consensu dilecti mariti nostri regis Wenczelai ad petitionem illustris regine Constantie contulimus Lambino, militi nostro, suisque heredibus pro debitis, quibus eidem tenebamur, quicquid in villis nostris Stremi et Zelchin ad nos pertinebat, cum omnibus suis attinentiis, pratis, silvis, piscationibus, venationibus, aquis, agris cultis sive incultis, quocumque nomine censeantur, iure perhenni contulimus perpetuum. Ne autem tempor[e] procedente per heredes nostros hec nostra donation valeat immutari [...]*“

Někdy před 10. říjnem 1245 v Praze Kunhuta darovala jakýsi roční důchod 8 měřic pšenice a stejně tak žita, který byl lidově nazýván „*wahtcorn*“, dále 3 solidy denárů, stejně tak 3 solidy medu a 6 měřic žita z vesnic Döbranitz (dnes část obce Malschwitz, okres Bautzen/Budyšín, Horní Lužice, Německo), Cannewitz (dnes část obce Malschwitz, okres Bautzen/Budyšín, Horní Lužice, Německo), Coblenz (dnes část obce Göda, okres Bautzen/Budyšín, Horní Lužice, Německo), který byl každý rok placen v budyšínské zemi za ochranu proti Lužici. Obdarování plynulo míšeňskému kostelu. Královna dobrovolně a s trvalou platností ustanovila, aby se Heřman z Leisnig (nebo Leißling, v Německu), kaplan a míšeňský kanovník, radoval z jeho nabytí po celou dobu svého života. Kromě toho postoupila Kunhuta míšeňskému kostelu daně, pocty, pohledávky, anebo cokoliv, co by bylo jmenovitě určeno v předešlých vsích.¹⁴⁵

Podle listiny datované do 10. října 1245, konfirmoval český král Václav I. míšeňskému kostelu listinu královny Kunhuty, která je do královny konfirmační listiny inzerována. V úvodu Václav zdravil urozené muže probošta Jindřicha a děkana Sigfrida z míšeňské kapituly. Král uznal, vzhledem k jejich častým žádostem, že jsou hodni toho, aby jim potvrdil privilegia od královny Kunhuty. Svou pravomocí panovník konfirmoval a současně upevnil popisovaný patronát míšeňského kostela.¹⁴⁶

Ačkoliv se předchozí královnina listina nezmiňovala o zapojení krále do konfirmace darování budyšínských statků, na základě další listiny se dozvídáme, že takové potvrzení

CDB IV/1, s. 175, č. 86; Střemy: A. PROFOUS – J. SVOBODA, *Místní jména v Čechách*, díl IV, S-Ž, s. 199; Zelčín: IBIDEM, s. 770; ves Zelčín v září 1279 koupila vyšehradská kapitula od svého kanovníka Dominika a jeho rodiny za 115 hřiven. Z toho kanovníkovi Dominikovi připadlo 90 hřiven a zbylých 25 hřiven předal kanovník oltáři sv. Dominika ve vyšehradském kostele, aby zde sloužili mše za něho a jeho otce, CDB V/1, s. 115-117, č. 68-69; J. ŽEMLIČKA, *Království v Pohybu*, s. 312; Lambin byl zřejmě bratr královnina komorníka *Champonois*. Lambin je připomínán nejprve roku 1245 jako pražský rytíř královny Kunhuty, která mu na základě někdejšího přání královny Konstancie potvrdila majetky, CDB III/1, s. 29-32, č. 30-32; CDB IV/1, s. 168, č. 79; CDB IV/1, s. 175-176, č. 86; V. NOVOTNÝ, *České dějiny*, díl I/3, s. 878; D. DVOŘÁČKOVÁ - MALÁ – J. ZELENKA, *Curia ducis, curia regis*, s. 120n.

¹⁴⁵ „[...] *nos Cunegundis, dei gratia regina Boemorum, pensionem quandam, octo videlicet modiorum tritici et totidem siliginis de annona, que vulgariter nominatur wahtcorn, et trium solidorum in denariis et item trium solidorum pro melle et sex mensurarum siliginis, que solvebantur in terra Bvodesinensi de villis de Dobranowiz, Canowiz et Gobliz, pro remedio animarum nostre nostrorumque liberorum necnon pro fideli servicio dilecti capellani nostri Hermani de Liznic, Misnensis canonici, ecclesie eidem Misnensi liberaliter et perpetuo duximus indulgendam, statuentes, ut hiis percipiendis idem H. gaudeat tempore vite sue. Preterea et ab omni iure sive ex consuetudine hactenus observata exactionis, honoris, petitionis, vel quocumque nomine censeatur, in predictis villis pro reverentia beati Johannis Ewangeliste et Donati martyris prefate ecclesie cedimus absolute [...]*“ RBM I, s. 534, č. 1134; CDB IV/1, s. 167-168, č. 79, zde s. 168.

¹⁴⁶ „[...] *Wencezlaus, dei gracia Boemorum rex, viris discretis et amicis suis karissimis [...] preposito [...] decano totique capitulo Misnensi salutem in vero salutari. Iustis petentium desideriis dignum est nos pium prebere consensum et vota, que a rationis tramite non discordant, effectu prosequente complere. Hinc est, quod nos vestris iustis petitionibus inclinati privilegium a dilecta coniuge nostra Cvonegunde vobis et ecclesie vestre concessum auctoritate regia confirmamus et presentis scripti patrocinio communimus, cui tenorem ad maiorem fidem verbo ad verbum presentibus duximus inserendum [...]* Nulli ergo successorum nostrorum vel aliorum hominum hanc nostre confirmationis pagonam infringere liceat vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attemptare presumpserit, indignationem eterni iudicis se noverit incursum [...]“ CDLS I, s. 69, č. 42; RBM I, s. 535, č. 1135; CDB IV/1, s. 168-169, č. 80, zde s. 169.

mohlo proběhnout dodatečně a absence králova schválení přímo v daném ujednání o převodu majetku nemusela automaticky znamenat, že by královna vystupovala nezávisle na vyjádření svého manžela. Ve dne 7. listopadu roku 1245 se totiž Beneš, budyšínský purkrabí, vzdal všech práv, která měl k ročnímu platu lidově zavnému „*wachkorn*“, který představoval 8 měřic pšenice a 8 měřic žita. Dále se vzdal práv k ročnímu platu 3 solidy denárů, 3 solidy medu a 6 měřic žita, který byl placen každý rok vesnicemi Dobranitz, Cannewitz a Coblenz v budyšínské zemi za ochranu proti Lužici. Díky tomu, že Beneš odstoupil a vzdal se svých práv na tento důchod, která mu po jistý čas náležela, mohla je královna Kunhuta nadat míšeňskému kostelu, což jak listina uvádí, bylo později confirmováno „*našim pánem králem Václavem*.“¹⁴⁷

Oboustrannou participaci a vzájemnou kooperaci jindy zaznamenáme přímo v jediném dokumentu jako v tom, který je řazen k roku 1247, v němž Kunhuta poskytla souhlas mělnickému proboštovi Otovi a stejně tak připojil souhlas i její choť, pan král, aby tento Ota prodal z probošství 3 vsi proboštovi a konventu v Chotěšově. Jmenovitě se jednalo o Černotín (dnes část obce Dnešice, okres Plzeň-jih), dále jinou ves stejného jména, tj. taktéž Černotín, a Turov (někdejší ves u Stoda na jihozápad od Plzně) s lesem Vrabinou (dnes část obce Stod, okres Plzeň-jih).¹⁴⁸

Kunhuta byla taktéž podporovatelkou břevnovského kláštera, jak nás informuje tentokrát již listina moravské markraběnky a Kunhutiny nástupkyně, Markéty Babenberské. Podle této písemnosti datované do listopadu 1260, připsala Kunhuta někdy během svého života klášteru ves Chraštice (u Mirovic, dnes část obce Varvažov, okres Písek).¹⁴⁹

¹⁴⁷ „[...] *nos Benisius, Budisinensis burgravius, donationi cuiusdam pensionis, videlicet octo modiorum tritici et totidem siliginis annone, que vulgariter vocatur wachcorn, et trium solidorum in denariis, item trium solidorum pro melle et sex mensurarum siliginis, que solvebantur ad custodiam versus Lusaciam singulis annis in terra Budisinensi de villis Dobranowitz, Chanowiz et Kobliz, facte a domina nostra regina Cunegunde et domino nostro rege Wenzelao postmodum confirmate, consesimus cedendo et renunciando iuri, si quod in hac pensione nobis pro tempore competebat [...]*“ CDB IV/1, s. 169-170, č. 81, zde s. 170; RBM I, s. 537, č. 1139.

¹⁴⁸ „[...] *nos universis hanc paginam intuentibus apperimus, quod Otto, prepositus Melnicensis, cum assensu nostro nec non et domini nostri regis et mariti vendidit de dicta prepositura tres villas, Chrinoty et aliud Chrinoty et Thurow cum silva Wrabina preposito et conventui de Hotesouich iure hereditario perpetuo possidendas [...]*“ CDB IV/1, s. 221-222, č. 126, zde s. 221; RBM I, s. 553, č. 1189; V. NOVOTNÝ, *České dějiny*, díl I/3, s. 899; Černotín: A. PROFOUS, *Místní jména v Čechách*, díl I, A–H, s. 294; Turov: A. PROFOUS – J. SVOBODA, *Místní jména v Čechách*, díl IV, S–Ž, s. 401; Vrabina: IBIDEM, s. 611; Dvojí Černotín je mezi statky chotěšovského kláštera jmenován již k roku 1238, stejně jako Turov s Vrabinou. Vše koupil klášter od probošta mělnické kapituly. Turov zanikl ve 14. století. Černotín byl sjednocen před rokem 1367, CDB III/1, s. 221, č. 177; A. SEDLÁČEK, *Místopisný slovník historický Království českého*, s. 114, 909, 977; J. ŽEMLIČKA, *Království v Pohybu*, s. 203.

¹⁴⁹ „[...] *nos Margareta, regina Boemie, ducissa Austrie ac Styrie et Marchionissa Morauie, villam, que dicitur Crasitz, in provincia Bozinensi, quam pro tempore nostri villici in primo nostro introitu in regnum Boemie occuparant, ignari in hac parte donacionis et gratie domine Cungundis, quondam illustris Boemorum regine, socrus nostre, que villam memoratam Brawnnowensi monasterio divine retributionis intuitu contulit in perpetuum possidendam, eidem monasterio quiescentium in reliquiis suorum corporum cum omnibus pertinentiis ville supradicte et metis seu terminis eiusdem ville antiquis possidendam perpetuo absque aliqua questione; volentes eandem cum utraque ripa fluminis Wiltawe et omnibus aliis tam agris quam pratis ac ceteris iuribus nominato*

Markéta Babenberská

(viz Přílohy: Tabulka č. 9., Mapa č. 9.)

Ještě před vstupem do manželství se tato rakouská vévodkyně (1204/1205 – 29. října 1266) zdržovala na dvorech ve Vídni a Klosterneuburgu. Rakouský vévoda Leopold VI. a jeho choť Theodora Angelovna ji zasnoubili nejdříve anglickému králi Jindřichovi III., poté Římskému králi Jindřichovi VII. Štaufskému. S ním také byla roku 1225 sezdána a o 2 roky později korunována v Cáchách na římskou královnu. Manželství sice nebylo bezdětné, ale oba synové Jindřich a Fridrich se nedožili dospělosti. Konflikt mezi manželem a císařem Fridrichem II., jeho otcem, uvedl Markétu do nevýhodného postavení. Zatímco uvězněný Jindřich po 7 letech zemřel, Markéta jako vdova odešla do kláštera dominikánek v Trevíru a pak k cisterciáčkám do Würzburgu. Ona a její neteř Gertruda se později staly posledními pozůstalými dědičkami babenberského dědictví. Gertrudini manželé však neprosadili nároky své ženy. Markétě se mezitím nabízel sňatek s Heřmanem z Hennebergu. Nakonec souhlasila se svým znovuprovádáním, až když volba rakouské šlechty padla na Přemysla Otakara. Sňatek se odehrál v Hainburgu na Dunaji 11. února roku 1252. V té době bylo Markétě skoro 50 let, zatímco mladý Přemysl nedosáhl ještě 20 let. Markéta nikdy nebyla korunována na českou královnu, ačkoliv tak byla titulována. Mnozí v tom spatřují Přemyslův záměr, aby mohl ve vhodný okamžik své manželství snáze anulovat. Přemyslův levoboček Mikuláš nebyl papežem uznán za dědice koruny a bezdětné manželství s Markétou bez vyhlídky na dědice bylo záhy anulováno. Markéta nekladla odpor a raději zvolila život na svých dolnorakouských statcích, kde strávila do své smrti 5 let. Jako formální důvod anulace byl uveden Markétin slib čistoty, který složila při vstupu do kláštera v Trevíru v roce 1243.¹⁵⁰

Markéta Babenberská z titulu někdejší královny Říše římské, rakouské kněžny a markraběnky moravské vydala dne 16. června 1252 první listinu, z níž máme informace o jejím jmění. V naraci listiny je popsáno, jak se po nešťastném odchodu Markétina bratra Fridricha, který byl vévodou rakouským a štýrským i pánem kraňským, dostala rakouská země do nejhoršího možného stavu tím, že zůstala bez obránce. Dobu bezvládní využili prý

monasterio proprietatis iure perpetuo deservire [...],“ MHB VI, s. 29, č. 48; RBM II, s. 107, č. 277; CDB V/1, s. 378-379, č. 274, zde s. 379; I. MORAVCOVÁ, *Dvůr Královny Markéty Babenberské*, s. 26; A. PROFOUS, *Místní jména v Čechách*, díl II, CH–L, s. 58.

¹⁵⁰ Irena PROKOPOVÁ, *Markéta Babenberská*, diplomová práce obhájená na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy (FF UK), Praha 2004; J. ŽEMLIČKA, *Přemyslovci. Jak žili, vládli a umírali*, s. 120; I. MORAVCOVÁ, *Dvůr královny Markéty Babenberské mezi lety 1246-1266*, in: *Dvory a rezidence ve středověku*, Praha 2006, s. 21-42.

v tomto čase jacísi lidé z bavorského vévodství. Ti oloupili kostel v Ardaggeru (na sever od města Amstetten poblíž Dunaje, okres Amstetten, Dolní Rakousko), svatostánek, duchovní a poddané a odcizili ze svatostánku skvosty, kalichy a listiny, které předtím patřily kostelu. Markétin kaplan Luipold, představený téhož kostela, pak svou paní Markétu požádal, aby se uvolila potvrdit a stejně tak i obnovit kostelu práva, která měl řečený kostel za časů jejího otce a bratra nad zemí i nad vodstvem. Markéta tedy všem přikázala, aby zachovali práva, která měl představený a duchovní předešlého místa za časů Markétina otce a bratra, neporušená. Řečený kostel neměl navzdory válečnému poničení neodůvodněně ztratit svá práva. Markéta se totiž zavázala, že je všechna kostelu zachová, nakolik to jen bude v jejích silách.¹⁵¹

Panovnice následně častěji figurovala v listinách svého chotě než přímo jako jejich vydavatelka. Dne 1. května 1254 připsal Přemysl Otakar II. se souhlasem choti Markéty Oldřichovi, biskupovi v Seckau (okres Murtal, Štýrsko, Rakousko), patronátní právo v kostele Muthmannsdorf (dnes Winzendorf-Muthmannsdorf, okres Wiener Neustadt-Land, Dolní Rakousko).¹⁵² Dne 13. února 1260 odkázal Otakar se souhlasem své choti Markéty a rakouských velmožů kostel v Leobendorf (okres Korneuburg, Dolní Rakousko) u paty pohoří Greyzenstein (dnešní Greifenstein, část obce St. Andrä-Wördern, Dolní Rakousko) s plným patronátním právem představenému a bratřím řádu německých rytířů.¹⁵³

To, že připojení manželčina souhlasu v darovacích smlouvách panovníka nebylo pouze formálním gestem, a že dispoziční právo ženy k majetku se takto formou prostého

¹⁵¹ „[...] nos Margaretha dei gratia Romanorum quondam Regina. Ducissa Austrie et Stirie ac Marchionissa Moraviae omnibus presens scriptum intuentibus imperpetuum. Post infelicem obitum friderici fratris nostri, qui fuit Dux Austrie et Stirie, ac Dominus Carniole, terra Austria cepit in pessimo statu esse, quod caruit defensore. Eodem quippe tempore homines Ducis Bauarie ecclesiam Ardacensem, sacrarium, Clericos et homines spoliarunt, auferentes de sacrario ornamenta, libros calices et priuilegia, quibus eadem ecclesia habundabat, propter quod dilectus Capellanus noster Luipoldus, eiusdem ecclesie prepositus, nobis supplicauit, quatenus iura et consuetudines, que dicta ecclesia tempore patris et fratris nostri, habuit per terram et per aquam sibi et ecclesie confirmare dignaremur et etiam renouare. Ideoque mandamus omnibus mutariis per terram et per aquam, quatenus iura, que predicti loci prepositus et cononici habuerunt in terra et in aqua tempore patris et fratris nostri, eis inuiolabiliter conseruetis, ne dicta ecclesia propter cladem bellicam perdat irrationabiliter iura sua; omnium quippe ecclesiarum iura intendimus, quantum possumus, conseruare, vt Deo omnipotenti et sanctis eius, quibus seruiunt, pro salute domini et mariti nostri et nostra precum deuotarum offerantur iugiter holocausta [...],“ CDM III, s. 151-152, č. 180; CDB IV/1, s. 571, č. 442.

¹⁵² „[...] ius patronatus in ecclesia memorata, ipsi et ecclesie Seccouiensi donauimus de consensu et bona voluntate dicte vxoris nostre iure perpetuo possidenda [...],“ *Urkundenbuch des Herzogthums Steiermark*, band III, Joseph von Zahn (ed.), Graz 1903, s. 212, č. 140; RBM II, s. 14, č. 31; CDB, s. 50-51, č. 1011.

¹⁵³ „[...] volumus, quod nos in nostrorum et nostrorum progenitorum necnon antecessorum nostrorum remissionem pecaminum ecclesiam in Levbendorf in pede montis Greyzenstein sitam in Austria, cuius ecclesie patronatus ius ad nos pertinet pleno iure, magistro et fratribus domus hospitalis sancte Marie Thevtonicorum in Ierusalem, qui pro nomine crucifixi personas exponere mortis periculis non formidant unum reputantes vivere sive mori, cum ipso iure patronatus de consensu uxoris nostre, karissime domine Margarete, necnon nostrorum Austrie nobilium uniuersorum perpetuo contulimus retinenda, nullum nobis ius vel nostris heredibus [et] eadem ecclesia et eius ecclesie patronatu seu eciam nostris reseruantes vel deinceps aliquatenus usurpantes [...],“ CDM VI, s. 363, č. 4; RBM II, s. 93, č. 244; CDB V/1, s. 328-330, č. 210.

prohlášení o shodě mezi manželi běžně demonstrovalo, dokládá i dvojice listin z roku 1260 z Laa na Dyji na hranicích s Moravou. V červnu či červenci daného roku král Přemysl Otakar II. postupil hrabství Raabs Vokovi z Rožmberka. Hrabství Raabs (kolem řeky Dyje/Thaya, dnes zůstal název hrabství ve jméně městečka Raabs an der Thaya, okres Waidhofen an der Thaya, Dolní Rakousko) mělo již napořád připadnout Vokovi a poté jeho dědicům se souhlasem Přemyslovy manželky, paní Markéty. Spolu s ním měla být na pána z Rožmberka převedena všechna práva, tj. patronátní práva, beneficiáři se svými lény, soudy a soudní úředníci. Dále se převod týkal věn bez zadlužených majetků, lidově zvaných „*lippgedinge*“ (doživotní držba), která měla svého času k hrabství náležet. To vše bylo věnováno z titulu léna Vokovi a jeho dědicům bez uložení jakékoliv podmínky či výjimky.¹⁵⁴ V červnu toho roku odevzdala Markéta samostatnou darovací listinou Vokovi z Rožmberka do jeho vlastnictví hrabství Raabs.¹⁵⁵ To, že Markéta sama vystavila darovací smlouvu na majetek, který předtím připsal Vokovi její manžel s dodatkem o schválení daného počínu jeho chotí, vypovídá jasně ve prospěch domněnky, že žena neměla pouze formální právo vyjádřit se k počínání svého manžela a skutečně byla držitelkou dispozičních práv. To byl tedy pravý důvod toho, proč byla často žádoucí její přítomnost při jednání o nich.

Neméně důležitým dokumentem, tentokrát z hlediska sledované kontinuity věnného zboží, je již zmiňovaná listina z 26. listopadu 1260. Markéta v ní popisovala komplikovanou situaci, která vznikla poté, co ves Chraštice (u Mirovic, dnes část obce Varvažov, okres Písek) v bozenském údělu (někdejší úděl na západ od Vltavy, dnes okres Příbram) nejprve na čas obsadili její správci při jejím příjezdu do Českého království, protože nebyli obeznámeni

¹⁵⁴ „[...] *nos Woconi de Rosenberch, cuius fidei puritatem per experienciam agnovimus, et maxime nobilitatem suam attendentes, quia a progenitoribus suis liberis atque nobilibus vitam ducens, comicias vel maiores dignitates, si sibi collate fuerint, tenere poterit et habere, de consensu et expressa voluntate coniugis nostre domine Margarethe predicto Wocony et suis post ipsum heredibus in perpetuum comiciam in Rakz contulimus suo iure, scilicet patronatum ecclesiarum de iam dicta commicia, homines beneficiatos et feoda habentes in ea, iudicia, advocacias ad commiciam pertinentes, dotes, que vulgariter lippgedinge nominantur, sive possessiones per obligationem expositas, que suo tempore absolute ad antedictam debent comiciam pertinere, et omnia alia iura, quocumque nomine sint vocata, nulla condicione aut excepcione interposita, sepredicto Woconi et suis heredibus, ut predictum est, contulimus iure et tytulo feodali [...]*“ RBM II, s. 99, č. 262; CDB V/1, s. 359-360, č. 231; v další listině už potvrdila držbu hrabství pánu z Rožmberka sama královna, RBM II, s. 100, č. 263; CDB V/1, s. 361-362, č. 232; následovala konfirmace i od její sestry Gertrudy, RBM II, s. 117, č. 314; zmínka o původu majetku se objevuje také při další prodeji, tentokrát Rožmberky Habsburkům, RBM II, s. 547, č. 1271.

¹⁵⁵ „[...] *nos Margareta, domina regni Boemie, ducissa Austrie et Styrie, marchionissa Moravie, universis in perpetuum notum esse cupimus, quod nos Wocconi de Rosenberch, cuius fidei puritatem per experientiam agnovimus, et maxime nobilitatem suam attendentes, quia a progenitoribus suis liberis atque nobilibus vitam ducens, comicias vel maiores dignitates, si sibi collate fuerint, tenere poterit et habere, de consensu et expressa voluntate maritis nostri, incliti regis Boemie, sicut in ipsius continetur plenius instrumento, predicto Wocconi et suis post ipsum heredibus in perpetuum comitiam in Rakz contulimus suo iure, scilicet patronatum ecclesiarum de iam dicta comicia, homines beneficiatos et feoda habentes in ea, iudicia, advocacias ad comitiam pertinentes, dotes, que vulgariter lippgedinge nominantur, sive possessiones per obligationem expositas, que suo tempore absolute ad antedictam debent comiciam pertinere; et omnia alia iura, quocumque nomine sint vocata, nulla condicione [aut excepcione interpo] sita, sepredicto Wocconi et suis heredibus, ut predictum est, contulimus iure et tytulo feodali [...]*“ RBM II, s. 100, č. 263; CDB V/1, s. 361-362, č. 232.

s donací paní Kunhuty, někdejší české královny a Markétiny tchýně. Ta vzpomínanou ves připsala do trvalého vlastnictví břevnovskému klášteru. Markéta tedy napravila vzniklé nedorozumění a odevzdala břevnovskému klášteru zmiňovanou ves Chrašnice se všemi náležitostmi i s hranicemi, které jí ohraničovaly. Chtěla taktéž, aby jmenovanému klášteru sloužil vltavský břeh, pole, louky a jiná vlastnická práva.¹⁵⁶

Dne 7. října 1260 doložil Přemysl Otakar, že jeho otec, někdejší král Václav I., odevzdal dříve jakousi ves zvanou Neprobylice (dnes část obce Podbořany, okres Louny) se všemi náležitostmi a se souhlasem pána řečeného Lupi tehdejšímu pražskému sudímu Konrádovi. Ves mu byla připsána společně se všemi svobodami do trvalého vlastnictví. Konrád dal králi Přemyslu Otakarovi zástavu odhadovanou na 10 hřiven stříbra, aby Přemysl rozlišil a obehnal hranice vsi. Král za tím účelem vyslal své věrné služebníky - někdejšího stolníka Andrea, krajského sudího Čacha, komorníka Markvarda z Dunáviček, nejvyššího komořího Bavora, stolníka Diviše, Frovina, Ottu a francouze Lambina. Rovněž dal Konrád králově choti, za rozlišení hranic vesnice 10 hřiven stříbra. K vyměření hranic pro svou část vesnice určila Markéta Liupolda a Volframa, své komorníky, kteří měli být taktéž svědky tohoto aktu. Často jmenovaný sudí Konrád chtěl v průběhu času prodat ves Neprobylice, kterou získal za 60 hřiven stříbra koupí od Přemyslova otce a jakéhosi pana Wulka. Přemysl Otakar ho tedy žádal, aby s královským souhlasem a na jeho přání svolil, že řečenou ves odprodá. Protože Konrád tedy skutečně této žádosti vyhověl, poskytl svůj dobrovolný souhlas i Přemysl, aby vesnice byla prodána se všemi svými náležitostmi, rozlišenými hranicemi a právy opatovi a koventu v Plasích.¹⁵⁷

Dne 23. května 1262 věnovala Markéta klášteru v Heiligenkreuz (okres Baden, Dolní Rakousko) horní právo v Thallernu (dnes část obce Gumpoldskirchen, na níž se rozkládá

¹⁵⁶ „[...] nos Margareta, regina Boemie, ducissa Austrie ac Styrie et Marchionissa Morauie, villam, que dicitur Crasitz, in provincia Bozinensi, quam pro tempore nostri villici in primo nostro introitu in regnum Boemie occuparant, ignari in hac parte donacionis et gracie domine Cungundis, quondam illustris Boemorum regine, socrus nostre, que villam memoratam Brewnowensi monasterio divine retribucionis intuitu contulit in perpetuum possidendam, eidem monasterio quiescentium in reliquiis suorum corporum cum omnibus pertinentiis ville supradicte et metis seu terminis eiusdem ville antiquis possidendam perpetuo absque aliqua questione; volentes eandem cum utraque ripa fluminis Wiltawe et omnibus aliis tam agris quam pratis ac ceteris iuribus nominato monasterio proprietatis iure perpetuo deservire [...],“ MHB VI, s. 29, č. 48; RBM II, s. 107, č. 277; CDB V/1, s. 378-379, č. 274, zde s. 379; I. MORAVCOVÁ, *Dvůr Královny Markéty Babenberské*, s. 26; potvrzení pochází ze dne 23. března roku 1301. Král Václav podle ní potvrdil opatovi břevnovského kláštera Bavorovi donaci vsi Chrašnice s řekou Vltavou a s břehem téže řeky, která byla učiněna někdejší českou panovnicí Markétou, MHB VI, s. 44, č. 68; RBM II, s. 807, č. 1877; I. MORAVCOVÁ, *Dvůr Královny Markéty Babenberské*, s. 26.

¹⁵⁷ „[...] Item dedit idem Ch.[onradus] karissime uxori nostre domine Margarete similiter pro distinguendis terminis dicte ville [Nyeprowitz] decem marcas agentis; ad quos distinguendos deputavit ipsa domina M., uxor nostra, pro parte sua Luipoldum et Volchmarum, camerarios suos, qui etiam ponuntur cum predictis pro testibus in hoc facto [...],“ RBM II, s. 105, č. 272; CDB V/1, s. 372-373, č. 241, zde s. 373; Neprobylice: A. PROFOUS, *Místní jména v Čechách*, díl III, M-Ř, s. 207.

vinice kláštera Heiligenkreuz, tj. Freigut Thallern, okres Mödling, Dolní Rakousko), které ocenila výměrou 3 vozů a 10 větších nádob vína.¹⁵⁸

Další zmínky o Markétině jmění získáváme jen díky zmínkám v listinách jejího někdejšího chotě Přemysla už z doby, kdy byla po smrti (zemřela 29. října 1266). Dne 19. ledna 1267 český král Přemysl Otakar confirmoval darování či odkaz v závěti zesnulé paní Markéty, někdejší římské královny, ve které připsala ves Grafenberg (dnes obec Straning-Grafenberg, okres Horn, Dolní Rakousko) se všemi jejími náležitostmi a právy, která k ní náležela, a které získala „*od našich předchůdců, někdejších rakouských vévodů*“ klášteru v Lilienfeld (dnes se klášter nachází ve stejnojmenném městě, okres Lilienfeld, Dolní Rakousko), který si Markéta vybrala za místo pohřbení.¹⁵⁹ Dále dne 13. června 1269 confirmoval český král Přemysl Otakar kostelu v Seckau (okres Murtal, Štýrsko v Rakousku) a jeho biskupovi privilegium od Fridricha, někdejšího rakouského vévody (privilegium je datováno do roku 1239). Zároveň došlo k potvrzení králova privilegia z května roku 1254 ohledně patronátního práva ke kostelu v Mauterndorf (okres Tamsweg, Rakousko), které, jak confirmace připomněla, bylo předáno biskupovi v Seckau se souhlasem někdejší Přemyslovy choti Markéty Babenberské.¹⁶⁰

K datu 5. června 1271 můžeme doložit ještě jednu dochovanou zmínku. Český král Přemysl Otakar z titulu pána břehu Naonského, tj. Pordenone v Itálii, confirmoval klášteru v Lilienfeld, podle jakýchsi privilegií, donaci celé vsi Grünberg (dnes se patrně jedná o součást obce St. Bernhard-Frauenhofen, okres Horn, Dolní Rakousko) od něj i od paní Markéty. Donace zahrnovala i 2 zdejší léna Herborda a Oldřicha, služebníků paní Markéty.¹⁶¹

¹⁵⁸ „[...] *Margareta dei gratia Romanorum regina filia ducis Liupoldi semper augusta vniuersis christi fidelibus presentibus et futuris in perpetuum [...] Igitur tenore presencium constare volumus uniuersis, quod nos pro remedio anime nostre parentumque nostrorum monasterio dei genitricis Marie in sancte cruce vsui fratrum deo inibi seruiencium libere contulimus ius montanum in Talarn, quod ad tres carratas et decem vrnas vini maioris mensure noscitur estimatum [...]*“ *Fontes rerum Austriacarum. Urkunden des Cistercienser-Stiftes Heiligenkreuz im Wiener Walde* (FRA), band XI, teil 1, Johann Nepomuk Weis (ed.), Wien 1856, s. 152, č. 161; RBM II, s. 142, č. 369.

¹⁵⁹ „[...] *donationem seu legationem testamenti felicis memorie domine Margarete, quondam Romanorum regine, factam monasterio in Lireuelde, ubi sui elegit corporis sepulturam, super villa in Gravenperg et suis attinentiis ac iuribus uniuersis spectantibus ad eandem, secundum quod ipsa villa a nostris antecessoribus, quondam ducibus Austrie est possessa, iuxta continenciam privilegii ipsius domine Margarete iam dicte dati desuper monasterio prenotato, ratam habere volumus nostris nichilominus privilegiis [...]*“ RBM II, s. 207, č. 534; CDB V/2, s. 27-28, č. 485.

¹⁶⁰ „[...] *Idem eidem confirmat privilegium a se olim de consensu uxoris suae d. Margarethae super jure patronatus ecclesiae in Mvntensdorf concessum [...]*“ *Urkundenbuch des Herzogtums Steiermark*, band IV, 1260-1276, Gerhard Pferschy (ed.), Wien 1975, s. 203, č. 341; RBM II, s. 254, č. 652; *Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae* (CDB), díl V/3, Jindřich Šebánek - Sáša Dušková (edd.), Pragae 1982, s. 301, č. 1459.

¹⁶¹ „[...] *volumus presentium quoslibet inspectores quod duo feoda sita in uilla que Gruenperge nuncupatur, que Herbordus et Ulricus seruitores domine Margarete pie memorie quondam Romanorum Regine feudali titulo possidebant monasterio in lilienuelt ad cuius possessionem pleno iure sunt deuoluta proprietatis titulo in remedium anime nostre ac progenitorum nostrorum contulimus perpetuo possidenda volentes, ut eo iure gaudere debeat in eisdem quemadmodum donacione totius uille a nobis facta et domina M. supradicta hactenus*

Kunhuta Uherská

(viz Přílohy: Tabulka č. 10., Mapa č. 10.)

Druhá Přemyslova manželka Kunhuta (1245 – 9. září 1285) pocházela z rodu Rurikovců. Její otec Rostislav Michailovič byl v Uhrách na dvoře uherského krále Bely IV. z rodu Arpádovců v exilu, jelikož jeho zemi napadli Tatarové. Své spojenectví stvrdili oba vládcí manželstvím mezi Rostislavem a Bélovou dcerou Annou. Další sňatek řešící nestabilní politickou situaci se naskytl právě Kunhutě, která si měla vzít vítězného českého krále v bitvě u Kressenbrunnu. Český král nejdříve jevil zájem o Bélovu dceru Markétu, která žila v klášteře a rozhodla se tam zůstat i nadále. Další volba tedy padla na Kunhutu. Sňatek se odehrál v Prešpurku (dnešní Bratislavě) v říjnu 1261 velmi brzy po rozluce českého krále se svojí první ženou a 25. prosince mohla proběhnout společná korunovace nového královského páru. Kunhuta vešla v obecné povědomí zejména díky dokladům o jejím působení po smrti jejího chotě na Moravském poli. Jednak jak známo vyšla z mírových ujednání jako držitelka Opavska. Dále je často připomínán její útěk z hradu Bezdězu bez kralevice Václava. Asi největší kontroverze vyvolal její vztah a pozdější sňatek s hradeckým purkrabím Závišem z Falkenštejna, jemuž posléze porodila i syna Ješka. V roce 1283, kdy se kralevic Václav vrátil z Branibor, aby převzal vládu nad královstvím, se Kunhuta navrátila ke dvoru. Před svou smrtí byla ještě součástí doprovodu syna Václava na cestě do Chebu, kde došlo k jeho sňatku s dcerou Rudolfa Habsburského. Zemřela 9. září 1285 a následně byla pohřbena v Anežském klášteře.¹⁶²

Co se týká Kunhutina hmotného zajištění, začněme listinou ze dne 15. července 1262. Královna na naléhání, žádost a nařízení svého manžela, českého krále Přemysla Otakara II., věnovala patronátní právo kostela v Budči (severozápadně od Prahy u obce Zákolany a její části Kováry, okres Kladno), které jí, jak sama uvedla, patřilo společně s tímtéž kostelem, kostelu sv. Petra na Vyšehradě. Donace měla proběhnout včetně předání všech náležitostí k danému právu.¹⁶³

sunt gauisi, prout in priuilegiis tam nostris quam domine supradicte expressius continetur [...]“ Ottokar LORENZ, *Deutsche Geschichte im 13. und 14. Jahrhundert*, Braumüller 1863, s. 472, č. 17; RBM II, s. 294, č. 748; CDB V/3, s. 348-349, č. 1543.

¹⁶² Václav NOVOTNÝ, *České dějiny*, díl I/4, Praha 1937, s. 105-109; Ondřej ŠRETR, *Kunhuta Uherská, královna česká (asi 1245/46 – 9. 9. 1285)*, práce obhájená na FF MUNI, Brno 2008.

¹⁶³ „[...] *nos tenore presentium cunctis fieri volumus manifestum, quod ad instantiam et petitionem mandatumque karissimi et dilectissimi mariti nostri, illustris regis Boemorum, ius patronatus ecclesie de Budech cum omnibus attinentiis suis ecclesie beati Petri in Wissegrad, que nullo mediante ad Romanam ecclesiam dinoscitur pertinere, contulimus pleno iure liberaliter et benigne, licet ad nos dictum ius cum collatione eiusdem ecclesie*

Královna Kunhuta dále věnovala 25. července 1265 horu s dřívějšími zničenými vinicemi, které se rozprostíraly na „našich“ statcích okolo Blučiny (okres Brno-venkov). Vinice prý byly dobrovolně dány od královniých předchůdců vesnici zvané Novošice (jinak zvaná Bertoldsdorf, zaniklá ves u Brna). Ona nyní věnovala tytéž vinice s dříve psanou horou kostelu Pramene svaté Marie ve Žďáru nad Sázavou spadajícímu pod pražskou diecézi.¹⁶⁴

Opětovná donace patronátního práva následovala 22. ledna 1267. Kunhuta vysvětlila v dochované listině, že nechtěla, aby nad patronátním právem Nového Kostela (dnes Nowa Cerekwia/Nová Cerekev, vojvodství Opolské, Polsko), který ležel na hranicích Opavy, vznikla rozepře mezi ní na jedné straně a paní abatyší konventu v Oslavanech (snad Jutou) na straně druhé. Proto převzala královna od posla paní abatyše a konventu jakési privilegium některého vládce a také některých biskupů, kteří vydali konfirmaci patronátního práva k dříve zmíněnému Novému Kostelu. V dokumentu byla následně všechna privilegia podrobně rozepsána v doslovném znění. Mezi nimi bylo zařazeno privilegium někdejšího moravského markraběte Přemysla, privilegium někdejšího krále Václava I., privilegium olomouckého biskupa Roberta a privilegium olomouckého biskupa Bruna.¹⁶⁵ Tato privilegia prý vyslechl pražský biskup Jan a poslal je svědomitě královně ke konzultaci. Biskup, který privilegia viděl a přečetl, poradil královně, aby všemi způsoby rezignovala na patronátní právo dříve psaného Nového Kostela. Královna proto uvedla ve známost, že se na základě privilegií a s využitím rady od pražského biskupa zřekla patronátního práva ve prospěch paní abatyše a samotného konventu kláštera v Oslavanech a připsala kostelu i trvalé právo držby.¹⁶⁶

specialiter pertineret [...],“ CDB V/1, s. 512-513, č. 344, zde s. 513; Ondřej ŠRETR, *Kunhuta Uherská královna česká (*asi 1245-6 †9. 9. 1285)*, bakalářská práce obhájená na FF MUNI, Brno 2008, s. 28.

¹⁶⁴ „[...] *Hinc est quod tenore presencium scire volomus universos tam posteros quam presentes, quod nos, tum divina gracia inspirante, tum eciam nostre anime precaventis, tum eciam per viros ydoneos rei cognita veritate, montem cum vineis antiquis et quasi abolitis in bonis nostris circa Bluchinam sitis et locatis quibus a predecessoribus nostris ville, que dicitur Pertoldesdorf, libere datis, easdem vineas cum monte prescripto ecclesie Fontis sancte Marie in Sar, Pragensis diocesis, contulimus perpetuo possidendas [...]*,“ CDB V/1, s. 666, č. 451; O. ŠRETR, *Kunhuta Uherská*, s. 28; Budeč: A. PROFOUS, *Místní jména v Čechách*, díl I, A–H, s. 199.

¹⁶⁵ CDB III/1, s. 111, č. 96 (rok 1234); CDB III/1, s. 168, č. 135 (31. červenec 1236); CDB III/1, s. 211, č. 171 (rok 1237); CDB IV/1, s. 445, č. 262 (25. leden 1253).

¹⁶⁶ „[...] *Cum super iure patronatus Noue Ecclesie, site in terminis Opauię, contraversia inter nos ex una parte et dominam [...] abbatissam cum conventu ipsius de Oslawan verteretur ex alia, nuntius dicte abatisse et conventus nobis quendam privilegia quorundam principum clarissimorum, in Domino quiescentium, ac episcoporum quorundam super confirmatione iuris patronatus prefate Noue Ecclesie obtulerunt. Privilegium domini P., clare memorie marchionis incliti Morauie, recepimus in hec verba [...] Privilegium etiam domini P., clare memorie marchionis incliti Morauie, recepimus in hec verba [...] Privilegium etiam domini Wenczelai, pie recordationis regis gloriosissimi Boemorum IIII, recepimus sub hac forma [...] Privilegium etiam domini Roberti, Olomucensis episcopi, recepimus in hunc modum [...] Privilegium etiam Brunonsis, Olomucensis episcopi, recepimus in hec verba [...] unde hiis privilegiis auditis venerabilem dominum patrem nostrum Io., Pragensis ecclesie episcopum, eisdem privilegiis sibi missis diligentissime duximus consulendum. Qui visis et perlectis nobis consuluit bona fide, ut ius patronatus prescripte Noue Ecclesie omnimode resignaremus. Ad memoriam igitur rei perpetuam gesta regalia calumpniarum scurpulis exemptis quibuslibet, inviolabiliter ut servantur eadem, scriptorum vocabulis duximus mancipanda. Hinc est, quod tenore presentium scire volumus*

Roku 1269 už Kunhuta jednala na základě manželova souhlasu. Česká královna 1. března věnovala paním domu sv. Panny Marie v Brně jakýsi dvůr ležící v jejím tržním městečku Pohořelice, který mu kdysi připsal zakladatel téhož kláštera, brněnský měšťan Oldřich Černý, se schválením královského majestátu klášteru.¹⁶⁷ Paní Kunhuta došla k rozhodnutí, že klášteru navrátí s dobrovolným svolením svého manžela Otakara poddané pohořelického dvora se všemi majetky, poli, domy, movitostmi i nemovitostmi, které někdo dvoru odcizil. Spolu s navraceným jměním bylo obnoveno také dědičné právo držby. Hodnota královnina písemného svědectví měla též spočívat v tom, že dala řeholnicím svobodnou volbu nakládání s majetkem dvora pro jejich větší pohodlí a profit. Mohly tento majetek prodat, vyměnit, zadlužit nebo s ním udělat cokoli, co by uznaly za vhodné. Zároveň Kunhuta nařídila, aby se nikdo z jejich komorníků, sudích, heroldů nebo jiných jakýchkoliv úředníků neodvážil dříve řečeným paním v tomtéž dvoře a ve všech jeho příslušenstvích uškodit tím, že by vymáhal daně, poplatky, roboty nebo take násilím poháněl tamější poddané ke královnině soudu v rozporu se zachováním církevních svobod, které se královna pro tento klášter zavázala zachovávat.¹⁶⁸

Připojený souhlas Přemysla Otakara II. nalezneme i v písemnosti ze dne 14. října 1271 či 1272. Paní Kunhuta kvůli prosbám své švagrové Anežky dobrovolně svolila za současného souhlasu svého manžela Otakara, českého krále, že svobodně obdaruje Křižovníky s červenou hvězdou při špitále sv. Františka u paty Pražského mostu. Mezi tyto dary mělo náležet

universos, tam posteros quam presentes, quod nos supradictis edocte privilegiis sufficienter et sepedicti domini Pragensis episcopi use consilio saniore ob remunerationem vite interminabilis et eterne nec non ob salutem mariti nostri karissimi O., serenissimi regis Boemorum quinti, et nostram nostrorumque liberorum ius patronatus Noue Ecclesie domine abbatisse et ipsius conventui totaliter resignamus et conferimus eandem ecclesiam iure perpetuo pacifice possidendam [...]“ CDB V/2, s. 28, č. 486; O. ŠRETR, *Kunhuta Uherská*, s. 29.

¹⁶⁷ CDB IV/1, s. 120, č. 39; CDB IV/1, s. 190, č. 98.

¹⁶⁸ „[...] nos deodicatis dominabus domus sancte Marie in Brunna curiam quandam sitam in Pohorlich, foro nostro, dominio videlicet marchionatus nostri in Morauia, quam fundator domus eiusdem delicencia et favoris plentitudine atque confirmacione tunc regie magestatis contulerat dicto loco, quod et data privilegia super hoc clarius manifestant, nostris quoque temporibus per pravorum odiosam suggestionem turbabantur in eadem curia dicte domine, nos inquam ipsarum indemnitatibus premissis in futurum succurrere provide decernentes, in exemplum nostris sequacibus augendi potius quam minuendi ea, que dei sunt, memoratam curiam collatam ut dictum est, et confirmatam per nostros predecessores de consensu voluntario et favorabili benivolencia domini et mariti nostri karissimi Ottacari, illustris Boemie regis quinti, ducis Austrie et Stirie et marchionis Morauie, cum hominibus ac restituta eidem domui iure hereditario de regalibus munificencie liberalitate libere contulimus perpetuo possidendam huius scripti testimonio et virtute ipsis dantes liberrimam opcionem sepe dictam curiam pro maiori commodo, profectu et utilitate dicte domus vendendi, bona eadem commutandi, obligandi sive aliud quodlibet faciendi de bonis eisdem, quod sibi tunc viderint expedire [...] Nullus igitur nostrorum camerariorum exnunc, iudicum, preconum seu quorumcumque officialium predictas dominas in eadem curia et omnibus attinenciis sibi molestare presumat requirendo exhacciones aut tributa aliqua sive servicia seu etiam compellendo ibi ipsarum homines ad iudicia nostra contra observaciones ecclesiastice libertatis, quam ipsis et domui earum observari volumus et statuimus ab omnibus in vita nostra et post nos nostris posteris in exemplum et testimonium pacificum et quietum [...]“ Ueber Formelbücher, zunächst in Bezug auf böhmische Geschichte nebst Beilagen, díl II, s. 306, č. 97; CDM V, s. 54, č. 53; RBM II, s. 249, č. 635; CDB V/2, s. 165, č. 581; ze dne 12. září 1296 pochází konfirmace od Guty Habsburské, RBM II, s. 740, č. 1726; O. ŠRETR, *Kunhuta Uherská*, s. 29.

patronátní právo v kostele v Řevnicích (okres Praha-západ) a v jeho dceřiných kostelech ve Václavicích (okres Benešov) a v Živhošti (dnes Nová Živohošť, část obce Křečovice, okres Benešov),¹⁶⁹ které všechny spadaly pod pražskou diecézi. Samotné patronátní právo bylo bratřím královnou připsáno prý podle starého a uznávaného obyčeje i s pastvinami, loukami, poli, mýty, vodstvem, lesy, rybami a se všemi právy i dalšími jakýmikoliv majetky jak movitými, tak nemovitými, které by kostelu patřily. Patronátní právo měli bratři i jejich následovníci trvale držet k užitku nemocných a chudých se všemi náležitostmi i jinými užitky, důchody a právy těchto kostelů. Patronátní právo mělo být s královniným vědomím přeneseno ze samotného kostela na špitál a jeho řeholníky. Kostelní užitky a příjmy byly dále podrobně vypsány „*vyjma těch nepatrných a zvláštních, které jsou dostatečně známé a nepotřebují se vykazovat.*“ V budoucnu měl být špitálu vyplácen roční plat, který měl být rozdělen na 2 splátky, z nichž první měla být vyplácena po 13 talentech na svátek sv. Jiří (24. dubna) a dalších 13 talentů mělo být odevzdáno na svátek sv. Havla (16. října). Tento plat byl určen k tomu, aby jím bratři špitálu obdarovali nemocné a slabé. Špitálu mělo rovněž ročně plynout z kostelů václavického údělu (okres Benešov) 10 talentů opět ve dvojí splátce nejprve 5 talentů a pak dalších 5 talentů. Stejně tak měli špitální bratři pobírat z Řevnic (okres Praha-západ) každý rok 2 talenty denárů s dalšími maličkostmi. Dále jim připadl každoroční příjem ze vsí Drahlovice (dnes část obce Skuhrov, okres Beroun), Suchomasty (okres Beroun),¹⁷⁰ Chodouň (okres Beroun),¹⁷¹ Sedlec (dnes část obce Žebrák, okres Beroun),¹⁷² a polovina polí ve Zlešicích (dnes část obce Malenice, okres Strakonice), Braníku (dnes městská část Prahy, u Vyšehradu),¹⁷³ Všetvicích (dnes část obce Netvořice, okres Benešov, poblíž Neveklova),¹⁷⁴ Radějovicích (dnes část obce Netvořice, okres Benešov), Krupě (neznámá), Hrusicích (dnes okres Praha-východ, u Říčán), Krchlebách (dnes část obce Křečovice, okres Benešov), Kobylníkách (dnes část obce Chotilsko, okres Příbram),

¹⁶⁹ Co se týká předchozích zmínek, zřejmě od roku 1057 měla litoměřická kapitula v Živhošti kuchaře jménem Kvetek se zemí. Kníže Vladislav zde na knížecím dvoře trávil v roce 1141 Vánoce, CDB I, s. 365, č. 383; A. SEDLÁČEK, *Místopisný slovník historický Království českého*, s. 1040.

¹⁷⁰ Suchomasty jsou zmiňovány v padělané zakládací listině vyšehradské kapituly datované do roku 1088, CDB I, s. 381, č. 387; A. SEDLÁČEK, *Místopisný slovník historický Království českého*, s. 848.

¹⁷¹ Ves patřila odedávna k hradu Žebráku, A. SEDLÁČEK, *Místopisný slovník historický Království českého*, s. 320.

¹⁷² Ves Sedlec u Berouna daroval Břetislav I. ostrovskému klášteru, ta mu byla roku 1310 potvrzena. Klášter ji držel do roku 1421, CDB I, s. 971, č. 2243; A. SEDLÁČEK, *Místopisný slovník historický Království českého*, s. 791.

¹⁷³ Braník je poprvé zmiňován v zakládací listině vyšehradského kostela k roku 1088. Od 13. století byla ves držena vyšehradskou kapitulou. Proboštovi pražského kostela, zde na břehu Vltavy náležel výběr mýta. Ves patřila proboštovi až do roku 1349, CDB I, s. 381, č. 387; A. SEDLÁČEK, *Místopisný slovník historický Království českého*, s. 55-56.

¹⁷⁴ V roce 1061 získal ves ostrovský klášter od Vratislava II. Danému klášteru patřila ves ještě v roce 1310, CDB I, s. 89, č. 83; CDB I, s. 971, č. 2243; A. SEDLÁČEK, *Místopisný slovník historický Království českého*, s. 989.

Nahorubách (dnes část obce Křečovice, okres Benešov, u Nevlekova),¹⁷⁵ Krusičanech (dnes část obce Týnec nad Sázavou, okres Benešov, u Neveklova) a v Babčicích (zaniklá ves u Benešova, edice *Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae* ji ztotožňuje s Novou Vsí. Dnes se buď jedná o část obce Postupice, Lešany nebo Pyšely, všechny okres Benešov). Stejně tak byl špitálu přidán celý desátek ze 2 orných polí ve vsi Svinaře (okres Beroun).¹⁷⁶ Kdokoliv by se stal rektorem dříve řečených kostelů z řad bratří špitálu, ten směl z královna platů hradit písaře a od každého vybírat 1 denár na pero a 2 denáry na výdaje. Kdyby tyto výdaje neměly být kompletní, měly být poté doplněny z královna platu.¹⁷⁷

Královna Kunhuta se i po smrti svého chotě už jako královská vdova nepřestala zajímat o majetkové záležitosti. Na žádost Heřmana z Braunshorn, preceptora špitálních domů řádu sv. Jana Jeruzalémského v Čechách, Dánsku, Rakousku, Moravě a v Polsku, konfirmovala 9. října 1278 bratřím téhož řádu někdejší privilegium českého knížete Soběslava II., které jí klášterní bratři předložili, a které se týkalo práva na ves Svádov (dnes městská část Ústí nad Labem) s jakýmkoliv jejím dalším příslušenstvím.¹⁷⁸ Tím však prosby

¹⁷⁵ Mezi lety 1012-1037 získal ves od knížete Oldřicha ostrovský klášter. Ostrovskému klášteru patřila část vsi do roku 1420; CDB I, s. 50, č. 46; A. SEDLÁČEK, *Místopisný slovník historický Království českého*, s. 630.

¹⁷⁶ Tato ves je jmenována v zakládacím listu vyšehradského kostela k roku 1088, A. SEDLÁČEK, *Místopisný slovník historický Království českého*, s. 854.

¹⁷⁷ „[...] *nos ad preces et devotam instanciam precordialis nostre sororis Agnetis et divine retribucionis ob meritum assequendum ac in remedium predecessorum nostrorum de Rewnicz ecclesiam et de Wadizlabicz ac Sywohocz ecclesias, eiusdem ecclesie filias, Pragensis dyocesis, et ius patronatus ipsarum, quod ad nos pleno iure ac antiqua et approbata consuetudine dinoscitur pertinere, cum pascuis, pratis, agris, theloneis, aquis, silvis, piscacionibus et omnibus iuribus ac rebus aliis quibuscunque tam mobilibus quam immobilibus ad easdem ecclesias pertinentibus hospitali sancti Francisci in pede pontis Pragensis et fratribus eiusdem ordinis Stellatorum accedente super hoc serenissimi domini nostri, precordialis mariti, dei gracia Ottakari, regis Bohemie, convinnencia voluntaria et assensu liberaliter conferimus et donamus; idem ius patronatus tenendum et habendum perpetuo per fratres eosdem ac successors eorum ad usus infirmorum et pauperum cum omnibus iuribus et attinentiis ac aliis utilitatibus et obventionibus quibuscunque predicti iuris et ecclesiarum pacifice, libere et quiete transferentes exnunc idem ius patronatus de ipsis ecclesiis in predictum hospitale ac fratres predictos et successors eorum de certa nostra sciencia et gratia speciali; renunciantes presentibus omni iuris auxilio tam canonici quam civilis, quod nobis suffragari posset in recuperacione iuris patronatus dictarum ecclesiarum cum omnibus proventibus earum tam in presenti quam temporibus in futuris. Quarum ecclesiarum utilitates et proventus preter minuta et specialia, que sunt satis notoria et assignation non indigent, in subsequentibus taliter duximus exprimendos primo de provincial Wolznensi et Wogamensi singulis annis XXVI talenta denariorum usualium ex parte decimarum nostri census ibidem habiti, in festo scilicet beati Georgii XIII talenta et in festo beati Galli alia XIII talenta ita, quod primo quinque, secundo alia videlicet quinque, de predictis ecclesiis assignentur. Item de Rewnicz duo talenta denariorum singulis annis cum aliis minutis dicti fratres tollent. Item de Drahlowicz, de Zvchomatzt, de Chodun, de Zedlicz plus quam mediam partem agrorum, de Zlehthsicz, de Branyk, de Wiedthsicz, de Radowicz plus quam mediam partem agrorum, de Zlehthsicz, de Branyk, de Wiedthsicz, de Radowicz, de Crupa, de Horuthiciz, de Kyrochleb, de Kobylinek, de Nahorub, de Cruzbithsaz, de Babicz omnibus villis et singulis predictum hospitale cum fratribus suis omnem proventum singulis annis suis temporibus consuetum in perpetuum possidebit. Item de Zwynar post duas araturas plenas decimas more predictorum sepredictum hospitale possidet pleno iure. Item quicunque rector predictarum ecclesiarum ex parte fratrum hospitalis extiterit, idem in censu racionabiliter complebuntur [...]*“ věrohodnost listiny je zpochybňována; CDB V/2, s. 267, č. 643; D. DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ, *Královský dvůr Václava II.*, s. 103; O. ŠRETR, *Kunhuta Uherská*, s. 29.

¹⁷⁸ „[...] *Sane oblatum nobis digne memorie domini Zoblezlai, illustris ducis Bohemorum, quoddam privilegium per Deo amabiles viros fratrem Hermannum de Brunshorn, magnum preceptorem domorum hospitalis sancti Iohannis Baptiste Ierosolimitani per Boemie et Dacie regna nec non Austrie, Morawie, et Polonie partes, ac*

ke královně Kunhutě ze strany Heřmana neskončily. V únoru následujícího roku rozšířila královna vdova na naléhání téhož preceptora užitky řečeného řádu ve vsi Grobniki (vojvodství Opolské, Polsko) a jmenovala svobody a milosti, které postoupila bratřím v celém opavském údělu. Na prvním místě bylo stanoveno, že nikdo z úřadujících sudích či heroldů neměl uplatňovat soudní pravomoc nad poddanými a majetky jak ve vsi Grobniki (vojvodství Opolské, Polsko), tak i jinde naskrz celým údělem. Neměli ani bránit výkonu soudní pravomoci, která byla lidově zvána cúda („*zud*“). Královna vdova se poté zřekla uvedeného majetku i poddaných a osvobodila je od obvyklých poddanských břemen a zatížení daněmi.¹⁷⁹

Dne 31. srpna 1279 Kunhuta, „*česká královna a paní opavské země*,” ratifikovala i jiná privilegia, která udílel za svého života její manžel Přemysl Otakar. Podle narace Kunhutiny listiny přišel za královnou vdovou sudí Thylman a společenství „*našich*” měšťanů z Krnova, aby jí ukázali privilegia od jejího někdejšího pana manžela. Tato delegace ji požádala, aby se královna vdova uvolila řečená privilegia ratifikovat. Poté, co je měla možnost spatřit a porozumět jejich obsahu, potvrdila sudímu Thylmanovi a měšťanům vysazení vesnic Bliszczyce (vesnice na východ od Krnova, vojvodství opolské, Polsko), Chomýž (dnes pod Bezručovým vrchem, Krnov, okres Bruntál), Kostelec (dříve Bílý Kostel,

ipsius confratres fuisse recognoscimus declarans eosdem preceptorem et fratres in villa Zwadow et aliis suis quibuslibet pertinenciis ius habere; cuius tenore intellecto plenius eisdem preceptori et confratribus suo pro tam pio negocio nobis supplicantibus ob remedium anime recolende memorie domini et mariti nostri domini Otakari, incliti regis Boemie, de iure ipsorum, quod eisdem ex privilegio memorati ducis Zobezlai competere dinoscitur, pie faventes nostrum super eo prebemus assensum [...]“ CDB VI/1, s. 55-56, č. 10, zde s. 56; CDS VII/2, s. 39, č. 867; podle formulářové listiny datované do podzimu 1278, potvrdila Kunhuta bratřím špitálu sv. Panny Marie u paty Pražského mostu hrad Svádov se všemi majetky, obdělanými i neobdělanými poli, lesy, pastvinami, loukami, vodstvem, rybami a ostatními právy a náležitostmi. Hrad Svádov, který za svého života držel Kunhutin manžel, prý navrátila zmiňovaným bratřím poté, co byla poučena dostatečnými doklady o jejich majetkových právech, „*[...] Chunigundis dei gracia Boemie [...] provide consideracionis instinctu, istaque nec irrationabiliter commoniti racione, castrum Suadov cum omnibus possessionibus, agris cultis et incultis, silvis, pascuis, pratis, aquis, piscacionibus ceterisque iuribus et attinenciis suis, quod ad fratres hospita[li]s sancte Marie ad pedem pontis Pragensis pleno iure spectare novimus de hoc sufficientibus documentis instructe, cum credamus firmiter, id deo placidum, rationi consentaneum et in subvencionis remedialis opitulum anime quondam dicti mariti nostri non ambigamus penitus affuturum, quamvis idem castrum prefatus quondam maritus noster in vita sua possederit, prenotatis tamen fratribus plene planeque restituimus de certa nostra sciencia*,” *Formulář Biskupa Tobiáše z Bechyně (1279-1296)*, s. 188, č. 248.

¹⁷⁹ „*[...] Naturalis dileccio ac pietatis opera firmiter hoc deposcunt, quod pro salute anime domini et mariti nostri karissimi quondam Otachari, clare memorie illustris regis Boemie, procuranda omnem intencionem nostram convertere nos delectat, propter quod ad universorum noticiam volumus pervenire, quod nos ob remedium anime domini et mariti nostri dilectissimi iam predicti religiosarum personarum commoditatibus intendere cupientes fratribus domus hospitalis Iohannis Ierosolimitani ad instanciam fratris Hermanni de Brvnshorn, magni preceptoris domorum eiusdem ordinis per Boemiam, Morauiam, Poloniam, Daciam, et Austriam, has libertates et gracias duximus concedendas: Ut nullus iudicum, officialium, seu preconum in homines et bona ipsorum tam in Grobnich quam et alibi per universam Oppauensem provinciam constituta iurisdictionem exercent aliqualem, nec ipsos ad iurisdictionem talem trahant aut compellant, que *zud* vulgariter nuncupatur. Dicta eciam bona et homines a communibus et consuetis serviciis et ab omni exactionis onere dimittimus absolutos [...]*“ CDM IV, s. 221, č. 160; CDB VI/1, s. 69-70, č. 28, zde s. 70.

německy Weisskirch)¹⁸⁰ a také Chařová (zaniklá, dnes jihovýchodní místní část Krnova) se soudy a příslušenstvím tak, jak to bylo rozhodnuto už jejím někdejším manželem, který svolil, aby je dotyční osídlili a navždy vlastnili. Královna tím obnovila a upevnila jejich kompetence nad vsí. Nadále mohli svobodně a plnoprávně držet soudní i správní pravomoci, které patřily k agendě vesnických úřadů.¹⁸¹

K častým obdarováním bratří maltézského řádu Kunhutou i jejím manželem se řadí i to z 13. října 1279. Kunhuta, která se opět označila za paní opavské země, připsala představenému a bratřím špitálního domu řádu sv. Jana Jeruzalémského patronátní právo v Hlubčicích (dnes Głubczyce, vojvodství opolské, Polsko).¹⁸² Patronátní právo jim kdysi daroval Kunhutin choť s jejím souhlasem. Královna donaci s vědomím žádosti o její potvrzení schválila. Pro lepší zázemí ve Svaté zemi i zaoptaření nemocných chudých se uvolila poskytnout špitálu pomoc a obdarovat ho patronátním právem v Hlubčicích i jakýmkoliv jeho jiným právem. Nedílně požádala i pana Bruna, olomouckého biskupa, aby shora uvedeného představeného a bratry uznal pravými patrony hlubčického kostela tak, jak to dříve schválila spolu se svým manželem.¹⁸³ Tím však otázka kostela v Hlubčicích nebyla zcela uzavřena. Dne

¹⁸⁰ Ladislav HOSÁK, *Historický místopis země Moravskoslezské*, Praha 2004, s. 826.

¹⁸¹ „[...] *Ad notitiam igitur devenire volumus praesentium et memoriam futurorum quod accedentes ad nostrae maiestatis praesentiam dilectus nobis Thylmanus iudex et universitas notrorum civium de Jegerndorff privilegia a serenissimo quondam domino et marito charissimo Ottokaro, inclityto rege Bohemie clarae memoriae, nostrae magnificentiae praesentiarunt devote ac humiliter supplicantes, ut dicta privilegia et in ipsis contenta ipsis confirmare de nostra gratia dignaremur. Itaque dictorum privilegiorum viso et intellecto tenore collegimus exordium villas Bleischitz, Kumais, Albam Ecclesiam, atque Rod cum iuditiis et pertinentiis suis praedicto Thylemano iudici et communitati civium nostrorum de Jagerndorff a domino et marito nostro praehabito esse concessas ab ipis iure haereditario perpetuo possidendas. Nos igitur, ad quas pertinent subiectorum fidelium emolumenta dirigere, fidei purae zelum et sinceram devotionis constantiam, quibus praedictus Thylmanus iudex et cives nostrae civitatis praenotatae nostrae maiestatis celsitudinem indesinenter amplectuntur, gratiosius intuentes et propter hoc magnopere cupientes ipsorum accommodabiliter providere quieti, praefatas villas cum omnibus iuribus et pertinentiis suis ipsi iudici et civibus nostris praetactis confirmamus, innovamus, et praesentis scripti patrocinio communimus, rita quod iudicandi et singula alia exercendi, quae ad ipsarum villarum officium spectare noscuntur, liberam et plenam praesentibus habeant potestatem [...]*“ CDB VI/1, s. 112-114, č. 66, 66*, zde s. 113; Josef Žemlička taktéž hovoří o 4 vesnicích správně vázaných na město, které pak dle předeslané listiny, na základě Kunhutina rozhodnutí, podléhaly Krnovu i v soudních záležitostech. Podle jeho zjištění se jednalo o vikbildní zřízení, které bylo obvyklé zejména v oblastech přiléhajících ke Slezsku; J. ŽEMLIČKA, *Království v pohybu*, s. 290.

¹⁸² Z roku 1265 známe královské privilegium městu. Dále z roku 1275 obnovené privilegium od krále Přemysla Otakara II. o mílovém zákazu vaření piva a provozování řemesel. K roku 1298 získaly Hlubčice výsadu práva odkupu šlechtických majetků. V souvislosti s Hlubčicemi, které dnes leží na území Polska, je zmiňováno tzv. hlubčické právo rozšířené na pomezí Moravy a Slezska ještě dříve, než se zde prosadilo právo magdeburské; J. ŽEMLIČKA, *Království v pohybu*, s. 220, 245, 260, 441.

¹⁸³ „[...] *Noscat igitur tam praesens hominum etas quam successura posteritas, quod nos donationem seu collationem iuris patronatus in Lubsitz, factam quondam ab illustri rege Bohemie, nostro marito felicis memoriae, nobis consentientibus et volentibus, magistro et fratribus hospitalis sancti Iohannis Ierosolimitani in remedium anime nostre et mariti nostri et omnium progenitorum nostrorum ratificamus ex certa scientia requisito nostro consilio et confirmamus. Insuper ad maiorem certitudinem in Terre sancte et pauperum infirmorum subsidium conferimus et donamus libere et plenissime predicto hospitali predictum ius patronatus ecclesie in Lubschitz et quicquid iuris in ipsa ecclesia retinemus rogantes, ut dominus episcopus predictos magistrum et fratres recognoscat veros patronos, sicut nos et maritum nostrum, dominum regem Bohemie, recognovit [...]*“ CDB VI/1, s. 120-121, č. 73, 73*, zde s. 120-121.

11. února 1281 konfirmovala opavská paní obsah listiny Přemysla Otakara II. ze 17. listopadu roku 1259, který jednal o desátku z mýtného a o platu kostela v Hlubčicích. Představenému a bratřím špitálu sv. Jana Jeruzalémského připsala také k trvalé držbě patronátní právo nad týmž kostelem. Zmíněným bratřím potvrdila desetinu z obilného desátku, týdenní desátek z mýtného a také desátek z daně vybrané z „*našeho dříve dotčeného města Hlubčice.*”¹⁸⁴

Guta Habsburská

(viz Přílohy: Tabulka č. 11., Mapa č. 11.)

Ve výčtu majetků královen jistě nelze opomenout ty, které poskytovaly zázemí Kunhutině nástupkyni, Gutě Habsburské (13. března 1271 – 18. června 1297). Sňatek Guty Habsburské a Václava byl jedním z důsledků vzestupu habsburského rodu v osobě Rudolfa Habsburského a dočasné stabilizace poměrů mezi ním a českým králem Přemyslem Otakarem II. Již dříve, tj. v roce 1275, byla Guta zasnoubena s Karlem Martelem, vnukem sicilského, jeruzalémského a neapolského krále Karla z Anjou z vedlejší linie francouzského královského rodu Kapetovců. Toto zasnoubení však nedošlo naplnění. Vlivem změny politické situace v roce 1276 měla být po smíru mezi Rudolfem a Přemyslem jedna z Rudolfových 6 dcer provdána synovi českého krále. O 3 roky později v Jihlavě došlo k deklarování předešlých příslibů a došlo k oficiálnímu zaslíbení či k svatebnímu obřadu mezi dětmi Gutou a Václavem. Sňatek byl konzumován až v Chebu v roce 1285. Václavova choť však zůstala s otcem a navrátila se do rodných zemí zřejmě jako Rudolfův prostředek působení na svého zetě. Nevěstě bylo přislíbeno dát věnem rakouské vévodství od hranice s Moravou až na Dunaj. Nakonec však český král věno nikdy nevymohl. V době, kdy Guta trvale přesídlila do zemí svého manžela, byl pražský dvůr zbaven vlivu královny matky Kunhuty. Hlavním impulzem pro Gutin přesun v roce 1287 spočíval v přípravě společné korunovace, která se však uskutečnila až o 10 let později. Guta přirozeně stála za habsburskými zájmy a v jejich prospěch i působila. Byla prostředníkem v usmíření svého chotě s jejím bratrem Albrechtem. Jako manželka splnila svou roli beze zbytku a po dobu manželství byla téměř nepřetržitě

¹⁸⁴ „[...] *Nos Chunehundis, Dei gracia Boemie regina et domina Opaue, universos scire cupimus per presentes nos vidisse sigillatas et in nulla parte viciatas litteras in hec verba [...] Cum itaque de plenitudine gracie specialis honorabilibus viris magistro et fratribus hospitalis sancti Iohannis Iherosolimitani nos ius patronatus prescripte ecclesie iuste et racionabiliter contulerimus, perpetuo possidendum, prefatam, decimam decime frugum, decimam septimam in theloneo, et etiam decimam census nostri in prelibata civitate Hlupchyzch prefatis fratribus confirmamus [...]*“ CDB IV/1, s. 177-179, č. 130, 130*, zde s. 178; ze 17. listopadu 1259 se dochovala předchozí konfirmace od Přemysla Otakara II., CDB V/1, s. 322, č. 204.

v očekávání. Z desetiletého svazku se narodilo 10 dětí, z nichž 6 zemřelo ještě v dětském věku. Dospělosti se dožili jen Václav, Anna, Eliška a Markéta. Guta zemřela 2 týdny po své korunovaci v červenu roku 1297 následkem porodu.¹⁸⁵

Zprávy o hmotném zajištění Guty Habsburské začínají zmínkou v ujednání z 21. listopadu 1276, které proběhlo před Vídní. Podle dokumentu, který z tohoto rokování vzešel, měl její otec Rudolf Habsburský udělit českému králi Přemyslu Otakarovi Čechy a Moravu v léno. Přemysl se za to měl vzdát všech dalších zemí, které držel a přislíbit Habsburkovi oddanost. Pro sledovanou problematiku je zajímavá ta část písemnosti, která zavazovala obě strany ke sňatku jejich dětí, aby tím byl potvrzen dosažený mír. Přemyslův syn si měl vzít Rudolfovu dceru a Přemyslova dcera se měla vdát za Rudolfova syna. Guta zde však jmenovitě nefigurovala. Stále totiž platilo její zasnoubení s Karlem Martelem. Smlouva uzavřená prostředníky byla českým králem ratifikována 26. listopadu toho roku, tj. den po příjezdu Přemysla před Vídeň za účelem holdování Římskému králi a převzetí svých zemí v léno. První písemnost nesla ve svém obsahu konkrétní podmínky dvojité sňatkové úmluvy. Nejmenovaná Přemyslova dcera měla od otce získat statky v Alpských zemích v hodnotě 40 000 hřiven stříbra buď z titulu léna, nebo přímého vlastnictví jako dar při příležitosti vstupu do manželství, tj. jako věno. Dcera Římského krále měla dostat stejný obnos, ale už formou obvěnění. Obnos měl být vyplácen jí i jejímu choti každý rok po jednotlivých částkách ve výši 4 000 hřiven. Výnosy na obvěnění měly zajišťovat vévodské statky na sever od Dunaje vyjma měst Křemže a Steinu. Pouze v případě, že by výnosy z některých statků na levém břehu nepokryly kýženou sumu, měly být vybírány výnosy i z některých majetků na pravém břehu Dunaje. Pokud by Rudolfova dcera ovdověla bezdětná, aniž by se synem českého krále zplodila potomky, měl si český král tyto statky ponechat až do doby, kdy je Rudolf vyplatí 40 000 hřivnami.¹⁸⁶ Změna v podmínkách zajištění věna nastala už rok poté. Podle mírové smlouvy mezi Rudolfem a Přemyslem

¹⁸⁵ I. PROKOPOVÁ, *Guta Habsburská. Česká královna a její dvůr*, in: ČSPS, r. 43 (113), č. 4, Praha 2005, s. 189-211; J. ŽEMLIČKA, *Přemyslovci. Jak žili, vládli a umírali*, s. 199; E. HOFMANOVÁ, *Guta Habsburská, životní data*, práce obhájená na Pedagogické fakultě Univerzity Karlovy, Praha 2013.

¹⁸⁶ „[...] *quod supradicti duo reges quatuor pueros suos legitimali thoro adinvicem compulerent [...] dominus O., Boemie rex tradat suam filiam in uxorem, filio domini R., regis Romanorum. Et iam dictus O. Boemiae rex, dabit seu eciam resignabit simpliciter et precise domino R., regi Romanorum, terras et possessiones in Austria, quas hactenus proprietatis vel feudi titulo tenuit vel sua pecunia comparavit; et easdem terras sive possessiones dominus rex Romanorum suo filio obligabit pro quadraginta milibus marcarum argenti, quas eidem filio in donacionem propter nupcias deputabit [...] Item dominus noster R. Romanorum rex, tradat suam filiam in uxorem filio domini O., regis Boemie. Et dabit rex Romanorum filio regis Boemie quadraginta milia marcarum argenti dotalicii nomine et pro illis obligabit sibi redditus quatuor milium marcarum argenti in terra Austrie ultra Danubium versus Boemiam, Moraviam et Vngariam, Chremsa et Stein opidis cum suis attinenciis dumtaxat exceptis [...] Et si quid defuerit de summa superius iam expressa in redditibus dicte terre, supplebitur in alia parte Austrie citra Danubium, prout nos quatuor arbitri duxerimus ordinandum vel qui a partibus nobis fuerint subrogati; et si aliquid superfuerit, hoc Romanorum regi et imperio*

z 6. května 1277 měla stále ještě neurčená Rudolfova dcera získat věnem říšské město Cheb se všemi statky, které k němu náležely.¹⁸⁷ Navzdory těmto ujednáním víme, že Gutino věno nebylo ještě roku 1287 českému králi Václavovi vyplaceno, o čemž nás zpravuje Zbraslavská kronika.¹⁸⁸ Přemyslův syn Václav ho získal až roku 1291.¹⁸⁹ Z formulářové sbírky se dozvídáme i to, že ještě před příchodem Guty do Českého království jí manžel stanovil obvěnění připsané na majetcích v hradeckém údělu. Biskup Tobiáš a čeští páni se zaručili, že ji v případě ovdovění bez zanechání dědiců odevzdají zpět jejímu otci, bratrům nebo norimberskému purkrabímu a budou ochraňovat majetky, které dostala jako obvěnění.¹⁹⁰

sine difficultate qualibet remanebit. Verum si filius regis Romanorum, quicquam de bonis huiusmodi devolvetur, et dominus rex Romanorum vel successores ipsius dictam terram redimendi pro quadraginta milibus marcarum argenti a rege Boemie habebunt liberam facultatem [...]," CDB V/2, Jindřich Šebánek - Sáša Dušková (edd.), Pragae 1981, s. 519, č. 822; Oswald REDLICH, *Rudolf von Habsburg. Das Deutsche Reich nach dem Untergange des Alten Kaisertums*, Innsbruck 1903, s. 283-284; Josef ŠUSTA, *České dějiny*, díl II/1, *Soumrak Přemyslovců a jejich dědictví*, Praha 1935, s. 228; I. PROKOPOVÁ, *Guta Habsburská*, in: ČSPS, r. 43 (113), č. 4, Praha 2005, s. 191.

¹⁸⁷ „[...] *filiam nostram eiusdem regis Boemie filio dare promittimus in uxorem et ei civitatem imperii, Egram scilicet, cum omnibus attinenciis suis, castris, possessionibus, hominibus et aliis quibuscumque, que dictus Bohemie rex ad presens tenere dinoscitur, pro decem milibus marcarum argenti nomine dotalicii sive dotis titulo pignoris obligamus. Preterea omnia castra, municiones, possessiones et oppida ad ducatum Austrie pertinentia [...]*," CDB V/2, s. 541, č. 836; O. REDLICH, *Die Anfänge König Rudolfs I.*, in: *Die Mitteilungen des Instituts für Österreichische Geschichtsforschung (MiÖG)*, band X, Innsbruck 1898, s. 341-418, č. 753.

¹⁸⁸ „[...] *In illo tempore, quo Rudolfus, Romanorum rex, Wenceslao, heredi regni Bohemie, Gutam, filiam suam, legitime pro consorte tradidit, ipse ducatum Austrie a metis Moraviae usque ad margines Danubii eidem dotalicii nomine assignavit. Albertus vero, eiusdem Rudolphi filius, quem pater in Austria pro tutore capitaneoque pro tempore locaverat, temporibus puericie Wenceslai ipsam partem Austrie eidem pro dotalicio assignatam suis eam usibus applicando potenter tenuit, eamque regi Wenceslao iam facto adolescenciori frequenter ammonitus ab eodem resignare penitus recusavit. Quam ob rem controversie occasio inter ipsos patenter oritur et qui se contracte affinitatis intuitu mutuo fovere debuerant, alter alteri toto conamine improspere incommodum machinatur [...]*," *Petra Žitavského Kronika zbraslavská*, in: FRB IV, s. 55; *Zbraslavská kronika. Chronicon Aulae Regiae*, s. 90; I. PROKOPOVÁ, *Guta Habsburská*, in: ČSPS, r. 43 (113), č. 4, Praha 2005, s. 200.

¹⁸⁹ J. JANÁK – Z. HLEDÍKOVÁ, *Dějiny správy v českých zemích do roku 1945*, s. 18; Lenka BOBKOVÁ, *Koruna království českého za vlády Lucemburků. I.*, in: HO, r. 6, č. 7-8, Praha 1995, s. 164-172, zde s. 164-165; k dějinám chebska H. STURM, *Die alte Reichspfandschaft Eger und ihre Stellung in der Geschichte der böhmischen Länder*, in: *Handbuch der Geschichte der böhmischen Länder*, Bd. II-I, Stuttgart 1971; k roku 1266 potvrzuje král Chebu dřívější svobody a milosti a zároveň mu uděluje tu zvláštní milost, aby chebští měšťané pokud budou vyvážet zboží, nemuseli z něj platit clo ani mýtné na území Českého království a připojeného území, CDB V/1, s. 693-694, č. 470; roku 1291 Václav II. konfirmoval chebským měšťanům privilegia, které jim udělil jeho tchán Rudolf Habsburský a jeho otec Přemysl Otakar II., RBM II, Josef Emler (ed.), Pragae 1882, s. 668, č. 1555.

¹⁹⁰ „[...] *Nos Th. Dei gracia Pragen episcopus [...] et [...] barones regni Bohemie [...] domine regine sine dolo quolibet et fraude promittimus fide vera, quod eam semper fide pura congruis honoribus et obsequiis venerari volentes, si eam domino nostro karissimo domino Wenceslao rege Bohemie et march. Moraviae marito suo prole aliqua ex ea suscepta et sine herede mortis provencione, quod absit viduari contingeret, nos ipsam occasione remota qualibet patri suo domino R. Romanorum regi predicto aut alicui ex fratribus aut amicis eius, quem ad hoc elegerit, vel domino Friderico purcravio in Nurenberch, quandocunque per ipsam aut amicos eius fuerimus, representabimus ac procurabimus presentari benivole et amice omni qua potuerimus reverencia et honore. Insuper quod eandem reginam dominam nostram in bonis sibi per praefatum dominum nostrum Bohemie regem in Grecensi provincia nomine dotalicii iam collatis in hiis et aliis, que sibi idem dominus rex alias postmodum confert, pacifice possidendis fideliter fovebimus, tuebimur et defensabimus toto posse [...]*," *Urkundliche Formmelbuch des Königliches Notars Henricus Italicus*, s. 36, č. 20; RBM II, s. 983, č. 2263; Václav Vladivoj TOMEK, *Dějepis města Prahy*, díl I, Praha 1855, s. 363-364; J. ŠUSTA, *České dějiny*, díl II/1, s. 364; D. DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ, *Královský dvůr Václava II.*, s. 252n.

Guta Habsburská byla stejně jako Kunhuta Uherská obvěněna městečkem Pohořelice, což dokložila nejedna listina. První z nich, datovaná k 23. červnu 1291 a vydaná v Praze Gutiným jménem, konfirmovala svobody a práva kostela v Pohořelicích, stejně jako různá obdarování od moravského markraběte Přemysla.¹⁹¹ Dne 26. srpna 1291 Guta přikázala svým úředníkům, aby neporušovali práva a svobody tohoto kostela.¹⁹² Po delší odmlce Guta 19. září 1296 potvrdila klášteru Síně svaté Marie listiny z roku 1269 od královny Kunhuty, které se týkaly darování dvora v Pohořelicích klášteru.¹⁹³

Stejně tak se setkáme s několika listinami zaměřenými na Gutiny statky v Lysé nad Labem. Královna dne 4. března 1291 svolila, aby její majetek v Lysé a ve všech vsích, které k Lysé náležely, byl pronajat jejímu služebníkovvi Rudlinovi. Do trvalé držby mu odevzdala také jakási 3 obydlí, tavernu a mlýn. Za tuto milost měl Rudlin zásobovat královnu v postní době rybami z ramene Labe v blízkosti Lysé, lidově zvaného Tůně.¹⁹⁴ V prosinci téhož roku pražský biskup Tobiáš na žádost Guty instaloval jejího kaplana Štěpána do funkce rektora v kostele v Lysé, kde byla držitelkou patronátního práva.¹⁹⁵ Nejobsáhlejší písemnost byla pořízena 1. srpna 1293 v Praze. Guta zajistila kostelu v Lysé sjednocení směněných nebo darovaných majetků. Poté, co zvážila stav a škody na obvěnění svého kostela v Lysé (jehož patronátní právo jí náleželo), sjednotila Guta majetky téhož kostelního obvěnění v jedno

¹⁹¹ CDM V, s. 293, č. 96; RBM II, s. 665, č. 1544; E. HOFMANOVÁ, *Guta habsburská*, s. 81.

¹⁹² CDM V, s. 293, č. 97; RBM II, s. 666, č. 1550; E. HOFMANOVÁ, *Guta habsburská*, s. 81.

¹⁹³ CDM V, s. 54, č. 53; RBM II, s. 740, č. 1726; E. HOFMANOVÁ, *Guta habsburská*, s. 81.

¹⁹⁴ „[...] *Nos Gutha, [...] Bohemie regina et marchioa Moraue, Rudlino, seruitori nostro concedimus lacionem bonorum nostrorum in Lissa et in uniuersis villis ibidem ad Lissa spectantibus ad jus theutonicale, dantes sibi plenum posse in eadem hereditate nostra distinguendi laneos seriatim per funiculum distribucionis, prout consuetudo cuiuslibet locatoris exquirat. Et ut hoc commode facere possit, vniuersis hominibus, qui in prefata hereditate nostra iuxta verum purkrecht per suscepcionem mansorum se ibidem locare voluerint, a die translacionis b. Wenceylai ad duos annos continue subsequentes libertatem elargimur, [...] quibus transactis iam prefatus R. de quolibet manso [...] nostre camere tres fertones arg. censualis in die b. Michaelis in quolibet anno tenebitur assignare, prout census, iusticia et consuetudo exigit et requirit. Et ut prefatus R. pro suis laboribus meritum recipiat fructuosum, aduocaciam ibidem Lissa et in villis ibidem spectantibus in eisdem bonis sibi ac suis heredibus pro suis utilitatibus concedimus perpetuo possidendam, adicientes tres mansos et unam tabernam et tercium denarium de culpis aduocacie iam dicte, et eciam vnum molendinum, si construere poterit, infra terminos aduocacie sue superius nominate. [...] Ad hec prefato R. et suis heredibus locamus brachium Albee seu lacum quemdam sub Lissa vulgo dictum Thonie, de quo dictus R. et sui heredes in piscibus providebunt nostre mense singulis annis in quatuor equiualencia talentorum, et hoc modo sua seruitus limitabitur et non amplius de lacu predicto. Adicimus preter hec, quia aliquociens prefatus R. de quolibet mansorum, qui ex funiculo distribucionis mensura debita distincti fuerint, ad obtinendum uerum purkrecht ibidem in Liya et in villis ad id spectantibus vnam marcam argenti nostre camere in suscepcionis principio assignabit [...]*“ *Das St. Pauler Formular*, č. 84; RBM II, s. 661, č. 1534; D. DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ, *Královský dvůr Václava II.*, s. 100; I. PROKOPOVÁ, *Guta Habsburská*, in: ČSPS, r. 43 (113), č. 4, Praha 2005, s. 206; E. HOFMANOVÁ, *Guta Habsburská*, s. 77, 80.

¹⁹⁵ „[...] *ad petitionem et presentationem ser. Domine nostre Gute [...] eius capellanum Stephanum, exhibitorem presencium in ecclesia de Lyssa, in qua eadem domina nostra jus obtinet patronatus, rectorem instituimus legitimum et plebanum [...]*“ RBM II, s. 669, č. 1558; I. PROKOPOVÁ, *Guta Habsburská*, in: ČSPS, r. 43 (113), č. 4, Praha 2005, s. 205.

a vyňala je ze svých majetků ku prospěchu a užitku rektora vzpomínaného kostela. Kromě sjednocení polí, luk a dalšího majetku kostela, měl Gutin trh či dvůr jménem Lysá na rektorovu žádost zaplatit ze 4 lánů poplatek 3 stříbrné hřivny a z 5 obdělávaných lánů u farářova dvora a z orného pole s 10 dvorci a zahradami stejně tolik stříbrných lotů roční daně. Stejně tak měl být ve Starém Kolíně (okres Kolín) placen z polí roční plat 5 lotů stříbra. Ve vsi Byšičky (dnes část obce Lysá nad Labem, okres Nymburk) vysazené pod Gutiným trhem v Lysé měli obdobně odevzdávat z každého ze 4 lánů 3 hřivny stříbra. Připojena byla i dědina poplužního statku ve vsi Čermníky (dnes Černíky, okres Nymburk, ves u Kounic) a 4 hostince, z nichž každý ročně platil 1 stříbrnou hřivnu. Řečenému plebánovi a kostelu v Lysé měly také patřit s trvalou platností 3 dostatečně rozlehlé a široké louky pod starým trhem v Lysé vymezené stálými a označenými hranicemi a k tomu 4 ještě rozsáhlejší louky v místě zvaném Sedliště s vyznačenými hranicemi. K tomu dostal plebán kostela z jakéhokoliv lánů po celé farnosti roční desátky. Jmenovitě se jednalo 1 strich pšenice a 2 strichy žita. Z Gutina platu z trhu v Lysé a také z jejích vesnic patřících k Lysé dostal plebán kompletní desátek v denárech a ve stříbře. K tomu mu v Gutině vsi Zamachy (dnes část obce Velké Všelisy, okres Mladá Boleslav)¹⁹⁶ připadl desátek z ročního platu. Tento desátek představoval 20 strichů pšenice, 20 strichů žita a 50 denárů pražské ražby. Navíc na Gutiných majetcích v Jičíně, který odedávna patřil „*k našemu stolu*“, náležel plebánovi i desátek 6 hřiven stříbra z ročního platu 60 hřiven stříbra. Kromě toho mu ve vsi Litol (dnes část obce Lysá nad Labem, okres Nymburk)¹⁹⁷ náležely ryby v řece Labe, rybáři sídlící na břehu téže řeky a bezplatný přívoz. K užitku mu měl být i přívoz ve vsi Toušeň (dnes Lázně Toušeň, Praha-východ). Královna si dále přála, aby plebán a stejně tak i její písař svobodně požívali platy a daně z území Lysé nad Labem. Nikdo jiný, kromě nich nebo sudího ustanoveného plebánovými poddanými, nemohl a nesměl manipulovat s kostelním obvěněním nebo vybírat poplatky od poddaných.¹⁹⁸

¹⁹⁶ V roce 1293 příslušela k hradu Mělníku, A. SEDLÁČEK, *Místopisný slovník historický Království českého*, s. 1006.

¹⁹⁷ A. PROFOUS, *Místní jména v Čechách*, díl II, CH-L, s. 640.

¹⁹⁸ „[...] *nos pensantes conditiones et damna dotis ecclesiae nostrae in Lyssa, cujus ad nos jus pertinere dinoscitur patronatus, divisim et sparsim inter bona nostra et hominum nostrorum intersitae, per unionem bonorum ejusdem dotis et separationem a bonis nostris in melius transformari, ad profectum, commodum et tranquillitatem ac pacem rectoris ecclesiae memoratae [...] de consensu et voluntate ipsius, per commutationem et unionem agrorum, pratorum et aliorum bonorum ipsius ecclesiae, sibi de speciali gratia taliter duximus providendum videlicet ut in foro nostro Lyssa quatuor mansi solventes in censu per tres fertones arg. et quintus mansus ad curiam et araturam plebani cum decem curticulis et hortis totidem per lotum arg. censuantibus annuatim; item in Antiqua Colonia agri quinque lotones argenti solventes de censu annuo, in Tyrsicz vero villa sub praedicto foro nostro Lyssa locata quatuor mansi similiter trium fertonum arg. censum reddentes singuli; praeterea in villa Czrmnik unius bonae araturae hereditas et quatuor hospites, quorum quilibet solvit marcam arg. de censu annuo; item sub antiquo foro Lyssa tria prata satis diffusa et lata, certis et notis metis distincta, et quartum in loco, qui dicitur Sedlisscze peramplius diffucertis et notis terminis limitatum ad dictum plebanum et*

Na přání manžela vydala Guta 20. ledna 1288 v Praze listinu, v níž společně s manželem potvrdila patronátní právo ke kostelu v Blučině (okres Brno-venkov) opatovi a konventu ve Žďáru nad Sázavou, které jim věnoval někdejší král Václav. Guta zde prohlásila, že s plným vědomím o veškerém nároku a také panství, které má nebo by mohla mít k samotnému patronátnímu právu, přenesla toto právo na klášter tak, aby byli řádoví bratři jedinými jeho skutečnými pány a právoplatnými vlastníky.¹⁹⁹ Svědectví o přenosu práv k patronátnímu právu v Blučině přinesla i konfirmace mohučského arcibiskupa Gerarda, arcikancelře Svaté říše římské. Dne 5. června 1297 potvrdil v Praze směnu patronátního práva farního kostela v Blučině opatovi a mnišskému konventu ve Žďáru, kterou učinila královna Guta ve spojení se vzpomínaným kostelem, i olomoucký biskup.²⁰⁰

V červnu stejného roku byla vyhotovena i konfirmace téhož Theoderikem, olomouckým biskupem, který zmínil v textu své listiny krále a královnu jako ty, kteří právo klášteru přiznali.²⁰¹

V lednu 1291 Guta oznámila, že podle privilegia, které vydala, osvobodila ves Banín (okres Svitavy) i les, který k ní přiléhá se všemi výnosy, obojí v držbě notáře jejího manžela Václava, Jana ze Svárova, od výběru královské daně a tutéž ves a les trvale vyňala z moci

*ecclesiam Lyssensem pleno jure libere et pacifice perpetuo debeant pertinere. Ad haec de quolibet laneo per totam parochiam supradictam nomine decimarum annonae unum chorum, qui stricho dicitur vulgariter, tritici, et duos siliginis percipiet plebanus ecclesiae jam praefatae. Item de censu nostro in foro praedicto Lyssa et etiam de villis nostris ibidem ad Lyssam spectantibus jam dictus plebanus, et de culpis, percipiet plenam et sine omni diminutione decimam in denariis et argento. Ad haec in villa nostra Zamach de censuali annonae decima XX choros tritici et viginti siliginis et quinquaginta denarios monetae pragensis. Amplius in bonis dictis Giczin ad mensam nostram spectantibus ex antiquo de censu sexaginta marcarum sex marcarum argenti decimam idem plebanus ex integro percipiat annuatim. Praeterea in villa Lukol piscationes in flumine Albia et piscatores locatos in ripa ejusdem fluminis et naulum liberum, et in Tussen villa naulum aliud ipsius tantum deputata usibus obtinebit. Ceterum volumus, [...] ut plebanus praedictus tamquam notarius noster in censibus et collectis Lyssensis territorii ea gaudere debeat libertate, quod nullus alius, sed ipse solus vel iudex constitutus ab emendas praeterea sive mulctas et collectas percipiet de hominibus memoratis [...].“ RBM II, s. 697-698, č. 1624; E. HOFMANOVÁ, *Guta habsburská*, s. 80, 81; D. DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ, *Královský dvůr Václava II.*, s. 101.*

¹⁹⁹ „[...] ad voluntatem antedicti dilecti mariti nostri predictis venrabilibus viris, abbati et conuentui in Sar ipsum iuspatronatus de ecclesia sepedicta una cum eodem marito nostro conferimus scripto presentium liberaliter et mature, volentes, vt dominus abbas et conuentus dicti monasterii, quicunque pro tempore fuerint, dictum iuspatronatus habeant et possideant perpetuo pacifice et quiete. Et in ipsos ex certa scientia nostra ius omne ac dominium, quod habemus vel habere possumus in ipso iure, plenarie transferentes, eiusdem iuris sint veri domini et legitimi possessores [...].“ CDM IV, Antonín Boček (ed.), *Olomucii 1845*, s. 342-343, č. 263; RBM II, s. 616-617, č. 1429; E. HOFMANOVÁ, *Guta habsburská*, s. 80.

²⁰⁰ „[...] collationem iuris patronatus ecclesie parochialis in Luchans, Olomucensis diocesis, nostre prouincie, quam nobilis domina Gutta, serenissima regina Boemie, ac vnionem ecclesie memorate, quam uenerabilis in Christo frater noster, dominus Olomucensis ecclesie episcopus, uestro monasterio fecisse dicuntur, sicut prouide sunt et iuste, ratas et gratas habentes, auctoritate metropolitana sub presentium litterarum testimonio confirmamus [...].“ CDM V, s. 66, č. 69; RBM II, s. 753, č. 1755.

²⁰¹ „[...] ius patronatus Ecclesie in Lucens siue in Blucina, nostre dyocesis, per Serenissimos principes dominos nostros Regem et Reginam Bohemie Marchionesque Morauie, ad quos olim spectabat iam pridem in religiosos viros predictos abbatem et conuentum Monasterii de Zar prefati et in ipsum monasterium rite et racionabiliter iusto donacionis tytulo sit translatum idemque monasterium multarum necessitatum et et defectum incommodis urgeatur, vtpote cum ei pro tanto collegio competenter non suppetant facultates. Nos pio compassioni [...].“ CDM V, s. 68, č. 71; RBM II, s. 755, č. 1757.

soudců a jakýchkoliv úředníků vybírajících poplatky. Guta tím demonstrovala nezištnost svého privilegia kvůli milosti, kterou notář Jan ještě mohl Gutině manželovi prokázat. Královna však trvala na tom, aby jí byla navždy zachována poslušnost na majetcích vsi, lesa i ve všech jejich výnosech, úlevách a svobodách. Vydala rovněž nařízení pro všechny poddané její vsi Radiměř (okres Svitavy), kteří dosud dříve řečený les pana Jana užívali pro své potřeby kvůli dřevu. Pokud by tento les vykáceli, nebo kdyby jeho výnosy byly vlivem požáru nižší než obvykle, měli tito poddaní z každého jednotlivého lánu v Radiměři zastavit tolik, kolik byl Janův obvyklý roční příjem z lesa. Samotní lidé darovaní se zmíněnou vesnicí Banín by v takovém případě museli panu Janovi nahradit úbytky roční renty. Guta dále rozkázala, že nikdo ze sudích, úředníků či přísedících soudního tribunálu spadajících pod její svrchovanost nesmí žádným způsobem a ani z jakékoliv příčiny obtěžovat svým působením poddané vsi Banín nebo od nich vymáhat či přijímat nějakou daň. Stejně tak neměl ani Jan mařit z jakéhokoliv důvodu práva a výnosy vesnice Banína a přilehlého lesa. Pokud si chtěl zachovat královninu milost, měl zájmy vesnice naopak podporovat. Na Gutino přání měl také králův notář Jan na čas podpořit poddané všech dalších vesnic své panovnice, s nimiž jeho les sousedil. To zejména v případě, kdyby se kvůli požáru nemohli těšit z užitků z dřeva ve zničeném lese. Tato podpora neměla být podmíněna výběrem jakékoliv roční platby.²⁰²

V únoru 1295 Guta schválila, aby Edmund, probošt doksanského kláštera pronajal ves Zbynice spolu s dalšími vesnicemi na 10 let Jindřichu Thanerovi za plat 20 hřiven ročně.²⁰³

²⁰² „[...] *Nos Guttha d. gr. regina Boemie et marchioissa Moravie universis quibus presentes exhibite fuerint volumus esse notum, quod cum ex regalis tenore privilegii nostre presencie oblati, quod in nulla sui parte viciatum vidimus, plenius nobis constat, Ioannem de Sarow, domini et mariti nostri carissimi d. Wenceslai incl. Regis Boemie etc. Notarium ad villam Banin et silvam eidem ville contiguam cum ipsarum proventibus omnibus ex collacione regia plenum jus habere nec non easdem villam et silvam a vexacione et potestate iudicum et officialium quorumlibet et a solucione et potestate iudicum et officialium quorumlibet et a solucione collecte ... exemptas et solutas esse perpetuo ex ipsius eciam continencia privilegii nobis cognitum sit de certo, Ioannem eundem ob eis grata, que prefato domino et marito nostro et nobis exhibere poterit, obsequia in possessione dictarum ville et silve ac proventuum ipsarum omnium et in exempcionibus ac libertatibus earundem quibuslibet conservare semper et confovere benigne volentes, presentis tenore privilegii statuimus, ordinamus et deinceps omnino volumus atque mandamus expresse, ut ville nostre Radmels (sic) homines universi, qui silva predicta prefati Ioannis usi pro ipsorum singulis, quotquot in ipsa villa nostra fore constiterit, consuetam forestalem annonam eo semper tempore, quo ipsam homines ville Banin predictae dederint, prefato Ioanni dare et explere debeant annuatim occasionibus quibuslibet proculmoti. Et quod iudices, officiales et jurati quilibet nostre dicioni subiecti homines prefate ville Babin iudicio suo quocunque pro causa quacunque nec inquietare quoquomodo nec ab eisdem ullam prorsus collectam exigere seu recipere, nec eciam predictum Ioannem in iuribus et proventibus predictarum ville Banin et silve impedire aliqua racione presumant, sed promoveant potius, sicut nostram voluerint gratiam conservare. Dicitur quoque Ioannes aliarum villarum hominibus nostris, illis tantum quibus ipsius Ioannis silva predicta est vicinior quam sint nostre silve, sine solucione alicuius anone bona voluntate favebit pro tempore, ut pro ignium suorum usibus lignis tantum in ipsa silva dirutis perfruantur. Quod quidem iam dictus Ioannes non facit ex jure sed in quantum nostre vult gratie complacere [...].“ *Listy kláštera Zbraslavského*, s. 3-4, č. 2; *Regesta diplomatice nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae* (RBM), díl IV, Josef Emler (ed.), Pragae 1892, s. 744, č. 1883; E. HOFMANOVÁ, *Guta habsburská*, s. 80.*

²⁰³ RBM IV, s. 748, č. 1898; E. HOFMANOVÁ, *Guta habsburská*, s. 81.

Úmrtím Guty v červnu 1297 však neustaly zprávy o jejím někdejší hmotném zázemí. Na základě písemnosti z roku 1327 se dozvídáme, že Gutina dcera Eliška Přemyslovna svému komorníkovi Gočálkovi a jeho dědicům stejně tak, jako už předtím její matka Guta, které také sloužil jako komorník, dala k užitku a dispozici 3 lány polí pod městem Mělníkem z druhé strany Labe v Brozanech nad Ohří.²⁰⁴

Eliška Rejčka

Částečně můžeme uvést několik dokladů majetkové držby hlásících se do roku 1310 i u dvojnásobné královny Elišky Rejčky (1. září 1288 – 18. října 1335). Eliška Rejčka byla dcerou piastovského knížete Přemysla II. Velkopolského, který se stal roku 1295 polským králem a Rixy Švédské. V necelých 8 letech Rejčka zcela osiřela a připadla pod poručnictví macechy Markéty Askánské, dcery Albrechta Braniborského a třetí manželky Přemysla Velkopolského. Macecha s ní odjela do Braniborska buď do Berlína, nebo do Špandavy a zasnoubila nevlastní dceru se svým bratrem Otou Braniborským. Mladý Ota však zemřel ještě před uzavřením dohodnutého sňatku s Rejčkou. Posléze se o Elišku ucházel český král Václav II. Snad měl tento svazek posílit Václavův nárok na Velkopolsko a Pomořany. Krátce po zasnubách konaných v červenci bylo manželství odloženo zřejmě pro Rejččin nízký věk. Václav dal Richenzu na výchovu své tetě Griffině, vdově po Leškovi Černém a sestře své matky Kunhuty Uherské, která byla za tímto účelem povolána do Čech. Ta pobývala s královou snoubenkou patrně na hradu Budyně nad Ohří.²⁰⁵ Svatební ceremonie se odehrála až v květnu roku 1303 spolu s Rejččinou korunovací. Manželství netrvalo příliš dlouho. Václav zemřel na součotiny dne 21. června 1305. Mladé vdově zůstala po bývalém choti dcera Anežka a vdovský důchod v hodnotě 20 000 hřiven stříbra, i když nám není známo, v jaké formě byly zajištěny.²⁰⁶ Toto zaopatření mělo v budoucnu tvořit polovinu jejího stálého

²⁰⁴ „[...] *quod divae recordationis mater nostra d. Guta, praeclara olim Bohemiae regina, suo ac nostro tandem camerae servitori Goczalco ac eis heredibus tres laneos agrorum sub civitate Melnicensi ab alia parte Albiae fluminis in Brozan, sitos donaverat gratiose, et nos, quae postea dictae genitrici nostrae in regno memorato successimus, praefato Goczalco indulsumus, quod pro commodo et utilitate sua in emphyteosin locavit laneos supradictos. Verum quia idem Goczalcus demum decessit, ex se masculini sexus heredibus non relictis, nos considerantes Fidelia, quae consaguineus eis Conradus in officio suo, videlicet candelarum factione, nobis a juventute sua fecit servitia, sub eodem jure, quo memoratus Goczalcus eosdem tenuit, aliique servitores residentes in bonis regalibus fruuntur et gaudent, jam dicto Conrado praedictos tres laneos cum censibus et utilitatibus suis de liberalitate regia damus conferimus et donamus [...]*“ RBM III, s. 541-542, č. 138.

²⁰⁵ Doklad o užívání hradu i okolních majetků Griffinou máme k roku 1302, RBM II, s. 835-836, č. 1941; B. KOPIČKOVÁ, *Eliška Přemyslovna*, s. 54; s. 192; Dana DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ, *Eliška Rejčka (Richenza Velkopolská) a Rudolf Kaše*, s. 304-305, zde s. 304; EADEM, *Královský dvůr Václava II.*, s. 53, 102, 146; D. DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ – J. ZELENKA, *Curia ducis, curia regis*, s. 141.

²⁰⁶ Tuto informaci ze Zbraslavské kroniky nemůžeme podložit listinným materiálem, *Petra Žitavského kronika zbraslavská*, in: FRB IV, s. 94, č. překlad: *Zbraslavská kronika*, s. 133; Robert. ANTONÍN, *Alžběta Rejčka a*

finančního zázemí. Vdovským životem žila Rejčka pouze do smrti svého nevlastního syna Václava III., kdy jí bylo nabídnuto, aby se provdala za nově zvoleného krále Rudolfa Habsburského. Toto manželství netrvalo rovněž příliš dlouho. Rudolf I. zemřel v červenci 1307 ve vojenském ležení u Horažďovic. Rejčka byla od druhého manžela obdarována vdovským věnem opět ve výši 20 000 hřiven stříbra pojištěných na východočeských věnných městech – Hradci Králové, Vysokém Mýtě, Chrudimi a několika dalších.²⁰⁷

Dochované listiny vztahující se k Rejččině osobě bez výjimky spadají až do doby, kdy byla vdovou.²⁰⁸ Proto zde například nenalezneme ty, které by pro naše bádání byly jedny z nejpřínosnějších – závěti Rejččiných manželů Václava II. a Rudolfa I., kteří jí přiznali vdovská věna. O jejich ocenění na dvakrát 20 000 hřiven pražských grošů se dovídáme jen od Petra Žitavského.²⁰⁹

Dne 26. července 1307 je v rámci sepsané transakce zboží mezi pražským biskupem Janem a Jindřichem z Rožmberka zmiňován Bartoš z Loučeně jako „*komorník slavné paní Alžběty, české královny*.“ Tento komorník byl vybrán, aby ocenil směňované statky Sepekov, Čelkovice, Radimovice, Křivsoudov, Herálec a Zdislavice.²¹⁰

V rámci smlouvy mezi Jindřichem Korutanským a Fridrichem Rakouským byla Rejčce 14. srpna 1308 potvrzena držba všech statků, které získala jako vdovská věna, se všemi právy a svobodami udělenými králem Václavem II. nebo králem Rudolfem.²¹¹

Dne 18. srpna 1308 vydala Rejčka ještě v exilu v klášteře v Klosterneuburgu potvrzení svobod a práv měšťanům v Hradci Králové, Jaroměři, Chrudimi, Vysokém Mýtě a Poličce.

souboj o český trůn v letech 1306–1308, in: Chrám Svatého Ducha a královna Eliška Rejčka v Hradci Králové 1308–2008. Historická tradice v dějinách města. Od chrámu ke katedrále, Jiří Štěpán (ed.), Hradec Králové 2009, s. 17-31, zde s. 26; D. DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ, *Královský dvůr Václava II.*, s. 102.

²⁰⁷ Karel STLOUKAL, *Královna Rejčka*, in: *Královny, kněžny a velké ženy české*, Karel Stloukal (ed.), Praha 1940, s. 97-106; IDEM, *Eliška Rejčka, hradecká královna. Pojednání městského historického a průmyslového musea v Hradci Králové*, Hradec Králové 1942, č. 20; Z. HLEDÍKOVÁ, *Alžběta Rejčka*, in: DaS, r. 13, č. 5, Praha 1991, s. 7-12; B. KOPIČKOVÁ, *Eliška Přemyslovna*, s. 53-70; Jiří KUTHAN, *Královna Alžběta Rejčka (†1335)*, in: Chrám Svatého Ducha a královna Eliška Rejčka v Hradci Králové 1308–2008. Historická tradice v dějinách města. Od chrámu ke katedrále, Jiří Štěpán (ed.), Hradec Králové 2009, s. 113-128; D. DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ, *Královský dvůr Václava II.*, s. 53.

²⁰⁸ Její druhý choť Rudolf Habsburský zemřel 4. července 1307 a první listina, ve které je Rejčka jmenována, pochází z 26. července roku 1307. Obsah se jí však netýká. Jedná se o směnu statků mezi nejvyšším komořím Jindřichem z Rožmberka a Bartošem z Loučeně, který se tituluje jako její komoří, RBM II, s. 919-920, č. 2134; J. VÍTOVÁ, *Majetkové poměry královny Elišky Rejčky*, s. 14.

²⁰⁹ *Petra Žitavského kronika zbraslavská*, in: FRB IV, s. 94, 111, č. překlad: *Zbraslavská kronika*, s. 133, 152-155; Jitka HRIČKOVÁ, *Cisterciácký klášter Aula sanctae Mariae na Starém Brně a jeho hospodářský vývoj v letech 1323–1526*, bakalářská práce obhájená na FF MUNI v Brně 2008, s. 15; J. VÍTOVÁ, *Majetkové poměry královny Elišky Rejčky*, s. 56.

²¹⁰ „*inclite d. Elizabeth, regine Boem. camerarius*“, RBM II, s. 920, č. 2134; J. VÍTOVÁ, *Majetkové poměry královny Elišky Rejčky*, s. 14.

²¹¹ „[...] *Es ist ouch gerett vmb di edelen vrowen Chuniginn Elsbethen weilen Chunig Rudolfs wytewen von Behem, daz si bei allen dem guete vnd bi dem recht beleiben sol an allen ierresal, daz si bei Chunig wentzlaben vnd bi Chunig Rudolfen gehabt hat* [...]“, CDM VI, s. 377, č. 15; RBM II, s. 942, č. 218.

Zároveň slíbila, že se od občanů neodvrátí, uvedených měst se nezbaví a ani nebude delegovat moc nad městy na někoho jiného bez jejich souhlasu.²¹²

Ze dne 2. srpna 1309 pochází holdovací listina sudího města Jaroměř jménem společenství měšťanů adresovaná královně vdově a její dceři Anežce.²¹³

Rejčka pak v roce 1310 získala slib Jana Lucemburského k vyplacení dluhu Jindřicha Korutanského vůči ní v hodnotě 6000 hřiven pražských grošů z platu z kutnohorské urbury a mincovny do měsíce po dobytí Prahy.²¹⁴

Anna Přemyslovna

(viz Přílohy: Tabulka č. 12., Mapa č. 12.)

Anna Přemyslovna (15. října 1290 – 3. září 1313) byla čtvrtým dítětem manželského páru Václava II. a Guty Habsburské. Přestože se nenarodila jako první a nejstarší dívka, stala se posléze nejstarší dcerou královského páru se jménem nosícím odkaz na babičku z matčiny strany, Annu Habsburskou. V bojích otce s Albrechtem Habsburským se stala prostředkem sblížení s korutansko-tyrolskými hrabaty z rodu Menhartovců. Sňatek však již proběhl bez otcovy účasti, jelikož v červnu 1305 zemřel a Annin bratr Václav za něj převzal jednání s Jindřichem Korutanským. Ještě toho roku přijel nastávající manžel do Prahy v doprovodu bratrance Albrechta Grojčského, pana Oldřicha z Heunburka a v únoru dalšího roku se zde konal svatební obřad. Jindřich a Anna posléze odcestovali do Jindřichovy vlasti. Podle zahraničních pramenů měla mít Anna 2 děti, dceru Annu a syna Leopolda. Do Čech se pár návrátil velmi záhy, když zemřel Annin bratr Václav III., aby zde Jindřich obhájil své nároky

²¹² „[...] nos ciuibus in Grecz, Germir, Chrudim, in Alta Mutha et Policz regalibus [...] omnes gracias libertates et iura, ipsis per memoratum regem conthoralem nostrum, dum viueret concessas [...] ratas [...] habemus, promittentes, quod predictos ciues [...] a nobis per nullum modum alienabimus nec in potestatem aliam transferemus sine ipsorum consilio et consensu [...]” RBM II, s. 945, č. 2174; J. VÍTOVÁ, *Majetkové poměry královny Elišky Rejčky*, s. 14.

²¹³ „[...] Nos Reblinus Judex [...] Jurati [...] totaque communitas Ciuium in Jermir vniuersis quorum tenor presentis scripti aures tetigerit recognoscimus publice profitentes, quod Illustri ac preclare domine nostre Elyzabeth Bohemie et Polonie quondam Regine et filie ipsius Agneti nomine, concordii uoce et uoto, ac vnanimi voluntate fidelitatis nostre fecimus homagium sub fidei Juramento [...] omnes tam diuites quam pauperes Ciues Jermirenses hoc in solidum, sub uoto prestiti Juramenti, deliberato animo promittentes quod ad ipsam solam dominam nostram Elyzabeth prius fatam et filiam ipsius, respectum in omnibus habere eamque cum dicta filia sua in Iuribus suis defendere, ac tueri, rebus ac corpore fideliter volumus et debemus. Ad hec eciam tamquam fideles et fidedigni ipsi domine nostre Elyzabeth et filie eius supradictis constanter assistere, fideliter obedire, ac sine scitu, consilio eius atque verbo nihil facere, promittimus, aut consensu [...]” CDM VI, s. 21, č. 27.

²¹⁴ „[...] Illustri domine Elyzabeth quondam Regnorum nostrorum Regine, sex Millia Marcarum grossorum Pragensium, quas sibi Heinricus Karinthe dux olim de vrbura et moneta iniuriose abstulit soluere tenebimur, ratum et gratum habituri, quitquid inter nos et ipsam per supradictos nobis fideles de predictis sex Milibus Marcarum bona fide fuerit ordinatum, debet autem hec eadem ordinacio fieri et nichilominus publicari infra vnium mensis spacium postquam diuina fauente clemencia Pragensem Ciuitatem in nostra habebimus potestate [...]” CDM VI, s. 32, č. 41; RBM II, s. 970-971, č. 2241; J. VÍTOVÁ, *Majetkové poměry královny Elišky Rejčky*, s. 15.

na český trůn skrze příslušnost své choti k přemyslovské královské linii. Královská volba však přes slibné vyhlídky byla ovlivněna vystoupením Rudolfa Habsburského, kterému se s pomocí vojenské hrozby i s přispěním finančních prostředků podařilo, aby se volitelé přiklonili na jeho stranu. Manželé poté uprchli do Tyrol. Další kandidatura v roce 1307 již přinesla kýžená očekávání a Jindřich byl zvolen českým vládcem. Ke skutečné korunovaci však nikdy nedošlo. Na různých místech propukal odpor proti Jindřichově vládě i s vidinou spojení Elišky Přemyslovny s lucemburky. Když Jindřich Korutanský dobýval Kutnou horu s pomocí míšeňského markraběte Fridricha, Anna zůstala v proluceburské Praze a přestěhovala se z Pražského hradu na Ovocný trh. Jejím prostřednictvím obsadila vojska míšeňského markraběte Prahu. Korutanská vláda trvala pouze 3 roky, než ji vystřídal příchod Jana Lucemburského, kterému se podařilo proniknout do Prahy. Jindřich kapituloval a již podruhé prchnul se svou manželkou do Bavorska a odtud do Tyrol. Anna zemřela 3. září 1313 v kraňské Lublani.²¹⁵

První zmínka o Annině hmotném zázemí pocházela z věnné smlouvy z 28. února 1306 vydané v Landshútu. Urození pánové Rudolf Bavorský, Štěpán Bavorský, Albrecht Gorický, Oldřich z Heunburku, Jindřich z Rotenburku, Jindřich zvaný Galant, Dětmár z Weisenaku, Reinbert Glanegg, Otta z Hallegg a Ota z Hennenburku dosvědčili, že korutanský vévoda Jindřich přiznal své manželce, paní Anně, částku 25 000 hřiven stříbra v pražských groších s tím, že na hřivnu připadlo 56 grošů. Z tohoto obnosu představovalo 10 000 hřiven věno od jejího bratra, českého krále. Od vévody pak byla obdarována zbylými 15 000 ve formě obvěnění („*donationis propter nuptias*“) pojištěném na opevněném městě a hradu Hall (dnes město Hall in Tirol, okres Innsbruck-Land, Tyrolsko, Rakousko), hradu Thaur (okres Innsbruck-Land, Tyrolsko, Rakousko) a hradu Trazberg (dnes nese název Schlosswirt Tratzberg, část obce Stans, okres Schwaz, Tyrolsko, Rakousko) s poddanými, různými náležitostmi a stálými výnosy a důchody 3000 hřiven čistého stříbra pražské váhy. Ze svobodných majetků a z okolních pevností vévody pocházely důchody 3000 hřiven ročně spolu s poddanými, právy a dalšími náležitostmi. Hrad Friedberg (okres Hartberg-Fürstenfeld, Štýrsko, Rakousko) v hodnotě 6000 hřiven představoval jitřní dar („*morgengab*“). Pokud by Jindřich zemřel, mohla Anna a její synové a dcery narození v manželství s Jindřichem manipulovat s majetkem dle vlastního uvážení. V případě, že by se Anna zamýšlela znovu provdat, měli Jindřichovi nástupci tyto statky vykoupit. Dále bylo garantováno, že došlo-li by v budoucnu k dělení země mezi Jindřichem a jeho bratrem Otou, řečené statky v Tyrolsku

²¹⁵ K. TELNAROVÁ, „Anna, královna česká“. *Nejstarší dcera Václava II. a její osudy*, in: *Mediaevalia Historica Bohemica*, r. 13/ 1, Praha 2010, s. 77-110; Jakub RAZIM, *Jindřich Korutanský jako český král ve světle dobových svědectví*, rigorózní práce obhájená na FF UK, Praha 2007.

měly Anně zůstat, nebo měly být vyměněny za jiné ve stejné hodnotě. Pokud by vévoda zemřel, všichni přítomní pak měli být Anně nápomocni a měli zajistit, aby tyto majetky získala.²¹⁶ Roku 1311 snížil Jindřich ocenění Annina obvěnění na 30 000 hřiven stříbra a rovněž vyměnil statky, na nichž bylo zajištěno. Nově tedy Annino hmotné zázemí tvořily statky západně a jižně od Innsbrucku, konkrétně Mühlbachl (okres Innsbruck Land, Tyrolsko, Rakousko), Gufidaun (dnes obec Gufidaun-Gudon, region Trentino-Alto Adige, jižní Tyrolsko, Itálie), Imst (okres Imst, Tyrolsko, Rakousko), Landeck (okres Landeck, Tyrolsko, Rakousko) Prutz (okres Landeck, Tyrolsko, Rakousko) a Ewers.²¹⁷

Pro sledování hmotného zabezpečení nejstarší Gutiny dcery Anny již nemáme takové množství dokladů, s jakým jsme se mohli setkat u Guty Habsburské. Kromě výše uvedené svatební smlouvy se majetkového zázemí panovnice týkají jen 2 písemnosti. Jedna z nich je datována pravděpodobně do roku 1309. Anna Přemyslovna v ní přiznala pražskému měšťanovi jménem Rudolf Junoš majetek v Habrové s poli, loukami, lesy a užitky patřícími k řečené vsi (jednalo se zřejmě o bývalou osadu na území dnešních Hlubočep v Praze). Tento majetek, který čeký král Václav a Annin otec připsal ještě za svého života paní Griffině Haličské, Annině přítelkyni a tetě z matčiny strany, dala Griffina Rudolfovi a jeho dědicům kvůli narovnání některých dluhů se souhlasem Anny i jejího manžela, pana Jindřicha. Podle

²¹⁶ „[...] *Heinricum, ducem Karinthie [...] domine Anne, uxori sue, ducisse Karinthie sorori d. Wenceslai, Boh. et Pol. Regis, in viginti quinque millibus marcarum arg. in grossis denariis prag. LVI gr. Pro qualibet marca, videlicet X millibus marcarum arg. in grossis denariis prag. LVI gr. Pro qualibet marca, videlicet X millibus a dicto rege fratre suo dotis sue nomine et a dicto duce XV millibus nomine donationis propter nuptias sibi datis, municiones suas civitatem et castrum Hallis, castrum Taur et castrum Trazperch cum hominibus et aliis pertinenciis suis et certos proventus et redditus trium millium marcarum argenti puri Pragensis ponderis in ipsius ducis possessionibus liberis et iisdem munitionibus vicinioribus et ipsas possessiones, ex quibus ipsorum trium millium marcarum proventus obveniunt, annuatim cum hominibus etiam et aliis juribus et pertinenciis eorundem, in sex vero millibus marcarum arg. eorundem grossorum prag. Numero predicto pro qualibet marca, per ipsum ducem [...] Anne, uxori sue, premori, filiis vel filiabus ex ea relictis vel non habeat ipsa domina Anna XXXI millia marcarum predicta, et de ipsis tam in vita quam in morte [...] faciet donando, legando vel distribuendo, cui voluerit, pro sue libito voluntatis. Et extunc statim post obitum dicti ducis, mariti sui, in ipsa pecunia tenebit, et possidebit ad tempora vite sue domina ipsa Anna municiones et castra cum possessoribus ad ipsas municiones et castra cum possessoribus ad ipsas municiones et castra deputatis et proventus predictos trium millium et sexcentarum marcarum predicta, et de ipsis tam in vita quam in morte [...] faciet donando, legando vel distribuendo, cui voluerit, pro sue libito voluntatis. Et extunc statim post obitum dicti ducis, mariti sui, in ipsa pecunia tenebit, et possidebit ad tempora vite sue domina ipsa Anna municiones et castra deputatis et proventus predictos trium millium et sexcentarum marcarum cum possessionibus etiam, de quibus ipsorum trium millium et sexcentarum marcarum predictorum minime computandis, habeat etiam ipsa domina, tenebit et percipiet annuatim [...]*“ RBM II, s. 898-900, č. 2083; L. SCHÖNACH, *Beiträge zur Geschichte der Königin Anna von Böhmen († 1313)*, in: MVDGB, r. 45, Prag 1906/1907, s. 121-133; jednalo se pouze o příslib s vyhlídkou do budoucna. Obvěnění se Anna za svého života nedočkala, A. TELNAROVÁ, „*Anna, královna česká*“, in: MHB, r. 13/1, Praha 2010, s. 77-109, s. 82-83.

²¹⁷ *Monumenta historica ducatu Carinthiae*, tomus VIII, Hermann Wiessner (ed.), Klagenfurt 1963, s. 2, č. 5; A. TELNAROVÁ, „*Anna, královna česká*“, in: MHB, r. 13/1, Praha 2010, s. 77-109, s. 82n.

prezentované listiny potvrdila Anna donaci majetku v Habrové Rudolfovi a jeho dědicům jak ze strany její tety Griffiny, tak od ní samotné.²¹⁸

Několik zmínek o majetkovém zázemí Anny lze vyčíst ještě z jejího testamentu. Annina závěť se nedochovala v originále a je dostupná pouze v německém přepisu v kronice Jakuba Andřá von Brandis z poloviny 17. století. Byla sepsána bolzánským knězem. Anna v ní pověřila svého chotě Jindřicha, aby se dle jejích pokynů stal vykonavatelem její poslední vůle. Jako místo posledního odpočinku si vybrala klášter dominikánů v Bolzánu, kterému odkázala finanční hotovost 300 hřiven veronských feniků ražených v meránské mincovně i svoje zlaté a hedvábné šaty a jiné látky, ze kterých měla být ušita mešní roucha. Pokud by výše určené nemohlo být vyplaceno z Anniných majetků, měl Jindřich kompenzovat přislíbenou částku vydáním ze svého vlastního zboží. Dále královna taktéž obdarovala kláštery v Tyrolsku, Korutanech a Kraňsku. Dómu v Brixenu odkázala 100 hřiven veronských feniků, klášteru ve Steinachu 60 hřiven veronských feniků a zelené roucho. Pánům z Lublaně připsala Anna 10 hřiven aquilejských feniků. Klášteru Stams připadlo 20 hřiven veronských feniků a 1 rudý vrchní šat z těch, které Anna vlastnila. Menší bratři z Bolzána získali 10 hřiven a klášter v Meránu 10 hřiven. Bolzánským dominikánům dedikovala polovinu relikviářových schránek a polovinu dřevěných, okovaných schránek. Druhá polovina měla putovat do Steinbachu. Sestry z kláštera v Brixenu byly obdarovány 10 hřivnami a řeholnice v Innichen 1 rouchem. Bolzánským dominikánům ještě Anna odkázala příkrývku ze zeleného a červeného sametu, v níž měla být pohřbena, dále všechny hedvábné šaty a látku k ušití šatu a pláště. Jindřichovi samotnému odkázala jeho choť všechna práva a nároky, která měla k Českému království a k Markrabství moravskému. Darovala mu taktéž 4 zlaté diadémy a 1 diadém z drahých kamenů, které Anně prý daroval její otec. K tomu přidala ještě 1 perlový, který získala od římské panovnice. Svému choti odkázala i konvičku se zdobením jako vlašský ořech na pozlaceném podstavci, 3 svícny na stříbrných nožkách, 2 stříbrné poháry a 8 stolních nožů. Jindřich se měl postarat o hraběnky ze Sternberka, kterým Anna odkázala každé finanční částku 60 veronských feniků, své osobní věci, koberce, šaty, kabát či kožich. Dále rozdělila finanční částky a osobní věci mezi svého písaře, komorníka, krejčího,

²¹⁸ „[...] quod nos Rudolfo Junosii, civi Pragensi, bona in Habrowa cum agris, pratis, silvis et utilitatibus ad dicta bona spectantibus, quae ad nos et mensam nostram reginalem pertinebant, quae felicis memoriae d. Wenczlaus, rex Boh., genitor noster carissimus, olim dominae Griffinae, amittae nostrae, ad vitae suae tempora contulerat, et quae bona ipsa amitta nostra praedicto Rudolfo et heredibus suis pro quibusdam debitis apud ipsum contractis de nostro ac de mariti nostri, d. H(einrici) regis, beneplacito et consensu dedit, per ipsum Rudolfum et heredes suos jure proprietatis obtinenda, tenore praesentium confitentes, quod ipsam donationem per ipsam amittam nostram ac per nos ipsi Rudolfo et heredibus suis de bonis ipsis factam gratam habemus et confirmamus [...],“ RBM II, s. 958, č. 2203; A. TELNAROVÁ, „Anna, královna česká,“ in: MHB, r. 13/1, Praha 2010, s. 77-109, s. 102; D. DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ, *Královský dvůr Václava II.*, s. 102.

zповědníka, kaplana a své služebné. Žádala také svého chotě, aby po její smrti vyrovnal všechny její dluhy.²¹⁹

Eliška Přemyslovna

Ačkoliv pro osobu Elišky Přemyslovny (20. ledna 1292 – 28. září 1330), další z dcer krále Václava II. a manželku pozdějšího českého krále Jana Lucemburského, do roku 1310 ještě majetkovou držbu nezaznamenáme, uveďme alespoň několik důležitých písemností z doby bezprostředně navazující, které byly v této práci ilustrativně použity.

Už od roku 1312 můžeme v souvislosti s královnou Eliškou zaznamenat několik listin. Dne 24. dubna 1312 prodal Balduin, pražský měšťan a královnin správce ve vsi Choteč (okres Praha-západ), z vůle a na přání královny nejmenovaným lidem statky v Butovicích, Jinonicích a Košířích (dnes městské části Prahy), které mu byly dříve svěřeny královnou do držby. Zároveň s jejich prodejem zde byli noví majitelé usazeni na emfyteutickém právu. Dále byla dle obsahu písemnosti vyměřena jednotlivá pole k vesnicím. K Butovicím a Jinonicím patřily 3 lány a 1 čtvrtina. V Košířích zabírala pole 6 a půl lánů s výměrou 72 strichů. Každý lán ročně vynášel 4 kuřata a 2 hřivny na váhu, kdy hřivna činila 64 grošů pražských. Hřivnu a 2 kuřata měli vyplácet na svátek sv. Jiří a druhou půlku na svátek sv. Havla. Při místních soudech se mělo užívat právo magdeburské. Jak bylo královně pevně přislíbeno výše

²¹⁹ „[...] Nun schaffe Ich Khönigin Anna von Beham des Ersten Dreihundert Marchperner Meraner Münz zu den Predigern zu Bozen da Ich ligen will. Unnd mein guldin Gewannt zu ainem Mesgewant. Wo aber das man das Guet nicht geben machte bereit, so bit Ich Euch das Ir Inen das Gueth zu Gereuth einanntwurtet unnd das si ergetzet des ungemachs, das si von mir empfangen haben. So schaffe Ich den mündern Brüedern zu Leibach zehen Marcgh Aglorer, den Augustünern daselbs zehen March Aglorer. Ich schaffe den Predigern zu Sibenthant zehen March Aglerer. Ich schaffe auch geen Stombs zwainzig March perner und ain roth ganz scharloches Gewannth. Den mündern Brüedern zu Bozen zehen March in dem Closer zu Meran zehen March. Ich schaffe auch mein heillighumb halbs und die beschlagen taflfen halb da Ich ligen will. Das annder halb thail schaffe Ich geen Stainach. Ich schaffe auch in das frauen closster zu Brüxen zehen Mark. So schaff Ich geen Uhnichen ein Gwannt. So schaff ich ein deckhlein von samet grien und roth dahin Ich ligen will zu ainer khokrhappen. Ich schaffe auch ain ganz seidens Gewannth das ich noch unverschniten Rock und Manntl dahin da Ich ligen will zu ainem gannzen Mesgewannt. So schaffe Ich und gib meinen Herrn alle die Recht und Unsprach die Ich han, oder haben soll, auf das Khönigreich zu Beham unnd auf das Marggrafthumb zu Marchern. Darüber schaffe Ich im vier guldine Schläppl unnd ein Hapetl das mir mein Vatter gab. Und ain Perl das gab mir mein Frau von Rom, und ain Khanndl mit ainem Straussay, ain welsche Nuss auf ainen silbren Fuess vergulth, drei Radterzungen auf ainen silbren Fuess vergulth, zween silbrene Pecher, acht Tischmesser. Lieber Herr Ich bit Euch auch gethreulichen, das Ier Euch die zway Gräfin von Sterenberg fleissigelichen lasset bevolchen sein. Darnach so schaffe Ich der Frauen von Schomberg sechzig Marchperner. Ich bit euch auch liber Herr, das Frauen vom Schomberg sechzig Marchperner. Ich bit euch auch liber Herr, das Ir der jungen Grafen von Sternberg als vil gebet, als mann der ältern Irer Schwester verbürgt hat [...] Lieber Herr Ich bit euch auch gethreulich, das Ir die Gülden, die Ich schuldig bin, es sei ausser Lannt oder im Lannt wenn Ich die schuldig bin, gennzlichen sollet gelten, das es auf meiner Sell nit bleibe [...]“, Jacob Andrae BRANDIS, *Die Geschichte der Landeshauptleute von Tirol*, Innsbruck 1850, s. 48-50; L. SCHÖNACH, *Beiträge zur Geschichte der Königin Anna von Böhmen († 1313)*, in: MVDGB, r. 45, Prag 1906/1907, s. 121-133, zde s. 130-133; A. TELNAROVÁ, „Anna, královna česká“ in: MHB, r. 13/1, Praha 2010, s. 77-109, s. 103-104, 105-106; Dana DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ – Jan ZELENKA, *Přemyslovský dvůr. Život knížat, králů a rytířů ve středověku*, Praha 2014, překlad D. Dvořáčková-Malá a Kateřina Sládková roz. Telnarová, s. 243-245.

řečenými lidmi, mělo být toto právo odvozeno a vyžádáno od Menšího Města pražského.²²⁰ Balduinovu listinu doplnila písemnost samotné královny Elišky z 24. dubna 1312, v níž mu ratifikovala prodej svých majetků v Butovicích, Jinonicích a Větších a Menších Košřích.²²¹

Roku 1312 královna Eliška emfyteuticky prodala Balduinovi, pražskému měšťanovi vesnici Štětí, aby na jejím místě vysadil město. Listina je inzerována v listině královny Johany ze dne 12. března 1467.²²² Listina byla následně k datu 29. prosince confirmována samostatnou listinou Eliščina chotě Jana, která je inzerována na stejném místě.²²³

Doklad o tom, že mezi královnami docházelo k předávání určitých statků, přinesla listina z 8. prosince 1317. Královna v ní dala klášteřu na Zbraslavi svůj mlýn nad Labem se 4 koly vedle městečka Kostelec nad Labem, odkud královně byli povinováni platit roční plat 4 hřivny. Od tohoto platu je královna osvobodila a chtěla, aby tento plat navěky náležel klášteřu. Zároveň potvrdila všechny svobody a milosti, které měl tento mlýn od dalších královen.²²⁴ Král Jan Lucemburský pak zastavil 11. ledna 1327 toto královnino městečko Hynkovi Berkovi z Dubé, purkrabímu pražskému a českému zemskému hejtmanovi.²²⁵

²²⁰ „[...] *Cupiens bona per ipsam d. reginam mihi commissa majorem, quam hactenus in eis habita fuerit, ducere vtilitatem, de libera voluntate et expresso mandato ipsius d. regine, prout in patentibus suis literis super hoc concessis apparet euidenter, bona eius videlicet in Buttowicz, Nynonicz et in Kossierz Maiori et Minori Kossierz villis sita, cum agris cultis [...] viris discretis hominibus nunc in eisdem villis commorantibus eorumque successoribus ac posteris rite et racionabiliter vendidi et locaui jure empheotico seu theutonico, quod in vulgari purgkrecht nuncupatur, per eos, eorum successores et posteros memorata bona predicto emphiteotico jure commode ac pacifice cum suis usibus perpetuis temporibus habenda, possidenda et tenenda, recepta ab eis primo et principaliter nomine arre, quod anleyt dicitur, de quolibet laneo predictarum villarum certa pecunie quantitate, quam pecuniam ad plenum suis terminis, vt debebant prefati homines persoluerunt. Agri vero sepe predictorum bonorum mensurati sunt in laneos et divisi equanimiter, et habentur in Buthowicz et in Nynonicz villis tres lanei et vnum quartale, in Kossierz quoque tam maiori quam minori sex lanei cum dimidio, quorum quilibet laneorum continet septuaginta duo jugera strichonum. In quibus huiusmodi erit census: de quolibet enim laneo soluent annuatim duas marcas graues, sexaginta quatuor grossos pragensis monete pro marca qualibet computando, et quator pullos; vnam marcam cum duobus pullis in festo beati Georgi, et aliam marcam grauem cum reliquis duobus pullis in festo beati Galli homines predictorum bonorum census nomine annis singulis persoluent, occasionibus ab subterfugiis quibuslibet relegatis. In causis quoque judiciariis homines sepe dictarum villarum vtentur jure meydenburgensi, et in eisdem a Minori ciuitate Pragensi jura trahent et requirent, promittens firmiter nomine d. regine predictae prefatos homines supradictorum bonorum et eorum successores ac posteros in predictis iuribus suis, in perpetuum manuteneri, tueri ac defendi [...]*“ RBM III, s. 31, č. 73.

²²¹ RBM III, s. 32, č. 74.

²²² CIM IV/1, č. 22, s. 37; J. ŽEMLIČKA, *Království v pohybu*, s. 224.

²²³ CIM IV/1, č. 23, s. 37-38; J. ŽEMLIČKA, *Království v pohybu*, s. 224.

²²⁴ „[...] *Hinc est, quod monasterium Aule regie serenissimi quondam Wencezlai, regis Boemie, patris nostri, nostramque fundacionem emunitatibus et graciis atillere cupientes, in remedium animarum nostrorum progenitorum et nostre molendinum cum quator rotis, situm super Albeam iuxta oppidum Costelicz, vnde nobis quatuor marce nomine census annis singulis debebantur, a solutione census huiusmodi libertamus, volentes vt idem census ad ipsum monasterium iure perpetuo debeat pertinere. Libertates siquidem et gracias, quas molendinum memoratum ab aliis reginis habuit ratificamus, omne ius, quod de eodem nobis conpetit seu conpetere posset, in dictum monasterium liberaliter transferentes, presertim alias rotas, si que processu temporis in prefato molendino facte fuerint, predicta gaudere volumus libertate [...]*“ *Listy klášteřa Zbraslavského*, s. 17, č. 31; RBM III, s. 163, č. 406; B. KOPIČKOVÁ, *Eliška Přemyslovna*, s. 104.

²²⁵ „[...] *quod Serenissima domina Elizabeth Regina Boemie Conthoralis nostra karissima affectiuus precibus nobis cum instancia supplicauit, vt causa ipsius et in remedium sue atque nostre animarum annueremus et consentiremus, vt Ecclesiam in Ruchwan Olomucensis Dyocesis ad eius presentacionem pertinentem donare et*

Podle listiny datované do 17. října 1327 dala Eliška Přemyslovna svému komorníkovi Gočálkovi a jeho dědicům, stejně tak jako už předtím její matka Guta, které tento muž také sloužil jako komorník, 3 lány polí pod městem Mělníkem z druhé strany Labe v Brozanech nad Ohří (okres Litoměřice). Tento komorník však zemřel a nenechal po sobě mužské dědice. Proto tyto statky dala Přemyslovna za věrnost svému služebníkovvi Konrádovi, Gočálkovu kolegovi ve službě, v níž působil od mládí jako výrobce svíček.²²⁶

V předchozím celkovém výčtu hmotného zajištění panovnic byly reflektovány jen ty ženy, u nichž existoval doklad o majetkové držbě. U velkého množství kněžen a královen však nemáme zachovány zprávy, zda disponovaly nějakým majetkem. Toto se týká pro 11. století Idy Wettinské, manželky knížete Spytihněva II., Adléty Uherské, první manželky Vratislava II., Vipriky z Tenglingu, manželky Konráda I. Brněnského a Lukarty z Bogenu, choti Břetislava II. Pro 12. a 13. století již zpráv o majetkovém zajištění kněžen přibývá, a proto i výčet vladařek, k nimž nenacházíme možné zprávy o věně či obvěnění ubývá. Přesto nejsme informováni o hmotném zázemí Adleyty Arpádovny, manželky Vladislava II., Elišky Polské, manželky Soběslava II. i Adléty Míšenské, první choti Přemysla Otakara I. Ještě pro počátek 14. století nemáme záznamy o tom, že by nějakými majetky disponovala Viola Těšínská.

conferre posset alicui Ecclesie seculari vel Monasterio cum iurepatronatus et incorporacione ecclesie antedictae, Cuius precibus annuentes et fauorabiliter inclinati racione dictarum causarum premissarum in petitione predicta comprehensarum, donacioni iurispatronatus, et incorporacioni eandem, Cuius precibus annuentes et fauorabiliter inclinati racione dictarum causarum premissarum in petitione predicta comprehensarum, donacioni iurispatronatus, et incorporacioni eandem, cuicumque Ecclesie vel Monasterio faciendam admittimus, et de ipsis consentimus, ob remedium anime nostre, ac in remissionem nostrorum peccaminum, donacionem et incorporacionem easdem maturo super hijs habito consilio et deliberacione prouida approbamus harum testimonio litterarum [...],“ CDM VI, s. 221-222, č. 286; RBM III, s. 420, č. 1079.

²²⁶ „[...] quod divae recordationis mater nostra d. Guta, praeclara olim Bohemiae regina, suo ac nostro tandem camerae servitori Goczalco ac eis heredibus tres laneos agrorum sub civitate Melnicensi ab alia parte Albiae fluminis in Brozan, sitos donaverat gratiose, et nos, quae postea dictae genitrici nostrae in regno memorato successimus, praefato Goczalco indulsumus, quod pro commodo et utilitate sua in emphyteosin locavit laneos supradictos. Verum quia idem Goczalcus demum decessit, ex se masculini sexus heredibus non relictis, nos considerantes Fidelia, quae consaguineus eis Conradus in officio suo, videlicet candelarum factione, nobis a iuventute sua fecit servitia, sub eodem jure, quo memoratus Goczalcus eosdem tenuit, aliique servitores residentes in bonis regalibus fruuntur et gaudent, jam dicto Conrado praedictos tres laneos cum censibus et utilitatibus suis de liberalitate regia damus conferimus et donamus [...],“ RBM III, s. 541-542, č. 1380; B. KOPIČKOVÁ, *Eliška Přemyslovna*, s. 112; v roce 1276 došlo k vyřešení pohledávek mezi doksanským a mělnickým proboštem, v rámci něhož došlo k ujednání o oboustraném nároku k rybolovu u Brozan, s tou podmínkou, že doksanské mlýny umožní bezplatně semletí úrody dvora v Brozanech, který náležel městu Mělníku; J. ŽEMLIČKA, *Království v Pohybu*, s. 426.

5. 2. Držba zaznamenaná narativními prameny

Některé zmínky o majetku a statcích kněžen či královen jsou obsaženy také v dobových narativních pramenech a doplňují tak či potvrzují informace získané z listin.

Podle kronikáře Kosmy již bájná kněžna Libuše nechala vystavět mocný hrad vedle lesa, který se táhl ke vsi Zbečno, a nazvala ho Libušín.²²⁷ Z dalších nás legendy o Svaté Ludmile zpravují o tom, že Ludmila pobývala v době své mučednické smrti na hradě Tetíně.²²⁸

Ve *Vincenciově letopisu* například nacházíme zmínku o královně Juditě charakterizující ji jako velmi hrolivou a šlechtitou v souvislosti s podporou kněžích a duchovních. Vincencius zmiňuje takto některé Juditiny počiny, a to založení teplického kláštera sv. Jana Křtitele a první kamenný most v Praze (tzv. Juditin), v čemž podle jeho názoru překonala Judita ambice a vize knížat, vévodů i králů.²²⁹

Jarlochův letopis zase vyjmenovává po smrti krále Vladislava jeho zásluhy, mezi nimiž nalezneme i zmínky o jeho zakladatelských počinech, kdy na pátém místě po premonstrátském klášteře na Strahově, ženském klášteře v Doksanech, cisterciáckém klášteře v Plasích jmenuje benediktýnský ženský klášter v Teplicích, „*kteréhož kostela obzvláště králová Jitka zakladatelkou byla.*“²³⁰ Jarloch je také oním informátorem, který přináší zprávu o tom, že se nemocný Vladislav uchýlil do politického exilu, kde dožíval právě na statcích manželky v Meerane v německých zemích se svou paní a se snachou Alžbětou, manželkou syna Bedřicha.²³¹ Stejnou výpověď o mostu postaveném přes Vltavu a teplickém klášteře

²²⁷ „[...] *Lubussa, quae etiam urbem tunc potentissimam iuxta silvam, quae tendit ad pagum Stebecnam construxit, et ex suo nomine eam Lubossin* [...],“ *Kosmův letopis český*, in: FRB II, s. 8.

²²⁸ „[...] *Snacha pak její uradila se s dvěma bojary jejími a poslala je na Tetín, aby ji zahubili* [...],“ „[...] *s. Ludmilla discessit a civitate Praga et venit in quoddam castellum, quod Tetyn nominatur* [...],“ „[...] *Sancta vero Ludmilla, mortis future prescia, in Tetyn fuge presidium peccit* [...],“ „[...] *apparitores suos Tetinis misit* [...],“ *Život sv. Lidmily; Život sv. Lidmily a sv. Václava; Diffudente sole; Křišťanův život sv. Ludmily a sv. Václava*, in: FRB I, s. 123; s. 145; s. 195; s. 209.

²²⁹ „[...] *Ecce secunda nostra Judith, gloriosissima et serenissima regina Boemiae, quante sitis prudentie, nobilitatis et industrie vestra indicant opera, monasteriorum videlicet diversi ornatus, clericorum et pauperum solatia, et ut alia, que innumerabilia sunt, omittamus, ad Aquas calidas in honore sancti Johannis Baptiste regalis monasterii constructio, et quod hec super eminent omnia, Pragensis pontis opus imperiale. Quod etenim nullus principum, nullus ducum, nullum regum usque ad tempora vestra inchoare vel exogitare potuit. Per uos gloriosam dominam nostram infra trium annorum spatium perficitur* [...],“ *Letopis Vincencia, kanovníka kostela Pražského*, in: FRB II, s. 408.

²³⁰ „[...] *Construxit* [...] *domum* [...] *quartam in Teplicz religiosis item feminis regulam beati Benedicti professis, cuius ecclesiae specialiter regina Juditha fundatrix exstitit* [...],“ *B. letopis Jarlocha, opata kláštera Milevského*, in: FRB, II, s. 467.

²³¹ „[...] *transtulit se, licet infirmum in praedium uxoris suae, quod habebat in Tevtonia, valde bonum, nomine Mer[an]. Ubi cum ea et cum domna Elisabeth uxore Friderici consistens misericordiae dei expectavit eventum* [...],“ *IBIDEM*, s. 466.

zachovávají i kronikáři doby Karlovy, tj. Přibík Pulkava z Radenína a opat Neplach.²³² Kronikář Dalimil taktéž hovořil o teplickém klášteře jako o Juditině zakladatelském počínu s tím, že tuto informaci obohatil o dodatek, že zde královna byla i pohřbena.²³³

Jarloch vypověděl ve své kronice i o kněžně Alžbětě Uherské, kdy uvedl, že po smrti knížete Bedřicha měl nastoupit na jeho knížecí post znojemský údělný kníže Konrád II. Ota. Pražský hrad však držela vdova po Bedřichovi Alžběta. Konrád jí výměnou za vydání Pražského hradu slíbil Olomoucko, které jí posléze odmítl přiznat.²³⁴

Kronikář Pulkava zpravuje v záznamu k roku 1240, že 11. prosince²³⁵ zemřela česká královna Konstancie, která byla zakladatelkou ženských cisterciáckých klášterů, a to Tišnova, kde se nechala pohřbít, a Oslavan.²³⁶ Také prý na Moravě založila hrady Hodonín, Břeclav, Lichtenberk a Bzenec. V Uhrách rovněž vystavěla město Trnavu, která byla lidově zvana Sambach Constanciae. V Uhrách také postavila hrad Rotenstein, tj. Červený Kameň ležící dnes na Slovensku.²³⁷ Kromě Oslavan, které nepatří ke Konstanciinu založení, je třeba upřesnit, že královna Hodonín nezaložila. Pro existenci Hodonína je doklad už ve 12. století. Břeclav je doložena v 11. století.²³⁸ Královně Konstancii náleželo město věnem mezi lety 1222-1237. Hrad Bzenec je také doložen dříve, a to již od 11. století. Trnava se stala městem

²³² J. NEPLACH, *Stručné sepsání Kroniky římské a české*, in: *Kroniky doby Karla IV.*, s. 543; Přibík Pulkava z RADENÍNA, *Kronika česká*, in: *Kroniky doby Karla IV.*, s. 343.

²³³ „[...] *Iudith was sin frawe gnant, dy andir hy in Bemen lant. Von der sage ich dyr dijz: sy hat gestift dy Topelicz, und sy wart nach iren tagen ouch daselbist begrabin [...]*“, *Rýmovaná kronika česká*, in: FRB III, s. 232.

²³⁴ „[...] *successit Cunradus qui et Otto, de quo supra diximus, fauore interim dominae Elisabethe que castrum Pragense sibi dedit in manus receptis ab eo sacramentis pro olomutzensi, sed ipse adeptus, quod voluit, postea eam fefellit [...]*“, FRB II, s. 508.

²³⁵ Prameny uvádí různé datace Konstanciina úmrtí; srov. *Druhé pokračování Kosmovo*, in: *Sborník historický 21*, Marie Bláhová (ed.), Praha 1974, s. 100; *Přibíka z Radenína, řečeného Pulkava, Kronika Česká*, in: *Kroniky doby Karla IV.*, s. 425n, V. NOVOTNÝ, *České dějiny*, díl I/3, s. 750n.

²³⁶ Oslavany ve skutečnosti založila v roce 1225 Helwida, vdova po moravském markraběti, M. WIHODA, *Moravská markraběnka Heilwida*, in: *Od knížat ke králům*, Praha 2007, s. 96-104; *Kroniky Doby Karla IV.*, s. 425n.

²³⁷ „[...] *Anno Domini MCCXL Constancia regina Boemie, coniunx olim Prziemisl regis, obiit III idus Decembris. Hec Constancia fundavit in Moravia duo monasteria, videlicet Tushowicz alias Tysniewicz, ubi corporaliter requiescit, et in Osslaw. Hec ambo monasteria sunt monialium Cisterciensis ordinis. Item in Moravia hec castra fundavit: Godin, Brzietislaw alias Leuchtemberg et Bistricz. Item construxit in Ungaria civitatem Tirnav, que in vulgari Ungarico Sambach Constancie nuncupatur. Item in Ungaria Rotenstein castrum construxit [...]*“, *Kronika Pulkavova*, in: FRB V, s. 137; *Přibíka z Radenína, řečeného Pulkava, Kronika Česká*, in: *Kroniky doby Karla IV.*, s. 357; Sáša DUŠKOVÁ, *Studie k českému diplomatáři II. Listiny na trnavské statky královny Konstancie*, in: *Historické štúdie II, Príloha Historického časopisu IV*, Bratislava 1956, s. 259–268.

²³⁸ Zmínky o Břeclavi pocházejí už z roku 1078. Moravský kníže Otto se svou manželkou Euphemíí tehdy založil klášter Hradisko u Olomouce podle řehole sv. Benedikta a připsal mu různé majetky a příjmy. Mezi těmito příjmy se objevuje i plat šesti denárů z mostu ve městě Břeclavi. Další zmínka pochází z roku 1160. Král Vladislav tehdy potvrdil majetky a privilegia kláštera Hradiska u Olomouce na přání opata Blase a na prosby klášterních bratří. Jednalo se i o 6 denárů z mostu ve městě Břeclavi; CDB I, s. 84, č. 79; CDB I, s. 196, č. 208.

v roce 1238. Hrad Rotenstein neboli Červený Kameň u obce Častá v bratislavském okrese, dala skutečně vystavět Konstancie v roce 1240. Město po 300 letech zaniklo.²³⁹

Pokračovatelé Kosmovi vepsali do svých zpráv k roku 1279 nepatrnou, leč velmi zajímavou zmínku, že předtím, než bývalá královna Kunhuta Uherská unikla z Bezdězu, vyžádala si na purkrabím hradu Heřmanovi občasně návštěvy kostela sv. Jiří ve městě Kuřivodech v sousedství hradu. Směla tedy vyjíždět z hradu, ale bez dětí, které měly být zárukou, že se navrátí zpět. Po čase navštívila také cisterciácké mnichy v Hradišti nad Jizerou. Potřetí vyjela do města Mělníka, „*quae specialis eius erat.*“ Nevíme, jestli měl tento zvláštní vztah k městu souviset s držbou nějakých majetků či práv, nebo tím autor textu mínil pouhou zálibu v místním prostředí. Pro obě možnosti by hovořilo pokračování textu, který upozorňuje, že tato Kunhutina návštěva trvala celé 3 dny a její pobyt hradili místní měšťané.²⁴⁰ Mělník jako město patřící královně Elišce Přemyslovně se objevil například i ve *Zbraslavské kronice*. Opat Petr Žitavský rozvedl v zápisu k roku 1319 manželskou rozmíšku mezi Janem Lucemburským a jeho chotí. Eliška se tou dobou zdržovala na hradě Lokti, „*který tenkrát podléhal její moci.*“ Král Jan prý podněcován svým okolím, zejména Jindřichem z Lipé, se vydal k Eliščině útočisti na Lokti. Důvodem mělo být Janovo podezření, že chce královna s pomocí některých pánů dosadit královici za českého krále namísto jeho. Králův zásah, nejdříve vyvolávající dojem, že je na návštěvě u své choti, skončil prý vstupem ozbrojenců do hradu a ostřelováním věží. Druhého dne vyjednala Eliška s králem odevzdání hradu do jeho moci. Děti zanechala v péči Jana a zamířila i se svou družinou na „*své město Mělník.*“²⁴¹ Tento konflikt, ať už kronikář zaznamenal jeho příčinu více či méně věrohodně, ve svém důsledku znamenal pro Elišku útlum jak ve vztahu k manželovi, tak v politickém vystupování. Dále se z textu dozvídáme, že královna se z Mělníka vydala ten samý rok na pozvání měšťanů a také z obav před králem do Většího Města pražského, kam dorazila

²³⁹ L. HOSÁK, *Historický místopis země Moravskoslezské*, s. 253n, 408; *Vlastivedný slovník obcí na Slovensku*, díl I, Bratislava 1977, s. 280; IBIDEM, díl III, Bratislava 1978, s. 188; August SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Jižní Morava*, díl I, Praha 1981, s. 37, 74, 101.

²⁴⁰ *Pokračovatelé Kosmovi. Vypravování o zlych létech po smrti krále Přemysla Otakara II.*, in: FRB II, s. 348, Jiří RÁC, *Nástin dějin předhusitského Mělníka*, in: *Vlastivedný sborník Mělnicka*, díl I, 1982, s. 41-59, zde s. 43; Josef ŽEMLIČKA, *Století posledních Přemyslovců. Český stát a společnost ve 13. století*, Praha 1986, s. 56; J. ŠUSTA, *České dějiny*, díl II/1, s. 305-307, O. ŠRETR, *Kunhuta Uherská*, s. 40; D. DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ, *Královský dvůr Václava II.*, s. 103; Božena KOPIČKOVÁ, *Věnná města a jiné majetky českých královen ve 14. a 15. století*, in: *Ženy a děti ve dvorské společnosti*, Dana Dvořáčková-Malá – Jan Zelenka (edd.), Praha 2015, s. 97-108, zde s. 99.

²⁴¹ „[...] *Erat autem tunc Elizabeth, Boemie regina, cum tribus pueris suis in castro Cubitensi, quod sue subditum illa vice fuerat potestati [...] regina tribus suis heredibus ibidem in castro derelictis turbata cum familia pauca recedit et in Mellico, suo oppido, se recepit [...]*“, *Petra Žitavského Kronika zbraslavská*, in: FRB IV, s. 250-251; *Zbraslavská kronika. Chronicon Aulae Regiae*, s. 320.

7. července.²⁴² Zprávy o Mělníku a Elišce se opakují o 8 let později. V zápisu k roku 1327 hovořil zbraslavský kronikář Petr Žitavský o zbožné činnosti Elišky slovy: „*a setrvávajíc na Mělníce, začíná stavět za městem špitál pro chudé.*“²⁴³

Zbraslavský opat zaznamenal navíc také věnná města královny Elišky Rejčky. Podle kronikáře byla Rejčka od druhého manžela Rudolfa Habsburského obdarována vdovským věnem ve stejné výši jako od Václava II., tj. 20 000 hřivnami stříbra. V případě obvěnění od Rudolfa však Petr Žitavský jmenovitě uvedl města, na nichž byl tento obnos pojištěn. Jednalo se o východočeská města Hradec Králové, Vysoké Mýto a Chrudim „*s jakýmisi dalšími zástavami.*“²⁴⁴

²⁴² „[...] *Precedenti vero die regina per cives vocata de Mellico Pragam venerat, et quia regem malo consilio corruptum timuit, in civitate [...]*“, *Petra Žitavského Kronika zbraslavská*, in: FRB IV, s. 252-253; *Zbraslavská kronika. Chronicon Aulae Regiae*, s. 322.

²⁴³ „[...] *Et Elizabeth regina sedet sola quasi vidua maritali solacio privata, divino officio vacat cottidie et in Melnico manens incipit edificare foris civitatem pauperibus hospitale [...]*“, *Petra Žitavského Kronika zbraslavská*, in: FRB IV, s. 286; *Zbraslavská kronika. Chronicon Aulae Regiae*, s. 360; B. KOPIČKOVÁ, *Eliška Přemyslovna*, s. 113.

²⁴⁴ O tom, že obvěnění Rejčky bylo zajištěno právě těmito konkrétními městy, se dozvídáme pouze na základě výpovědi zbraslavského opata. Jak se někdy mylně uvádí, zbylá Rejččina věnná města, Polička a Jaroměř, zde nejsou výslovně jmenována, „[...] *quia Elizabeth, coniugi sue, prius Wenceslaus rex viginti millia marcarum nomine testamenti assignavit, pro quibus quadraginta milibus predicta domina Elizabeth civitates has, Grez, Mutam, Crudim cum quibusdam aliis pignoris titulo possidet [...]*“, *Petra Žitavského kronika zbraslavská*, in: FRB IV, s. 111, č. překlad: *Zbraslavská kronika*, s. 152,155.

5. 3. Sporný a fiktivní majetek

Penzum dokladů o majetkové držbě kněžen a královen by nebylo kompletní bez uvedení i těch, které pochází z obsahu falzifikátů či vzorových písemností z formulářových sbírek. Ačkoliv prokázané falzifikáty či formuláře nelze použít jako věrohodné zdroje informací, neznamená to, že některé reálie uvedené v obsahu jejich textu se bez výjimky nezakládaly na skutečnosti a zahrnovaly jen fiktivní výpovědi. Pokud však nemáme důvod se domnívat, na základě dokladu z věrohodného pramene, že by zmínky o majetkové držbě obsáhlé v tomto typu dokumentu odrážely skutečnost, je jejich zastoupení ve výčtu majetků kněžen a královen pouze ilustrativní a není o nich uvažováno jako o potencionální držbě.

V edici *Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae* nalezneme pravděpodobný falzifikát datovaný do roku 1031. Jako místo vydání uvádí dokument olomoucký hrad. Podle něj konfirmoval kníže Břetislav kostelu sv. Petra v Olomouci donaci vsi V Dubé (dnešní ves Dub na jih od Olomouce) a přidal jakési majetky na hranicích s Polskem. Kníže uvedl, že jeho choť Jutta, tj. Jitka ze Schweinfurtu, slíbila v radosti ze křtu svého novorozeného syna Spytihněva kostelu sv. Petra v Olomouci věnovat některou ves. Proto darovala ves zvanou V Dubé do rukou knížecího kaplana Bohumila. Kníže se pak k této donaci připojil svým souhlasem a tím, že přistoupil k sepsání konfirmační listiny. K vesnici též náleželo veškeré příslušenství, mlýn a mlynář Vratimír, všichni služebníci či domácnosti, různí řemeslníci, jmenovitě Ninek, Milej, Pavel, Hrdota, Msten, bílý Jarek, Štěpán, Janek, Ludslav, Čest'ata, Krasík, Olota, Milechna se syny Křižanem a Jitroňem, černý Jarek, Milhost s kovářem Njutošem, rybáři Zdan, Miloň, Lutěta a Příbran s loukami a jejich strážcem Jařkem. Následoval výpis obdarování samotným knížetem a dalšími osobami jako knížaty Sigehardem a Rudolfem i děkanem Bohumilem, na něž opět navázala zmínka o obdarování Jitkou. Jitka prý navíc přidala panu Bohumilovi zahradu vedle výsluhy jejího rytíře a kastelána jménem Zvěst, která ležela podél olomouckého hradu, se zahradníkem zvaným Uněta a rovněž rybáře Luboně ve vsi zvané Láz.²⁴⁵

²⁴⁵ „[...] *factum est, quod karissima nostra conthoralis ducissa Jutta accedens ad meam presentiam cum domino Bogumil decano et capellano meo, adferens quoque secum in testem dilectissimum filiolum nostrum Zpitigneu hilari uultu et dulci uerbo est professa, quod ecclesie s. Petri in Olomuci pro refrigerio sancti baptismatis eiusdem geniti sui uillam aliquam conferre pia et deuota gratitudine incitata promiserat, rogauitque, ut liberalitatem eius collaudare et donationem uille, V dubu nomine iam in manus domini Bogumil factam assensu meo fauorabili aprobare et scripture stabiliiori firmamento michi placeret perhennare in eum. Hinc est, quod ego Brachizlaus dux Morauiensis in Christo pie uiuentibus notum esse cupimus nunc et in futurum, qualiter collationem uille iam nominate v dubu a prefata dilectissima contectali nostra ecclesie s. Petri in Olomuci in manus domini Bogumil decani eiusdem et capellani nostri factam cum omnibus suis attinentiis, cum molendino et molendinatore Wratimir dicto cum ministerialibus siue familiis et opificibus ibidem diuersis,*

V edici *Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae* už tuto listinu nenalezneme a první zmínka o tom, že tato ves náležela olomouckému kostelu sv. Petra, pochází z doby o 100 let později z roku 1131, kdy 30. června olomoucký biskup Jindřich II. přenesl stolec olomouckého biskupství z kostela sv. Petra ke kostelu sv. Václava a s tím i majetky, které k tomuto stolci náležely. Mezi nimi se na prvním místě dočteme o vlastnictví celé vsi V Dubé.²⁴⁶

Další padělaná listina z 12. století nesoucí datum 5. srpna 1146 se zabývala fundací kláštera. Král Vladislav oznámil, že založil cisterciácký klášter v Plasích. Vladislav, který zde byl titulován jako český král ještě 12 let před svou oficiální korunovaci, svěřil společně se svou manželkou Gertrudou bratřím kláštera jakýsi statek svého otce zvaný Plasy se všemi náležitostmi. Další své kroky odůvodnil kníže potřebou zachovat současný rozkvět kláštera, kterému v zájmu jeho zachování a zabezpečení přidal obdarování různými vesnicemi se všemi přívěšky. Listina pokračovala vyjmenováním jednotlivých vsí, které k tomuto obdarování patřily. Na prvním místě zde byl uveden Kaznějov (okres Plzeň-sever) se svými přívěšky, poté Vrážné (dnes část obce Pláně, okres Plzeň-sever) se svými přívěšky, Sechutice (dnes zbytek zaniklé vesnice západně od Hadačky, tj. části obce Výrov, okres Plzeň-sever) se svými přívěšky a ves Nebřeziny (dnes část obce Plasy, okres Plzeň-sever) se svými přívěšky, jejíž třetina náležela pražskému biskupovi. Výčet darů pokračoval jmenováním „*královy vsi*“ zvané Horní Stupno (Stupno je částí obce Břasy, okres Rokycany) ležící poblíž Rokycan, kterou král dříve dal pražskému biskupovi. V Děčíně pak získal klášter část daně ze soli. Do jeho vlastnictví byly tako převedeny pražské vinice na Petříně (dnes městská část Prahy) a 2 vinaři či pracovníci na vinici s jejich majetkem. V Motole (dnes městská část Prahy) získali plasští cisterciáci poddaného jménem Čečen s jeho majetkem a 10 služebných lidí náležejících k obvěnění kostela. Bez místa určení měl klášteru náležet i jakýsi poddaný jménem Leček

quorum nomina in hac pagina annotari feci, Nynek, Miley, Pawel, Grdota, Msten, Jarek albus, Scepan, Janek, Cstata, Krasik, Olata, Milehna cum filiis Krisan et Jutron, Jarek niger, Milgost cum fabro Nutos, cum piscatoribus Zdan, Milon et Luteta et Pribran cum pratis et custode ipsorum Jareh et cum omnibus aliis vtilitatibus siue sint in aqua, siue gleba, siue ere et quacunq[ue] denominatione nuncupentur, firmam esse et inconuulsam perpetuis temporibus seruari precipimus ab omnibus, quibuscunq[ue] interest offensam omnipotentis Dei et gaudium Satane euitare. De propria quoque largitate contuli ecclesie sancti Petri decimam septimanam telonei iuxta ciuitatem, quam ad castrum Gradeh in terminis Polonorum muro forti construxeram; item decimos denarios telonei in Radessi; it dedi L mansos morauicos incultos super Vpa fluuio cum silua spaciosa in terminis Polonorum cum custodibus silue, qui in vulgari lowec dicto, nomine Prelut, et cum apiariis, que ibidem reperiuntur. Item Sigehardus comes soluat de bonis, que ipsi contuli super Mura flumine duas marcas anno quolibet ad s. Petrum in Olomuci, et Rudolfus comes soluat totidem de bonis, que ipsi pro gratis seruitiis contuli super Odra. Domino Bogumil decano eiusdem ecclesie ad suum commodum dedi quatuor equos, item dedi in uilla v tesaleh homines ipsi et suis successoribus seruientes. Hostey, Pomil et Nemoypistorem. Dilectissima conthoralis addidit eidem domino Bogumil hortum iuxta promerium militis et castellani nostri Zuest, quod adiacet castro secus Olomucie, cum hortulano Vneta; item piscatorem in Laze nomine Lubon [...].“

CDM I, s. 114, č. 129; RBM I, s. 41, č. 98.

²⁴⁶ CDB I, s. 116-123, č. 115, zde s. 118.

s jeho majetkem. Toto bylo potvrzeno z Vladislavovy vůle i z pramoci pražského biskupa, pana Oty.²⁴⁷

Z 12. století pochází rovněž falzum, podle něhož mělo uvedeného data, 20. ledna 1167, dojít ke confirmaci majetků litomyšlského kláštera premonstrátů králem Vladislavem. Česká kněžna Gertruda dala vsi Koloděje (dnes zaniklé, okres Pardubice), Říkovice (dnes část obce Morašice, okres Svitavy) a zemi ve vsi Lepějovice (dříve ves, dnes část obce Valy, okres Pardubice) náležející k Týnci, kde pak opat Jan koupil zemi od knížete jménem Vlášlav. Kníže Ota dal na Moravě 3 vesnice: Pamětice (okres Blansko), Vážany (okres Blansko) a Říkovice (dnes část obce Morašice, okres Svitavy). V té samé listině se dále uvádí, že opat Bohumil koupil také od bratří u sv. Vavřince v Litomyšli les vedle Hroubovic (okres Chrudim) a zemi vedle Domašic (dnes na tomto místě poblíž Litoměřic leží obec Sedliště, okres Svitavy) nazývanou Kornice (dnes část města Litomyšl, okres Svitavy), ke které král přidal jakýsi malý statek vedle svých vsí Křečovice (dnes Višňáry, část obce Morašice, okres Svitavy) a Říkovice (dnes část obce Morašice, okres Svitavy) s řekou zvanou Desná od potoka nazývaného Lubný až po most, který byl na dlouhých lukách.²⁴⁸

Jiné falzum z 12. století, které je datované do ledna 1167, potvrdilo jménem krále Vladislava založení kostela premonstrátského řádu v Litomyšli a všechny jeho donace od Vladislavových předchůdců. Listina hovořila o tom, že Bohuňovice (okres Svitavy) a Cerekvice nad Loučnou (okres Svitavy) s řekou a lesem připsala tomuto kostelu králova snacha, žena knížete Bedřicha, s Vladislavovým svolením.²⁴⁹

²⁴⁷ „[...] *Ego Wladizlaus, gratia dei Boemorum rex, cum socia thori mei Gerdrude sub obtentu indulgentie peccatorum simulque desiderio salutis eterne accensus, quosdam fratres, viros probate et sancte conversationis, fidei non ficto cultores, a sancta matre eorum ecclesia Lanheimensi pia cordis devot[i]one invitavi et ut terram Boemie sanctitatis necessaria cohabitatione illustraretur, sustentaretur et boni odoris aromatibus perfunderetur, devotissima petitione obtinui. Cunctis itaque vere fidei cultoribus, tam ipsis, quam eorum successoribus, quoddam patris mei predium, quod Plaz vocatur, cum omnibus suis attinentiis perpetuo iure possidendum contradidi. Ut autem habudantiori temporalium sufficientia adiuti, securius expeditiusque deo servientes continuis orationibus vacarent, infra notatas villas cum omnibus appendiciis, Vrasni cum suis appenditiis, Zechutici cum suis appenditiis, Nebrisini cum suis appenditiis, pro cuius tercia parte, quia ad episcopium Pragense pertinuit, villam meam Ssupam nomine, iuxta Rokezan sitam, episcopo Pragensi contradidi. Dacin partem salis de theloneo. Prage in Petrin vineam et duos vinitores cum possessione sua, in Mothos Cecin hominem cum possessione sua et X hominum servitia ad dotem ecclesie pertinentia, Lechet hominem cum possessione sua. Potestatis mee quoque et domini Pragensis episcopi Ottonis auctoritate hoc idem confirmo [...]*“ CDM I, s. 217, č. 243; RBM I, s. 107, č. 241; CDB I, s. 409, č. 156, zde s. 160-161.

²⁴⁸ „[...] *Uxor autem mea nomine Gertrudis dedit duas villas Kolodege et Rikouice et terram in villa Lepeiouic ad Tinec pertinentem, ubi postea abbas Iohannes emit terram a comite Cazlau [...]*“ CDM I, s. 277, č. 302, RBM I s. 138, č. 319; CDB I, s. 411-415, č. 399, zde s. 413.

²⁴⁹ „[...] *Bogounouice, Cerekuice cum flumine et silva nurus mea uxor Friderici licentia nostra eidem ecclesie contulit [...]*“ CDM I, s. 277, č. 302; RBM I, s. 138, č. 319; CDB I, s. 411-415, č. 399, zde s. 414; k falzifikátu: V. NOVOTNÝ, *České dějiny*, díl I/2, s. 1007; František MUSIL, *Ke vzniku královských věnných měst a jejich vývoji do 2. poloviny 15. století*, in: Věnná města za třicetileté války a jejich poválečná obnova. Sborník příspěvků z konference konané ve dnech 4.-5. května 2004, Mělník 2004, s. 1-15, zde s. 1, 11; Štěpán GILAR, *Od aktu k falzu aneb druhý život listiny krále Vladislava I. pro litomyšlské premonstráty z roku 1167*, in:

Podle padělané listiny, jejíž vznik se klade do 13. století a je datována k roku 1183, konfirmoval český kníže Bedřich majetky maltézského řádu v Čechách a na Moravě. V rámci tohoto aktu potvrdil také všechny donace, které byly učiněny za jeho vlády, nebo které od té doby učinila jeho manželka. Farnosti sv. Panny Marie u Stříbra bylo dosvědčeno, že zde nikomu nebylo dovoleno vystavět jiný kostel. K tomu mohlo dojít pouze se souhlasem představeného farnosti i se souhlasem jiné farnosti, která byla vystavěna v Kadani nad řekou Ohří. Kníže farnosti rovněž potvrdil ves Třebic (není jisté, kde tuto ves hledat), která ležela nad řekou Mrlinou (vtéká u Nymburka do Labe). Ves jí prý kdysi připsala sama manželka knížete. Kníže poté schválil milodary, které dříve darovali nebo by v budoucnu mohli darovat všichni jeho velmoži. Jako první svědek byla ve svědečné řadě uvedena kněžna Alžběta.²⁵⁰

Tím však výčet falzifikátů zaměřujících se na maltézský řád nekončí. Falzifikovaná listina ze 13. století se vykazuje datem 1185. Kníže Bedřich konfirmoval a rozmnožil majetky řádu sv. Jana Jeruzalémského. Dal mu se souhlasem a na žádost své manželky kostel, který byl vystavěn mezi Prahou a Vyšehradem na počest sv. Jana Evangelisty a na památku vítězství knížete nad Soběslavem II. S kostelem připadla špitálu i půda k orbě kolem kostela, která předtím patřila k Bedřichově „*koruně*.“ Kníže mu také daroval a potvrdil ves Lešany (okres Benešov) a povolil jí všechny svobody. Nemělo dojít k žádnému zatížení poddaných, kteří nemohli být nuceni k stavění mostů, tvrzí ani k vykonávání jiných robot. Na listině bylo ve svědečné řadě uvedeno jméno kněžny Alžběty.²⁵¹ Problematická je i věrohodnost písemnosti z 23. dubna 1186. Bedřich v ní daroval špitálu maltézského řádu ves Lešany, opevněné město Kadaň (okres Chomutov) a mnoho dalšího. Kníže prý zvážil příkoří, která pohané způsobili řádu ve Svaté zemi. Na pomoc před jejich bídou a na radu manželky Alžběty vyňal z knížecí komory podle svých možností ves Lešany a svěřil ji špitálu i s lidmi, kteří tam byli usazeni. Špitálu dal také novou tvrz nad Ohří jménem Kadaň, kde předtím kníže dovolil vystavět špitální kostel. Donace pak proběhla se souhlasem manželky knížete.²⁵²

Východočeské listy historické, č. 21-22, Hradec Králové 2004, s. 231-240; M. BLÁHOVÁ – J. FROLÍK – N. PROFANTOVÁ, *Velké dějiny země Koruny české I. Do roku 1197*, s. 603, 623 648-649.

²⁵⁰ „[...] *Confirmo autem ei omnes donationes, que in diebus principatus mei date sunt vel dabuntur ei, utpote donationem uxoris mee, scilicet parrochiam sancte Marie ad Argentariam, ita quod nulli liceat ibi aliam ecclesiam edificare preter voluntatem eorum. Et aliam parrochiam, que edificatur in Kadan super Egram fluvium. Confirmo etiam villam Trebic, que iacet super fluvium, qui dicitur Mrlina, quam eadem uxor mea ipsi contulit [...]*“, CDM s. 307, č. 331; RBM I, s. 168, č. 376; CDB I, s. 417-421, č. 402, zde s. 419.

²⁵¹ „[...] *Dedi [Fridericus] ergo ei ecclesiam cum consensu et petitione uxoris mee, quam ipsa inter Pragam et Wisegrad in honore beati Iohannis ewangeliste edificaverat ob memoriam victorie divinitus michi concessa. Circa quam ecclesiam dedi ei terram ad coronam meam pertinentem ad unum aratrum [...]*“, CDM I, s. 313, č. 337; RBM I, s. 173, č. 384; CDB I, s. 423-425, č. 404, zde s. 423.

²⁵² „[...] *ad subveniendum tante necessitati consilio uxoris mee, ducisse Elisabeth, de camera mea, quantum dominus inspiravit, secundum facultatem meam ei commisi adque ad petitionem omnium nobilium, qui aderant, villam, que dicitur Lessain, cum hominibus ibidem consistentibus predicto hospitali dedi, sed et burgum novum super Ogre fluvium situm, nomine Cadain, ubi et ecclesiam hospitalariis edificare antea concesseram,*

Na dobu vlády knížete Bedřicha odkazuje i falzum ze 13. století s datem 6. května 1187. Český kníže Bedřich, podle jeho výpovědi, podrobil újezd, který darovala někdejší královna Svatava vyšehradskému kostelu, a újezd sv. Martina na pražském předměstí jurisdikci vyšehradského probošta, děkana a správce.²⁵³

Falzum s datem 1201 opět vypovídá o klášterní donaci. Tentokrát ovšem jménem české královny Konstancie. Klášteru Hradisko u Olomouce byla podrobena svoboda vesnic v břeclavském údělu a k tomu pozemek ve vsi Ostrovánky (okres Hodonín). V arenze listiny byly formulovány obecné důvody jejího vydání jako prospěch pověsti království, jejího muže, jejího syna Vratislava a moravského markraběte Vladislava. Následně pak postoupila Konstancie se souhlasem českých a moravských šlechticů tutéž svobodu v břeclavském údělu, kterou obdobně zajistil král ve všech vsích opatství řečeného kostela na území olomouckého údělu. Tato svoboda měla být v dědičné držbě a měla se vztahovat na všechny vsi, které tam měl klášter v budoucnu mít. Ani správci předních pánů nebo rytířů, ani hradští komorníci neměli v žádném případě právo z jakékoliv příčiny cokoliv vymáhat. Pokud by k tomu došlo, mohl je v takovém případě napomenout či obvinít opat, ostatní bratři a stejně tak i poddaní. Souzený či odsouzený zloděj nebo vrah podléhal klášterní jurisdikci. Klášter je mohl soudit i trestat. Ten, kdo byl souzen, se nezodpovídal nikomu jinému než opatovi a bratřím. Konstancie také trvale postoupila klášteru k jeho užitku a k užitku klášterních bratří každý roční plat, který zde byl vybírán. Královna vyměřila tomuto kostelu tytéž svobody, které mělo biskupství olomoucké. Opatovi Heřmanovi a bratřím téhož místa postoupila k trvalému vlastnictví neobydlenou zemi ve vsi Ostrovánky patřící komorníkovi předešlého kostela.²⁵⁴

Podle dalšího falza opatřeného datem 6. ledna 1214, připsal moravský markrabě Vladislav Jindřich městská práva tržnímu městečku Bzenec a osvobodil měšťany Bzence na dobu 30 let od každoročního peněžního platu, který museli platit paní Konstancii. Kromě toho

amplius perpetuo iure possidendum, consensu nichillominus uxoris mee, tradidi [...],“ CDM I, s. 317, č. 341; RBM I, s. 174, č. 386; CDB I, s. 280-283, č. 310, zde s. 281.

²⁵³ „[...] *circuitum, quem contulit avia mea regina Zuataua sancto Petro [...]*,“ CDB I, s. 438, č. 406; V. NOVOTNÝ, *České dějiny*, díl I/3, s. 443n.

²⁵⁴ „[...] *pro statu regni et pro incolumitate mariti mei filiique mei Wratislai et marchionis Moraviae Wladislai nec non pro salvatione animae meae et peccatorum remissione de consensu nobilium Boemorum ac Moravorum eandem libertatem, quam in Olomucensi provincia per omnes villas abbatiae praefatae ecclesiae rex statuit, in provincia Brecylaviensi, quam iure haereditario illi a nobis acceptam possident, in omnibus suis villis ibidem habendam concedimus perpetuo, ita ut nec villici principum vel militum, nec camerarii castrorum eas nulloausu in aliquo casu cuiuslibet exactionis causa ingredi praesument, donec domino abbati vel coeteris fratribus vel curiali eorum casu manifestato, accusatus vel accusandus, iudicandus vel damnandus, fur vel homicida omni iudicio vel satisfactioni per eos repraesentatus assistat, et in quo iudicatus fuerit, nulli praeter abbatem et fratres respondeat. Omnem etiam censum annualem, qui collecta nuncupatur, eidem monasterio beati Stephani in usum fratrum omni tempore possidendum atque colligendum concedimus et per omnia eandem libertatem quam episcopatus Olomucensis habet, eidem ecclesiae habendam statuimus [...]* Hermannii abbatis et fratrum eiusdem loci terrulam desertam in villa Ostrovan, spectantem ad camerarios ecclesiae praefatae, perpetuo possidendam concedimus [...],“ RBM I, s. 215, č. 472, CDM II, s. 17, č. 13; CDB II, s. 368-370, č. 354, zde s. 369-370.

vyslovil markrabě svůj záměr ves rozšířit a opevnit zdí, aby se se ctí těšila ze stejných výsad, jaké měla ostatní města markraběte. Dále markrabě stanovil, aby v současnosti i v budoucnu v tomtéž městě řešili prohřešky a soudili je podle práva odpovídajícího starým zvyklostem, přijatého z města Břeclavi. Soudit mohli všechny případy kromě těžkých zločinů, které měly být souzeny tváří tvář markraběti nebo jeho sudím.²⁵⁵

Další ze série falz, které se týkají královny Konstancie, se vznikem během 13. století a hlásící se do dubna 1218, je formulováno jako společná donace Přemysla Otakara a Konstancie Štěpánovi, purkrabímu na Mikulově (okres Břeclav). Královský pár mu za věrnost, oddanost a poslušnost, kterou prokázal a stále prokazoval jak králi, tak jeho bratrovi, moravskému markraběti, potvrdil svobody, které mu v Medlově (okres Brno-venkov) a na dalších dědictvích postoupil moravský markrabě Vladislav Jindřich. Purkrabí Štěpán získal také tu výsadu, že na jeho dědičné statky nevstoupí žádní komorníci. To se týkalo i těch komorníků, kteří působili nebo měli v zemi působit. K uplatnění svých pravomocí zde byli oprávněni jen sudí podléhající svému představenému, tj. správci pana Štěpána. Výjimka existovala jen v případě, že by zde byl spravedlivě zadržen zloděj, kterému měl vyměřit trest zemský sudí.²⁵⁶

Falzum je pravděpodobně i listina z roku 1223, v níž Přemysl na zásah své manželky Konstancie měšťanům města Břeclavi poskytl milostivou svobodu, aby byli po následujících 10 let osvobozeni a vyjmuti z vymáhání všech platů a směli bez placení cel procházet břeclavským údělem.²⁵⁷

²⁵⁵ „[...] ego Wladislaus dei gratia marchio Morauie uolens uillam forensem nomine Bizince muro forti construere et ita ampliare. Ut honore et prerogatiua ceterarum nostrarum ciuitatum congauderet. Relaxamus et penitus remittimus ad triginta annorum spatium ipsis ciuibus de Bisince censum denariorum et mensuras annone, que serenissime domine regine Bohemorum nomine Constantie annis singulis persoluere debebant. Item uolumus ut ex nunc et in futurum omnes culpe in ipsa ciuitate iuxta ius quod a ciuitate Brezislaua acceperunt et antiquam consuetudinem iudicentur, preter graues culpas que coram nobis uel nostris iudicibus debent iudicari [...]“ CDM II, s. 75, 76, č. 64; Antonín Boček uvádí jako zdroj Tišnovský kodex ze 14. století. Gustav Fridrich je však přesvědčen, že obě listiny jsou falza, G. FRIEDRICH, *Kodex Tišnovský*, in: ČČH, r. 3, Praha 1897, s. 359–372; V. KNOFLÍČKOVÁ, *Konstancie Uherská jako královská vdova*, s. 10.

²⁵⁶ „[...] nos cum dilecta coniuge nostra Constancia, illustri Boemorum regina, considerantes fidelitatem et devota obsequia fidelis nostri Stephani, burgravi de Micolau, que nobis et fratri nostro, illustri marchioni Morauie, fideliter exhibuit et exhibet, libertatem, quam ei frater noster predictus marchio tam in Mellau, quam in aliis omnibus hereditatibus, per gratiam suam donavit, iure hereditario ei et eis heredibus possidendam per nostram magnificenciam et fratris nostri donationem liberaliter confirmamus, idem ius, quod frater noster ei dedit, concedendo; hoc videlicet ius: quod in predictis hereditatibus nullus camerariis pateat introitus, nec XIII, qui in patria colliguntur, in eis colliguntur, in eis colligantur, sed omne iudicium coram suo prefecto, scilicet villico domini Stephani, subire debeant, excepto hoc solo, quod si fur iuste cum furto comprehensus fuerit, iudici terre reprehentetur [...]“ CDB II, s. 407–409, č. 373.

²⁵⁷ „[...] nos ad instantem intercessionem karissime coniugis nostre Constancie. Ciuibus ipsius que dicitur Brezislaua, sita in terminis Austrie hanc concessimus gracie libertatem. Ut sint per continuos decem annos ab omni tributorum et vectigalium exactione liberi et exempti et telonea per terras prefatas libere transeant. Quatinus sic ciuitatis sue meliorationem nos omnimoda liberalitate promouere sentiant [...]“ CDM II, s. 150, č. 148; Boček uvádí jako zdroj Tišnovský kodex. Gustav Fridrich je však přesvědčen že listina je falzum, G.

Padělaná listina, která je dedikována královninu městu Hodonínu, hovoří k roku 1228 o násilné smrti královnina hodonínského správce Petra rukou jakýchsi zlodějů či lupičů. Na základě tohoto incidentu povolala královna podle svého královského a zákonného práva bratry řádu německých rytířů a usadila je ve svém městě Hodoníně takovým právem, aby nebyli poddáni žádnému pánovi a sloužili jen Konstancii a jejím synům. Královna na ně rovněž převedla soudní pravomoc. Nesmělo být souzeno žádným jiným sudím, jestliže by si to sami dobrovolně nezvolili. Tato věnovaná práva byla zpoplatněna. Daň představovala 30 denárů z lánu. Z pole ležícího ladem činila daň jen 12 denárů. U těch, kteří pole postrádali, činila 6 denárů. Kdokoliv vařil pivo, měl zaplatit 12 denárů z každé uvařené várky piva. Pokud by došlo ke sporu, měl být soudně projednán. Kdyby někdo někoho usmrtil, měl zaplatit, pokud by mu byla prokázána vina. Pokud někdo vařil pivo, anebo pokud by ho někdo vařil v budoucnu, měly mu být odňaty jeho majetky a jeho hrdlo. Jestliže by byl dopaden zloděj nebo padělatel, měl být usmrčen ne jinak než uškrcením. Jestliže by někdo někoho zavraždil, jako trest mu bylo vyměřeno setnutí hlavy. Kdokoliv by násilně proniknul do nějakého domu a někoho zabil, měl zaplatit v domě 6 zlatých mincí a vně také 6. A jestliže by někoho násilně zranil, měl zaplatit opět 6 zlatých mincí v domě a 6 vně. Kdyby někoho udeřil, měl být zbaven ruky nebo zaplatit 5 talentů a sudímu 72 talentů. V rámci míle nesměl působit žádný kovář, tkadlec, vápenář nebo jakýkoliv řemeslník než z téhož města. Daň z mlýna činila 8 měřic žita, 4 měřice pšenice a 3 celé denáry. Jestliže by nebyl mlýn schopen tuto daň dodat, záviselo další na milosti královny po poradě s měšťany. Mlýn též musel mít 20 akrů pole, z toho 3 ležící ladem a rybáře. Obchodníci, kteří měli domy, nemuseli platit žádnou daň kromě říčního přívozu, z něhož platili polovinu. V Klečce (část lesa Doubrava mezi Hodonínem a Bzencem) měli svobodně užívat sušeného dřeva a bylin kromě zelených dubů. Pastýř se stádem ho mohl v tomtéž lese svobodně pást. Zároveň neměli podléhat žádnému sudímu ani svým životem, ani statky, které v tomtéž městě získali. Ti, kteří zabili správce Petra, měli za své hříchy zakusit veškerá protivenství. Svým měšťanům v tomtéž městě dala královna tu svobodu, že nemuseli platit žádnou daň ani žádný poplatek nikde po celé zemi moravské i české. K tomu byli hodonínští měšťané na 10 let osvobozeni od placení všech poplatků.²⁵⁸

FRIEDRICH *Kodex Tišnovský*, in: ČČH, r. 3, Praha 1897, s. 359-372; V. KNOFLÍČKOVÁ, *Konstancie Uherská jako královská vdova*, s. 10.

²⁵⁸ „[...] *Constantia, dei gratia Bohemorum regina [...] Sciant presentes et posterii quod cum villicum nostrum Petrum fures et latrones et alii malefici interfecissent in Godyngen, super regale civileque ius nostrum convocavimus viros honestos Theutunicos et locavimus in civitate nostra tali iure, ut nulli dominio subditi essent, nec ulli servirent, nisi michi et filiis meis. Item talem potestatem eis etiam tradidimus, quod nullus iudex dominaretur eis, nisi quem ipsi voluntarie eligerent. Et hec iura censualia sunt: triginta denarii de laneo, de subside agrum habente duodecim denarii, de subside agro carente sex; quicumque braxaverit cervisiam,*

Do 2. března 1233 se hlásí další padělaná listina sepsaná v Hodoníně. Konstancie v ní pod vedením svého manžela přijala usnesení kvůli svým měšťanům ze Bzence (okres Hodonín) v břeclavské provincii. Po zásahu ničivého ohně, který strávil velkou část jejího města, byly osvobozeny viniční hory ležící blízko samotného města, které nechala královna vysadit, od všech desátků, které královně odtud měly příslušet. Toto mělo platit pouze s výjimkou pro vinné desátky, které královna věnovala pannám od sv. Petra v Olomouci a klášteru Hradisko u Olomouce.²⁵⁹

Další padělaná písemnost datovaná do roku 1233 doplnila svým obsahem předchozí písemný dokument. Potvrdila slovy krále Přemysla Otakara I. měšťanům v Bzenci privilegium někdejšího moravského markraběte Vladislava z 3. ledna 1214. V okamžiku poškození města zasaženého ohněm, povolil král bzeneckým měšťanům po dobu příštích 10 let vybírat clo ve městě Bzenci za účelem úspěšné opravy a obnovy města. Zároveň byl král přízniv toho, aby se měšťané těšili ze všech práv a svobod, které byly povoleny městu Břeclavi.²⁶⁰

diodecim de qualibet braxatione. In lite cum aliquis se defendendo affugerit ad propriam domum, si aliquem occiderit, tenetur mortuus talem culpam solvere. Infra rastam unam nullus presumat cerevisiam braxare; et si quis presumpserit, abiudicatus est bonis suis et collo suo. Fur sive falsarius si inventus fuerit, non alias nisi ibidem suffocetur. Et si quis aliquem interfecerit, caput pro capite ponderetur. Quicumque temerarius intraverit domum alicuius at aliquem occiderit, solvat in domo sex solidos in domo et extra sex. Si alapam dederit, manu careat aut quinque talenta solvat et iudici septuaginta duo. Infra miliare faber, textor, calcifex aut qualiscumque artifex non compareat, nisi in eadem civitate. Molendinum solvat octo modios siliginis et quator tritici et tres solidos denariorum. Si non sufficit molendinum reddere ista, que prediximus, pendeat in gracia regine et in consilio civium. Item molendinum debet habere viginti iugera agri et tres subsidies et piscatorem. Mercatores domos habentes nullum theloneum solvant, sed in transitu aque dimidium. In Klethska sicca ligna libere herbasque habeant, excepta viridi quercu. Pastor cum grege vadat libere in eadem silva. Insuper nulli iudicio subiacent pro vita et bonis, qui meruerint, nisi in eadem civitate. Et illi, qui Petrum occiderunt, omnium habeant inimiciam et pro mefactoribus habeantur. Omnis homo in via pergens infra rastam pacem habeat de manu mea et filiorum meorum, qui pergendo querit forum. Civibus nostris in eadem civitate talem libertatem eis concedimus, quod nullum tributum solvant infra decem annos [...],“ CDM II, s. 204, č. 189, RBM I, s. 346, č. 737; CDB II, s. 428-430, č. 381.

²⁵⁹ „[...] Notum facimus vniuersis tam presentibus quam futuris. Quod volentes ciues nostros dilectos de Bysinze in prouincia Brecizlauensi. Quam a carissimo marito nostro gubernandam accepimus cum omnibus suis pertinentiis et redditibus post incursum malignorum et ignis voraginem. Quo magna pars eorum ciuitatis consumpta esse dinoscitur. Pristinum in statum ymmo iuxta posse in commodiorem constituere et euehere regie compassionis intuitu ipsis vinearum montes quos plantauimus ipsi ciuitati adiacentes contulimus in perpetuum possidendos. Relaxantes omnes decimas que nobis competere poterint exinde. Exceptis tantummodo decimis vinearum quas monialibus ad sanctum Petrum in Olomuc et monasterio in Gradisch hactenus persoluimus quas quas etiam in futurum soluent prefati ciues de iisdem montibus. Et ut hec nostre benignitatis Donatio robur in perpetuum valiturum obtineat carissimus maritus noster dominus Otakarus qui et Premizl dei gracia rex Bohemorum et dux Morauorum, sigilli quoque sui munimine hanc nostram paginam roborauit [...],“ CDM II, s. 148, č. 146; RBM I, s. 311, č. 672.

²⁶⁰ „[...] qualiter ciues nostri dilecti de Bisinze accedentes ad mee serenitatis presentiam in Godinge humiliter supplicarunt. Quatinus ipsis priuilegium bone et pie memorie dilecti fratris nostri marchionis Morauie nomine Wladizlay. Quod temporis et ignis iniuria non modice lesum extitit innouarem et fauorabiliter confirmarem. [...] videntes itaque qualiter prefati ciues malignorum incursum et ignis uoragine ad magnam egestatis pressuram sint delapsi ipsis prefati priuilegii tenorem regia auctoritate confirmantes in restaurum ciuitatis sue prouentus telonei nostri ibidem in Bisinze per decennii curriculum concedimus benigne et indulgemus ut omni iure et libertate gaudeant que ciuitati Brecizlaue sunt concessa [...],“ CDM II, s. 149, č. 147; RBM I, s. 312, č. 673.

Formulářový list označený datem 29. března 1234 hovoří o tom, že Konstancie se podílela na zajištění jakýchsi nespecifikovaných svobod. Její syn Václav udělil Reinhardovi Černému, pražskému měšťanovi, a jeho dětem s trvalou platností svobody, které už jim byly dříve formálně uděleny. Vlivem proměnlivosti doby však byly stále pozměňovány, až zneplatněly. Na základě svědectví počestných mužů a s přihlédnutím k jakýmsi listinám, uvedl král Václav znovu ve známost, že na naléhavou žádost své matky Konstancie a jeho sestry Anežky, která prokázala zásluhy své oddanosti v souladu se svou zbožností, postoupil tuto svobodu Reinhardovi a jeho dětem bez jakýchkoliv výjimek.²⁶¹

Podle další padělané listiny nesoucí datum 31. října 1234, jejíž vznik byl zasazen do 13. století, byl moravský markrabě Přemysl požádán svou matkou Konstancií, aby dal abatyši a celému konventu v Tišnově kousek půdy a zdejší pozemek, aby zde sloužili Bohu. Tento majetek prý markrabě oddělil pevnými hranicemi od ostatních svých přílehlých majetků proto, aby v budoucnosti nepřemohly některé osoby pochybnosti a klášter měl být proto nějak zatěžován či znepokojován. Výměnou za místo zvané Stará Třebová (dnes Staré město u Moravské Třebové, okres Svitavy), které připsal pro výstavbu kláštera jeho otec, král Přemysl I., dal markrabě dříve jmenovanému klášteru Jihlavu s mýtem a s přílehlými vesnicemi Bolemilčice, Vícenov, Boříšov (tyto 3 vesnice zanikly) s polovinou vsí Pístov (dnes městská část Jihlavy), Pobíkozly (zaniklá, dnes Horní Kosov, městská část Jihlavy), Kochov (dnes součást Malého Beranova, okres Jihlava), Smrčné (dnes Dolní Smrčné, část obce Brtnice, okres Jihlava), Blažkov (zaniklá) a Lhota (dnes Panská Lhota, část obce Brtnice, okres Jihlava). Součástí donace byla také Brtnice se svými vesnicemi a všemi náležitostmi, a to Bransouze (okres Třebíč), Čichov (okres Třebíč), Jestřebí (dnes část obce Brtnice, okres Jihlava), Ostejkovice (zaniklá), Uhřínovice (dnes část obce Brtnice, okres Jihlava), Příseka (dnes část obce Brtnice, okres Jihlava), Dubkov (zaniklá) a Malé (dnes součástí Panské Lhoty, tj. části obce Brtnice, okres Jihlava). Markrabě také přidal ze své štedrosti ves Vyhnanov (zaniklá) se všemi přívěšky a podobně další ves jménem Vémyslice (okres Znojmo). Odkázal klášteru také jakékoliv přívěšky v lesích, na lukách, pastvinách a rybolovu, aby sloužily k užitku kláštera. Přidal také jistou ves zvanou Lukov (okres Znojmo) se všemi náležitostmi. Vsi Kapanice (zaniklá), Čejč (okres Hodonín) a Knínice (dnes

²⁶¹ „[...] nos Wencezlaus, dei gratia quartus rex Boemorum, eynardo nigro, civi Pragensi, et liberis eius in perpetuum. Evenit libertates publice concessas ac solempniter celebritatas propter labilitatem temporis iugiter inmutari et in irritum retractari, nisi testimonio proborum virorum et literis contingat easdem perhennari. Ideoque tam presentibus quam futuris ad memoriam perducimus, quod nos ad instantem petitionem matris nostre Constancie, serenissime regine Boemie, et karissime sororis Agnetis virginis preclarissime, cui fidelitatis merita et devotionis obsequia diebus suis gratanter exhibuit, Reynardo et liberis eius libertatem ab omni exactione, speciale gratiam extra ordinem suorum concicium secum facientes, perpetualiter concessimus obtinendam [...],“ *Ueber Formelbücher, zunächst in Bezug auf böhmische Geschichte nebst Beilagen*, díl I, s. 299, č. 87; RBM I, s. 391, č. 830; CDB III/1, s. 67-68, č. 64, zde s. 68.

Veverské Knínice, okres Brno-venkov) dala klášteru jeho matka podle všech práv a svobod. Tyto svobody kláštera zahrnovaly osvobození od platů, poplatků a daní. Navíc nikdo nesměl přinutit násilím poddané kláštera k výstavbě nebo opravě hradů. Na klášter byla také s trvalou platností převedena soudní pravomoc nad hrdelními zločiny, nad lupiči, svůdci či podvodníky. Stran zloděje bylo stanoveno, že pokud by byl přistižen při zločinu nebo zatčen na statcích kláštera, měl být spravedlivě souzen tak, aby majetek zůstal klášteru zachován. Následně měl být potrestán tak, jak stanoví představená kláštera. Jestliže by byli lidé kláštera shledáni vinnými tváří tvář jinému soudu, neměl odtud plynout ani markrabímu, jeho soudcům, členům kurie, ani neprivilegovaným žádný užitek. Potrestání viny mělo setrvat při klášteře a nikdo mu neměl bránit a zdržovat ho od zadostiučinění. Markrabě tím stručně shrnul veškeré právo, které patřilo k přednímu užítku kláštera. Povolil také, aby klášter plně užíval tyto svobody. Neměl se však odvážit stanovit nové podmínky nebo měnit zákony.²⁶² Tišnovského kláštera se týkalo i falzum s datem 1. května 1239. Václav I. potvrdil se srozuměním svého bratra, moravského markraběte, a na žádost matky Konstancie tišnovskému klášteru dříve získané vsi a stejně tak odstoupil ode všech práv, která by po její smrti mohl získat na majetcích v Uhrách. Král připomněl, že klášter byl vystaven v místě, které bylo zváno Tišnov. Dále uvedl, že chtěl fundaci projevit svou přízeň zvláště proto, že jeho matka bez ustání pracovala s hojnými náklady na dokončení klášterních staveb. Zdálo se však, že z majetku kláštera zbyla už jen polovina. Proto chtěl královskými výsadami rozmnožit veškerý majetek buď ve vesnicích, na mýtném, nebo na hradech a čímkoliv dalším, co by bylo jmenovitě určeno. Potvrdil tedy vše, co klášter získal darem, směnou, prodejem nebo jakýmkoliv jiným ujednáním. Dále byly vyjmenovány vsi patřící klášteru jako Tišnov

²⁶² „[...] *Noverint itaque tam presentes quam futuri, quod nos ad pias preces inclite matris nostre Constancie, regine Boemorum, monasterio, quod Porta celi vocatur, in quo religiosissimus conventus dominarum ordinis Cysterciensis cepit deo et gloriosissime matri eius beate Marie servire, dedimus fundum et locum in Thussnouich, ubi deo in perpetuum serviant, quem fecimus certis limitibus distinguere ab aliis possessionibus nostris adiacentibus, ne in posterum aliqua inde superveniat dubitacio, unde prefatum monasterium possit gravari vel inquietari [...] Decrevimus etiam prefati monasterii omnes possessiones iam habitas et habendas in Moravia constitutas, ab omni genere tributorum, vectigalium, collectarum aliarumque omnium exactionum esse absolutas; adicientes, ut nullus pro castrorum edificatione vel reedificatione sive pro aliqua ingruenti expeditione homines monasterii audeat inquietare. Jus etiam, quod datur pro capite sive pro fure vel pro swod principi vel eius inbeneficiatis, monasterio predicto concessimus perpetuo obtinendum; hoc statuentes de fure, si in maleficio fuerit deprehensus manens in prediis monasterii, sive capiatur et coram iudicio convincatur, quod placuerit principi, puniatur. Si vero homines monasterii in aliquo coram iudicio culpabiles inveniantur, nec nobis nec iudicibus nostris vel curialibus seu inbeneficiatis aliquid inde proveniat utilitatis, sed aput monasterium culpe perseveret satisfactio, nisi in quo tenetur satisfacere adversario. Ceterum autem ut omnia breviter comprehendamus, omne ius, quod spectat ad usus principum, eidem monasterio remittimus, ut plena et perfecta gaudeat libertate, nec ullus ei novas condiciones audeat inponere vel eius iura mutare [...] Volumus autem, quod illa villa serviat clastro eidem; similiter et ville iste: Kapenich, Cheyche et Knenich quas mater nostra dedit eidem clastro, sub omni iure prescripto et omni prefata gaudeant libertate. Totum autem hoc factum est auctoritate fratris nostri Wenczlai, illustris regis Boemorum [...]*“ CDM II, s. 274, č. 249; RBM I, s. 403, č. 861; CDB III/1, s. 97-100, č. 88; CDB III/3, s. 363-366, č. 264; V. KNOFLÍČKOVÁ, *Konstancie Uherská jako královská vdova*, s. 13, 19.

(okres Brno-venkov), kde byl vystavěn samotný klášter, Lomnička (okres Brno-venkov), Veverské Knínice (okres Brno-venkov), Drásov (okres Brno-venkov), Všechnovice (okres Brno-venkov), Železné (okres Brno-venkov), Tisová (zaniklá, ležela někde poblíž vsi Šerkovice, okres Brno-venkov), Vémyslice (okres Znojmo), Lukov (okres Znojmo), Naloučany (zaniklá), Vyhnanov (zaniklá), Čejč (okres Hodonín), Kapanice (zaniklá). Majetek těchto vesnic zahrnoval také veškeré jejich náležitosti, pole, louky, pastviny, lesy, řeky, mlýny i obdělaná či neobdělaná pole, které jim byla právem prisouzena. Král rovněž odstoupil na žádost matky ode všech práv, která mu měla vyvstat po její smrti na jejích majetcích a vlastnictví v Uhrách.²⁶³

O falzum se pravděpodobně jedná v případě listiny datované do roku 1245. Královna Kunhuta zde informovala o svém prodejním záměru v zájmu krále a jeho sestry Anežky. Vcelku podrobně je zde vysvětleno, jak k samotnému ujednání o prodeji došlo. Když urozený župan Svatobor umíral bez toho, aniž by po sobě zanechal dědice, postoupil všechny své statky královské koruně v souladu se starodávným právem. Tyto statky Kunhutin manžel připsal své sestře Anežce a dalším sestrám od sv. Františka se svolením jejich odprodeje k vybudování kostela a kláštera a jakýchkoliv dalších vybraných nezbytností pro zázemí fundace. Královna, jelikož byla nakloněna tomuto záměru, a protože chtěla vyhovět Anežčiným žádostem, prodala újezd Přeštice (okres Plzeň-jih) se vším příslušenstvím, vesnicemi, poli, loukami, pěstěnými i nepěstěnými lesy, pastvinami a vodstvem kladrubskému opatovi Reinherovi a klášterním bratřím za 1200 hřiven stříbra.²⁶⁴

²⁶³ „[...] una cum fratre nostro Premizl, illustri marchione Morauie, ad pias preces domine ac matris nostre Constancie, inclite regine Boemorum, pro fundando monasterio monialium grisei ordinis in loco, qui Tusnowiz dicitur, Brvnnensis districtus, cum devocione ac benivolencia toto animo inclinati, tam laudabili intencioni favorabilem exhibuimus ac benignum hilari liberalitate consensum, id principaliter intuentes, quoniam pretaxata domina mater nostra, tam pro nostra progenitorumque nostrorum quam pro salute propria, sumptibus largissimis in ipsis claustralibus edificiis sine intermissione laborat ad consummacionem operis inchoati. Quoniam vero semiplenum bonum videtur quod sine adiectione relinquatur, nos beneficiis regalibus crescere cupientes universa bona, sive in villis aut theloneis vel burgis forensibus et aliis quibuscumque, quocumque nomine censeantur, qualescumque redditus extiterint, seu predia per fratrem nostrum supramemoratum vel alios quoscumque, cuiuscumque sint nominis, ad pretaxatum monasterium donacionis vel commutacionis seu vendicionis aut alterius cuiuslibet contractus titulo devoluta, ad honorem omnipotentis dei ac gloriosissime genitricis eius virginis Marie auctoritate regia predicto monasterio ac ibidem deo famulantibus in perpetuum confirmamus gratiamque, quam eidem monasterio in confirmacione huiusmodi vel donacione alia qualicumque fecimus, ratam tenere perpetuo sine revocacione vel diminucione promittimus. Nomina villarum sepefatimonasterii sunt hec: Tusnowiz ubi construitur ipsum claustrum, Lomniz, Kheniz, Draszow, Scachchowiz, Szelezne, Tyszow, Wemizliz, Luckow, Naluschar, Winanow, Scheithc, Capeniz. Intelligendum est etiam hec omnia cum omnibus suis attinenciis, agris videlicet, pratis, pascuis, silvis, fluminibus, molendinis et aliis quibuscumque cultis sive incultis confirmacionis predicte iure censi. Preterea quoniam predilectam matrem nostram quam tenerrime diligimus, volumus in omnibus honorantes exaudire, cedimus etiam ad petitionem ipsius de omni iure, quod possemus post mortem eius habere in bonis pecunia sua in Vngaria comparatis [...],“ CDM II, s. 354, č. 306; RBM I, s. 447, č. 967; CDB III/2, s. 269-271, č. 208; V. KNOFLÍČKOVÁ, *Konstancie Uherská jako královská vdova*, s. 11, 22.

²⁶⁴ „[...] Notum siquidem facimus praesentibus et futuris, quod cum Svatobor, nobilis suppanus, carens heredibus decessisset et omnia praedia sua coronae regiae cessissent iure exigente principum antiquorum, quae

Dále můžeme zařadit mezi falza i listinu opatřenou datem 29. září 1278. Podle ní nahradil Římský král Rudolf pevnosti či městečku Pohořelicím škody způsobené jeho vojsky. Daroval mu stálý příjem po dobu deseti let lidově zvaný „*prukmaut*.“ Natrvalo ho obdaroval vřesovištěm nad řekou Jihlavou zvaným Duprev. Kompenzace proběhla se souhlasem a za přítomnosti Jaroslava z Kravař, posla královny Kunhuty. Královně vdově dal Rudolf trvalé věnné právo k městečku.²⁶⁵

Podle formulářové listiny datované do podzimu 1278, potvrdila Kunhuta bratřím špitálu sv. Panny Marie u paty Pražského mostu hrad Svádov se všemi majetky, obdělávanými i neobdělávanými poli, lesy, pastvinami, loukami, vodstvem, rybami a ostatními právy a náležitostmi. Hrad Svádov, který za svého života držel Kunhutin manžel, prý navrátila zmiňovaným bratřím poté, co byla poučena dostatečnými doklady o jejich majetkových právech.²⁶⁶

Poslední z řady prezentovaných sporných záznamů o majetcích panovnice je text z formulářové sbírky řazený k roku 1285, podle kterého bylo královně od českého krále připsáno na majetcích v hradeckém údělu i v dalších údělech vdovské věno. Pražský biskup Tobiáš měl zajistit, aby královna tyto majetky vlastnila a měl je hájit a bránit vší mocí.²⁶⁷

*praedia dilectus dominus et maritus noster Wenceslaus, dei gratia illustris rex eiusdem regni, charissimae sorori suae et aliis sororibus ad sanctum Franciscum domino deo famulantibus contulit cum licentia vendendi ad structuram ecclesiae et ad claustrum et quaevis necessaria elevanda: nos igitur inclinatae precibus praedictae sororis Agnetis, circuitum Prestzcy cum omnibus adjacentibus villis, agris, pratis, silvis cultis et incultis, pascuis et aquis venerabili viro Reinherio, abbati Cladrubensi, et fratribus ibidem domino deo famulantibus vendidimus pro mille marcis argenti et ducentis iure hereditario possidenda [...],“ RBM I, s. 534, č. 1133; CDB IV/1, s. 174-175, č. 85, zde s. 174; V. NOVOTNÝ, *České dějiny*, díl I/3, s. 929; A. PROFOUS, *Místní jména v Čechách*, díl II, CH-L, s. 471; v edici *Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae* nalezneme Anežčinu listinu z června 1245. Anežčina písemnost podávala zprávu o tom, že prodala kladrubskému klášteru újezd Přeštice, který byl původně připsán a určen králem Václavem k vybudování domu kláštera sv. Františka, CDB IV/1, s. 154-155, č. 67.*

²⁶⁵ „[...] nos intuentes destructionem opidi nostri Pohoricze, que a nostris militibus facta esse dinoscitur, ne dictum opidum plene desoleatur, compassionis intuitu ipsius incolae speciali circa restaurum et profectum eorundem gracia duximus refouere. Indulgemus igitur predictis fidelibus nostris de Pohoricze, ut telonium apud dictum opidum, quod in vulgari Prukmaut appellatur, continuis decem annis in vsus suos et opidi eiusdem recipient. Donamus eciam eisdem rubum super flumine yglaua, quod nomine duprev nuncupatur, perpetuis temporibus possidendum. Hec autem concessio facta est in presencia et de consensu nobilis uiri Ierozlay de Krauar, nuncii domine Chunegundis illustris Bohemorum regine, ad quam predictum opidum iure dotalicii didicimus pertinere [...],“ CDM IV, s. 220, č. 159; RBM II, s. 494, č. 1150.

²⁶⁶ „[...] Chunigundis dei gracia Boemie [...] provide consideracionis instinctu, istaque nec irrationabiliter commoniti racione, castrum Suadov cum omnibus possessionibus, agris cultis et incultis, silvis, pascuis, pratis, aquis, piscacionibus ceterisque iuribus et adjacentiis suis, quod ad fratres hospita[li]s sancte Marie ad pedem pontis Pragensis pleno iure spectare novimus de hoc sufficientibus documentis instructe, cum credamus firmiter, id deo placidum, racioni consentaneum et in subventionis remedialis opitulum anime quondam dicti mariti nostri non ambigamus penitus affuturum, quamvis idem castrum prefatus quondam maritus noster in vita sua possederit, prenotatis tamen fratribus plene planeque restituimus de certa nostra sciencia,“ *Formulář Biskupa Tobiáše z Bechyně (1279-1296)*, s. 188, č. 248.

²⁶⁷ „[...] Insuper quod eandem reginam, d. nostram, in bonis sibi per prefatum d. nostrum Bohemie regem in Grecensi provincia nomine dotalicii iam collatis in hiis et aliis, que sibi idem d. rex alias postmodum confert, pacifice possidendis fideliter fovebimus tuebimur et defensabimus toto posse [...],“ RBM II, s. 983, č. 2263; *Das urkundliche Formelbuch des königlichen Notars Henricus Italicus*, in: *Archiv für Kunde österreichischen Geschichtsquellen*, 29, Johannes Voigt (ed.), Wien 1863, s. 1-184, zde s. 36.

5. 4. Opakovaná držba v řadě panovnic

Členění celé problematiky hmotného zaopatření manželek panovníků na dobu do počátku 14. století a dobu následující odráží předpoklad, že teprve tehdy můžeme hovořit o vzniku instituce tzv. věnných měst s ustálenou držbou v řadě jejich následovnic. Určité povědomí o kontinuitě držby a přenášení některých statků z královny na královnu zde však existovalo již dříve. První zmínka je ze dne 26. listopadu 1260, kdy Markéta Babenberská odstoupila klášteru v Břevnově ves Chraštica, „*kerou nejprve na čas obsadili naši správci při našem příjezdu do Českého království, neznalí v tomto donace a milosti paní Kunhuty, někdejší proslulé české královny a naší tchyně, která vzpomínanou ves připsala do věčného vlastnictví břevnovskému klášteru zříc božskému odměnění.*“²⁶⁸ Další zmínku o nespécifikovaném pojítku několika nejmenovaných panovnic k majetku nacházíme v již zmiňované listině Elišky Přemyslovny týkající se donace mlýna u Kostelce zbraslavskému klášteru, kde královna zároveň potvrdila „*všechny svobody a milosti, které měl tento mlýn od dalších královen.*“²⁶⁹

Přímou návaznost mezi královnami v předávání držby bylo možné zaznamenat v několika málo písemnostech, které tuto skutečnost potvrdily. Například 19. září 1296 vydala v Brně Guta Habsburská listinu, v níž potvrdila klášteru Síně svaté Marie listiny z roku 1269 od královny Kunhuty Uherské, které se týkaly darování dvora v Pohořelicích klášteru.²⁷⁰ Pohořelice také zřejmě patřily k věnnému obdarování manželek panovníků, a proto bylo nutné s příchodem nástupkyně donaci potvrdit.

Další doklad nalezneme v listině k roku 1327, v níž Eliška Přemyslovna nejprve uvedla, že dala svému komorníkovi Gočálkovi, který působil již ve službách její matky Guty Habsburské, a poté jeho nástupci k užítku 3 lány polí pod městem Mělníkem z druhé strany Labe v Brozanech nad Ohří. Oba majetky, město Mělník i ves Brozany, tedy s největší pravděpodobností přešly jako součást věnné výbavy z matky na dceru. Zároveň se dozvídáme,

²⁶⁸ „[...] nos Margareta, regina Boemie, ducissa Austrie ac Styrie et Marchionissa Morauie, villam, que dicitur Crasitz, in provincia Bozinensi, quam pro tempore nostri villici in primo nostro introitu in regnum Boemie occuparant, ignari in hac parte donacionis et gracie domine Cungundis, quondam illustris Boemorum regine, socrus nostre, que villam memoratam Brewnowensi monasterio divine retributionis intuitu contulit in perpetuum possidendam, eidem monasterio quiescencium in reliquiis suorum corporum cum omnibus pertinentiis ville supradicte et metis seu terminis eiusdem ville antiquis possidendam perpetuo absque aliqua questione; volentes eandem cum utraque ripa fluminis Wiltawe et omnibus aliis tam agris quam pratis ac ceteris iuribus nominato monasterio proprietatis iure perpetuo deservire [...],“ MHB VI, s. 29, č. 48; RBM II, s. 107, č. 277; CDB V/1, s. 379, č. 274; I. MORAVCOVÁ, *Dvůr Královny Markéty Babenberské*, s. 26.

²⁶⁹ „[...] Libertates siquidem et gracias, quas molendinum memoratum ab aliis reginis habuit, ratificamus [...],“ RBM III, s. 163, č. 406; Archiv Metropolitní kapituly u sv. Víta 089-IV/14.

²⁷⁰ CDM V, s. 54, č. 53; RBM II, s. 740, č. 1726.

že stejně tak zdělila Eliška i dvorského komorníka s kompetencemi pravděpodobně obdobnými královským komorníkům v oblasti osobních služeb, správy majetků a financí.

Na základě předchozí rekonstrukce podoby majetku královských manželek a vdov lze zaznamenat v několika případech shodu v držbě či právech k určitému majetku ve stejné vesnici či městě. Mezi takové lokace patří u Kunhuty Štaufské stejně jako u Guty Habsburské Lysá nad Labem. U Kunhuty Uherské a Guty Habsburské tržní ves Pohořelice (okres Brno-venkov, kraj Jihomoravský). U Kunhuty Uherské, Guty Habsburské a Elišky Rejčky ves Blučina (okres Brno-venkov). U Konstancie Uherské a Elišky Rejčky ves Komín (městská část Brna). U Guty Habsburské a Elišky Přemyslovny Brozany u Mělníka. U Alžběty Uherské a Elišky Přemyslovny ves Košíře (městská část Prahy). U Kunhuty Uherské, Elišky Přemyslovny a snad i Kunhuty Štaufské město Mělník. U Guty Habsburské a Beatrix Bourbouské město Kolín.²⁷¹ V jiných drobnějších majetcích snad existuje shoda v držbě vinice na hoře Petříně u Gertrudy Babenberské a Elišky Přemyslovny.²⁷² Držba Hradce Králové královnou je zamenána podle formulářové sbírky na konci 13. století, tj. dříve než u Elišky Rejčky, která je už od dob Petra Žitavského zvaná jako „hradecká královna.“²⁷³ Dřívější držbu města v rukou královnou můžeme tušit pouze na základě vzorové listiny z formulářové sbírky, kde vystupoval Hradec jako obvěnění královnou Guty Habsburské.²⁷⁴

²⁷¹ Pohořelice: *Ueber Formelbücher, zunächst in Bezug auf böhmische Geschichte nebst Beilagen*, díl II, s. 306, č. 97; CDM V, s. 54, č. 53; RBM II, s. 249, č. 635; CDB V/2, s. 165, č. 581; ze dne 12. září 1296 pochází konfirmace od Guty Habsburské, RBM II, s. 740, č. 1726; RBM II, č. 1544; RBM II, č. 1550; O. ŠRETR, *Kunhuta Uherská*, s. 29; Lysá nad Labem: RBM II, s. 661, č. 1534; RBM II, s. 697-698, č. 1624; CDB IV/1, s. 143, č. 57; I. PROKOPOVÁ, *Guta Habsburská*, in: ČSPS, r. 43 (113), č. 4, Praha 2005, s. 189-211, zde s. 206; Blučina: CDM VI, s. 119-120, č. 152; CDM VI, s. 183, č. 246; RBM II, s. 616-617, č. 1429; RBM III, s. 210, č. 513; RBM III, s. 359, č. 920; CDB V/1, s. 666, č. 451; O. ŠRETR, *Kunhuta Uherská*, s. 28; Komín: CDM II, s. 380, č. 328; CDM VI, s. 339-340, č. 443; CDM VI, s. 341-342, č. 445; *Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae* (CDM), díl VII, Josef Chytil (ed.), Brunae 1858, s. 825, Supplementum č. 223; RBM I, s. 469, č. 1011; RBM I, s. 469, č. 1011; RBM III, s. 758, s. 1949; RBM III, s. 758, č. 1952; CDB III/2, s. 350-351, č. 258; Brozany u Mělníka: RBM III, s. 255-256, č. 603; RBM III, s. 541-542, č. 1380; F. MUSIL, *Ke vzniku královských věnných měst a jejich vývoji do 2. poloviny 15. století*, in: *Věnná města za třicetileté války a jejich poválečná obnova*, Mělník 2004, s. 1-15, zde s. 5; Košíře: RBM II, s. 1155, č. 2638; RBM III, s. 31-32, č. 73; CDB I, s. 277, č. 307; Mirka SEJTKOVÁ, *Královnou a věnná města v Čechách za vlády Lucemburků*, diplomová práce obhájená na FF UK, Praha 2008, s. 27; B. KOPIČKOVÁ, *Eliška Přemyslovna*, s. 69; Mělník: CDM IV, s. 221, č. 126; RBM I, s. 553, č. 1189; podle konfirmace transakce: „[...] Otto, prepositus Melnicensis, cum assensu nostro [...]“, CIM II, Jaromír Čelakovský (ed.), Praha 1895, s. 189-19, č. 113; IBIDEM, s. 205-206, č. 128; IBIDEM, s. 410-411, č. 274; Kolín: RBM II, s. 697-698, č. 1624; *Codex epistolaris Johannis regis Bohemiae*, s. 20, č. 45.

²⁷² CDM I, s. 217, č. 243; RBM I, s. 107, č. 241; RBM III, s. 658, č. 1688; CDB I, s. 161, č. 156.

²⁷³ CDM VI, s. 21, č. 27; RBM II, s. 945, č. 2174; RBM III, s. 361, č. 928; označení Rejčky jako hradecké královnou: „[...] Elizabeth regina dicta de Grecz, noverca scilicet Elizabeth regine [...] duorum regum Bohemie relicta [...]“, *Petra Žitavského kronika zbraslavská*, in: FRB IV, s. 229; *Zbraslavská kronika*, s. 297; „[...] domine Elizabeth, que vocatur regina de Gretz [...]“, *Petra Žitavského kronika zbraslavská*, in: FRB IV, s. 24; *Zbraslavská kronika*, s. 312; „[...] Elizabeth, quondam regina, de Grecz dicta [...]“, *Petra Žitavského kronika zbraslavská*, in: FRB IV, s. 261; *Zbraslavská kronika*, s. 333; „[...] Elizabeth dicta regina de Grecz [...]“, *Petra Žitavského kronika zbraslavská*, in: FRB IV, s. 265; *Zbraslavská kronika*, s. 336; k tomu Jitka FRIEDLOVÁ, *Obraz Elišky Rejčky v historiografii*, bakalářská práce obhájená na FF UK, Praha 2012, s. 29.

²⁷⁴ „[...] quod eandem reginam, d. nostram, in bonis sibi per prefatum d. nostrum Bohemie regem in Grecensi provincia nomine dotalicii iam collatis in hiis et aliis, que sibi idem d. rex alias postmodum confert [...]“,

Mezi další panovnice, do jejichž zájmu Hradec spadal, patřila i Beatrix Bourbonská, druhá manželka Jana Lucemburského.²⁷⁵ Pokud hovoříme o kontinuální držbě přímo pro východočeská věnná města, tj. Jaroměř, Chrudim, Vysoké Mýto a Poličku v čele s Hradcem Králové, jsme tedy schopni s jistotou prokázat tradici kontinuální držby až od doby, kdy se jejich držitelkou stala Eliška Rejčka.²⁷⁶ Starší kořeny v tradici takzvaných věnných měst královen skutečně zaznamenáváme jen v souvislosti se zmiňovaným Mělníkem.²⁷⁷

Kromě držby samotného města Mělníka a vsi Brozany v jeho blízkosti, o nichž je výše pojednáno v souvislosti s vícečetným výskytem mezi majetky královen, pochází ze stejné oblasti i vsi Kunhuty Štaufské Střemy (okres Mělník) a Zelčín (dnes část obce Hořín, okres Mělník).²⁷⁸ Božena Kopičková v návaznosti na závěry bádání Františka Hoffmana dříve hodnotila držbu Mělníka královnou Eliškou Přemyslovnou oproti Rejččinu obvěnění jako nedostatečnou a označila Mělník jako město, jehož význam byl „na rozdíl od Hradce, centra Alžbětinyých věnných měst na východě Čech, které patřilo ideově i kulturně k předním českým městům, [...] podobně jako řady dalších měst tlumen blízkostí Prahy.“²⁷⁹ Nyní, v kontextu předešlých závěrů, je však možné obdarování Mělníkem nahlížet prizmatem kontinuity držby. Volba Mělníka pro obvěnění byla, dá se říci, velmi vhodným a prozíravým počinem. To hlavně z pohledu nároků a práv, které zde královnou skutečně měly, a které jejich opakovaným uplatňováním stále více upevňovaly.²⁸⁰ Výjimečné postavení města pak dokládá i pozdější ustanovení *Maiestatis Carolina*, které určilo Mělník jako město, na němž mohlo být pojištěno

Urkundliche Formmelbuch des Königlich Notars Henricus Italicus, s. 36, č. 20, RBM II, s. 983, č. 2263; J. ŠUSTA, *České dějiny*, díl II/1, s. 364; František MUSIL, *Ke vzniku královských věnných měst*, s. 1.

²⁷⁵ *Codex epistolaris Johannis regis Bohemiae*, s. 19, č. 41.

²⁷⁶ CDM VI, s. 21, č. 27; CDM VI, s. 69, č. 97; RBM II, s. 945, č. 2174; RBM II, 953, č. 2192; RBM III, s. 114, č. 282; RBM III, s. 361, č. 928; o tom, že obvěnění Rejčky ve výši 20 000 hřiven stříbra bylo zajištěno na městech Hradec Králové, Vysoké Mýto, Chrudim a několika dalších se dozvídáme pouze na základě výpovědi zbraslavského opata. Jak se někdy mylně uvádí, zbylá Rejččina věnná města, tj. Polička a Jaroměř, zde nejsou výslovně jmenována, *Petra Žitavského kronika zbraslavská*, in: FRB IV, s. 111; *Zbraslavská kronika*, s. 152, 155.

²⁷⁷ S městem Mělníkem bývá spojována už kněžna Emma, zřejmě druhá manželka Boleslava II., podle nálezu mincí s legendou „*Emma regina – civitas Melnic*“, Eduard FIALA, *České denáry*, Praha 1895, s. 274; Václav NOVOTNÝ, *České dějiny*, díl I/1, Praha 1912, s. 660; J. ŽEMLIČKA, *Přemyslovci. Jak žili, vládli a umírali*, s. 106.

²⁷⁸ CDB IV/1, s. 175, č. 86; Zelčín v září 1279 koupila vyšehradská kapitula od svého kanovníka Dominika a jeho rodiny za 115 hřiven, z toho kanovníkovi Dominikovi připadlo 90 hřiven. Zbylých 25 hřiven předal kanovník oltáři sv. Dominika ve vyšehradském kostele, aby zde sloužili mše za něho a jeho otce, CDB V/1, s. 115-117, č. 68-69; J. ŽEMLIČKA, *Království v Pohybu*, s. 312.

²⁷⁹ František HOFFMANN, *České město ve středověku*, Praha 1992, s. 85; B. KOPIČKOVÁ, *Eliška Přemyslovna*, s. 68.

²⁸⁰ Podle *Drnovské právní knihy* mohlo dojít k napadení práv k věnnému staku. Nalezneme zde článek o půhonu na manželku krále Ludvíka Jagellonského, Marii Habsburskou, od Pročka mladšího ze Zástřizl kvůli držbě zámku Kyjov. Již v roce 1233 máme dochován listinný doklad o tom, že Kyjov, tehdy jako újezd patřil královně Konstancii. Ta ho svěřila do opatrovnictví klášteru Hradisko u Olomouce. Nabízí se tedy myšlenka, zda obvěnění založené na předchozí tradici držby v rukou panovnice mohlo podpořit nenapadnutelnost vůči právům jiných subjektů, *Knihy Drnovská*, s. 27, fol. 115; CDM II, s. 257, č. 235; RBM I, s. 385, č. 820, CDB III/1, s. 59-61, č. 57; V. KNOFLÍČKOVÁ, *Konstancie Uherská jako královská vdova*, s. 19.

věno královských sester či dcer s doživotní držbou.²⁸¹ Co se týká jižní Moravy, jsme schopni zde doložit mimo výše uvedenou opakující se držbu majetků v Pohořelicích, Blučině a Komíně i disponování Konstancie Uherské s úděly břeclavským, kounickým (odvozeno od Dolních Kounic u Brna, okres Brno-venkov), hodonínským, bzeneckým (odvozeno od Bzence, okres Hodonín), s městem Kyjovem a snad i Hodonínem a Bzencem. S velkou pravděpodobností držela královna i patronátní právo ke kostelu sv. Václava v Tišnově (okres Brno-venkov).²⁸²

Pokud se s takovou pravidelností setkáváme s umístěním statků královen v okolí hlavní moravské metropole, můžeme přehodnotit i starší názory domácí historiografie, které nepřihlédly ke skutečnosti, že by zde existovala kontinuita držby panovnic. Takto byla například viděna výměna východočeských věnných statků Elišky Rejčky za majetky v okolí Brna s Janem Lucemburským (po domažlickém míru v dubnu 1318 a ujednání v Olešnici v září 1319)²⁸³ do jisté míry jako rezignace královny vdovy či odchod do ústraní.²⁸⁴ Ovšem nyní lze uvažovat o tom, že rozhodnutí o výměně vlastně proběhlo na základě vědomí, že

²⁸¹ *Maiestas Carolina*, in: AČ III, s. 65-180, zde s. 88; Josef ŠUSTA, *České dějiny*, díl II/3, *Karel IV. Otec a syn (1333-1346)*, Praha 1946, s. 195; Božena KOPIČKOVÁ, *Věnná města a jiné majetky českých královen ve 14. a 15. století*, in: *Ženy a děti ve dvorské společnosti*, Praha 2015, s. 97-108, zde s. 99.

²⁸² „[...] *Noverint presens etas et successura posteritas, quod nos ad petitionem illustris regis Boemie Wenczelai et fratris sui Primizel, illustris marchionis Morauię, nec non et serenissime domine nostre regine Constantie confirmavimus ius patronatus in ecclesia sancti Wenczelai in Thusnowiz monasterio, quodnvocatur Porta celi, ibidem constructo ad usus monialium ordinis Cysterciensis Domino inibi servientium, cum omnibus suis appenditiis villis, laneis, decimis [plenis], pratis, silvis, volentes, ut per ea bona dictum claustrum elevetur largius et ditetur. Quo facto item petivit a nobis domina nostra dicta regina, quatenus claustrum prelibato confirmaremus nostra dispensatione decimas etiam omnium suarum ecclesiarum iam habitarum et habendarum, ut essent dominarum antedictarum usibus perpetuo profuturę. Quod et libenter fecimus propter ipsius regine specialem dilectionem et devocionem earumdem monialium et oraciones, sacerdotibus tamen ipsarum ecclesiarum prebendam sufficientem nichilominus ordinantes. Omnes autem, qui hanc nostram confirmationem seu ipsas ecclesias aut earum dotes vel ministros ausu temerario invaserint, excommunicamus et dampnamus, ipsos tradentes sathane in interitum, nisi redierint ad penitentiam et debitam satisfactionem [...]*“ CDM II, s. 362, č. 311; RBM s. 450, č. 973; CDB III/2, s. 283-285, č. 215, zde s. 284-285.

²⁸³ V srpnu 1319, kdy zemřel bezdětný braniborský markrabě Valdemar, jemuž patřily kromě Braniborska také obě Lužice. O jeho dědictví vznikl spor. Jedním z pretendentů na lužické dědictví byl i král Jan, který obhajoval své nároky proti javorsko-svídnickému vévodovi Jindřichovi, manželu Rejččiny dcery Anežky. Český král si však získal podporu zdejších měst i šlechty (tj. Oty z Bergova a Těmy z Koldic, kteří měli v Budyšínku majetky, Josef ŠUSTA, *Dvě knihy českých dějin. Kus středověké historie našeho kraje. Kniha druhá, Počátky lucemburské 1308–1320*, Praha 1919, s. 306; L. BOBKOVÁ, *Územní politika prvních Lucemburků na českém trůně*, Ústí nad Labem 1993, s. 30, s odvoláním na Jiří SPĚVÁČEK, *Král diplomat. (Jan Lucemburský 1296–1346)*, Praha 1982, s. 125; v září 1319 v táboře u Olešnice přistoupily obě strany k dohodě. Slezenský vévoda se zřekl Budyšínka, Dolní Lužice, Lubuška a Frankfurtu nad Odrou a zůstalo mu doživotně Zhořelecko; CDLS I, Gustav Köhler (ed.), Goerlitz 1856, s. 238-239, č. 166; CDM VII, s. 809-810, č. 202; RBM III, s. 218, č. 529; RBM III, s. 218-219, č. 530; RBM III, s. 219-220, č. 531; J. ŠUSTA, *Dvě knihy českých dějin*, s. 306-307; o 10 let později připojili Lucemburkové i Zhořelecko; L. BOBKOVÁ, *Územní politika prvních Lucemburků na českém trůně*, s. 30; EADEM, *Koruna království českého*, s. 167; EADEM, *Země Koruny české za Jana Lucemburského a Karla IV.*, in: *Od Velké Moravy k NATO. Český stát a střední Evropa*, Jiří Přenosil (ed.), Praha 2002, s. 41-52, zde s. 43; EADEM, *Vedlejší země České koruny v politice Lucemburků a jejich následovníků (1310–1526)*, in: *Korunní země v dějinách českého státu. I. Integrační a partikulární rysy českého státu v pozdním středověku. Sborník příspěvků přednesených na kolokviu pořádaném dne 4. června 2002 na FF UK*, L. Bobková (ed.), Ústí nad Labem 2003, s. 9-34, zde s. 12; Miloslav SOVADINA, *Jindřich z Lipé. I. První muž království. Část 2*, in: ČMM, r. 121, Brno 2002, s. 3-32, zde s. 19.

i v případě přesídlení na Moravu se u Rejččina nového zajištění jednalo o dřívější obvenění českých královen. Tento předpoklad je dalším z věrohodných argumentů, proč nehodnotit majetky panovnic na Moravě jako provinční vzhledem k těm, které ležely blíže pražskému centru.²⁸⁵

²⁸⁴ Jan Květ se domnívá, že listina z 1. ledna 1321 pochází už z doby, kdy Rejčka sídlila v Brně. K přesunu tedy muselo dojít mezi rokem 1318 a 1320, CDM VI, s. 133-134, č. 176; RBM III, s. 272, č. 643; Jan KVĚT, *Illuminované rukopisy královny Rejčky. Příspěvek k dějinám české knižní malby ve století XIV.*, Praha 1931, s. 23.

²⁸⁴ J. ŠUSTA, *Dvě knihy českých dějin*, s. 285, 306; Lenka BOBKOVÁ, *Územní politika prvních Lucemburků na českém trůně*, s. 31; Jaroslav MEZNÍK, *Lucemburská Morava 1310–1423*, Praha 1999, s. 27-28; listina ze dne 10. května 1319 zajišťuje Rejčce peněžitou náhradu 10 000 hřiven p. g., na které má z věna nárok [CDM VI, s. 118, č. 149; RBM III, s. 206, č. 502]. Listina ze dne 31. srpna 1319 převádí vsi Kounice, Dlouhá ves (Derfle) a Míkovice (Dolní a Horní) do vlastnictví Jindřicha z Lipé výměnou za Žitavu s Žitavskem a hrady Ronov, Ojvín, Schönbuch (Krásná hora) [CDM VII, s. 809, č. 200; RBM III, s. 212-213, č. 518]. Ze dne 30. září 1323 pochází králova konfirmace [CDM VII, s. 820-821, č. 219]. Dále 3. září 1319 Jindřich z Lipé směřuje s králem Rejččiny severočeské statky – městečko Hostěradice, ves Malešovice a v další listině Německý brod a hory v Mittelbergu za Žitavu a Žitavsko spolu s hrady Ronovem, Ojvínem a Schönbuchem (Krásnou Horou) [CDM VI, s. 391-392, č. 23; RBM III, s. 215, č. 521; RBM III, s. 215-216, č. 522]. Tím doplňuje transakci z 31. srpna 1319. Slíbený obnos však Rejčce nebyl vyplacen ihned, o čemž svědčí několik listin krále Jana – dne 21. června 1321 kompenzuje 2000 hřivnami p. g. v týdnech splátkách po 35 hřivnách prodevu splacení dlužné částky za Rejččina věnná města [CDM VI, s. 138, č. 182; RBM III, s. 290, č. 695]. Dne 15. října 1321 daruje královně jako další díl splátky trhovou ves v Měnině a Hustopečích v hodnotě 2180 hřiven p. g. [CDM VI, s. 144-146, č. 191; RBM III, s. 297, č. 727; konfirmace pochází až z 1. října 1323, CDM VI, s. 183, č. 247; RBM III, s. 360, č. 923] a v listině ze 17. října mu to dosvědčují jím povolání odhadci – kancléř Českého království a vyšehradský probošt Jan (řečený Volek), nejvyšší maršálek Jindřich z Lipé a Vok z Kravař [CDM VI, s. 146-147, č. 192; RBM III, s. 297, č. 728, činí tak z pověření k majetkovému odhadu, které obdrželi již 20. června 1321, CDM VI, s. 139-140, č. 184; RBM III, s. 289-290, č. 694]. Dodatek ke smlouvě z 15. října 1321 nacházíme i v konfirmaci zakládací listiny kláštera Síně svaté Marie z 2. října 1323. Král Jan prohlašuje, že kromě Měnině a statků v Hustopečích předal v rámci předchozí splátky dluhu v hodnotě 2 180 hřiven stříbra Rejčce také majetek ve Starovicích a Starovičkách [CDM VI, s. 185-188, č. 249; RBM III, s. 360, č. 925]. V listině ze 7. října 1323 Jan Lucemburský konečně stvrzuje splacení dluhu 10 000 hřiven p. g. Navíc přiděluje Rejčce *doživotní plat* 10 hřiven p. g., které jí mají být každý týden vypláceny z kutnohorské urbury a mincovny [CDM VI, s. 188-189, č. 250; RBM III, s. 361, č. 927]. Některé z těchto listin popisuje J. ŠUSTA, *Dvě knihy českých dějin*, s. 285, 306-307; L. BOBKOVÁ, *Územní politika prvních Lucemburků na českém trůně*, s. 31; Jiří SPĚVÁČEK, *Jan Lucemburský a jeho doba 1296–1346*, Praha 1994, s. 276, 281-282, 282-283, 285, 293, 296; M. SOVADINA, *Jindřich z Lipé. I. První muž království. Část 2*, in: ČMM, r. 121, Brno 2002, s. 3-32, zde s. 19; Jitka HRIČKOVÁ, *Cisterciácký klášter Aula sanctae Mariae na Starém Brně a jeho hospodářský vývoj v letech 1323–1526*, bakalářská práce obhájená na FF MUNI, Brno 2008, s. 15, 16, 17, 57; J. VÍTOVÁ, *Majetkové poměry královny Elišky Rejčky*, s. 16-18.

²⁸⁵ Mezi tyto argumenty patří například to, že v době pobytu v Brně navázala Rejčka častější obchodní a diplomatické styky s králem Janem, které si jistě nelze vykládat jako odchod do politického ústraní, k tomu Jitka FRIEDLOVÁ, *Obraz Elišky Rejčky v historiografii*, s. 69.

5. 5. Role v majetkoprávních jednáních

Majetek královen a kněžen, nebo lépe řečeno jeho držba, jak už bylo výše předesláno, vždy podléhal panovníkovi a také se po smrti panovnice navracel zpět k němu. V některých případech i dříve. Tento princip kodifikovalo až *Vladislavské zřízení zemské*.²⁸⁶ Svrchovanost manžela vyplývala již ze samotných svatebních smluv, v rámci nichž došlo k obdarování budoucí choti panovníka jak od něj samotného, tak od rodiny, od níž odcházela. Zajištění věnných a vdovských důchodů a statků se odvíjelo od základních pojmů věno („*dos*“) a obvěnění („*dotalicium*“). V historiografickém diskurzu však není jejich významová náplň jednoznačně postihnuta. Tyto pojmy se navíc vyskytují v písemném materiálu velmi zřídka. To je zajímavé ve srovnání s tím, jaké množství listin jedná o majetkových záležitostech za přítomnosti, souhlasu či na žádost kněžny či královny bez bližší specifikace role, kterou v těchto majetkoprávních jednáních zastávala. Pokud je však v písemnosti přímo uvedeno, že určitý majetek patřil panovnici, nerozlišuje se, zda se jednalo o majetek náležející k věnu, obvěnění či se jednalo o její osobní majetek. Přitom tyto nepřiliš časté termíny jediné poskytují jistotu, že dané jmění, o kterém pojednává text listiny, je skutečně a nepopíratelně součástí původní držby majetku určené otcem či manželem dané paní.

Oba termíny nalezneme v listinách v souvislosti s královnami Konstancií Uherskou, Kunhutou Uherskou, Gutou Habsburskou, Eliškou Rejčkou a Annou Přemyslovnou. S termínem věno se setkáváme v listině z 28. února 1306 vydané v Landshútu. Pro obvěnění zde nefiguroval termín *dotalicium*, nýbrž formulace „*donationis propter nuptias*.“ V tomto dokumentu taktéž nalezneme další termín týkající se obdarování manželky. Jedná se o jitřní dar neboli „*morgengab*,“ který plnil funkci daru po konzumování manželství. S tímto výrazem se v listinách královen sledovaného období také setkáme právě jen zde.²⁸⁷ Na instituci obvěnění narazíme v písemnosti z 10. dubna 1231, která je adresována královně

²⁸⁶ Článek v rámci oddílu vymezujícího zájmy královské milosti stanovuje „[...] že králowá česká žádná, prwnie ani která ještě potom bude, nemohly sú wěna swého přeč dáwati, ani zapisowati, ani ještě nebudú moci, než mají toho wěna do swé žiwnosti užiwati, a po smrti každé má to zase k koruně připadnutí. A jestližeby která to komu zapsala neb dala, nemá to dání ani zapsání žádné moci mieti [...]“; v lat. znění: „[...] quod nulla regina Boemie superior potuit neque illa que postea future est poterit dotem suam alicui dare, neque oppignorare, sed debet sua dote frui usque ad uitam suam, et post obitum cuiuslibet regine debet dos ad regnum deuolui. Si autem quid alicui aut dare taut obligaret, non debet talis donation aut obligation ullum uigorem habere [...]“; *Zřízení zemské Království českého za krále Vladislava r. 1500* vydané, in: AČ V, s. 217, čl. 452.

²⁸⁷ „[...] X millibus a dicto rege fratre suo dotis sue nomine et a dicto duce XV millibus nomine donationis propter nuptias sibi datis [...] per ipsum ducem ducem ratione morgengab ipsi domine Anne datis, castrum Vridberch cum suis et aliis vicinis ei proventibus ad sexcentas marcas [...]“; RBM II, s. 898-900, č. 2083; L. SCHÖNACH, *Beiträge zur Geschichte der königin Anna von Böhmen († 1313)*, in: MVDGB, r. 45, Prag 1906/1907, s. 121-133; jednalo se pouze o příslib s vyhlídkou do budouca, a obvěnění se Anna za svého života nedočkala, A. TELNAROVÁ, „*Anna, královna česká*,“ in: MHB, r. 13/1, Praha 2010, s. 77-109, s. 82-83.

Konstancii. Papež Řehoř IX. jí confirmoval vdovské věno na jižní Moravě, tj. úděl břeclavský, přibyslavický, kounický, hodonínský, bzenecký a budějovický „*patrící ti jako obvěnění, které si osobuješ, pokud tytéž úděly budeš právoplatně a pokojně držet.*“²⁸⁸ Termín byl použit i v padělané listině datované ke dni 29. září 1278, podle níž dal Římský král Rudolf vdově Kunhutě Uherské věnné právo k městečku Pohořelicím.²⁸⁹ Dále byl užit v rámci mírových a svatebních úmluv z 26. listopadu 1276 a z 6. května 1277.²⁹⁰ V srpnu roku 1308 potvrdila smlouva mezi Jindřichem Korutanským a Fridrichem Rakouským majetky Elišky Rejčky, které získala jako vdovská věna.²⁹¹

I když byla v obecné rovině manželka ve svých majetkových právech k věnu omezena, stejně tak byl limitován s manipulací s ním i její muž tak, aby jí zůstalo zachováno.

V listinách proto často nalezneme oboustranné poskytování souhlasu, královské páry nevyjímaje. Anděla Kozáková se domnívá, že se jednalo o formální gesto stvrzující právní dispozici muže k majetku.²⁹² Přesto však nelze zcela jednoznačně tvrdit, že přítomnost souhlasu ženy byla pouze vnějškovým aktem bez výpovědní hodnoty. Souhlas připojený manželkou byl dokladem o jejím právu držby k tomuto majetku, který nesmíme zaměňovat s vlastnickým právem, které vždy náleželo muži.

Vystupuje-li manželka v listině jako spoludonatorka svého chotě, nemuselo se jednat pouze o formální gesto. Mohlo se jednat o darování majetku či práv z jejího vlastního obvěnění, s nimiž nakládal její manžel. Hlavním ukazatelem jsou případy, kdy v některých darovacích listinách lze rozlišit statky, které takto vládce daroval s chotí jako kvazidonátorkou, a majetky, které již daroval výhradně on sám. Taková situace je zaznamenána v listině, v níž

²⁸⁸ „[...] *Gregorius episcopus, servus servorum de. Carissime in Christo filie Constantie, illustri regine Boemie, salutem et apostolicam benedictionem [...] specialem serenitati tue gratiam exhibentes, personam tuam cum omnibus bonis, que impresentiarum rationabiliter possidet, aut in futurum iustis modis prestante Domino poteris adipisci, sub protectione suscipimus apostolice sedis et nostra. Specialiter autem Breyczlouiensem, Pribizlouiensem, Conowiz, Godenin, Bisenz et Budewigez provincias, quas ad te ratione dotalicii asseris pertinere, sicut eas iuste possides et quiete, auctoritate tibi apostolica confirmamus et presentis scripti patrocinio communimus. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostre protectionis et confirmationis infringere, vel ei ausu temerario contraire [...]*“ CDM II, s. 230, č. 210; RBM I, s. 361, č. 768; CDB III/1, s. 4-5, č. 6; u mladších listin se jedná o falza, CDM II, s. 75, 76, č. 64; CDM II, s. 150, č. 148; G. FRIEDRICH, *Kodex Tišnovský*, in: ČČH, r. 3, Praha 1897, s. 359–372, V. KNOFLÍČKOVÁ, *Konstancie Uherská jako královská vdova*, s. 9.

²⁸⁹ „[...] *Chunegundis, illustris Bohemorum regine, ad quam predictum opidum iure dotalicii didicimus pertinere [...]*“ CDM IV, s. 220, č. 159; RBM II, s. 494, č. 1150.

²⁹⁰ „[...] *filiam nostram eiusdem regis Boemie filio dare promittimus in uxorem et ei civitatem imperii, Egram scilicet, cum omnibus attinenciis suis, castris, possessionibus, hominibus et aliis quibuscumque, que dictus Bohemie rex ad presens tenere dinoscitur, pro decem milibus marcarum argenti nomine dotalicii sive dotis titulo pignoris obligamus. Preterea omnia castra, municiones, possessiones et oppida ad ducatum Austrie pertinentia [...]*“ CDB V/2, s. 541, č. 836; O. REDLICH, *Die Anfänge König Rudolfs I.*, in: MiÖG X, Innsbruck 1898, s. 341-418, č. 753.

²⁹¹ „[...] *Es ist ouch gerett vmb di edelen vrowen Chuniginn Elsbethen weilen Chunig Rudolfs wytewen von Behem, daz si bei allen dem guete vnd bi dem recht beleiben sol an allen ierresal, daz si bei Chunig wentzlaben vnd bi Chunig Rudolffen gehabt hat [...]*“ CDM VI, s. 377, č. 15; RBM II, s. 942, č. 218.

²⁹² A. KOZÁKOVÁ, *Právní postavení ženy*, s. 32.

český kníže Bedřich daroval waldsasskému klášteru se souhlasem kněžny Alžběty ves zvanou Vinaře. Kníže sám dal kostelu dvůr ve vsi Prowech či Bruwich u Prahy.²⁹³ V další listině, jejíž vznik je kladen mezi léta 1143-1148, dal kníže Vladislav se svou manželkou, paní Gertrudou, strahovskému klášteru 20 denárů každý sobotní den a pozemky ve vsích Orasice, Lahovice, Řivčice a Vrbně u Lesů. Další majetky jako dvůr knížete v Radonicích, vsi Velká Chýška, Lašovice a Ouhonice už Vladislav klášteru věnoval výhradně on sám.²⁹⁴

Vycházíme-li z předpokladu, že královna nemohla bez souhlasu krále obvěněním prodat, zastavit či darovat a po její smrti se navracelo zpět ke koruně,²⁹⁵ a připustíme-li, že na podobném principu se mohly uskutečňovat i transakce v prezentovaném období, mohli bychom mezi osobní vlastnictví zařadit všechny statky, které královna darovala či prodala bez dosvědčení krále. Bohužel tento předpoklad nelze potvrdit. Nemělo-li docházet k manipulaci manželek panovníků s jejich hmotným zajištěním, nebylo neobvyklé, pokud bylo takové opatření porušováno. Nalezneme pro to určitý doklad v písemnosti z roku 1244. Královna Kunhuta zde kompenzovala své kapli v Lysé nad Labem ztrátu majetku a darovala jí ves Benáteckou Vrutici „z majetku našeho království.“²⁹⁶ Význam tohoto listinného dokumentu spočívá v okolnostech, za jakých ke kompenzaci došlo. S tímto majetkem královna manipulovala o své iniciativě, za života manžela a bez jeho souhlasu. Jistě také nemohl patřit mezi její osobní jmění. Bylo zde totiž jasně vymezeno, že se jednalo o majetek patřící království. Královna ve svém iniciativním jednání pokračovala a někdy před 10. říjnem roku 1245 darovala roční plat ze vsí Dobranitz, Cannewitz a Koblenz míšeňskému kostelu, opět bez potvrzení králem.

Některé ukazatele naznačují, že královny disponovaly takovou formou vlastnictví, které bychom mohli nazvat osobním jměním, v tom smyslu, že nenáleželo ani k obvěnění, ani k věnu a dotyčná ho získala jinou cestou. Jako soukromé vlastnictví se jeví například položky ve výčtu různých vesnic na listině z roku 1233. Konstancie Uherská už jako vdova oznámila, že prodala klášteru v Teplé újezd Vidžín, Úterý, Olešovice, Lešany, Bochov, Dřevohryzy,

²⁹³ RBM I, s. 167, č. 374; CDB I, s. 275-276, č. 305.

²⁹⁴ RBM I, s. 107, č. 241; CDB I, s. 157-161, č. 156, zde s. 160-161.

²⁹⁵ Omezené možnosti královen při nakládání s jejich obvěněním kodifikovalo až Vladislavské zřízení zemské. Konkrétně lze hovořit o článku v rámci oddílu vymezujícího zájmy královské milosti, který stanovil, „[...] že králová česká žádná, prwnie ani která ještě potom bude, nemohly sú wěna swého přeč dáwati, ani zapisowati, ani ještě nebudú moci, než mají toho wěna do swé žiwnosti užiwati, a po smrti každé má to zase k koruně připadnutí. A jestližebý která to komu zapsala neb dala, nemá to dání ani zapsání žádné moci mieti [...]“; v lat. znění: „[...] quod nulla regina Boemie superior potuit neque illa que postea future est poterit dotem suam alicui dare, neque oppignorare, sed debet sua dote frui usque ad uitam suam, et post obitum cuiuslibet regine debet dos ad regnum deuolui. Si autem quid alicui aut dare taut obligaret, non debet talis donation aut obligation ullum uigorem habere [...]“ Zřízení zemské Království českého za krále Vladislava r. 1500 vydané, in: AČ V, s. 217, čl. 452.

²⁹⁶ RBM, s. 1220, č. 2789; CDB IV/1, s. 142-143, č. 57, zde s. 143.

Starou Ves, Dobrou Vodu, Němčice, Chrstovo, Prachometry, Otročin a Tisovou, které dostala darem od svého syna, českého krále. Navíc kvůli svému záměru fundovat ústav cisterciáček, koupila královna vdova od bratří špitálu sv. Panny Marie z domu řádu německých rytířů ves Hloubětín.²⁹⁷ Z další listiny z roku 1235 se dozvídáme i o jiných vesnicích, které Konstancie koupila od bratří špitálu spolu s Hloubětínem. Ves Hloubětín pod sebou totiž zahrnovala i přilehlé vesničky jako Humenec, Hnidošice a ves Borotice s menšími statky.²⁹⁸

Zde se setkaly obě možné cesty, dle nichž mohla žena v postavení manželky panovníka získat jmění i z jiného titulu než věna či obvěnění. Konkrétně se záměrem zbožného založení ústavu cisterciáček. Královna pokud něco vlastnila mimo držbu plynoucí ze zajištění manželem či rodinou, mohla daný majetek získat jedině darem či nákupem.

Jindy prodávané či darované položky ve výčtu jmění přecházejícího z rukou královny na jiné osoby či církevní instituce vykazovaly znaky toho, že se jednalo o předchozí věnný vklad do manželství. Například listina z února 1124 informovala o tom, že kněžna získala věno nebo také osobní dar od svého příbuzného. České kněžně Helbirze byl dle výpovědi písemnosti připsán statek v Grie, který přijala od svého bratra Leopolda III.²⁹⁹ Matoucí je pozdější datum nabytí majetku, tj. 8 let od uzavření sňatku s českým knížetem. I přesto se zdá, že se nejednalo jen o běžný dar i z toho důvodu, že jeho formální převzetí Helbirgou spadalo podle data listiny na den kněžnina ovdovění, tj. 2. února. Mohlo se tedy se stejnou pravděpodobností jednat o věno a čerstvá vdova k němu po smrti manžela nabyla plnou pravomoc. Obsah listiny můžeme také interpretovat tak, že se jednalo o pouhou snahu kněžny garantovat a pojistit své předchozí zájmy v době, kdy se smrtí manžela měnil i její společenský status.

O věno se velmi pravděpodobně jednalo i v případě, kdy v roce 1125 vešlo ve známost, že česká kněžna Richenza ještě měsíc a půl před skoncem svého chotě, poskytla se souhlasem svých dětí statky Horní a Dolní Aspach klášteru sv. Panny Marie v Reichinbachu.³⁰⁰ Aspach leží v jižním Německu u Stuttgartu, tzn. též nedaleko od Richenzina rodného Bergu poblíž městečka Ehingen. Namísto souhlasu manžela zde nalzáme schválení od Richenziných blíže nejmenovaných potomků. Lze zde uvažovat o bratrech Vladislavovi, budoucím českém králi, a snad i o Jindřichovi či Svatavě, u nichž neznáme datum narození. Nejstaršímu Vladislavovi bylo v té době kolem 15 let. Další dítě

²⁹⁷ CDM II, s. 244, č. 221; RBM I, s. 375, č. 797; CDB III/1, s. 29-31, č. 31; V. NOVOTNÝ, *České dějiny*, díl I/3, s. 910; V. KNOFLÍČKOVÁ, *Konstancie Uherská jako královská vdova*, s. 14.

²⁹⁸ CDM II, s. 294, č. 261; RBM, s. 410, č. 869; CDB III/1, s. 121-123, č. 103, zde s. 122; V. KNOFLÍČKOVÁ, *Konstancie Uherská jako královská vdova*, s. 15; J. ŽEMLIČKA, *Království v Pohybu*, s. 204.

²⁹⁹ RBM I, s. 91, č. 204; CDB I, s. 108, č. 106.

³⁰⁰ RBM I, s. 91, č. 206; CDB I, s. 109-110, č. 108, zde s. 110.

královského páru, Děpolt, se narodil až někdy mezi lety 1120-1125. Pokud měli Richenzini synové či dcera zájem na tom konfirmovat manipulaci s věnnými statky své matky, vypovídá to nejen o tom, že k nim měli dědická práva, ale i že z nich po smrti otce plynula výživa matky i dětí. Nebyl by to ostatně výjimečný případ. Z roku 1306 se dochovalo ujednání o věně i obvěnění Anny Přemyslovny, v němž, kromě jmenování držav nové vévodkyně, nelezeme zmínku, že pokud by Jindřich zemřel, mohla Anna libovolně nakládat se svěřenými majetky spolu s jejími syny a dcerami narozenými v manželství s vévodou Jindřichem Korutanským.³⁰¹

Z dalších dochovaných zpráv vyplývá, že královna mohla za královy asistence vyloučit své potomky nebo následnice z nároku k jejímu statku, měla-li s ním jiné úmysly. Pro názornost například královna Kunhuta Štaufská se svolením svého chotě, krále Václava, a na žádost někdejší Královny Konstancie (uběhlo 5 let od její smrti v roce 1245) připsala do trvalého vlastnictví svému rytíři Lambinovi, u kterého měla jakýsi dluh, vše, co vlastnila ve vsích Střemy a Zelčín u Mělníka. Dodala také, že „naši dědici nemohou naši donaci změnit.“³⁰² Další příklad pochází z roku 1260. Markéta Babenberská odevzdala břevnovskému klášteru ves Chraštica v bozenském údělu, kterou prý nejprve na čas obsadili její správci při jejím příjezdu do Českého království. Markéta danou ves navracela klášteru s omluvou, že správci nevěděli o někdejším obdarování kláštera Chrašticemi její předchůdkyní, paní Kunhutou. Markéta tedy nemohla uplatnit práva k obvěnění své tchyně snad právě proto, že Kunhuta se ve své donaci vzdala všech práv, které k Chrašticím měla jak za sebe, tak za své dědice i nástupkyně. Konkrétnější je už pouze falzifikát datovaný do roku 1239, podle něhož měl Václav I. odstoupit na žádost své ovdovělé matky Konstancie ode všech práv, která by mu měla vyvstat po její smrti na jejích majetcích v Uhrách. I kdyby se ve skutečnosti tento falzifikát nezakládal svým obsahem ani zčásti na pravdě, odráží svou výpovědí alespoň to, že takové odloučení od práva možné bylo, jinak by snad listinný padělek nenabyl důvěry ve svých čtenářích.³⁰³

³⁰¹ RBM II, s. 898-900, č. 2083; Ludwig SCHÖNACH, *Beiträge zur Geschichte der königin Anna von Böhmen († 1313)*, in: MVDGB, r. 45, Prag 1906/1907, s. 121-133; jednalo se pouze o příslib s vyhlídkou do budouca a obvěnění se Anna za svého života nedočkala, Anna TELNAROVÁ, „Anna, královna česká.“ *Nejstarší dcera Václava II. a její osudy*, in: *Mediævalia Historica Bohemica* 13/1, Praha 2010, s. 77-109, zde s. 82-83.

³⁰² CDB IV/1, s. 175, č. 86; ves Zelčín v září 1279 koupila vyšehradská kapitula od svého kanovníka Dominika a jeho rodiny za 115 hřiven, z toho kanovníkovi Dominikovi připadlo 90 hřiven a zbylých 25 hřiven předal kanovník oltáři sv. Dominika ve vyšehradském kostele, aby sloužili mše za něho a jeho otce, CDB V/1, s. 115-117, č. 68-69; J. ŽEMLIČKA, *Království v Pohybu*, s. 312; Lambin byl zřejmě bratr královnina komorníka *Champonois*. Lambin je připomínán nejprve roku 1245 jako pražský rytíř královny Kunhuty, která mu na základě někdejšího přání královny Konstancie potvrdila majetky, CDB III/1, s. 29-32, č. 30-32; CDB IV/1, s. 168, č. 79; CDB IV/1, s. 175-176, č. 86; V. NOVOTNÝ, *České dějiny*, díl I/3, s. 878; D. DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ – J. ZELENKA, *Curia ducis, curia regis*, s. 120n.

³⁰³ CDM II, s. 354, č. 306; RBM I, s. 447, č. 967; CDB III/2, s. 269-271, č. 208; V. KNOFLÍČKOVÁ, *Konstancie Uherská jako královská vdova*, s. 11, 22.

I na základě výkonu poslední vůle, lze dospět k úvahám o existenci věnného zajištění. Roku 1267 český král Přemysl Otakar potvrdil odkaz v závěti jeho bývalé a zároveň zesulé choti Markéty, někdejší římské královny, a připsal ves Grafenberg, kterou prý získala od rakouských vévodů (snad svého otce Leopolda VI. Babenberského či bratra Fridricha II. Babenberského) klášteru v Lilienfeld v Rakousku. Klášter si Markéta vybrala za místo uložení svých ostatků. Snad by se mohlo opět i v tomto případě jednat o věno, které přinesla urozená paní do manželství, pakliže vyřízení testamentu stvrdil a obstaral její bývalý choť.³⁰⁴

Doklad o přistoupení panovnice k obchodování se svým jměním doložíme i k roku 1312. Královna Eliška tehdy prodala vesnici Štětí. Listina je inzerována v listině královny Johany ze dne 12. března 1467. Štětí tedy stejně tak mohlo s vysokou pravděpodobností patřit nejedné z manželek českých vládců. Vše by tudíž napovídalo tomu, že se jednalo o lokalitu, která byla vnímána jako tradiční pro pojištění hmotného zajištění manželek.³⁰⁵ Listina byla následně k datu 29. prosince konfirmována samostatnou listinou Eliščina chotě Jana, která je inzerována na stejném místě.³⁰⁶

Jiné obchodní transakce už neposkytují tak zřejmé indicie k určení statusu prodávaného či kupovaného zboží. Jako příklad poslouží ta, která se uskutečnila někdy před rokem 1240. Uherský král Béla IV. toho roku nechal sepsat listinu, v níž věnoval řeholnicím od sv. Františka v Trnavě ves Boleráz, kterou koupil od Konstancie.³⁰⁷ Zde zřejmě královna prodala jeden ze svých statků v Trnavě. Jak uvedl kronikář Přibík Pulkava z Radenína, nechala Konstancie v Trnavě vystavět město.³⁰⁸ Není však jasné, zda v Trnavě měla Konstancie věnné statky, anebo jí toto jmění náleželo z jiného statusu.

Nejčastější formulace, s nimiž se setkáme při sledování darovacích listin královen, doplňují darovací akt o souhlas chotě nebo i syna, pakliže se stal králem. Takovýto souhlas je ukazatelem několika nesporných skutečností. Bylo-li kladné vyjádření panovníka k celé donační operaci k listině připojeno, lze se právem domnívat, že se zde jednalo o darování součásti věna či obvěnění. Stejně tak mohl být demonstrován i souhlas panovnice v zájmu dosvědčit platnost takového ujednání. Souhlasný projev manžela, například právě při obdarování církevní instituce, máme doložen k roku 1186, kdy kněžna Alžběta obdarovala

³⁰⁴ RBM II, s. 207, č. 534; CDB V/2, s. 27-28, č. 485.

³⁰⁵ CIM IV/1, č. 22, s. 37, J. ŽEMLIČKA, *Království v pohybu*, s. 224.

³⁰⁶ CIM IV/1, č. 23, s. 37-38; J. ŽEMLIČKA, *Království v pohybu*, s. 224.

³⁰⁷ *Az Arpád-házi királyok okleveleinek kritikai jegyzéke. (Regestaregum stirpis Arpadianae critico-diplomatica)*, Tomus I (1001-1270), Imre Szentpétery (ed.), s. 206, č. 679; CDM III/3, s. 420, č. 303; Sáša DUŠKOVÁ, *Uherské statky královny Konstancie*, in: *Historické štúdie II*, 1955, s. 272.

³⁰⁸ „[...] *Constancia regina Boemie [...] construxit in Ungaria civitatem Tirnaw, que in vulgari Ungarico Sambach Constancie nuncupatur [...]*“, *Kronika Pulkavova*, in: FRB V, s. 137; *Přibík z Radenína, řečeného Pulkava, Kronika Česká*, in: *Kroniky doby Karla IV.*, s. 357; S. DUŠKOVÁ, *Studie k českému diplomatáři II.*, in: *Historické štúdie II*, Bratislava 1956, s. 259–268.

špitál řádu sv. Jana Jeruzalémského.³⁰⁹ Další česká kněžna Helicha roku 1189 obdarovala s připojením kladného vyjádření jejího chotě plaský klášter.³¹⁰ V roce 1233 královna vdova Konstancie se souhlasem svého syna, krále Václava, připsala do opatrovnictví klášteru Hradisko u Olomouce svůj újezd.³¹¹ Roku 1245 kompenzovala Kunhuta Štaufská darem vesnic své nesplacené dluhy. Učinila tak se srozuměním svého manžela. Kunhuta Uherská obdarovala roku 1262 vyšehradskou kapitolu. Donace proběhla na žádost a nařízení jejího chotě.³¹² Opětovný projev souhlasu od krále Přemysla Otakara lze postihnout v královnině donaci z roku 1271.³¹³ Královna Kunhuta Štaufská dokonce sama vystupovala jako ta, která přijala rozhodnutí k donaci na radu manžela. S jeho souhlasem darovala roku 1234 ves Zátor jí založenému klášteru Marienthal. O 5 let později požádala Kunhuta krále o konfirmaci Zátoru a jiných vsí klášteru. Je velmi pravděpodobné, že potvrzené vesnice ležící v Horní Lužici získal klášter darem od královny. Tyto vsi nedaleko za hranicemi dnešního českého státu byly pravděpodobně součástí obvěnění. Královna by tak byla manželem usazena v místě, kam tou dobou skutečně dosahovaly jeho zájmy a vliv. Na Žitavsku byli právě za pomoci panovníka Václava I. usazeni i bratři z rodu Ronovců - Jindřich a jeho bratr Častolov.³¹⁴ Věno zde pravděpodobně pojištěno nebylo. To bylo Václavovi nejdříve přislíbeno na statcích ve Švábsku. Místo něj však přijal v roce 1235 od císaře Fridricha II. jeho peněžní náhradu 10 000 hřiven stříbra.³¹⁵

I z období krátce předtím i krátce poté, co procházela první z manželek Kunhutina syna Přemysla Otakara, Markéta Babenberská, rozvodovým řízením, se dochovaly listiny, v nichž Markéta vystupovala samostatně. Tyto listiny pocházejí konkrétně z roku 1260 a 1262. U obou se jedná o stvrzení donačních aktů. V první listině věnovala Markéta Vokovi z Rožmberka hrabství Raabs do trvalého vlastnictví. O 2 roky později, kdy již nebyla manželkou Přemysla Otakara, nacházíme Markétu v listině s odkazem na její titul z prvního manželství s králem Říše římské Jindřichem VII. Štaufským. Kromě toho uvedla i svůj rodový původ. Ve chvíli, kdy věnovala klášteru Heiligenkreuz horní právo v Thallernu, které pravděpodobně patřilo k jejímu věnu, bylo odkazování na něj zcela namístě.³¹⁶ Na základě

³⁰⁹ CDM, s. 316, č. 340; RBM I, s. 175, č. 387; CDB I, s. 285-287, č. 312, zde s. 286.

³¹⁰ CDM I, s. 329, č. 350; RBM I, s. 182, č. 399; CDB I, s. 295-296, č. 322, zde s. 295.

³¹¹ CDM II, s. 257, č. 235; RBM I, s. 385, č. 820, CDB III/1, s. 59-61, č. 57; V. KNOFLÍČKOVÁ, *Konstancie Uherská jako královská vdova*, s. 19.

³¹² CDB V/1, s. 512-513, č. 344, zde s. 513.

³¹³ CDB V/2, s. 267, č. 643; O. ŠRETR, *Kunhuta Uherská*, s. 29.

³¹⁴ CDLS I, s. 44, č. 27; RBM I, s. 447, č. 965; RBM VI, s. 358, č. 642; CDB III/2, s. 266-269, č. 207, zde s. 268; konfirmace od krále, RBM I, s. 402, č. 859.

³¹⁵ CDLS, s. 44, č. 27; RBM I, s. 402, č. 859; CDB III/1, s. 93-94, č. 86.

³¹⁶ FRA XI, teíl 1, s. 152; RBM II, s. 100, č. 263; RBM II, s. 142, č. 369; CDB V/1, s. 361-362, č. 232.

těchto dokumentů tedy víme, že Markéta držela věnné statky v Dolním Rakousku. Význam věnných držav tkvěl pro Markétu jistě nejen v tom, že se nacházely v její rodné zemi, nýbrž i v tom, že v nich Markéta měla skutečné zázemí po rozvodu s Přemyslem. Zde, v zemi, z níž pocházela, měla nepochybně silnější vliv i zázemí. Vzpomeňme například na zázemí Judity Durynské, které jí, jejímu choti Vladislavovi a snaše Alžbětě poskytly v době jejich politického exilu právě její rodné statky v Meerane v německých zemích.³¹⁷

I v dalších případech se obdarování královnou obešlo bez potvrzení monarchou. Dne 25. července 1265 Kunhuta Haličská jako 4 roky vdaná žena věnovala držbu hory a vinic ležících okolo vsi Blučina klášteru ve Žďáru nad Sázavou. Není pochyb o tom, že toto jmění předtím spadalo pod královninu držbu, jelikož sama královna uvedla, že se tato darovaná aktiva nacházela na jejích statcích, které měla okolo Blučiny. Nejistotu však přináší absence královny intervence při předání řečené hory a vinic žďárskému klášteru.³¹⁸

Přejdeme-li ke Kunhutině následovnicím Gutě Habsburské a Elišce Rejčce, není jisté náhoda, že všechny jmenované ženy měly v Blučině své zájmy. Roku 1288 královna Guta vydala listinu, v níž na přání manžela a společně s ním konfirmovala patronátní právo ke kostelu v Blučině opatovi a konventu ve Žďáru, které jim kdysi věnoval král Václav.³¹⁹ Na závěr byl připojen dodatek, že Guta v rámci transakce předala i veškeré právo a také pravomoc, kterou měla nebo by mohla mít nad samotným patronátním právem. Druhá choť krále Václava II., Eliška Rejčka, držela ves Blučinu společně s příjmy z cla v Jihlavě jako dar či kompenzaci za část nesplaceného dluhu, který u ní měl král Jan Lucemburský. O tom vypovídají písemnosti z let 1319 a 1323.³²⁰ Z uvedeného vyplývá jasná spojitost mezi danou lokalitou a několika panovnicemi. Tato fakta jsou přesvědčivými ukazateli toho, že z daného místa plynulo obvěnění manželkám českých králů minimálně od poloviny 13. století do první třetiny 14. století. Pouze Rejčka nezískala Blučinu od svého chotě, ale až od Jana Lucemburského. Musíme si však uvědomit, že dluh, který Janovi u Rejčky vznikl, vyplýval z rekompensace za odevzdání východočeských věnných měst královny vdovy královi Janovi. Dlužný obnos 10 000 hřiven pražských grošů byl králem Janem postupně splácen mezi lety 1318 až 1324. Lze tedy říci, že obvěnění zůstalo zachováno, jen bylo pojištěno na jiných

³¹⁷ „[...] *transtulit se, licet infirmum in praedium uxoris suae, quod habebat in Tevtonia, valde bonum, nomine Mer[an]. Ubi cum ea et cum domna Elisabeth uxore Friderici consistens misericordiae dei expectavit eventum [...]*“, *B. Letopis Jarlocha, opata kláštera milevského*, in: FRB II, s. 466.

³¹⁸ CDB V/1, s. 666, č. 451; O. ŠRETR, *Kunhuta Uherská*, s. 28.

³¹⁹ Roku 1284 daroval Václav II. své patronátní právo ke kostelu v Blučině spadajícího pod olomouckou diecézi, abatyši a konventu klášteru ve Žďáru nad Sázavou, *Das urkundliche Formelbuch des königlichen Notars Henricus Italicus*, s. 95; CDM IV, s. 290, č. 221; RBM II, s. 572, č. 1323.

³²⁰ Kunhuta Haličská: CDM IV, s. 342-343, č. 263; RBM II, s. 616-617, č. 1429; Guta Habsburská: CDM IV, s. 342-343, č. 263; RBM II, s. 616-617, č. 1429; Eliška Rejčka: CDM VI, s. 119 - 120, č. 152; CDM VI, s. 183, č. 246; RBM III, s. 210, č. 513; RBM III, s. 359, č. 920.

statcích zřejmě i vlivem rozvzpomenutí se na práva někdejších královen v Blučině. Samostatné vystupování Kunhuty pak v tomto kontextu neukazuje na to, že statky, o nichž hovoří jako o vlastních, by skutečně patřily k jejímu osobnímu jmění tak, jak ho chápeme dnes. Aktivní vystupování královny v prvně jmenované listině si lze vysvětlit jedině jejím osobnímu vkladem do celé záležitosti a vysoce stabilní pozicí, z níž mohla jednat ve prospěch svých záměrů.³²¹ Z jiné písemnosti vysvítá, že tato iniciativa však nepřekročila určitý rámeček a královna plně respektovala rozhodnutí svého chotě i jiné významné autority z řad jeho předků i významných duchovních osob.³²²

Přes všechny uvedené případy z diplomatického materiálu, u kterých bychom očekávali potvrzení panovníkem, a u nichž vyjádření souhlasu chybí, nemusí však automaticky vždy taková situace znamenat, že manželka nerespektovala přání svého chotě, nebo že jednala nezávisle na jeho radách a přáních. Víme totiž, že mohla proběhnout také dodatečná konfirmace panovníka k předcházejícím počínům jeho manželky. Uveďme tedy příklad. Někdy před 10. říjnem 1245 v Praze darovala sama Kunhuta jakýsi roční důchod z vesnic Döbranitz, Cannewitz a Coblenz míšeňskému kostelu.³²³ Na tuto písemnost navázal její choť dne 10. října 1245 a konfirmoval míšeňskému kostelu listinu královny Kunhuty. Listina byla do královny konfirmační listiny inzerována.³²⁴ Ačkoliv se předchozí královnina listina nezmiňovala o zapojení krále do konfirmace darování budyšínských statků, na základě další listiny s konečnou platností víme, že takové potvrzení mohlo proběhnout dodatečně a absence králova schválení přímo v daném ujednání o převodu majetku nemusela automaticky znamenat, že by královna vystupovala nezávisle na vyjádření svého manžela. Tato listina pochází ze dne 7. listopadu roku 1245. Budyšínský purkrabí Beneš se v ní vzdal svých práv na důchod z řečených vsí, který mu po jistý čas náležel, aby je mohla královna Kunhuta nadat míšeňskému kostelu, což jak listina uvádí, bylo později konfirmováno králem Václavem.³²⁵

Další doklady o svrchovanosti manžela nad jměním připsaným své manželce demonstrujeme na případech odnímání věnného majetku. Král, pokud měl potřebu, mohl odebírat majetky připsané své manželce ještě za jejího života, bez jejího souhlasu i bez zajištění kompenzace. Například v roce 1233 v Tišnově postoupila česká královna Konstancie

³²¹ CDB V/1, s. 666, č. 451; O. ŠRETR, *Kunhuta Uherská*, s. 28.

³²² CDB V/2, s. 28, č. 486; O. ŠRETR, *Kunhuta Uherská*, s. 29; královna Kunhuta respektovala obsah privilegií: privilegium Přemysla Otakara I. z roku 1234: CDB III/1, s. 111, č. 96; privilegium Václava I. z roku 1236: CDB III/1, s. 168, č. 135; privilegium olomouckého biskupa Roberta z roku 1237: CDB III/1, s. 211, č. 171; privilegium olomouckého biskupa Bruna z roku 1253: CDB IV/1, s. 445, č. 262.

³²³ CDLS I, s. 74, č. 44; RBM I, s. 534, č. 1134; CDB IV/1, s. 167-168, č. 79, zde s. 168.

³²⁴ CDLS I, s. 69, č. 42; RBM I, s. 535, č. 1135; CDB IV/1, s. 168-169, č. 80, zde s. 169.

³²⁵ CDLS I, s. 76, č. 45; RBM I, s. 537, č. 1139; CDB IV/1, s. 169-170, č. 81, zde s. 170.

se souhlasem svého syna, krále Václava, klášteru Hradisko u Olomouce do opatrovnictví újezd Kyjov v břeclavském údělu. Načež ve dne 14. července 1237 připsal Oldřich Korutanský břeclavskému údělu, který mu český král a strýc předal pod jeho vládu, jakási práva. V listině však nenalezneme formuli, která by zajišťovala předání údělu s Konstanciiným souhlasem.³²⁶ Přes veškerá práva, která panovnice uplatňovala ke svému hmotnému zajištění, zůstávalo však toto jmění vždy ve vlastnictví krále, který s ním mohl nakládat i bez souhlasu své choti. Pro případy žen z rodiny Václava II. si můžeme připomenout výše zmíněnou listinu, podle níž roku 1293 jmenovala Guta Habsburská v rámci zajištění darů a směn majetků kostela v Lysé nad Labem i své město Jičín. Nedlouho poté musel král Václav Jičín zastavit Lvovi z Konecchlumě. Město pak král vykoupil 11. listopadu 1304.³²⁷ Obdobný případ nacházíme i u Elišky Přemyslovny. Královna dala v roce 1317 klášteru na Zbraslavi svůj mlýn vedle městečka Kostelec nad Labem, odkud královně plynul roční plat 4 hřivny. Dne 11. ledna 1327, ještě za života královny, zastavil král Jan Lucemburský město Kostelec Hynkovi Berkovi z Dubé, purkrabímu pražskému a českému zemskému hejtmánovi.³²⁸ Ani v jednom z uvedených příkladů se nedozvídáme o tom, že by došlo k nějaké kompenzaci za odebrané statky.

Otázkou k zamyšlení je i společné vlastnictví královského páru. V některých diplomatických materiálech, namísto dodatečné formule projevující souhlas muže k darovacímu či prodejnímu záměru manželky, zaznamenáme společné vystupování obou partnerů. Pak bychom mohli přirozeně klást otázku, zda byl tento majetek svou podstatou odlišný od majetku charakterizovaného jako obvěnění. Rozdíl však zřejmě nespočíval ve statusu majetků, nýbrž ve stylizaci listiny. Je třeba přijmout skutečnost, že k obvěnění měl král nesmazatelná práva a žena byla ve většině případů odkázána na kooperaci spolu s mužem. Rozdíl mezi tím, zda vystupuje v listině královský pár rovnocenným dílem, nebo zda jeden v roli iniciátora s asistencí a souhlasem toho druhého, je pak v tomto kontextu velmi snadno stíratelný. U listin, které vyjadřují společnou kooperaci manželů, je tedy obtížné určit, který majetek lze ještě připsat k obvěnění na něž se vztahovala práva z obou stran, a které záležitosti se týkají už výlučně jen královnina chotě. Nejpatrnější rozdíl mezi tím dokumentuje text listiny, v níž olomoucký biskup Jindřich II. konfirmoval strahovskému klášteru statky darované českým knížetem Vladislavem II. spolu s kněžnou Gertrudou. Klášter takto získal pozemky ve vsích Orasice, Lahovice, Řivčice a ve Vrbně u Lesů.

³²⁶ CDM, II, s. 257-259, č. 235; CDM II, s. 325, č. 283; RBM I, s. 385, č. 820; RBM I, s. 428, č. 920; CDB III/1, s. 59-61, č. 57; CDB III/1, s. 202-205, č. 160 zde s. 203; V. KNOFLÍČKOVÁ, *Konstancie Uherská jako královská vdova*, s. 10, 19.

³²⁷ RBM II, s. 697-698, č. 1624, zde s. 698; RBM II, s. 872, č. 2015; E. HOFMANOVÁ, *Guta habsburská*, s. 80.

³²⁸ RBM III, s. 163, č. 406; RBM III, s. 487, č. 1251.

Z celkového výčtu statků lze vyjmout Radonice, které biskup ve vztahu k Vladislavovi označil jako „*curiam suam*.“ Další majetky jako Velká Chýška, Lašovice a Ouhonice věnoval Vladislav již sám.³²⁹ Roku 1146 získal Vladislavem založený plaský klášter od královského páru vsi Kaznějov, Vrážné, Sechutice a Nebřeziny. K tomu nabyl i pražské vinice na Petříně a drobné majetky s poddanými. Další dar, ves Horní Stupno, se lišila tím, že byla přímo označena jako „*králova ves*.“³³⁰ I role Alžběty Uherské obnášela v roce 1180 společné jednání s manželem.³³¹ Další takovou spoluprací nalézáme pak už jen u Konstancie Uherské, která takto vystupuje se svým manželem v roce 1222, 1223 a posléze se svým synem v roce 1231 a v roce 1233.³³² Konstancie Uherská však na druhou stranu vydávala převážné množství písemností až jako královská vdova. Podobně tomu bylo u Elišky Rejčky.³³³ Tímto množstvím však Konstancie dalece převýšila ostatní panovnice. Své zájmy takto prosazovala v menší míře i vdova Kunhuta Uherská.

Jiné kněžny a královny stály spíše na pozadí projednávaných záležitostí, které se jich týkaly. Například historiografie se velmi často odvolává na neschopnost knížete Bedřicha vést politická jednání bez své ženy. Ovšem v majetkových záležitostech to byla většinou Alžběta, kdo vystupoval jako petitor či osoba udílející dodatečný souhlas v listinách svého chotě. Tak tomu bylo v letech 1184 či 1185 a v roce 1188.³³⁴ Podobně na tom byla i Markéta Babenberská. I ona nebyla až na výjimky osobou, která by nechala z vlastního podnětu vystavovat listiny vázané svým obsahem na její hmotné zájmy. Poskytla manželovi svůj souhlas v roce 1254 a dokonce vícekrát i v roce 1260. U této babenberské dědičky nás po rozvodu s jejím manželem zpravují o jejích majetkových záležitostech až listiny Přemysla Otakara vydané v letech 1267 a 1269, tj. po Markétině smrti v říjnu 1266. Nakonec ačkoliv dávno došlo k manželské rozluce Markéty s Přemyslem, byl to právě její bývalý manžel, který byl na její žádost vykonavatelem její poslední vůle.³³⁵ Nemáme-li doloženou samostatnou

³²⁹ RBM I, s. 107, č. 241; CDB I, s. 157-161, č. 156, zde s. 160-161.

³³⁰ CDM I, s. 217, č. 243; RBM I, s. 107, č. 241; CDB I, s. 161, č. 156.

³³¹ CDB I, s. 260-261, č. 292; CDM I, s. 303, č. 327, RBM I, s. 144, č. 329.

³³² CDM II, s. 141, č. 139; CDM II, s. 230, č. 306, č. 659; CDM II, s. 224, č. 221; RBM I, s. 361, č. 768; RBM I, s. 375, č. 797; CDB II, s. 228-229, č. 238, zde s. 228; CDB III/1, s. 4-5, č. 6; CDB III/1, s. 27-28, č. 29; CDM II, s. 246, č. 224, RBM I, s. 375, č. 800; CDB III/1, s. 28-29, č. 30; CDM II, s. 247, č. 226; RBM I, s. 377, č. 802; CDB III/1, s. 31-32, č. 32, zde s. 31, V. KNOFLÍČKOVÁ, *Konstancie Uherská jako královská vdova*, s. 18-19.

³³³ Její druhý choť Rudolf Habsburský zemřel 4. července 1307 a první listina, ve které je Rejčka jmenována, pochází z 26. července roku 1307. Obsah se jí však netýká. Jedná se o směnu statků mezi nejvyšším komořím Jindřichem z Rožmberka a Bartošem z Loučeně, který se tituluje jako její komoří, RBM II, s. 919-920, č. 2134; J. VÍTOVÁ, *Majetkové poměry královny Elišky Rejčky*, s. 14.

³³⁴ CDM I, s. 325, č. 346; RBM I, s. 167, č. 374; RBM II, s. 1155, č. 263; RBM I, s. 181, č. 396; CDB I, s. 275-276, č. 305; CDB I, s. 277, č. 307; CDB I, s. 290, č. 318; J. ŽEMLIČKA, *Království v pohybu*, s. 338.

³³⁵ O. LORENZ, *Deutsche Geschichte im 13. und 14. Jahrhundert*, s. 472, č. 17; *Urkundenbuch des Herzogtums Steiermark*, band IV, s. 203, č. 341; *Urkundenbuch des Herzogthums Steiermark*, band III, s. 212, č. 140; CDM VI, s. 363, č. 4; RBM II, s. 14, č. 31; RBM II, s. 93, č. 244; RBM II, s. 99, č. 262; RBM II, s. 105, č. 272; RBM II, s. 207, č. 534; RBM II, s. 254, č. 652; RBM II, s. 294, č. 748; CDB, s. 50-51, č. 1011; CDB V/1, s. 328-330,

aktivitu kněžen či královen z doby, kdy zastávaly roli manželky panovníka, musíme se rovněž ptát, zda se situace změnila s nabytím vdovského statusu. Během svého vdovství se například vůbec neprosazovaly Richenza z Bergu a Judita Durynská, které však nebyly vdovami ani rok a následně zemřely. Rovněž lze mezi panovnice, které se jako vdovy neprojevovaly, zařadit i kněžny Alžbětu Uherskou a Hellichu z Wittelsbachu.

Naproti tomu Kunhuta Uherská už jako manželka a později i vdova nepostrádala smělou, pokud šlo o vydávání vlastních písemných pořízení o majetkových záležitostech. Právě s Kunhutou je spojován počátek prosazování vlastní kanceláře královen s několika stálými notáři.³³⁶ Zčásti tak činila se svolením svého chotě jako v roce 1262, 1269 a 1271 a zčásti se obešla i bez něj jako v roce 1265.³³⁷ V posledních letech Přemyslovny vlády se v souvislosti s královnou prameny diplomatické povahy odmlčely. Až po smrti Přemysla Otakara opět narůstala čestnost dokladů v přímé návaznosti na vyostřenou politickou situaci v zemi, která zřejmě byla podnětem pro bývalou královnou, aby utvrdila své postavení královny vdovy i v majetkové sféře.³³⁸ O iniciativním jednání ještě za života manžela, převážně ve smyslu vystavování vlastních darovacích či prodejních smluv se přesvědčíme i na příkladech Judity Durynské v roce 1174, Kunhuty Štaufské v roce 1244 a 1248, Markéty Babenberské v roce 1260, Kunhuty Uherské v roce 1265, Guty Habsburské v roce 1291, 1293 a 1296 i Anny Přemyslovny v roce 1309.³³⁹

Na základě výše uvedených dokladů bylo zjištěno, že se ve 13. století a na počátku 14. století proměnila do jisté míry majetkově-správní činnost panovnice. Nejenže se začala mnohem více prosazovat jako královna vdova, ale i během manželství, spolu s konstantní kooperací se svým chotěm, začala častěji projevovat vlastní iniciativu při nakládání se svěřeným majetkem. Zejména pak královna Guta Habsburská už sama často bez souhlasu

č. 210; CDB V/1, s. 359-360, č. 231; CDB V/1, s. 372-373, č. 241, zde s. 373; CDB V/2, s. 27-28, č. 485; CDB V/III, s. 301, č. 1459; CDB V/3, s. 348-349, č. 1543, CDB V/3, s. 348-349, č. 1543.

³³⁶ B. KOPIČKOVÁ, *Urozená paní*, in: *Člověk českého středověku v českých zemích*, s. 75; M. LENDEROVÁ – B. KOPIČKOVÁ – J. BUREŠOVÁ – E. MAUR (edd.), *Žena v českých zemích od středověku do 20. století*, s. 282.

³³⁷ František PALACKÝ (ed.), *Über Formellbücher*, díl II, s. 306, č. 97; CDM V, s. 54, č. 53; RBM II, s. 249, č. 635; CDB V/1, s. 512-513, č. 344, zde s. 513; CDB V/2, s. 165, č. 581; konfirmace 12. září 1296 v Brně Gutou Habsburskou: RBM II, s. 740, č. 1726; CDB V/2, s. 267, č. 643; CDB V/1, s. 666, č. 451; O. ŠRETR, *Kunhuta Uherská*, s. 28, s. 28-29.

³³⁸ CDM IV, s. 221, č. 160; CDM IV/1, s. 177-179, č. 130, 130*, zde s. 178; CDB VI/1, s. 55-56, č. 10, zde s. 56; CDB VI/1, s. 69-70, č. 28, zde s. 70; CDB VI/1, s. 112-114, č. 66, 66*, zde s. 113; CDB VI/1, s. 120-121, č. 73, 73*, zde s. 120-121.

³³⁹ *Monumenta historica Boemiae*, díl VI, Gelasius Dobner (ed.), Pragae 1779, s. 29, č. 48; *Listy kláštera Zbraslavského*, s. 3-4, č. 2; *Das St. Pauler Formular*, č. 84; CDM V, s. 293, č. 96; CDM V, s. 293, č. 97; CDM V, s. 54, č. 53; RBM II, s. 637, č. 1475; RBM II, s. 962, č. 2214; CDB; RBM, s. 1220, č. 2789; RBM II, s. 107, č. 277; RBM II, s. 100, č. 263; RBM II, s. 665, č. 1544; RBM II, s. 666, č. 1550; RBM II, s. 697-698, č. 1624; RBM II, s. 740, č. 1726; RBM II, s. 661, č. 1534; RBM III, s. 541-542, č. 1380; RBM IV, s. 748, č. 1898; RBM II, s. 661, č. 1534; *Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae* (RBM), díl IV, Josef Emler (ed.), Pragae 1892, s. 744, č. 1883; CDB II, s. 162, č. 173; CDB II, s. 282, č. 286; CDB IV/1, s. 142-143, č. 57, zde s. 143; CDB V/1, s. 379, č. 274; CDB V/1, s. 361-362, č. 232; CDB V/1, s. 666, č. 451.

krále Václava iniciovala různá majetková ujednání a vlastní obdarování.³⁴⁰ Výraznější aktivita z těchto samostatných královských výstupů spadala zejména do roku 1291, tedy zhruba do období přesahujícího první třetinu vlády po boku manžela od svého příjezdu do Českého království v roce 1287. Nevíme jistě, co bylo příčinou této aktivity. Snad zde působilo více možných faktorů. Právě tento jediný rok neočekávala Guta královského potomka.³⁴¹ Její manžel vyjel v té době na výpravu do Polska, aby obsadil Krakovsko. Téhož roku také zemřel dne 15. června Gutin otec, Římský král Rudolf.³⁴²

U Kunhuty Štaufské můžeme pozorovat zdá se patrně nejvíce rozličný přístup k majetkovým záležitostem. V roce 1234 a ještě v letech 1239 a 1244 to byla ona, kdo žádal manžela, aby v její věci zasáhl a v roce 1245 a 1247 to byl naopak její muž, který její dokumenty opatroval souhlasem.³⁴³ Kunhuta měla zřejmě méně aktivní vystupování, a to nejen v politické sféře. Už František Palacký a Václav Novotný jako první upozornili na nedostatek listin vydaných jejím vlastním jménem.³⁴⁴ Kunhuta nepřežila svého manžela, takže těžko říci, jak by se vyvíjela její aktivita s nabytím vdovského stavu. Snad by stejně jako Konstancie Uherská mohla své vdovství využít k rozsáhlé realizaci vlastních počinů. Přesto lze postihnout výrazný posun v jejím vystupování se závěrem života, tj. od roku 1244 do roku 1248 (manželem Václava I. se stala roku 1224 a zemřela v září 1248).

Na základě výše předeslaného jsme měli možnost přesvědčit se, že vystupování panovnic v majetkových záležitostech nemuselo probíhat vždy stejným způsobem. Limity, které je omezovaly při manipulaci s věnným či vdovským zajištěním vyplývaly ani ne tak

³⁴⁰ *Listy kláštera Zbraslavského*, s. 3-4, č. 2; *Das St. Pauler Formular*, č. 84; CDM V, s. 293, č. 96; CDM V, s. 293, č. 97; CDM V, s. 54, č. 53; RBM II, s. 665, č. 1544; RBM II, s. 666, č. 1550; RBM II, s. 697-698, č. 1624; RBM II, s. 740, č. 1726; RBM II, s. 661, č. 1534; RBM III, s. 541-542, č. 1380; RBM IV, s. 748, č. 1898; RBM II, s. 661, č. 1534; RBM IV, s. 744, č. 1883; E. HOFMANOVÁ, *Guta habsburská*, s. 77, 80, 81; I. PROKOPOVÁ, *Guta Habsburská*, in: ČSPS, r. 43 (113), č. 4, Praha 2005, s. 206; D. DVORÁČKOVÁ-MALÁ, *Královský dvůr Václava II.*, s. 101.

³⁴¹ Naposledy předtím porodila 15. října 1290 Annu Přemyslovnu a jako další dítě přišla na svět až Eliška Přemyslovna 20. ledna 1292. Jako první přišel na svět roku 1288 syn Přemysl Otakar († 1288), dále 6. října roku 1289 budoucí král český, polský a uherský Václav III. († 4. srpna 1306). Poté následovalo několik dcer, mezi nimi se narodily 6. října 1289 Anežka Přemyslovna († 1296), 15. října 1290 Anna Přemyslovna, 20. ledna 1292 Eliška Přemyslovna, roku 1293 Guta († 1294). Pak opět přišel na řadu syn, pojmenovaný Jan (*/† 1294). Jako poslední se narodila děvčátka Markéta Přemyslovna (21. února 1296) a Guta (*/† 1297); D. DVORÁČKOVÁ-MALÁ, *Královský dvůr Václava II.*, s. 53-54.

³⁴² I. PROKOPOVÁ, *Guta Habsburská*, in: ČSPS, r. 43 (113), č. 4, Praha 2005, s. 206.

³⁴³ CDLS I, s. 44, č. 27; CDLS I, s. 55, č. 35; CDLS I, s. 57, č. 36; CDLS I, s. 69, č. 42; RBM I, s. 402, č. 859; RBM I, s. 447, č. 965; RBM VI, s. 358, č. 642; konfirmace od krále: CDM III, s. 36, č. 49; RBM I, s. 521, č. 1094; RBM I, s. 402, č. 859; č. 965; RBM I, s. 534, č. 1134; RBM I, s. 537, č. 1139; RBM I, s. 535, č. 1135; RBM I, s. 553, č. 1189; CDB III/1, s. 93-94, č. 86; CDB IV/1, s. 120-123, č. 39, zde s. 121-122; CDB IV/1, s. 167-168, č. 79, zde s. 168; CDB IV/1, s. 169-170, č. 81, zde s. 170; CDB IV/1, s. 168-169, č. 80, zde s. 169; CDB IV/1, s. 221-222, č. 126, zde s. 221.

³⁴⁴ F. PALACKÝ, *Dějiny národu českého w Čechách a w Morawě*. Dílu I., částka 2, s. 149; V. NOVOTNÝ, *České dějiny*, díl I/3, s. 676.

z aplikování určitého jednotného úzu, jako spíše ze vztahu s panovníkem i z jejich osobních dispozic.

6. ZÁVĚR

Náplní práce, která se zaměřila na hmotné zázemí panovnic, bylo shromáždit, uspořádat a interpretovat doklady z diplomatických i narativních pramenů podávající zprávy o majetkové držbě českých kněžen a královen do roku 1310. Tyto doklady pak práce zkoumala zejména s ohledem na kontinuitu jejich majetkové držby. Vymezení časového rozpětí sledované problematiky až do počátku 14. století mělo za cíl zaznamenat právě to období, pro něž zatím nebylo příliš uvažováno o souvislém pojišťování věna a obvěnění na určitých statcích. V historiografii je naopak zdůrazňována první polovina 14. století jako doba skutečného formování tzv. věnných statků, které si posléze panovnice mezi sebou předávaly jako zdroj výnosů k jejich obživě. Řešení podoby jejich hmotného zázemí pro dobu předcházející nebylo zatím uceleně představeno, a tudíž nebylo ani sledováno to, zda počátky tohoto procesu nelze hledat dříve. Otázkou, k jejímuž zodpovězení práce rovněž cílila, byla právní podstata majetkové držby panovnic. Pokud to přímá či nepřímá výpověď pramenů dovolila, rozlišili jsme u jednotlivých případů, zda se jednalo o věnný vklad, obvěnění či osobní vlastnictví. Záměrem dále bylo také zjistit, jakým způsobem mohla manželka či vdova s daným majetkem nakládat za předpokladu, že z právního hlediska zůstával vlastníkem věna či obvěnění vždy panovník, tj. manžel či jeho nástupce.

Jako exkurs představila práce ustanovení z návrhu neschváleného zákoníku *Maiestatis Carolina*, *Vladislavského zřízení zemského* a z *Drnovské právní knihy*. Ta v majoritní většině zajišťovala práva královny právě v oblasti věna a obvěnění. Jejich přítomnost však zaznamenáváme v pramenech právní povahy přístupných v našem prostředí teprve až od poloviny 14. století. U prvních dvou z těchto pramenů práva můžeme předpokládat, že se zaměřily na majetkoprávní otázky obvěnění právě na základě předchozího vývoje, v němž se neuplatnila určitá jednotná praxe. *Maiestatis Carolina* odebírala královským vdovám jejich nárok na obvěnění v případě, že by se znovu provdaly za některého z českých pánů. Podnětem se zde jistě stala historická zkušenost. *Vladislavské zřízení zemské* pak omezovalo možnosti královských manželek manipulovat se svěřeným majetkem, aby nedošlo k jeho ztenčení. V tomto smyslu zřejmě zamezovalo častému odlivu statků formou darování, zástavy či prodeje. Na druhou stranu zajišťovalo panovnici záruku doživotní držby. *Drnovská právní kniha* poskytla potřebnou oporu pro tvrzení, že její nároky k obvěnění byly právně napadnutelné. Proto se stal nutností pečlivý výběr obvěnění a ošetření podmínek držby tak, aby bylo zajištěno, že k těmto případům nebude docházet. Obvěnění majetky, které tradičně

využívaly pro své potřeby již některé z předchůdkyň jejich držitelky, zajišťovalo stabilitu držby a nároků k ní.

Odhlédneme-li však od ustanovení mladších pramenů právního charakteru, můžeme přejít k zajištění hmotného zázemí panovnic v praxi, které předpokládáme nejpozději od 12. století, kdy se objevily osoby působící ve funkcích komorníka, podkomořího či vilika přímo v jejich službách. Sama panovnice si byla vědoma rozsahu svého hmotného zabezpečení, které jí poskytovalo určitou míru nezávislosti a zároveň představovalo potvrzení její výlučné pozice. Na přítomnost zázemí, které zajišťovalo výživu královen, poukazuje zřejmě i pojem „*královnin stůl*“ objevující se v diplomatickém materiálu například u Guty Habsburské a její dcery Anny Přemyslovny.

Práce se dále soustředila na určení právní podstaty jmění, s nímž kněžna či královna manipulovala, tj. zda ho mohla řadit mezi své majetky na základě věnného práva, obvěnění či se jednalo o osobní majetek. Pravidelně se s přímým určením charakteru zajištění setkáváme v ujednáních o výměře věna a obvěnění v rámci svatebních smluv. Takové smlouvy se nám dochovaly pro Gutu Habsburskou a její dceru Annu Přemyslovnu. Zde bylo také zaznamenáno ocenění nároků k majetku. Jednalo se zde jednak o vyměření věna či obvěnění v peněžní formě, a jednak o pojištění či zástavu na hmotných statcích nebo územím celku. Kromě věnných smluv už na pojmenování charakteru zboží, k němuž panovnici vázala jistá práva, narážíme zřídka, a to pouze ve chvílích, kdy jí bylo věno či obvěnění potvrzováno jako vdově významnou světskou či církevní autoritou (papežem či Římským králem). Takto byla zajištěna majetková práva vdov Konstancie Uherské a Elišky Rejčky. Většinou tedy nebylo explicitně řečeno, z jakého titulu dotyčná daný majetek držela.

Při určování podstaty majetkové držby sehrálo svou roli i odkazování k původu majetku u rodných příbuzných nebo na destinaci jmění v zemi původu řečené panovnice. S tím jsme se setkali v případech Helbirgy Babenberské, Richenzy z Bergu, Judity Durynské, Markéty Babenberské a Konstancie Uherské. Zde předpokládáme, že se jednalo o statky, které jim připadly z titulu věna, a kterými je vybavily jejich rodiny spolu se vstupem do manželství.

Víme-li, že byly panovnice obdarovány nebo samy nakoupily určité statky, ztotožnili jsme takto nabytý majetek s osobním vlastnictvím. To se týká případů Konstancie Uherské a Kunhuty Štaufské. Jindy naopak prodávané či darované položky ve výčtu jmění, přecházejícího z rukou kněžny či královny zejména na církevní instituce, vykazovaly znaky toho, že se jednalo o předchozí věnný vklad do manželství jako například u Helbirgy Babenberské, Richenzy z Bergu, Elišky Přemyslovny či Kunhuty Haličské.

Mezi nejvýraznější ukazatele, podle kterých jsme specifikovali podstatu držby jako obvěnění, patřilo vyjádření souhlasu panovníka, nebo naopak zažádání o potvrzení určitého manipulačního aktu panovnicí. I když by se jevilo toto gesto stvrzující kladné vyjádření manželky jako čistě formální, nelze zcela jednoznačně tvrdit, že přítomnost souhlasu ženy byla pouze vnějškovým aktem bez výpovědní hodnoty. Připojený souhlas dokládá její právo držby k tomuto majetku, který nesmíme zaměňovat s vlastnickým právem, které vždy náleželo muži. Stejně tak kladné vyjádření chotě či syna na postu krále v darovacích listinách kněžen a královen poukazovalo na skutečnost, že se zde jednalo o darování součásti věna či obvěnění jako například u kněžen Alžběty Uherské, Hellichy z Wittelsbachu i královen Konstancie Uherské, Kunhuty Štaufské a Kunhuty Uherské.

Vystupovala-li manželka v listině jako spoludonátorka svého muže, nemuselo být nutně nakládáno se společně sdílenými statky. Ve výsledcích se zde prezentovaná diplomová práce kloní k myšlence, že se jednalo o darování majetku či práv z vlastního obvěnění manželky, k němuž, jak víme, měl manžel vlastnická práva. Tomu by napovídala skutečnost, že někdy v jediné písemnosti daroval vládce určité jmění spolu s chotí jako kvazidonátorkou a některé majetky daroval výhradně sám za sebe. Taková situace nastala v darovacích listinách knížete Bedřicha a jeho choti Alžběty i knížete Vladislava a jeho ženy Gertrudy. Vzájemnou spolupráci s manželem jsme pak mohli sledovat ještě u Konstancie Uherské.

Stejně tak bylo možné na základě osobních vztahů a vzájemného přístupu, aby královna vdova navázala i se svým synem, otcovým nástupcem, v majetkových záležitostech podobný kooperativní přístup jaký sdílela se svým manželem. Jako příklad uveďme opět případ Konstancie Uherské.

Svrchovanost panovníka nad majetkem své choti se projevila v momentě, kdy panovník odebral manželce majetek ještě za jejího života, bez jejího souhlasu i bez zajištění náhrady. O tom svědčí transakce, jimiž byly jistých držeb zbaveny královna Konstancie Uherská, Guta Habsburská a Eliška Přemyslovna.

Není však možné paušálně vztahovat určitý model jednání na fenomén majetkového zajištění panovnice. Předpokládali jsme například, že manželka nemohla manipulovat s věnným zajištěním, jelikož se jednalo o majetek navracející se vždy ke koruně. Tuto skutečnost popřely případy, kdy královna prodala či darovala majetek bez souhlasu manžela. Vyvrátil ji zejména doklad z poloviny 13. století, podle něhož královna Kunhuta darovala jakousi ves, která, jak listina uvádí, pocházela přímo z majetku království. To, že však vyjádření panovníkova souhlasu chybělo, nemuselo automaticky znamenat, že manželka nerespektovala přání svého chotě, nebo že jednala nezávisle na jeho radách a přáních. Víme

totiž, že mohla proběhnout také dodatečná konfirmace panovníka k předcházejícím počínům jeho manželky jako ta, kterou potvrdil král Václav své manželce Kunhutě Štaufské či král Jan Lucemburský Elišce Přemyslovně.

Jiné doklady, tak jak je nalézáme u Richenzy z Bergu a Anny Přemyslovny, vypověděly o tom, že ovdověla-li žena, měla zajišťovat ze svého příjmu výživu dětí narozených z předchozího manželství. Mohla však potomky či případné dědice a následníky z dědičné držby a nároků k ní vyloučit. To bylo demonstrováno na příkladech Kunhuty Štaufské a Konstancie Uherské.

Členové rodiny však byli zapojováni do majetkových záležitostí panovnic i jiným způsobem. Manželé byli například pověřováni svými ženami, aby vyřídili jejich poslední vůli. O tom jsme se mohli přesvědčit u Markéty Babenberské a Anny Přemyslovny.

Dikce listin pak mohla prozrazovat míru agility, s jakou dotyčná vystupovala, jednalo-li se o její zájmy a práva. Některé manželky panovníků stály spíše na pozadí projednávaných záležitostí, které se jich týkaly. Takto byla zaznamenána Markéta Babenberská, která spíše poskytovala svůj souhlas manželovi, než aby iniciovala vystavení vlastních písemných dokumentů. O něco více aktivní přístup vykazovaly listiny Kunhuty Štaufské, ovšem až v samém závěru jejího života. Historiografie se například velmi často odvolává na neschopnost knížete Bedřicha vést politická jednání bez své ženy Alžběty Uherské. Ovšem v majetkových záležitostech to byla většinou Alžběta, kdo vystupoval jako žadatel či osoba udílející dodatečný souhlas v listinách svého manžela. Podle diplomatického materiálu ani jako knížecí vdova nevyvíjela majetkově-správní aktivitu. Stejně tak se během svého vdovství neprojevovala Richenza z Bergu ani Judita Durynská, které však zemřely krátce po smrti manžela. Nemáme zprávy ani o majetkových záležitostech vdovy Hellichy z Wittelsbachu.

Pokud se však žena za života manžela příliš neprojevovala, mohla nastat změna v momentě, kdy ovdověla. Takovou proměnu jsme sledovali u Konstancie Uherské, která vydávala převážné množství písemností až v době svého vdovství. V tom se podobala Elišce Rejčce. Počtem těchto listin výrazně převýšila ostatní panovnice. V menší míře se takto projevovala i vdova Kunhuta Uherská. Kunhuta se také vyznačovala smělostí při vydávání vlastních písemných pořízeních v zájmu svých majetkových práv. Rozdíl však spočíval v tom, že tak činila souvisle i během doby po boku manžela. V době manželství probíhaly tyto transakce se svolením chotě i bez jeho zásahu.

Během 13. století a na začátku 14. století došlo ke skutečnému vývoji a formování přístupu panovnic k majetkovým záležitostem. Jedním z důsledků tohoto vývoje byla zvýšená

majetkově-správní aktivita královských vdov. Kromě toho se tato proměna odrazila i v tom, jak některé z nich spravovaly svůj majetek po dobu strávenou v manželství. Vedle stávající kooperace s manželem, začaly častěji projevovat vlastní iniciativu při nakládání se svěřeným majetkem. Ještě za života manžela přistupovaly k vydávání vlastních darovacích či prodejních smluv. První z nich, Juditu Durynskou, následovala Kunhuta Štaufská, posléze Markéta Babenberská, Kunhuta Uherská, Guta Habsburská a nakonec i Anna Přemyslovna.

Pokud hovoříme o statcích, u nichž můžeme předpokládat, že k nim byl vázán určitý druh práva kněžen či královen, jeví se průkaznější, nežli zkoumání podstaty držby, spíše sledování její kontinuity, která vypovídá o přenositelnosti dispozičních práv mezi panovnicemi v delším časovém horizontu. Tento jev předcházel formování tzv. věnných měst od počátku 14. století. Majetek předávaný mezi kněžnami a královnami se však neomezoval na pouhá města a zahrnoval nejrůznější movitý i nemovitý majetek, peněžní výnosy i práva.

K úvahám o nárocích panovnic k určitým majetkům nás nejdříve přivedly nepřímé zmínky v diplomatickém materiálu. Markéta Babenberská takto například uvedla ve své listině, že navrátila břevnovskému klášteru ves Chrašnice, kterou obsadili při jejím příchodu do země její správci, o níž nevěděla, že ji předtím darovala tomuto klášteru její tchýně a někdejší královna Kunhuta. Na možnou kontinuitu poukazovala i listina Elišky Přemyslovny, podle které potvrdila královna všechny svobody a milosti od jiných královen, které náležely mlýnu blízko Kostelce nad Labem v majetku zbraslavského kláštera.

Jiné doklady reflektují již přímou návaznost mezi panovnicemi tím, že je jmenovitě odkazováno na vlastnictví daného jmění předchůdkyní. Takto například odkazovala Guta Habsburská na privilegia královny Kunhuty Uherské v souvislosti s projednávaným majetkem. Dále pak Eliška Přemyslovna obdarovala svého komorníka, který působil již ve službách její matky Guty Habsburské.

Celková rekonstrukce majetků kněžen a královen posléze odhalila, že v nemalém množství případů nacházíme opakovaně v určité lokaci hmotná zajištění panovnic. Jednalo se o majetky v Pohořelicích, Lysé nad Labem, Blučině, Komíně, Brozanech u Mělníka, Košířích, Mělníku, Kolíně a je možné, že i v Petříně. Koncentrovaly se tedy do okolí Brna, dnešních městských částí Prahy, Mělníka, Kolína, okresu Nymburk a okresu Domažlice. Držba Hradce Králové byla nejdříve zaznamenána na základě formulářové sbírky u Guty Habsburské. Teprve až poté patřilo město podle věrohodnějších výpovědí diplomatických a narativních pramenů jeho známé držitelce Elišce Rejčce. Méně známou paní Hradce byla

i Beatrix Bourbonská. Zdá se tedy, že starší tradici věnné držby lze spíše spojovat s městem Mělníkem. S Mělníkem byla podle diplomatického materiálu propojena již Kunhuta Uherská, Eliška Přemyslovna a podle narativního pramene i Kunhuta Štaufská. Spojitost města s Kunhutou Štaufskou pak podporují doklady o držbě vesnic v okolí Mělníka. Stejně tak držela v okolí Mělníka svůj statek i Guta Habsburská. Mělník tedy jako věnný vklad nepředstavoval oproti východočeským městům méně hodnotnou formu zajištění. Naopak se jevil jako velmi důležitá a tradiční součást obdarování panovnic i proto, že jejich práva k němu přetrvávala déle než u města Hradce Králové. Karel IV. dokonce později ve svém známém návrhu neschváleného zákoníku *Maiestatis Carolina* vyhradil Mělník pro pojištění věna královských sester a dcer s garancí doživotní držby. Stejně tak nepředstavovalo ani město Brno provinční destinaci pro zabezpečení manželek a vdov panovníků. Tak bylo dříve historiografii nahlíženo zejména v souvislosti s Eliškou Rejčkou. Ve zdejších okolí disponovaly statky i královny Konstancie Uherská, Kunhuta Štaufská, Kunhuta Uherská a Guta Habsburská.

Konečné zmapování majetků kněžzen a královen ukázalo na jejich nejčastější zastoupení, a to v dnešním středočeském kraji a v okolí Prahy, konkrétně nejvíce v okrese Nymburk, dnešních městských částech Prahy, okrese Benešov, okrese Beroun, okrese Příbram a v okrese Kolín. Méně již v okresech Mělník, Mladá Boleslav, Praha-východ, Praha-západ a Kladno. Svě zastoupení mezi sledovaným výčtem majetků mají i ty, které bychom dnes zařadili do plzeňského a karlovarského kraje. Nejčastěji se toto jmění nacházelo v dnešním okrese Plzeň-sever a Karlovy Vary. Méně již v okresech Plzeň-jih, Cheb, Tachov a Kralovice. O něco menší množství majetků lze zaznamenat i v ústeckém kraji, především v okrese Louny, Litoměřice a méně v okrese Teplice a Chomutov. Na Moravě, jak již bylo předesláno, taktéž nalezneme větší množství lokalit, ke kterým bylo vázáno hmotné zabezpečení panovnic. Tyto statky se nejčastěji soustředily v jihomoravském kraji do dnešního okresu Brno-venkov. O něco méně jich klademe do dnešních okresů v Hodoníně a Bruntále. Nelze pominout ani olomoucký kraj, opět zejména na území jeho metropole a okolního okresu Olomouc. S menším zastoupením statků se zde setkáme i v okresech Prostějov a Šumperk.

Práce prokázala, že majetkové zajištění panovnic procházelo dlouhodobým vývojem, v němž postupně projevovaly manželky knížat a králů vyšší míru aktivity. Byla prokázána spojitost mezi některými panovnicemi, k jejichž hmotnému zázemí se opakovaně řadily určité majetky. Tato kontinuita držby předcházela ustálení věnných statků panovnic tak, jak je známe z první poloviny 14. století. Sledované téma si do budoucna zaslouží další pozornost.

7. SEZNAM PRAMENŮ A LITERATURY

7. 1. Prameny

- *Archivum Coronae regni Bohemiae*, díl II, Václav Hrubý (ed.), Pragae 1928.
- Aurelius AUGUSTINUS, *Schriften gegen die Pelagianer*, Sebastian Kopp – Dionysius Morick – Adolar Zumkeller (edd.), band III, Würzburg 1977.
- *Az Arpád-házi királyok okleveleinek kritikai jegyzéke. (Regestaregum stirpis Arpadianae critico-diplomatica)*, tomus I (1001-1270), Imre Szentpétery (ed.), Budapest 1923.
- Matthäus BERNARDS, *Speculum virginum. Geistigkeit und Seelenleben der Frau im Hochmittelalter (Beihefte zum Archiv für Kulturgeschichte*, Egon Boshof (ed.), h. 16, Köln – Wien 1982.
- *B. letopis Jarlocha, opata kláštera Milevského*, in: *Fontes rerum Bohemicarum*, díl II, Josef Emler (ed.), Praha 1874-1875.
- Jacob Andrae BRANDIS, *Die Geschichte der Landeshauptleute von Tirol*, Innsbruck 1850.
- *Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae*, díl I-VI, Antonín Boček – Josef Chytil (edd.), Olomucii; Brunae 1836-1854.
- *Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae*, díl I-V/II, Gustav Friedrich - Zdeněk Kristen – Jan Bistrický - Jindřich Šebánek – Sáša Dušková (edd.), Pragae, 1904-1981.
- *Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus*, tomus V/1; VII/1, György Fejér (ed.), Budae 1829; 1831.
- *Codex diplomaticus Lusatiae Superioris*, díl I, Gustav Köhler (ed.), Goerlitz 1856.
- *Codex epistolaris Johannis regis Bohemiae. Briefe des Königs Johann von Böhmen, seiner Verwandten und anderer Zeitgenossen*, Theodor Jacobi (ed.), Berlin 1841.
- *Codex iuris municipalis regni Bohemiae*, díl II, IV/1, Jaromír Čelakovský - Antonín Haas (edd.), Praha 1895, 1954.
- *Corpus iuris civilis. Volumen prius, Institutiones et Digesta*, Paul Krüger – Mommsen Theodor (ed.), Berolini - Weidmann 1872.

- *Corpus iuris civilis. Volumen secundum, Codex iustinianus*, Paul Krüger (ed.), Berolini - Weidmann 1929.
- *Das St. Pauler Formular. Briefe und Urkunden aus der Zeit König Wenzels II.*, Joseph Loserth (ed.), Praha 1896.
- *Die Landtafel des Margrafthumes Mähren, díl I, Cuda Brunensis*, Petr Chlumecký – Josef Chytil – Karel Demuth – Adolf Wolfskron (edd.), Brno 1856.
- *Die Landtafel des Margrafthumes Mähren, Cuda Olomouensis, díl II*, P. Chlumecký – J. Chytil – K. Demuth – A. Wolfskron (edd.), Brno 1856.
- *Diffudente sole*, in: *Fontes rerum Bohemicarum*, díl I, Josef Emler (ed.), Praha 1873.
- *Druhé pokračování Kosmovo*, in: *Sborník historický* 21, Marie Bláhová (ed.), Praha 1974.
- *Edictum Boleslai ducis; Dekreta Bracislai ducis*, in: *Codex iuris Bohemici*, díl I, Hermenegild Jireček (ed.), Pragae 1867.
- *Fontes rerum Austriacarum. Urkunden des Cistercienser-Stiftes Heiligenkreuz im Wiener Walde*, band XI, teil 1, Johann Nepomuk Weis (ed.), Wien 1856.
- *Fontes rerum Bernensium*, band II, *Umfassend den Zeitraum von 1218, Februar, bis 1271, Juli 6*, Bern 1877.
- *Formulář Biskupa Tobiáše z Bechyně (1279-1296)*, Jan Bedřich Novák (ed.), Praha 1903.
- *Fuit in provincia Bohemorum; Vita et passio sancti Wenceslai et sanctae Ludmilae aviae eius*, in: *Středověké legendy o českých světcích*, Jaroslav Kolár – Markéta Selucká (edd.), Praha 2011.
- *Gratiani Decretum*, tomus I-V, Leena Löfstedt (ed.), Helsinki 1992-2001.
- *Chronicae regiae Coloniensis*, díl IV, in: *Fontes rerum Bernensium*, band II, *Umfassend den Zeitraum von 1218, Februar, bis 1271, Juli 6*, Bern 1877.
- *Kanovník Vyšehradský*, in: *Fontes rerum Bohemicarum*, díl II, Josef Emler (ed.), Praha 1874.
- *Kniha Drnovská*, Vincenc Brandl (ed.), Brno 1868.
- *Kniha Tovačovská*, Vincenc Brandl (ed.), Brno 1868.
- *Kosmova kronika česká*, Zdeněk Fiala – Marie Bláhová (edd.), Praha 1975.
- *Kosmův letopis český*, in: *Fontes rerum Bohemicarum*, díl II, Josef Emler (ed.), Praha 1874.

- *Kronika mnicha sázavského*, in: Pokračovatelé Kosmovi, Zdeněk Fiala – Marie Bláhová (edd.), Praha 1974.
- *Kronika Pulkavova*, in: Fontes rerum Bohemicarum, díl V, Josef Emler (ed.), Praha 1893.
- *Křišťanův život sv. Ludmily a sv. Václava*, in: Fontes rerum Bohemicarum, díl I, Josef Emler (ed.), Praha 1873.
- *Letopis Vincencia, kanovníka kostela Pražského*, in: Fontes rerum Bohemicarum, díl II, Josef Emler (ed.), Praha 1874-1875.
- *Libri citacionum et sententiarum seu Knihy pŕihonné a nálezové*, I -II, Vincenc Brandl (ed.), Brunae 1871-1873.
- *Listiny Jindřicho-Hradecké z let 1388-1529*, in: Archiv Český, díl XI, Josef Kalousek (red.), Praha 1892.
- *Listy kláštera Zbraslavského*, Ferdinand. P. Tadra (ed.), Praha-Zbraslav 1904.
- *Maiestas Carolina*, in: Archiv Český, díl III, František Palacký (ed.), Praha 1844, s. 65-180.
- *Maiestas Carolina*, in: Codex iuris Bohemici, díl II/2, Hermenegild Jireček (ed.), Praha 1870, s. 100-188.
- *Monumenta historica Boemiae*, díl VI, Gelasius Dobner (ed.), Pragae 1779.
- *Monumenta historica ducatu Carinthiae*, tomus VIII, Hermann Wiessner (ed.), Klagefurt 1963.
- *M. Viktorina Kornela ze Všehrd O právích země české knihy devatery*, Hermenegild Jireček (ed.), Praha 1874.
- *Nejvyššího sudího království českého pana Ondřeje z Dubé Práva zemská česká*, František Čáda (ed.), Praha 1930.
- Jan NEPLACH, *Stručné sepsání Kroniky římské a české*, in: Kroniky doby Karla IV., Marie Bláhová (ed.), Praha 1987.
- *Ottokars Österreichische Reimchronik*, in: Monumenta Germaniae Historica. Deutsche Chroniken V/1, 2, Joseph Seemüller (ed.), Hannover 1890-1893.
- *Ordo iudicii terrae*, in: Archiv Český, díl II, František Palacký (ed.), Praha 1842.
- *Ordo iudicii terrae*, in: Codex iuris Bohemici, díl II-2, Hermenegild Jireček (ed.), Praha 1870, s. 198-225.
- *Petra Žitavského Kronika zbraslavská*, in: Fontes rerum Bohemicarum, díl IV, Josef Emler (ed.), Pragae 1884.

- *Pokračovatelé Kosmovi. Vypravování o zlých létech po smrti krále Přemysla Otakara II.*, in: *Fontes rerum Bohemicarum*, díl II, Josef Emler (ed.), Praha 1874-1875.
- *Přibíka z Radenína, řečeného Pulkava, Kronika Česká*, in: *Kroniky doby Karla IV.*, Marie Bláhová (ed.), Praha 1987.
- *Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae*, I-IV, Karel Jaromír Erben – Josef Emler (edd.), Pragae 1855-1892.
- *Regesta Imperii*, díl V/1.1, *Jüngere Staufer (1198-1272). Staufer, Kaiser und Könige*, Böhmer - Ficker (edd.), Stuttgart 1849.
- *Reliquiae tabularum terrae*, díl I; II, Josef Emler (ed.), Praha 1870; 1872.
- *Rýmovaná kronika česká*, in: *Fontes rerum Bohemicarum*, díl III, Josef Jireček - Josef Emler (edd.), Pragae 1882, s. 1-302.
- *Ueber Formelbücher, zunächst in Bezug auf böhmische Geschichte nebst Beilagen*, I-II, František Palacký (ed.), Prag 1842, 1847.
- *Urkundenbuch des Herzogthums Steiermark*, band III; IV, Joseph von Zahn (ed.); Gerhard Pferschy (ed.), Graz 1903; Wien 1975.
- *Urkundliche Formelbuch des Königlichen Notars Henricus Italicus aus der Zeit der Könige Ottokar II. und Wenzel II. von Böhmen*, Johannes Voigt (ed.), in: *Archiv für Kunde österreichischen Geschichtsquellen*, 29, Wien 1863.
- Jakub De VORAGINE, *Legenda aurea*, Anežka Vidmanová (ed.), Praha 1984, s. 107-108.
- *Zbraslavská kronika. Chronicon Aulae Regiae*, Zdeněk Fiala - František Heřmanský; Rudolf Mertlík (edd.), Praha 1976.
- *Ze starých desk zemských království českého r. 1460*, in: *Archiv Český*, díl III, František Palacký (ed.), Praha 1844.
- *Zřízení zemské království českého za krále Vladislava roku 1500 vydané*, in: *Archiv Český*, díl V, František Palacký (ed.), Praha 1862.
- *Život sv. Lidmily*, in: *Fontes rerum Bohemicarum*, díl I, Josef Emler (ed.), Praha 1873
- *Život sv. Lidmily a sv. Václava*, in: *Fontes rerum Bohemicarum*, díl I, Josef Emler (ed.), Praha 1873.

7. 2. Literatura

- Robert ANTONÍN, *Alžběta Rejčka a souboj o český trůn v letech 1306–1308*, in: Chrám Svatého Ducha a královna Eliška Rejčka v Hradci Králové 1308–2008, s. 17-31.
- Heinrich APPELT, *Privilegium minus. Das staufische Kaisertum und die Babenberger in Österreich*, Wien – Köln – Graz 1976.
- Klaus ARNOLD - Eduard MAUR, *K sociálním dějinám dětství ve středověku*, in: Historická demografie, r. 15, 1991, s. 123-140.
- Jana BARTŮŇKOVÁ – Alena ZACHOVÁ, *Zdislava z Lemberka aneb O zázraku*, in: Bloudění časem a prostorem - Jaroslav Durych známý a neznámý (Sborník příspěvků z II. literární laboratoře, konané v Hradci Králové 25. - 26. ledna 1996), Jan Dvořák – Nella Mlsová (edd.), Hradec Králové 1997, s. 201-205.
- Alžběta BIRNBAUMOVÁ, *Královna Judita*, in: Královny a kněžny české, Zdena Karešová - Jiří Pražák (edd.), Praha 1996, s. 71-73.
- Marie BLÁHOVÁ – Jan FROLÍK – Nad'a PROFANTOVÁ, *Velké dějiny zemí Koruny české I. Do roku 1197*, Praha - Litomyšl 1999.
- Marie BLÁHOVÁ, *Císařovna Anna Svidnická. Manželka Karla IV. Její korunovace v Cáchách 9. února 1354 a v Římě 4. května 1355*, in: Cáchy a Praha. Korunovační města Evropy. Příspěvky spolku Kulturverein Aachen-Prag e. V. Díl I. 1998-2003, Praha 2005, s. 81-88.
- Tereza BLAŽKOVÁ, *Viola Těšínská a její doba*, práce obhájená na Pedagogické fakultě Univerzity Karlovy, Praha 2014.
- Lenka BOBKOVÁ, *Územní politika prvních Lucemburků na českém trůně*, Ústí nad Labem 1993.
- Lenka BOBKOVÁ, *Koruna království českého za vlády Lucemburků. I.*, in: Historický obzor. Časopis pro výuku dějepisu a popularizaci historie, r. 6, č. 7-8, Praha 1995, s. 164-172.
- Lenka BOBKOVÁ, *Koruna království českého za vlády Lucemburků (dokončení)*, in: Historický obzor. Časopis pro výuku dějepisu a popularizaci historie, r. 9.-10, Praha 1995.
- Lenka BOBKOVÁ, *Země Koruny české za Jana Lucemburského a Karla IV.*, in: Od Velké Moravy k NATO. Český stát a střední Evropa, Jiří Přenosil (ed.), Praha 2002, s. 41-52.

- Lenka BOBKOVÁ, *Vedlejší země České koruny v politice Lucemburků a jejich následovníků (1310–1526)*, in: Korunní země v dějinách českého státu. I. Integrovaní a partikulární rysy českého státu v pozdním středověku. Sborník příspěvků přednesených na kolokviu pořádaném dne 4. června 2002 na FF UK, Lenka Bobková (ed.), Ústí nad Labem 2003, s. 9-34.
- Vincenc BRANDL, *O vdání v právě českém*, in: Právník, r. 9, Praha 1870.
- Vincenc BRANDL, *Právní postavení ženského pohlaví v Čechách*, in: Právník, r. 9, Praha 1870, s. 757-779.
- Wilhelm von GIESEBRECHT, *Geschichte der deutschen Kaiserzeit*, band III/1-2, *Das Kaiserthum im Kampfe mit dem Papstthum*, Braunschweig 1867-1869.
- Peter BROWN, *Tělo a společnost. Muži, ženy a sexuální odříkání v raném křesťanství*, Brno 2000.
- Karl BRUNNER, *Herzogtümer und Marken. Vom Ungarnsturm bis ins 12. Jahrhundert*, Vienna 1994.
- Milan BUBEN, *Zdislava z Lemberka kanonizována*, in: Střední Evropa. Revue pro středoevropskou kulturu a politiku, r. 11, č. 50, 1995, s. 63-70.
- Kateřina ČADKOVÁ, *Ženská zbožnost 13. věku - stejné výzvy, různý prostor? Srovnání prostředí Itálie a českých zemí*, in: Církev, žena a společnost ve středověku. Sv. Anežka Česká a její doba, Petr Polehla – Jan Hojda (redd.), Ústí nad Orlicí 2010, s. 87-96.
- Jaroslav ČECHURA – Jiří MIKULEC – František STELLNER, *Lexikon českých panovnických dynastií*, Praha 1996.
- Denko ČUMLIVSKÝ, *Archiv Vyšehradské kapituly*, in: Královský Vyšehrad I. Sborník k 900. výročí úmrtí prvního českého krále Vratislava (1061-1092), Praha 1991, s. 148-170.
- Václav CHALOUPECKÝ, *Svatá Ludmila*, in: Královny, kněžny a velké ženy české, Karel Stloukal (ed.), Praha 1941.
- Eva DOLEŽALOVÁ, *Markéta Přemyslovna a Dagmar Dánská. Zapomenutá a znovunalezená princezna*, in: Dějiny a současnost. Kulturně historická revue, r. 35, č. 3, Praha 2013, s. 19-29.
- Zdeněk DRAGON, *Pravěké a raně středověké osídlení Starého Města*, in: Umělecké památky Prahy. Staré Město, Josefov, Praha 1996.
- Małgorzata DUCZMAL, *Ryksa Piastówna. Królowa Czech i Polski*, Poznań 2010.

- Dana DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ, *Anežka, vévodkyně rakouská, dcera českého krále (1269-1296)*, in: *Mediaevalia Historica Bohemica*, Jan Zelenka (red.), 13, č. 1, Praha 2010, s. 47-76.
- Dana DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ, *Eliška Rejčka (Richenza Velkopolská) a Rudolf Kaše*, in: *Královský sňatek. Eliška Přemyslovna a Jan Lucemburský – 1310*, Klára Benešová (ed.), Praha 2010, s. 304-305.
- Dana DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ, *Královský dvůr Václava II.*, České Budějovice 2011.
- Dana DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ, *Sv. Anežka Česká a její doba*, in: *Posel z Budče. Almanach poutníků na staroslavnou Budeč*, č. 28, Kladno 2011, s. 1-5.
- Dana DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ - Jan ZELENKA, *Curia ducis, curia regis. Panovnický dvůr za vlády Přemyslovců*, Praha 2011.
- Dana DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ, *Královské dcery na dvoře Václava II.*, in: *Dějiny a současnost*, r. 35, č. 3, Praha 2013, s. 14-18.
- Dana DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ - Jan ZELENKA, *Přemyslovský dvůr. Život knížat, králů a rytířů ve středověku*, Praha 2014.
- Sáša DUŠKOVÁ, *Studie k českému diplomatáři II. Listiny na trnavské statky královny Konstancie*, in: *Historické štúdie II, Príloha Historického časopisu IV*, Bratislava 1956, s. 259–268.
- Edith ENNENOVÁ, *Ženy ve středověku*, Praha 2001.
- Eduard FIALA, *České denáry*, Praha 1895.
- Zdeněk FIALA, *Die Urkunde Kaiser Friedrichs I. für den böhmischen Fürsten Vladislav II. vom 18. 11. 1158 und das „Privilegium minus“ für Österreich*, in: *Mitteilungen des Instituts für Österreichische Geschichtsforschung*, 1970, r. 78, s. 178-192.
- Jitka FRIEDLOVÁ, *Obraz Elišky Rejčky v historiografii*, bakalářská práce obhájená na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy, Praha 2012.
- Gustav FRIEDRICH, *Kodex Tišnovský. Příspěvek k poznání novověkých padělků v moravském diplomatáři*, in: *Český časopis historický*, r. 3, Praha 1897, s. 359–372.
- Peter FUTÁK, *Královna Konstancie Uherská a Hodonín*, in: *Středověká města na Moravě a v sousedních zemích, Hodonín 2009*, s. 41-48.
- Štěpán GILAR, *Od aktu k falzu aneb druhý život listiny krále Vladislava I. pro litomyšlské premonstráty z roku 1167*, in: *Východočeské listy historické*, č. 21-22, Hradec Králové 2004, s. 231-240.

- Jaromír HANĚL, *Věno v právu slovanském*, in: Právník, r. 10, Praha 1871, s. 793-801.
- Jarmila HÁSKOVÁ, *Emma Regina. Vznešená česká kněžna*, in: Emma Regina. Civitas Melnic. Sborník příspěvků z konference u příležitosti 1000. výročí úmrtí kněžny Emmy Reginy († 2. 11. 1006) a 80. jubilea narození Pavla Radoměrského (* 23. 11. 1926) konané 9. listopadu 2006 v Regionálním muzeu Mělník, Mělník 2008, s. 61-66.
- Lubomíra HAVLÍKOVÁ, *Femina slavica - žena a mateřství ve velkomoravských právních památkách 9. století. Příspěvek k středověkým "gender studies,"* in: Pulchritudo et sapientia. Ad honorem Pavel Spunar, Zuzana Silagiová – Hana Šedinová - Petr Kitzler (edd.), Praha 2008, s. 163-178.
- Dieter HEIMAN, *Über Alltag und Ansehen der Frau im späten Mittelalter-oder: vom Lob der Frau im Angesicht der Hexe*, in: Frau und spätmittelalterlicher Alltag. (Veröffentlichungen des Instituts für mittelalterliche Realienkunde Österreichs IX), Heinrich Appelt (ed.), Wien 1986.
- Ivan HLAVÁČEK, *Dvůr a rezidence českých panovníků doby přemyslovské a raně lucemburské*, in: Opera historica 7, Václav Bůžek – Pavel Král (edd.), Praha 1999, s. 29–70.
- Zdeňka HLEDÍKOVÁ, *Alžběta Rejčka*, in: Dějiny a současnost, r. 13, č. 5, Praha 1991, s. 7-12.
- Zdeňka HLEDÍKOVÁ, *Alžběta, dcera Václava III.*, in: Mediaevalia Historica Bohemica, 8, Praha 2001, s. 43-49.
- Zdeňka HLEDÍKOVÁ, *Závěť Elišky Přemyslovny*, in: Královský Vyšehrad. 3. Sborník příspěvků ze semináře Vyšehrad a Přemyslovci, Kostelní Vydří 2007, s. 128-143.
- František HOFFMANN, *České město ve středověku*, Praha 1992.
- Eliška HOFMANOVÁ, *Guta Habsburská, životní data*, práce obhájená na Pedagogické fakultě Univerzity Karlovy, Praha 2013.
- Ladislav HOSÁK, *Historický místopis země Moravskoslezské*, Praha 2004.
- Jitka HRIČKOVÁ, *Cisterciácký klášter Aula sanctae Mariae na Starém Brně a jeho hospodářský vývoj v letech 1323–1526*, bakalářská práce obhájená na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity, Brno 2008.
- Jan JANÁK - Zdeňka HLEDÍKOVÁ, *Dějiny správy v českých zemích do roku 1945*, Praha 1989.
- Kateřina CHARVÁTOVÁ, *Eliška Rejčka a její partner Jindřich z Lipé*, in: Lucemburkové. Česká koruna uprostřed Evropy, Praha 2012, s. 187-190.

- Hana CHORVÁTOVÁ, *Deti a detstvo vo včasnóm stredoveku*, in: Děti ve velkoměstech od středověku až na práh industriální doby. Stati a rozšířené příspěvky z 29. vědecké konference Archivu hlavního města Prahy, uspořádané ve spolupráci s Institutem mezinárodních studií Fakulty sociálních věd Univerzity Karlovy ve dnech 12. a 13. října 2010 v Clam-Gallasově paláci v Praze, Olga Fejtová – Václav Ledvinka – Jiří Pešek (edd.), Praha 2012, s. 49-72.
- Hana CHORVÁTOVÁ, *Deti a detstvo vo včasnóm stredoveku*, in: Děti ve velkoměstech od středověku až na práh industriální doby. Stati a rozšířené příspěvky z 29. vědecké konference Archivu hlavního města Prahy, uspořádané ve spolupráci s Institutem mezinárodních studií Fakulty sociálních věd Univerzity Karlovy ve dnech 12. a 13. října 2010 v Clam-Gallasově paláci v Praze, Olga Fejtová – Václav Ledvinka – Jiří Pešek (edd.), Praha 2012, s. 49-72.
- Hermenegild JIREČEK, *Slovanské právo v Čechách a na Moravě. Doba druhá: Od počátku XI. do konce XIII. století*, Praha 1864.
- Karel KADLEC, *Rodinný nedíl ve světle dat srovnávacích dějin právních. Za příčinou stati dra. Jos. Pekaře "K sporu o zádruhu staroslovanskou,"* zvl. otisk z Časopisu Matice moravské, Brno 1901.
- Jan Kapistran VYSKOČIL, *Blahoslavená Anežka Česká*, Praha 1933.
- Jan KAPRAS, *Manželské právo majetkové dle českého práva zemského*, Praha 1908.
- František KAVKA, *Čtyři ženy Karla IV. Královské sňatky*, Praha - Litomyšl 2002.
- Peter KETSCH, *Aspekte der rechtlichen und politisch-gesellschaftlichen Situation von Frauen im Mittelalter (500-1150)*, in: *Frauen in der Geschichte II*, Annette Kuhn – Jörn Rüsen (edd.), Düsseldorf 1982.
- Veronika KNOFLÍČKOVÁ, *Konstancie Uherská jako královská vdova*, bakalářská práce obhájená na Filozofické fakultě Masarykovy Univerzity, Brno 2008.
- Hermann KNOTHE, *Geschichte des Oberlausitzer Adels und seiner Güter. Vom XIII. bis gegen Ende des XVI. Jahrhunderts*, Leipzig 1879.
- Božena KOPIČKOVÁ, *Ženská otázka v českém středověku. Současný stav bádání a směry dalšího vývoje. Část 1.*, in: *Československý časopis historický*, Jurij Křížek (red.), 37, r. 87, č. 4, Praha 1989, s. 561-574.
- Božena KOPIČKOVÁ, *Historické prameny k studiu postavení ženy v české a moravské středověké společnosti. Historische Quellen zum Studium der Stellung der Frau in*

der böhmischen und mährischen mittelalterlichen Gesellschaft (interdisciplinární pojetí studia), Praha 1992.

- Božena KOPIČKOVÁ, *Žena a rodina v husitství. (Současný stav bádání)*, in: Husitský Tábor. Sborník Husitského muzea Tábor, Husitské muzeum v Táboře, r. 12, 1999, s. 37-48.
- Božena KOPIČKOVÁ, *Urozená paní*, in: *Člověk českého středověku v českých zemích*, František Šmahel - Martin Nodl (edd.), Praha 2002.
- Božena KOPIČKOVÁ, *Žena evropského středověku v zajetí své doby. (Několik úvah s důrazem na česko-moravské prostředí)*, in: *Eva nejen v ráji. Žena v Čechách od středověku do 19. století*, Milena Lenderová (ed.), Praha 2002, s. 13-44.
- Božena KOPIČKOVÁ, *Eliška Přemyslovna. Královna česká 1292–1330*, Praha 2003.
- Božena KOPIČKOVÁ, *Vstup české medievalistiky do studia dětské evropské problematiky ve středověku? Glosy a otazníky*, in: *Dítě a dětství napříč staletími. 2. Pardubické bienále. 4. - 5. dubna 2002*, Pardubice 2003, s. 49-60
- Božena KOPIČKOVÁ, *Ideální modely života ovdovělých královen, kněžen a šlechticů v českém středověku ve světle reality*, in: *Dějiny žen aneb Evropská žena od středověku do 20. století v zajetí historiografie (IV. pardubické bienále, 27. - 28. dubna 2006)*, Pardubice 2006.
- Božena KOPIČKOVÁ, *Věnná města a jiné majetky českých královen ve 14. a 15. století*, in: *Ženy a děti ve dvorské společnosti*, Dana Dvořáčková-Malá – Jan Zelenka (edd.), Praha 2015, s. 97-108.
- Anděla KOZÁKOVÁ, *Právní postavení ženy v českém zemském právu*, Praha 1926.
- Petr KUBÍN, *Anežka a Eliška Přemyslovny. Pokus o svatořečení v královské rodině*, in: *Ve znamení zemí Koruny české. Sborník k šedesátým narozeninám profesorky Lenky Bobkové*, Praha 2006, s. 186-197.
- Petr KUBÍN, *Znovu o Kristiána*, in: *Od knížat ke králům. Sborník u příležitosti 60. narozenin Josefa Žemličky*, Eva Doležalová – Robert Šimůnek (edd.), Praha 2007, s. 63-72.
- Vladimír KUČERA, *Blahoslavená Anežka česká*, Brno 1942; Jaroslav Václav POLC, *Světičky Anežka Přemyslovna*, Praha 1988.

- Jiří KUTHAN, *Královna Alžběta Rejčka (†1335)*, in: Chrám Svatého Ducha a královna Eliška Rejčka v Hradci Králové 1308–2008. Historická tradice v dějinách města. Od chrámu ke katedrále, Jiří Štěpán (ed.), Hradec Králové 2009, s. 113-128.
- Jan KVĚT, *Iluminované rukopisy královny Rejčky. Příspěvek k dějinám české knižní malby ve století XIV.*, Praha 1931.
- Alois LANG, *Otec pouště Sv. Jeronym*, Praha 1948.
- Jacques LE GOFF – Nicolas TRUONG, *Tělo ve středověké kultuře*, Praha 2006.
- Karl LECHNER, *Die Babenberger. Margrafen und Herzöge von Österreich*, Wien 1976.
- Milena LENDEROVÁ – Božena KOPIČKOVÁ – Jana BUREŠOVÁ – Eduard MAUR (edd.), *Žena v českých zemích od středověku do 20. století*, Praha 2009.
- Julius LIPPERT, *Die Geschichte der Familie*, Stuttgart 1884.
- Ottokar LORENZ, *Deutsche Geschichte im 13. und 14. Jahrhundert*, Braumüller 1863.
- Dana MALÁ, *Skladba pražského dvora za vlády Václava II.*, in: Mediaevalia Historica Bohemica, r. 9, Praha 2003, s. 97-163.
- Michaela MALANÍKOVÁ, *Norma versus realita. Metodologická poznámka k možnostem zkoumání historické role žen na příkladu středověkého Brna*, in: Sborník prací Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, Řada společenských věd, Jaroslav Vaculík (red.), r. 215, č. 22, Brno 2007, s. 163-16.
- Michaela MALANÍKOVÁ, *Ženy, muži a středověk aneb Úvaha nad možnostmi a limity využití kategorie genderu v medievistice*, in: Historik na Moravě. Profesoru Jiřímu Malířovi, předsedovi Matice moravské a vedoucímu Historického ústavu FF MU, věnují jeho kolegové, přátelé a žáci k šedesátinám, Brno 2009, s. 603-609.
- Michaela MALANÍKOVÁ, *"Aby se žádné pohlaví necítilo opovrženým, přijal Bůh podobu muže a zrodil se z ženy". Zkoumání středověku prizmatem genderu*, in: Historická dílna. 7. Sborník příspěvků přednesených v roce 2012, Plzeň 2013, s. 123-132.
- Karel MALÝ – Florian SIVÁK, *Dějiny státu a práva v českých zemích a na Slovensku do r. 1918*, Praha 1993.
- Anežka MERHAUTOVÁ – Dušan TŘEŠTÍK, *Románské umění v Čechách a na Moravě*, Praha 1983.
- Jaroslav MEZNÍK, *Lucemburská Morava 1310–1423*, Praha 1999.

- Irena MORAVCOVÁ, *Dvůr královny Markéty Babenberské mezi lety 1246-1266*, in: *Dvory a rezidence ve středověku*, Praha 2006, s. 21-42.
- František MUSIL, *Ke vzniku královských věnných měst a jejich vývoji do 2. poloviny 15. století*, in: *Věnná města za třicetileté války a jejich poválečná obnova. Sborník příspěvků z konference konané ve dnech 4. - 5. května 2004*, Mělník 2004, s. 1-15.
- *Na úsvitu křesťanství. Z naší literární tvorby doby románské v století IX. - XIII.*, Václav Chaloupecký (ed.), Praha 1942.
- Jana NECHUTOVÁ, *Ženy v Husově okolí. K protiženským satirám husitské doby*, in: *Jan Hus mezi epochami, národy a konfesemi. Sborník z mezinárodního symposia, konaného 22. – 26. září 1993 v Bayreuthu*, Blahoslav Lášek (ed.), Praha 1995.
- Martin NODL, *Dvě tváře dětství. Malí dospělí a děti-hříšníci ve středověku*, in: *Dějiny a současnost. Kulturně historická revue*, r. 28, č. 1, 2006, s. 30-33.
- Martin NODL, *Středověké dilema ženské svatosti*, in: *Dějiny žen aneb Evropská žena od středověku do poloviny 20. století v zasetí historiografie. (Sborník příspěvků z IV. pardubického bienále 27. - 28. dubna 2006)*, K. Čadková – M. Lenderová – J. Stráníková (edd.), Pardubice 2006, s. 105-114.
- Václav NOVOTNÝ, *České dějiny I/1-4*, Praha 1912-1937.
- František PALACKÝ, *Dějiny národu českého w Čechách a w Morawě. Dílu I., částka 2, Od roku 1125 do 1253*, Praha 1854.
- Régine PERNOUDOVÁ, *Žena v době katedrál*, Praha 2002.
- Luboš POLANSKÝ, *Spory o původ české kněžny Emmy, manželky Boleslava II.*, in: *Přemyslovský stát kolem roku 1000. Na paměť knížete Boleslava II. (+ 7. února 999)*, Praha 2000 s. 27-48.
- Jaroslav Václav POLC, *Světiце Anežka Přemyslovna*, Praha 1988.
- Petr POLEHLA – Petr KUBÍN et al., *Církev, žena a společnost ve středověku. Sv. Anežka Česká a její doba*, Ústí nad Labem 2010.
- Antonín PROFOUS, *Místní jména v Čechách, jejich vznik, původní význam a změny, sv. I - IV*, Praha 1949-1957.
- Irena PROKOPOVÁ, *Markéta Babenberská*, diplomová práce obhájená na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy, Praha 2004.
- Irena PROKOPOVÁ, *Guta Habsburská. Česká královna a její dvůr*, in: *Časopis Společnosti přátel starožitností*, r. 43 (113), č. 4, Praha 2005, s. 189-211.
- Jiří RÁČ, *Nástin dějin předhusitského Mělníka*, in: *Vlastivědný sborník Mělnicka, díl I*, 1982, s. 41-59.

- Jakub RAZIM, *Jindřich Korutanský jako český král ve světle dobových svědectví*, rigorózní práce obhájená na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy, Praha 2007.
- Oswald REDLICH, *Die Anfänge König Rudolfs I.*, in: Die Mitteilungen des Instituts für Österreichische Geschichtsforschung, band X, Innsbruck 1898, s. 341-418.
- Oswald REDLICH, *Rudolf von Habsburg. Das Deutsche Reich nach dem Untergange des Alten Kaisertums*, Innsbruck 1903, s. 283-284.
- Adolpus Fridericus RUDORFF, *Das Recht der Vormundschaft nach dem Gemeinen in Deutschland geltenden Rechte*, band I-III, Berlin 1833-1859.
- Pavlína RYCHTEROVÁ, *Žena a manželství v díle Tomáše ze Štítného*, in: Mediaevalia Historica Bohemica, díl VI, Jaroslav Boubín (red.), Praha 1999, s. 95-109.
- Pavlína RYCHTEROVÁ, *Ženská zbožnost ve středověku. Některé aspekty jejího výzkumu*, in: Dějiny žen aneb Evropská žena od středověku do poloviny 20. století v zajetí historiografie. (Sborník příspěvků z IV. pardubického bienále 27. - 28. dubna 2006), Kateřina Čadková – Milena Lenderová – Jana Stráníková (edd.), Pardubice 2006, s. 115-124.
- August SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Jižní Morava*, díl I, Praha 1981.
- August SEDLÁČEK, *Místopisný slovník historický Království českého*, Praha 1909.
- Mirka SEJTKOVÁ, *Královny a věnná města v Čechách za vlády Lucemburků*, práce obhájená na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy, Praha 2008.
- Sulamith SHAHAR, *Die Frau im Mittelalter*, Königstein 1981.
- Émile SCHMITT, *Le mariage chrétien dans l'oeuvre de Saint Augustin. Une théologie baptismale de la vie conjugale*, Paris 1983.
- Ludwig SCHÖNACH, *Beiträge zur Geschichte der königin Anna von Böhmen († 1313)*, in: Mitteilungen des Vereins für Geschichte der Deutschen in Böhmen, r. 45, Prag 1906/1907, s. 121-133.
- Richard SCHRÖDER, *Geschichte des ehelichen Güterrechts in Deutschland, band I: Die Zeit der Volksrechte*, Stettin – Danzig – Elbing 1863.
- Hans K. SCHULZE, *Grundstrukturen der Verfassung im Mittelalter III. Kaiser und Reich*, Stuttgart – Berlin – Köln 1998.
- Petr SOMMER, *Dítě ve středověkých pramenech*, in: Děti ve velkoměstech od středověku až na práh industriální doby, s. 73-79.
- Helena SOUKUPOVÁ, *Svatá Anežka Česká v legendě a skutečnosti*, in: Dějiny a současnost. Kulturně historická revue, 14, č. 4, 1992, s. 11-17.

- Miloslav SOVADINA, *Jindřich z Lipé. I. První muž království. Část 2*, in: Časopis Matice moravské, r. 121, Brno 2002, s. 3-32.
- Jiří SPĚVÁČEK, *Král diplomat. (Jan Lucemburský 1296–1346)*, Praha 1982.
- Jiří SPĚVÁČEK, *Jan Lucemburský a jeho doba 1296–1346*, Praha 1994.
- Karel STLOUKAL, *Královna Rejčka*, in: *Královny, kněžny a velké ženy české*, Karel Stloukal (ed.), Praha 1940, s. 97-106.
- Karel STLOUKAL, *Eliška Rejčka, hradecká královna. Pojednání městského historického a průmyslového musea v Hradci Králové*, Hradec Králové 1942, č. 20.
- Heribert STURM, *Die alte Reichspfandschaft Eger und ihre Stellung in der Geschichte der böhmischen Länder*, in: *Handbuch der Geschichte der böhmischen Länder*, Bd. II-I, Stuttgart 1971.
- Jindřich ŠEBÁNEK, *Listiny přibyslavské. Rekonstrukce a kritika*, in: Časopis Matice moravské, č. 57, Brno 1933, s. 1-58.
- Miroslav ŠMIED – František ZÁRUBA (edd.), *Svatá Anežka Česká a velké ženy její doby. Die heilige Agnes von Böhmen und die großen Frauengestalten ihrer Zeit*, Praha 2013.
- Markéta ŠPŮROVÁ, *Středoevropské zbožné ženy z panovnického prostředí ve 13. století a jejich vztah k rodovým fundacím*, in: *Od knížat ke králům. Sborník u příležitosti 60. narozenin Josefa Žemličky*, Praha 2007, s. 230-236.
- Ondřej ŠRETR, *Kunhuta Uherská, královna česká (asi 1245/46 – 9. 9. 1285)*, práce obhájená na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity, Brno 2008.
- Josef ŠUSTA, *Dvě knihy českých dějin. Kus středověké historie našeho kraje. Kniha druhá, Počátky lucemburské 1308–1320*, Praha 1919.
- Josef ŠUSTA, *České dějiny*, díl II/1, *Soumrak Přemyslovců a jejich dědictví*, Praha 1935.
- Josef ŠUSTA, *České dějiny*, díl II/3., *Karel IV. Otec a syn (1333-1346)*, Praha 1946.
- Kateřina TELNAROVÁ, „*Anna, královna česká*“. *Nejstarší dcera Václava II. a její osudy*, in: *Mediaevalia Historica Bohemica*, r. 13/ 1, Praha 2010, s. 77-110.
- Pierre TOUBERT, *La théorie du mariage chez les moralistes carolingiens*, in: *Il matrimonio nella società altomedievale*, díl I, Spoleto 1977.
- Václav Vladivoj TOMEK, *Dějepis města Prahy*, díl I, Praha 1855.
- Dušan TŘEŠTÍK, *Počátky Přemyslovců. Vstup Čechů do dějin (530 – 935)*, Praha 2008.

- Jana VÍTOVÁ, *Majetkové poměry královny Elišky Rejčky*, bakalářská práce obhájená na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity, Brno 2010.
- Emanuel VLČEK, *Judita Durynská. Paní znamenité krásy a ducha neobyčejného*, in: *Vesmír*, r. 10, Praha 2002, s. 561-565.
- Jan Erazim VOCEL, *Postavení ženského pohlaví v právu českém*, in: *Právník*, r. 1, Praha 1861;
- Jiřina VOTOČKOVÁ-JOACHIMOVÁ, *Aněžka Přemyslovna*, Praha 1940.
- *Vlastivedný slovník obcí na Slovensku*, díl I; III, Bratislava 1977; 1978.
- Martin WIHODA, *Moravská markraběnka Heilwida*, in: *Od knížat ke králům. Sborník u příležitosti 60. narozenin Josefa Žemličky*, Eva Doležalová – Robert Šimůnek (edd.), Praha 2007, s. 96-104.
- Blanka ZILYNSKÁ, *Dítě ve středověké Praze očima Jana Rokycany*, in: *Děti ve velkoměstech od středověku až na práh industriální doby*, Olga Fejtová – Václav Ledvinka (edd.), Praha 2012, s. 217-232.
- Josef ŽEMLIČKA, *Století posledních Přemyslovců. Český stát a společnost ve 13. století*, Praha 1986.
- Josef ŽEMLIČKA, *Čechy v době knížecí (1034-1198)*, Praha 1997.
- Josef ŽEMLIČKA, *Přemyslovci. Jak žili, vládli a umírali*, Praha 2005.
- Josef ŽEMLIČKA, *Privilegium minus a Zlatá bula sicilská: 1156-1212. Srovnání srovnatelného?*, in: *Cestou dějin. K počtě prof. PhDr. Svatavy Rakové CSc., kolektivní monografie*, Praha 2007, s. 475-493.
- Josef ŽEMLIČKA, *Österreich und Böhmen 1156-1212: Versuch eines historischen Vergleich des Privilegium minus und der Goldenen Bulle von Sizilien*, in: *Historica: historical sciences in the Czech Republic. Series Nova*, 2008, r. 13, s. 47-74.
- Josef ŽEMLIČKA, *Kasteláni, vilikové a beneficia v netransformované transformaci*, in: *Český časopis historický*, r. 106, č. 1, Praha 2008, s. 109-136.
- Josef ŽEMLIČKA, *Dítě ve starším středověku*, in: *Děti ve velkoměstech od středověku až na práh industriální doby*, Olga Fejtová – Václav Ledvinka (edd.), Praha 2012, s. 81-88.
- Josef ŽEMLIČKA, *Království v Pohybu. Kolonizace, města a stříbro v závěru přemyslovské epochy*, Praha 2014.

8. PŘÍLOHY

8. 1. Tabulkový přehled

Tabulka č. 1.

Přehled majetků Helbirgy Babenberské (manžel: kníže Bořivoj II.)

	manželství (říjen 1110 – únor 1124)	vdovství (únor 1124 – červenec 1142)
obdarována	1118 statek v Grie (pravděpodobně v regionu u Kottes blízko Dürnsteinu, okres Zwettl, Dolní Rakousko), kostel zvaný Purk (na sever od Kottes, dnes jsou obě územně spojené ve vesnici Kottes-Purk, okres Zwettl, Dolní Rakousko) ³⁴⁵ před r. 1124 statky Voitsau a Dankholz (dnes menší vesnice mezi Kottes a Purk, okres Zwettl, Dolní Rakousko)	
darovala		1124 statek v Grie (pravděpodobně v regionu u Kottes blízko Dürnsteinu), kostel zvaný Purk (na sever od Kottes, dnes jsou obě územně spojené ve vesnici Kottes-Purk) ³⁴⁶

³⁴⁵ W. von GIESEBRECHT, *Geschichte der deutschen Kaiserzeit*, band III/1-2, s. 906; RBM I, s. 91, č. 204; CDB I, s. 108, č. 106.

³⁴⁶ RBM I, s. 91, č. 204; CDB I, s. 108, č. 106.

		1124 statky Voitsau a Dankholz (dnes menší vesnice mezi Kottes a Purk, okres Zwettl, Dolní Rakousko) s lesem
--	--	--

Tabulka č. 2.

Přehled majetků Richenzy z Bergu (manžel: Vladislav I.)

	manželství (před 1111 – duben 1125)	vdovství (duben 1125 – září 1125)
darovala	únor 1125 statky Horní a Dolní Aspach (okres Stuttgart, jižní Německo) ³⁴⁷	

Tabulka č. 3.

Přehled majetků Gertrudy Babenberská (manžel: Vladislav II.)

	manželství (1140 – srpen 1150)	
darovali manželé společně	mezi 1143 a 1148 pozemky ve vsi Orasice (okres Louny), Lahovice (dnes část obce Libčeves, okres Louny), Řivčice (něm. Pflanzendorf, okres Louny) a Vrbno (dnes Vrbno nad Lesy, okres Louny) ³⁴⁸	

³⁴⁷ RBM I, s. 91, č. 206; CDB I, s. 109-110, č. 108, zde s. 110.

³⁴⁸ CDM I, s. 217, č. 243; RBM I, s. 107, č. 241; CDB I, s. 157-161, č. 156, zde s. 160-161.

Tabulka č. 4.

Přehled majetků Judity Durynské (manžel: Vladislav II.)

	manželství (1153 – leden 1174)	vdovství (leden 1174 – září 1174)
darovala	před zářím 1174 ves Břehoryje (dnes část obce Drahobuz, okres Litoměřice) a polovina vsi Rochov (okres Litoměřice) ³⁴⁹	

Tabulka č. 5.

Přehled majetků Alžběty Uherské (manžel: kníže Bedřich)

	manželství (1157 – březen 1189)	vdovství (březen 1189 – leden neznámého roku)
přímluva u krále ohledně majetku třetí strany	1169 pozemek Hranice (okres Přerov) ³⁵⁰	
darovali manželé společně	1180 ves Olšany (okres Šumperk) ³⁵¹	
daroval manžel na přání a se souhlasem manželky	mezi 1184 a 1185 ves Vinaře (u Kadaně, dnes část obce Vilémov, okres Chomutov), dvůr ve vsi Prowech (není možné vyložit název, podle K. J. Erbena by se mohlo jednat o Braník) v sousedství Pražského města ³⁵²	

³⁴⁹ RBM II, s. 637, č. 1475; RBM II, s. 962, č. 2214; CDB II, s. 162, č. 173; CDB II, s. 282, č. 286.

³⁵⁰ CDM I, s. 283, č. 306; RBM I, s. 144, č. 329; CDB I, s. 218-219, č. 247, zde s. 218.

³⁵¹ CDM I, s. 303, č. 327; RBM I, s. 165, č. 371; CDB I, s. 260-261, č. 292.

³⁵² RBM I, s. 167, č. 374; CDB I, s. 275-276, č. 305.

	červen 1185 ves Košíře (dnes městská část Prahy) spolu se sousedící horou ³⁵³ 1188 plat ze Stříbra (dnešní město Stříbro, okres Tachov) rozléhajícího se nad řekou Mží ³⁵⁴	
darovala se souhlasem manžela	1186 kostel sv. Jana Na bojišti v Praze a okolní země k orbě, ves Týnec (dnes Týnec nad Labem, okres Kolín) s lesem nad řekou Labem, ves Ledce (okres Mladá Boleslav), ves Netřebice (okres Nymburk), pozemky ve vsi Bříza (zaniklá ves v okolí dnešních Nových Benátek, okres Mladá Boleslav) ³⁵⁵	

Tabulka č. 6.

Přehled majetků Hellichy z Wittelsbachu (manžel: Konrád II. Ota)

	manželství (před 1176 – září 1191)	vdovství (září 1191 – některý srpen po 1198)
darovala se souhlasem manžela	červen 1189 statek v Čechíně (blízko obce Babiny, okres Plzeň-sever) ³⁵⁶	

³⁵³ RBM II, s. 1155, č. 263; CDB I, s. 277, č. 307.

³⁵⁴ CDM I, s. 325, č. 346; RBM I, s. 181, č. 396; CDB I, s. 290, č. 318.

³⁵⁵ CDM, s. 316, č. 340; RBM I, s. 175, č. 387; CDB I, s. 285-287, č. 312, zde s. 286; konfirmace: CDM I, s. 354, č. 378; RBM I, s. 200, č. 445; CDB II, s. 3-5, č. 6, zde s. 4.

³⁵⁶ CDM I, s. 329, č. 350; RBM I, s. 182, č. 399; CDB I, s. 295-296, č. 322, zde s. 295.

Tabulka č. 7.

Přehled majetků Konstancie Uherské (manžel: Přemysl Otakar I.)

	manželství (1199 – prosinec 1230)	vdovství (prosinec 1230 – prosinec 1240)
darovali manželé společně	březen 1223 ves Bukovany (okres Olomouc), pozemky v Týnečku (městská část Olomouce) a pozemky olomouckého hradu ³⁵⁷	
obvňování		před dubnem 1231 úděly břeclavský, přibyslavický (odvozeno Přibyslavice, okres Třebíč), kounický (odvozeno od Dolních Kounic u Brna, okres Brno-venkov), hodonínský, bzenecký (odvozeno od Bzence, okres Hodonín) a budějovický (odvozeno od Moravských Budějovic, okres Třebíč) ³⁵⁸
darovala společně se synem		leden 1233 pozemek ve vsi zvané Drozdovice (dnes městská část Prostějova), která náležela k hradu Nový Hrádek (zaniklý, dříve pevnost v Olomouci) ³⁵⁹
obdarována synem		únor 1233 újezd Vidžín (dnes část obce Úterý, okres Plzeň-sever), Úterý (okres Plzeň-

³⁵⁷ CDM II, s. 145, č. 143; RBM I, s. 310, č. 669; CDB II, s. 236-237, č. 245, zde s. 237.³⁵⁸ CDM II, s. 230, č. 210; RBM I, s. 361, č. 768; CDB III/1, s. 4-5, č. 6.³⁵⁹ CDM II, s. 224, č. 221; RBM s. 375, č. 797; CDB III/1, s. 27-28, č. 29.

		<p>sever), Olešovice (dnes část obce Úterý, okres Plzeň-sever), Leština (někdejší ves u Plzně mezi Vidžínem a Žernovníkem), Požkov (někdejší ves u Teplé na jihovýchod od Karlových Varů), Dřevohryzy (dnes část obce Toužim, okres Karlovy vary), Stará Ves (zaniklá, na jejím místě dnes stojí Nový Dvůr u Dobré Vody, část obce Toužim, okres Karlovy Vary), Dobrou Vodu (část obce Toužim, okres Karlovy Vary), Němčice (někdejší ves u Vidžína na severozápad od Plzně), Chrstovo (někdejší ves u Vidžína na severozápad od Plzně, okres Plzeň-sever), Prachometry (dnes část obce Toužim, okres Karlovy Vary), Otročín (okres Karlovy Vary), Tisová (dnes část obce Nejdek, okres Karlovy Vary), Potrozovo (někdejší ves u Teplé, okres Cheb), Chvalice (někdejší ves na severozápad od Plzně), Bohuslav (dnes část obce Teplá, okres Cheb)³⁶⁰</p>
prodala		únor 1233 vsi Vidžín, Úterý se svými právy, Olešovice,

³⁶⁰ CDM II, s. 246, č. 224, RBM I, s. 375, č. 800; CDB III/1, s. 28-29, č. 30.

		Leština, Požkov, Dřevohryzy, Stará Ves, Dobrá Voda, Němčice, Chrstovo, Prachomety, Otročín, Tisová ³⁶¹ před 1233 Potrozovo, Chvalice, Bohuslav ³⁶² před květnem 1241 ves Boleráz (okres Trnava, Slovenská republika) ³⁶³
koupila		před 1233 ves Hloubětín (nyní městská část Prahy) s vesničkami Humenec (kdysi ves u Hloubětína, nyní městská část Prahy), Hnidošice (někdější ves u Hloubětína, dnes městská část Prahy), ves Borotice (okres Příbram) se statky Županovice (okres Příbram), Dražetice (dnes část obce Borotice, okres Příbram) a kostel sv. Petra s dvorem a vsí Rybníček (dnes městská část Prahy) ³⁶⁴
darovala se souhlasem syna		1233 ves Kyjov (okres Hodonín) se všemi majetky v břeclavské provincii ³⁶⁵
darovala		únor 1235 ves Hloubětín

³⁶¹ CDM II, s. 244, č. 221; CDM II, s. 247, č. 226; RBM I, s. 375, č. 797; RBM I, s. 377, č. 802; CDB III/1, s. 29-31, č. 31; CDB III/1, s. 31-32, č. 32, zde s. 31.

³⁶² CDM II, s. 247, č. 226; RBM I, s. 377, č. 802; CDB III/1, s. 31-32, č. 32, zde s. 31.

³⁶³ CDM III/3, s. 420, č. 303.

³⁶⁴ CDM II, s. 244, č. 221; CDM II, s. 294, č. 261; RBM I, s. 375, č. 797; RBM, s. 410, č. 869; CDB III/1, s. 29-31, č. 31; CDB III/1, s. 121-123, č. 103, zde s. 122.

³⁶⁵ CDM II, s. 247, č. 226; RBM I, s. 377, č. 802; CDB III/1, s. 31-32, č. 32, zde s. 31.

		(nyní městská část Prahy) s vesničkami Humenec (kdysi ves u Hloubětína, nyní městská část Prahy), Hnidošice (někdější ves u Hloubětína, dnes městská část Prahy) a ves Borotice (okres Příbram) se statky Županovice (okres Příbram), Dražetice (dnes část obce Borotice, okres Příbram), kostel sv. Petra s dvorem a vsí Rybníček (dnes městská část Prahy) ³⁶⁶ prosinec 1240 ves Komín (městská část Brna) ³⁶⁷
prodala či darovala		před listopadem 1244 země Parna (nyní vesnice Biely Kostol u Trnavy, okres Trnava, Slovenská republika) ³⁶⁸

Tabulka č. 8.

Přehled majetků Kunhuty Štaufské (manžel: Václav I.)

	sňatek (1224 – 13. září 1248)	
daroval manžel na její radu a s jejím souhlasem	říjen 1234 ves Seifersdorf (dnes Nieder Seifersdorf, část obce Waldhufen, okres	

³⁶⁶ CDM II, s. 294, č. 261; RBM, s. 410, č. 869; CDB III/1, s. 121-123, č. 103, zde s. 122.

³⁶⁷ CDB III/2, s. 350-351, č. 258.

³⁶⁸ CDHE V/1, s. 307; CDHE VII/1 (suppl.), György Fejér (ed.), Budae 1831, s. 285, č. 235; CDB IV/1, s. 132, č. 47.

	Görlitz/Zhořelec, Horní Lužice, Německo) ³⁶⁹	
věno	před 1235 statky ve Švábsku ³⁷⁰	
konfirmovala	1238 vsi Meuselwitz (obec jižně od Vierkirchen, správně připojena k městu Reichenbach/Oberlausitz, okres Görlitz/Zhořelec, Horní Lužice, Německo), Gurigk (dnes část obce Meuselwitz, okres Görlitz/Zhořelec, Horní Lužice, Německo) a Borda (dnes část obce Meuselwitz, okres Görlitz/Zhořelec, Horní Lužice, Německo) ³⁷¹	
konfirmace manželem na její žádost	únor 1239 vsi Seifersdorf (u Ostritz, dnes Nieder Seifersdorf, část obce Waldhufen, okres Görlitz/Zhořelec, Horní Lužice, Německo), Nieder Oderwitz (dnešní obec Oderwitz, okres Löbau-Zittau/Lobava-Žitava), Ottendorf (dnes Ottendorf-Okrilla, okres Bautzen/Budyšín, Horní Lužice, Německo), Melaune (dnes část obce Vierkirchen, okres Görlitz/Zhořelec,	

³⁶⁹ CDB III/1, s. 93-94, č. 86; CDLS I, s. 31, č. 18; IDEM; s. 44, č. 27; RBM I, s. 402, č. 859.

³⁷⁰ CDB III/1, s. 93-94, č. 86; CDLS I, s. 31, č. 18; IDEM; s. 44, č. 27; RBM I, s. 402, č. 859.

³⁷¹ CDLS I, s. 37, č. 21; RBM I, s. 434, č. 935; CDB III/2, s. 264-265, č. 205.

	Horní Lužice, Německo), Meuselwitz, Gurigk, Borda, Prachenau (dnes část obce Vierkirchen, okres Görlitz /Zhořelec, Horní Lužice, Německo) ³⁷²	
prodala	1244 dvůr s přílehlými poli ve vsi zvané Týnice (dnes část obce Kounice, okres Nymburk) patřící ke královnině kapli sv. Desideria v Lysé (dnes Lysá nad Labem, okres Nymburk) ³⁷³	
darovala a manžel to později potvrdil	před říjnem 1245 důchod ze vsí Döbranitz (dnes část obce Malschwitz, okres Bautzen/Budyšín, Horní Lužice, Německo), Cannewitz (dnes část obce Malschwitz, okres Bautzen/Budyšín, Horní Lužice, Německo), Coblentz (dnes část obce Göda, okres Bautzen/Budyšín, Horní Lužice, Německo) ³⁷⁴	
darovala se souhlasem a na žádost manžela	1245 vsi Střemy (okres Mělník) a Zelčín (dnes část obce Hořín, okres Mělník) ³⁷⁵	

³⁷² CDLS I, s. 44, č. 27; RBM I, s. 447, č. 965; RBM VI, s. 358, č. 642; konfirmace od krále, RBM I, s. 402, č. 859; č. 965.

³⁷³ RBM II, s. 1220, č. 2789; CDB IV/1, s. 142-143, č. 57, zde s. 143.

³⁷⁴ CDLS I, s. 55, č. 35; CDLS I, s. 57, č. 36; CDLS I, s. 69, č. 42; RBM I, s. 534, č. 1134; RBM I, s. 537, č. 1139; RBM I, s. 535, č. 1135; CDB IV/1, s. 167-168, č. 79, zde s. 168; CDB IV/1, s. 169-170, č. 81, zde s. 170; CDB IV/1, s. 168-169, č. 80, zde s. 169.

³⁷⁵ CDB IV/1, s. 175, č. 86.

s manželem poskytla souhlas k prodeji majetku třetí osobou	1247 ves Černotín (dnes část obce Dnešice, okres Plzeň-jih), další Černotín a Turov (někdejší ves u Stoda na jihozápad od Plzně) s lesem Vrabinou (dnes část obce Stod, okres Plzeň-jih) ³⁷⁶	
darovala	před zářím 1248 ves Chrašnice (u Mirovic, dnes část obce Varvažov, okres Písek) ³⁷⁷	

Tabulka č. 9.

Přehled majetků Markéty Babenberské (manžel: Přemysl Otakar II.)

	manželství (11. února 1252 – 1261)	po rozluce (1261 – 29. října 1266)
daroval manžel s jejím souhlasem	květen 1254 právo ke kostelu Muthmannsdorf (dnes Winzendorf-Muthmannsdorf, okres Wiener Neustadt-Land, Dolní Rakousko) ³⁷⁸ únor 1260 Leobendorf (okres Korneuburg, Dolní Rakousko) u paty pohoří Greyzenstein (dnešní Greifenstein, část obce St. Andrä-Wördern, Dolní Rakousko) s patronátním právem ³⁷⁹	

³⁷⁶ RBM I, s. 553, č. 1189; CDB IV/1, s. 221-222, č. 126, zde s. 221.

³⁷⁷ RBM II, s. 107, č. 277; MHB VI, s. 29, č. 48; CDB V/1, s. 378-379, č. 274, zde s. 379.

³⁷⁸ *Urkundenbuch des Herzogthums Steiermark*, band III, s. 212, č. 140; CDB, s. 50-51, č. 1011; RBM II, s. 14, č. 31.

³⁷⁹ CDM VI, s. 363, č. 4; RBM II, s. 93, č. 244; CDB V/1, s. 328-330, č. 210.

	červen/červenec 1260 hrabství Raabs (kolem řeky Dyje/Thaya, dnes zůstal název hrabství ve jméně městečka Raabs an der Thaya, okres Waidhofen an der Thaya, Dolní Rakousko), patronátní práva, léna a soudy v hrabství ³⁸⁰	
darovala	červen 1260 hrabství Raabs ³⁸¹	květen 1262 horní právo v Thallernu (dnes část obce Gumpoldskirchen, na níž se rozkládá vinice kláštera Heiligenkreuz, tj. Freigut Thallern, okres Mödling, Dolní Rakousko) ³⁸²
rozlišila hranice pro svou část vsi	říjen 1260 ves Neprobylice (dnes část obce Podbořany, okres Louny) ³⁸³	
navrátila majetek, jímž obdarovala klášter její tchýně	listopad 1260 ves Chraštice (u Mirovic, dnes část obce Varvažov, okres Písek) s vltavským břehem ³⁸⁴	
vyřízení závěti někdejší manželkou		před říjnem 1266 ves Grafenberg (dnes obec Straning-Grafenberg, okres Horn, Dolní Rakousko) ³⁸⁵
darováno podle privilegií paní i jejího někdejšího		před říjnem 1266 ves Grünberg (dnes se patrně

³⁸⁰ RBM II, s. 99, č. 262; CDB V/1, s. 359-360, č. 231.

³⁸¹ RBM II, s. 100, č. 263; CDB V/1, s. 361-362, č. 232; následovala konfirmace i od sestry Gertrudy, RBM II, s. 117, č. 314.

³⁸² FRA XI, teil 1, s. 152, č. 161; RBM II, s. 142, č. 369.

³⁸³ RBM II, s. 105, č. 272; CDB V/1, s. 372-373, č. 241, zde s. 373.

³⁸⁴ MHB VI, s. 29, č. 48; RBM II, s. 107, č. 277; CDB V/1, s. 378-379, č. 274, zde s. 379.

³⁸⁵ O. LORENZ, *Deutsche Geschichte im 13. und 14. Jahrhundert*, s. 472, č. 17; RBM II, s. 294, č. 748; CDB V/3, s. 348-349, č. 1543.

manžela		jedná o součást obce St. Bernhard-Frauenhofen, okres Horn, Dolní Rakousko) ³⁸⁶
---------	--	---

Tabulka č. 10.

Přehled majetků Kunhuty Uherské (manžel: Přemysl Otakar II.)

	manželství (25. října 1261 – 26. srpen 1278)	vdovství (26. srpen 1278 – 9. září 1285)
darovala na žádost manžela	červenec 1262 patronátní právo ke kostelu v Budči (severozápadně od Prahy u obce Zákolany a její části Kováry, okres Kladno) ³⁸⁷	
darovala	červenec 1265 hora s vinicemi na královních statcích okolo Blučiny (okres Brno-venkov) ³⁸⁸	
rezignovala na patronátní právo	leden 1267 patronátní právo k Novému Kostelu (dnes Nowa Cerekwia/Nová Cerekev, vojvodství Opolské, Polsko) ³⁸⁹	
navrátila se souhlasem manžela	březen 1269 dvůr ležící v královnině tržní vsi Pohořelice ³⁹⁰	

³⁸⁶ O. LORENZ, *Deutsche Geschichte im 13. und 14. Jahrhundert*, s. 472, č. 17; RBM II, s. 294, č. 748; CDB V/3, s. 348-349, č. 1543.

³⁸⁷ CDB V/1, s. 512-513, č. 344, zde s. 513.

³⁸⁸ CDB V/1, s. 666, č. 451.

³⁸⁹ CDB V/2, s. 28, č. 486.

³⁹⁰ CDM V, s. 54, č. 53; RBM II, s. 249, č. 635; CDB V/2, s. 165, č. 581.

<p>darovala na žádost švagrové a se souhlasem manžela</p>	<p>říjen 1271 patronátní právo v kostele v Řevnicích (okres Praha-západ) Václavicích (okres Benešov) a Živhošti (dnes Nová Živohošť, část obce Křečovice, okres Benešov), plat z údělu volyňského (okres Strakonice), wogamensi, václavického (okres Benešov), příjem ze vsí Drahlovice (dnes část obce Skuhrov, okres Beroun), Suchomasty (okres Beroun), z Chodouň (okres Beroun), Sedlec (dnes část obce Žebrák, okres Beroun), více než polovina polí ze vsí Zlešice (dnes část obce Malenice, okres Strakonice), Braník (dnes městská část Prahy, u Vyšehradu), Všetice (dnes část obce Netvořice, okres Benešov, poblíž Neveklova),³⁹¹ Radějovice (dnes část obce Netvořice, okres Benešov), ze vsi Krupa (neznámá), Hrusice (dnes okres Praha-východ, u Říčán), Krchleby (dnes část obce Křečovice, okres Benešov), Kobylníky (dnes</p>	
---	---	--

³⁹¹ V roce 1061 získal ves ostrovský klášter od Vratislava II. Danému klášteru patřila ves ještě v roce 1310, CDB I, s. 89, č. 83; CDB I, s. 971, č. 2243; A. SEDLÁČEK, *Místopisný slovník historický Království českého*, s. 989.

	část obce Chotilsko, okres Příbram), Nahoruby (dnes část obce Křečovice, okres Benešov, u Nevlekova), Krusičany (dnes část obce Týnec nad Sázavou okres Benešov, u Neveklova), Babčice (zaniklá ves u Benešova, zřejmě Nová Ves. Buď se jedná o část obce Postupice, Lešany nebo Pyšely, všechny okres Benešov), desátek z orných polí ve vsi Svinaře (okres Beroun) ³⁹²	
ratifikovala a rozšířila starší svobody; zároveň se vzdala práv k majetku a poddaným		únor 1279 ves Grobniki (vojvodství Opolské, Polsko) v opavském údělu ³⁹³ .
podle titulatury		srpen 1279 opavský úděl ³⁹⁴ říjen 1279 opavský úděl ³⁹⁵ únor 1281 opavský úděl ³⁹⁶
konfirmovala starší privilegia svého města a dovolila vysazení vesnic		srpen 1279 město Krnov a vesnice Bliszczyce (vesnice na východ od Krnova, vojvodství opolské, Polsko), Chomýž (dnes pod Bezručovým vrchem, Krnov, okres Bruntál), Kostelec (dříve Bílý Kostel,

³⁹² CDB V/2, s. 267, č. 643.

³⁹³ CDM IV, s. 221, č. 160; CDB VI/1, s. 69-70, č. 28, zde s. 70.

³⁹⁴ CDB VI/1, s. 112-114, č. 66, 66*, zde s. 113.

³⁹⁵ CDB VI/1, s. 120-121, č. 73, 73*, zde s. 120-121.

³⁹⁶ CDM IV/1, s. 177-179, č. 130, 130*, zde s. 178.

		německy Weisskirch), Chařová (okres Bruntál) ³⁹⁷
obnovila donaci, ke které dříve poskytla souhlas svému manželovi		říjen 1279 patronátní právo v Hlubčicích (dnes Głubczyce, vojvodství opolské, Polsko) ³⁹⁸
konfirmace		únor 1281 patronátní právo, desetina z obilného desátku, týdenní desátek z mýtného a také desátek z daně vybrané z královnina města Hlubčice ³⁹⁹

Tabulka č. 11.

Přehled majetků Guty Habsburské (manžel: Václav I.)

	manželství (leden 1285 – 18. červen 1297)	
obvěnění	listopad 1276 vévodské statky na sever od Dunaje vyjma měst Křemže a Steinu ⁴⁰⁰	
věno	květen 1277 říšské město Cheb se všemi statky ⁴⁰¹	
konfirmovala spolu s manželem právo, ke kterému měla nárok	leden 1288 patronátní právo ke kostelu v Blučině (okres Brno-venkov)	
darovala svobody	leden 1291 ves Banín (okres Svitavy) s lesem ⁴⁰²	

³⁹⁷ CDB VI/1, s. 112-114, č. 66, 66*.

³⁹⁸ CDB VI/1, s. 120-121, č. 73, 73*.

³⁹⁹ CDM IV/1, s. 177-179, č. 130, 130*.

⁴⁰⁰ O. REDLICH, *Die Anfänge König Rudolfs I.*, in: MiÖG X, Innsbruck 1898, s. 341-418, č. 753; CDB V/2, s. 541, č. 836.

⁴⁰¹ O. REDLICH, *Die Anfänge König Rudolfs I.*, in: MiÖG X, Innsbruck 1898, s. 341-418, č. 753; CDB V/2, s. 541, č. 836.

⁴⁰² *Listy kláštera Zbraslavského*, s. 3-4, č. 2; RBM IV, Josef Emler (ed.), Pragae 1892, s. 744, č. 1883.

omezila svobody	leden 1291 královnina ves Radiměř (okres Svitavy) ⁴⁰³	
konfirmace a zajištění svobod a práv	červen 1291 kostel v Pohořelicích (okres Brno-venov) ⁴⁰⁴	
ponajala	březen 1291 královnin majetek v Lysé nad Labem (okres Nymburk) a okolních vsích ⁴⁰⁵ únor 1295 ves Zbynice (dnes část obce Hrádek, okres Klatovy) ⁴⁰⁶	
darovala	březen 1291 obydlí, taverna a mlýn v Lysé nad Labem ⁴⁰⁷ před červnem 1297 Brozany nad Ohří (okres Litoměřice) ⁴⁰⁸	
konstatování držby	před i po prosinci 1291 patronátní právo ke kostelu v Lysé nad Labem ⁴⁰⁹	
sjednotila a darovala	srpen 1293 pole v královnině trhu Lysá, pole u farářova dvora s dvorci a zahradami stejně s roční daní, plat z polí ve Starém Kolíně (okres Kolín) a v Byšičkách (dnes část obce Lysá nad Labem, okres Nymburk), dědina poplužního statku ve vsi	

⁴⁰³ *Listy kláštera Zbraslavského*, s. 3-4, č. 2; RBM IV, Josef Emler (ed.), Pragae 1892, s. 744, č. 1883.

⁴⁰⁴ CDM V, s. 293, č. 96; CDM V, s. 293, č. 97; RBM II, s. 666, č. 1550; RBM II, s. 665, č. 1544.

⁴⁰⁵ *Das St. Pauler Formular*, č. 84; RBM II, s. 661, č. 1534.

⁴⁰⁶ RBM IV, s. 748, č. 1898.

⁴⁰⁷ *Das St. Pauler Formular*, č. 84; RBM II, s. 661, č. 1534.

⁴⁰⁸ RBM III, s. 541-542, č. 1380.

⁴⁰⁹ RBM II, s. 669, č. 1558; RBM II, s. 697-698, č. 1624.

	<p>Čermníky (dnes Černíky, okres Nymburk, ves u Kounic), louky pod starým trhem v Lysé a louky v Sedlišti, desátek z královnina platu z trhu v Lysé a z jejích vesnic patřících k Lysé, desátek z ročního platu z královniny vsi Zamachy (dnes část obce Velké Všelisy, okres Mladá Boleslav), desátek z ročního platu z královniných majetků v Jičíně, ryby z řeky Labe a přívoz ve vsi Litol (dnes část obce Lysá nad Labem, okres Nymburk), přívoz ve vsi Toušeň (dnes Lázně Toušeň, Praha-východ), platy a daně z území Lysé nad Labem⁴¹⁰</p>	
<p>konfirmace obdarování jinou královnou</p>	<p>září 1296 dvůr v Pohořelicích⁴¹¹</p>	

Tabulka č. 12.

Přehled majetků Anny Přemyslovny (manžel: Jindřich Korutanský)

	<p>manželství (1306 – 3. září 1313)</p>	
<p>obvěnění</p>	<p>únor 1306 město a hrad Hall (dnes město Hall in Tirol, okres Innsbruck-Land, spolková země Tyrolsko,</p>	

⁴¹⁰ RBM II, s. 697-698, č. 1624.

⁴¹¹ RBM II, s. 740, č. 1726, CDM V, s. 54, č. 53.

	Rakousko), hrad Thaur (okres Innsbruck-Land, Tyrolsko, Rakousko), hrad Trazberg (dnes nese název Schlosswirt Tratzberg, část obce Stans, okres Schwaz, Tyrolsko, Rakousko) ⁴¹²	
jitřní dar	únor 1306 hrad Friedberg (okres Hartberg-Fürstenfeld, Štýrsko, Rakousko) ⁴¹³	
vyrovnání dluhu	1309 královnina ves Habrová (jednalo se zřejmě o bývalou osadu na území dnešních Hlubočep v Praze) ⁴¹⁴	
výměna obvěnění	1311 vesnice Mühlbachl (okres Innsbruck Land, Tyrolsko, Rakousko), Gufidaun (dnes obec Gufidaun-Gudon, region Trentino-Alto Adige, Jižní Tyrolsko, Itálie), Imst (okres Imst, tyrolsko, Rakousko), Landeck (okres Landeck, Tyrolsko, Rakousko) Prutz (okres Landeck, Tyrolsko, Rakousko) a Ewers ⁴¹⁵	

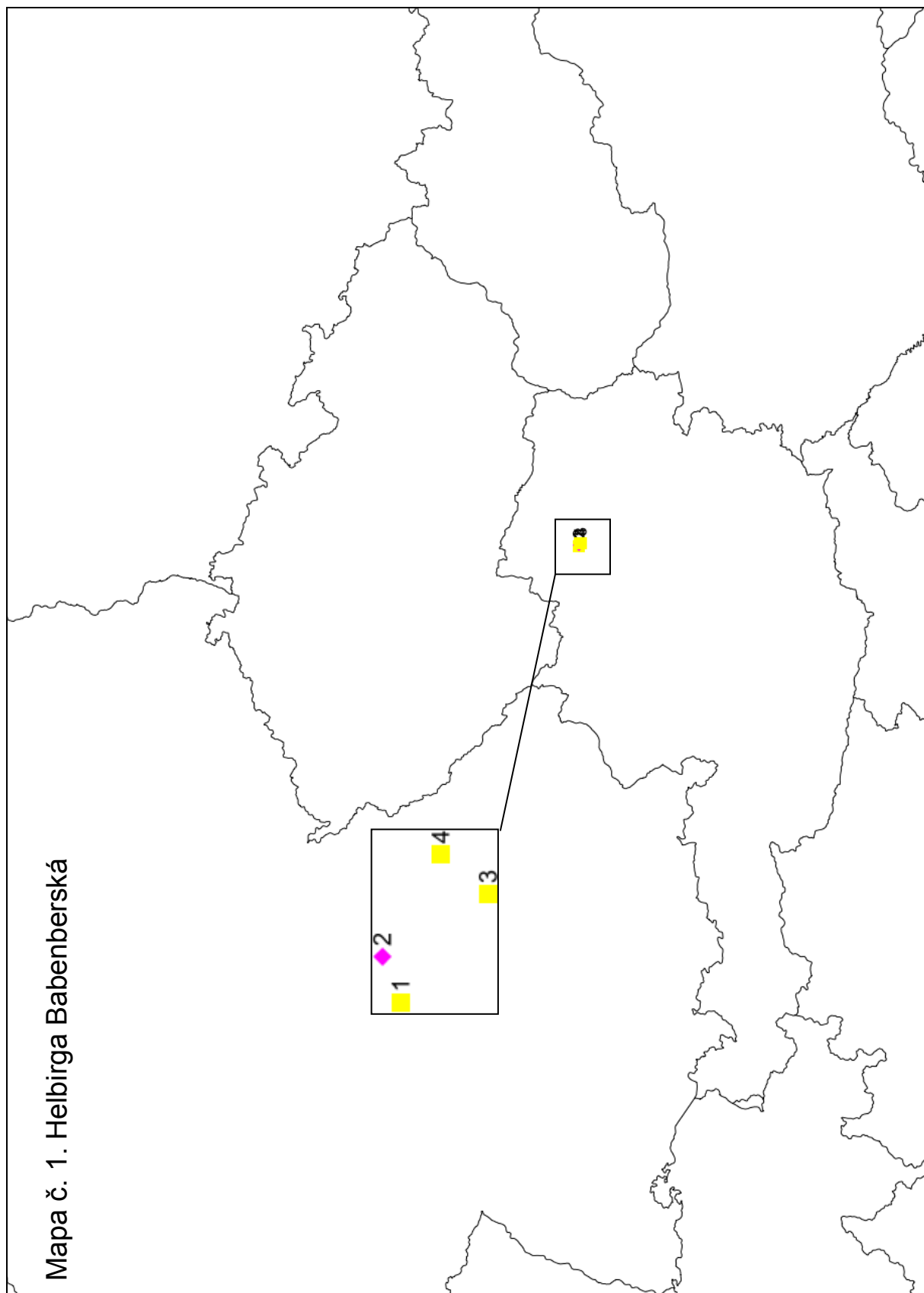
⁴¹² RBM II, s. 898-900, č. 2083.

⁴¹³ RBM II, s. 898-900, č. 2083.

⁴¹⁴ RBM II, s. 958, č. 2203.

⁴¹⁵ *Monumenta historica ducatus Carinthiae*, tomus VIII, Hermann Wiessner (ed.). Klagenfurt 1963, č. 5, s. 2.

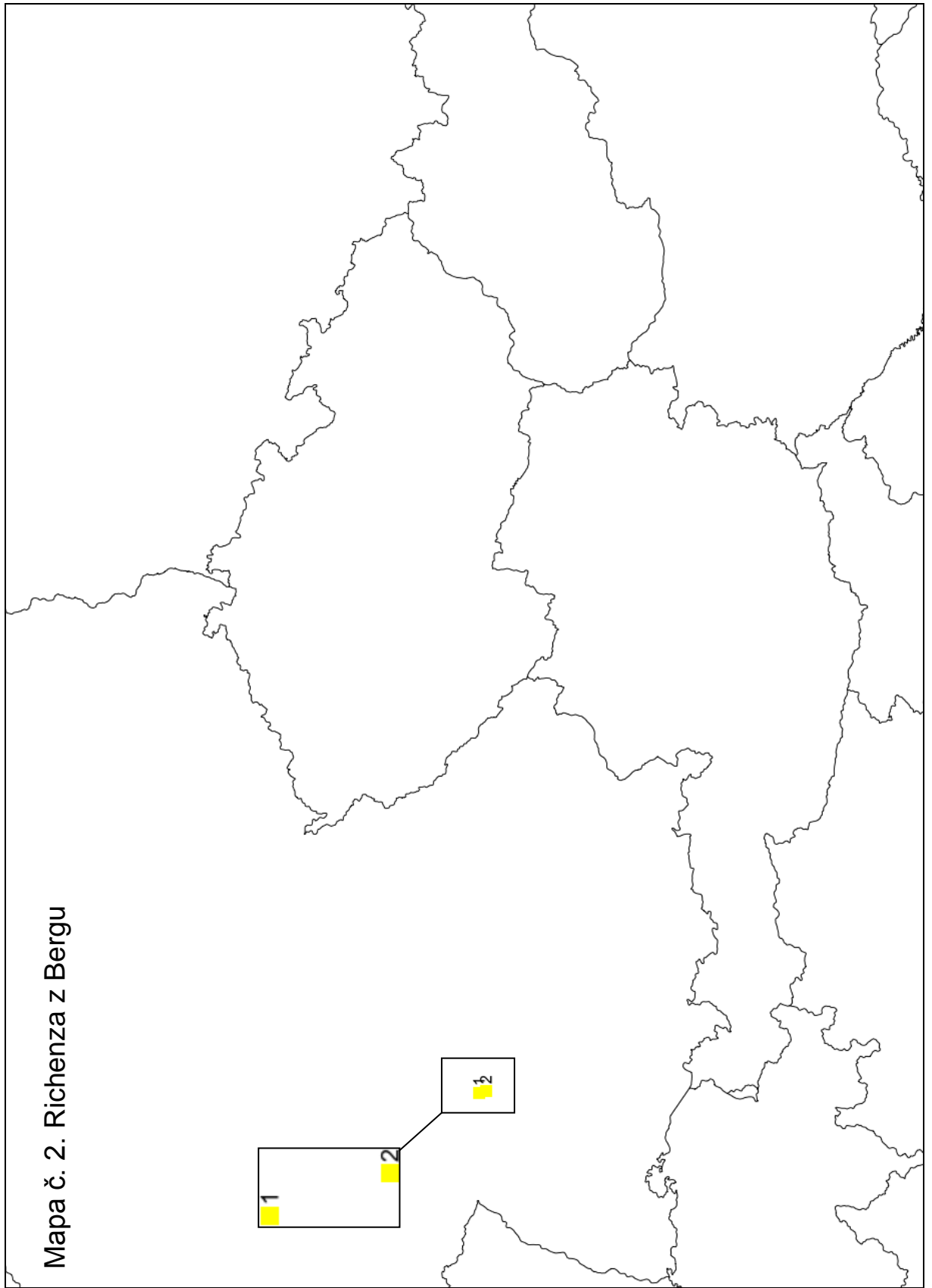
8. 2. Mapy a lokace majetků kněží a královen

Poř. číslo	Lokace
1	Grie
2	Purk
3	Voitsau
4	Dankholz

LEGENDA - TYP MAJETKU

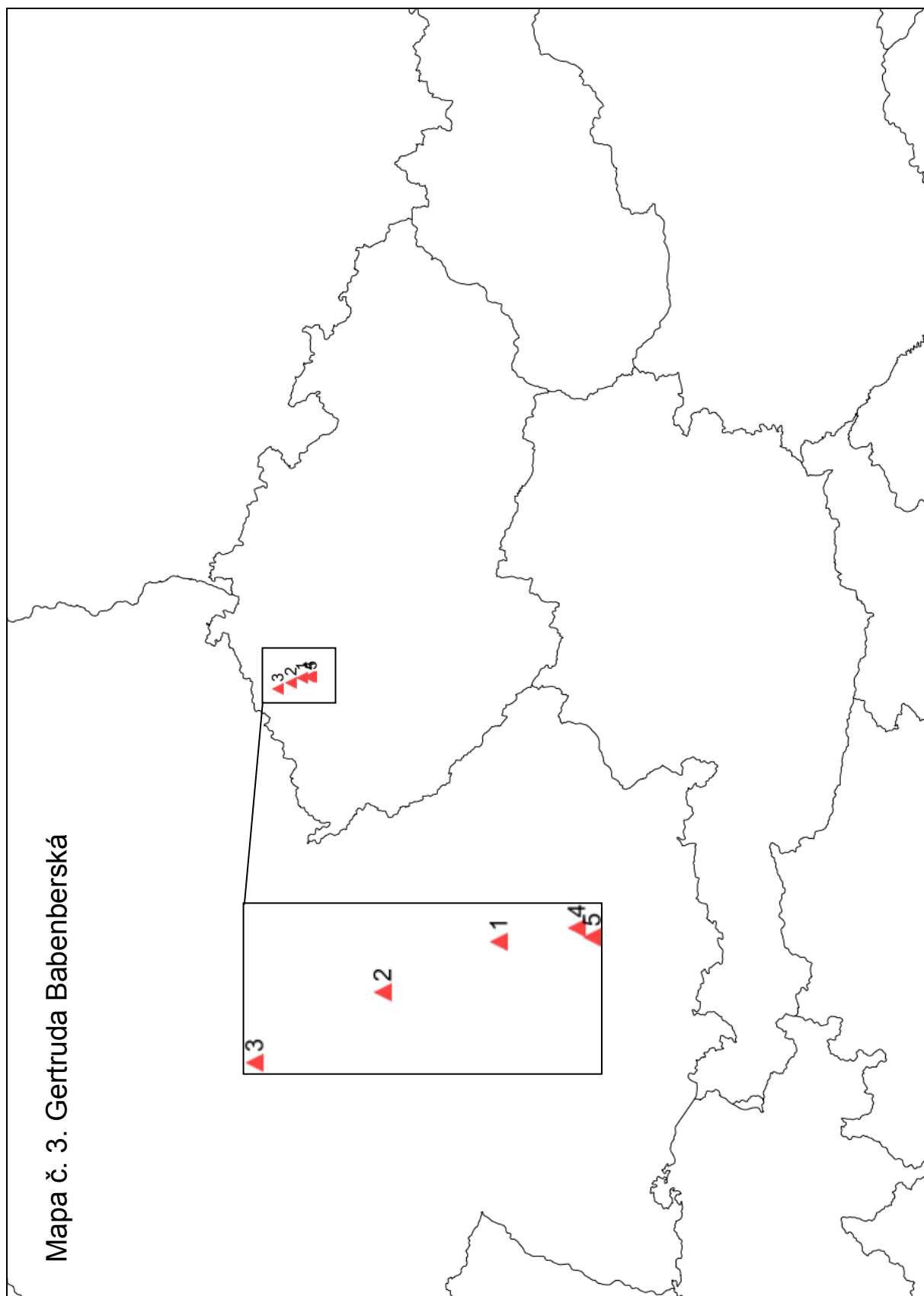
- . 01 - město, úděl
- . 02 - vesnice, vesnička, statek
- ◆ . 03 - patronátní právo
- ★ . 04 - tvrz, hrad, pevnost
- ▲ . 05 - pozemek, pole, louka, vinice
- . 06 - plat, desátek
- . 07 - dvůr, mlýn, obydlí
- ◆ . 08 - les
- ★ . 09 - řeka, ryby

Poř. číslo	Lokace
1	Horní Aspach
2	Dolní Aspach

LEGENDA - TYP MAJETKU

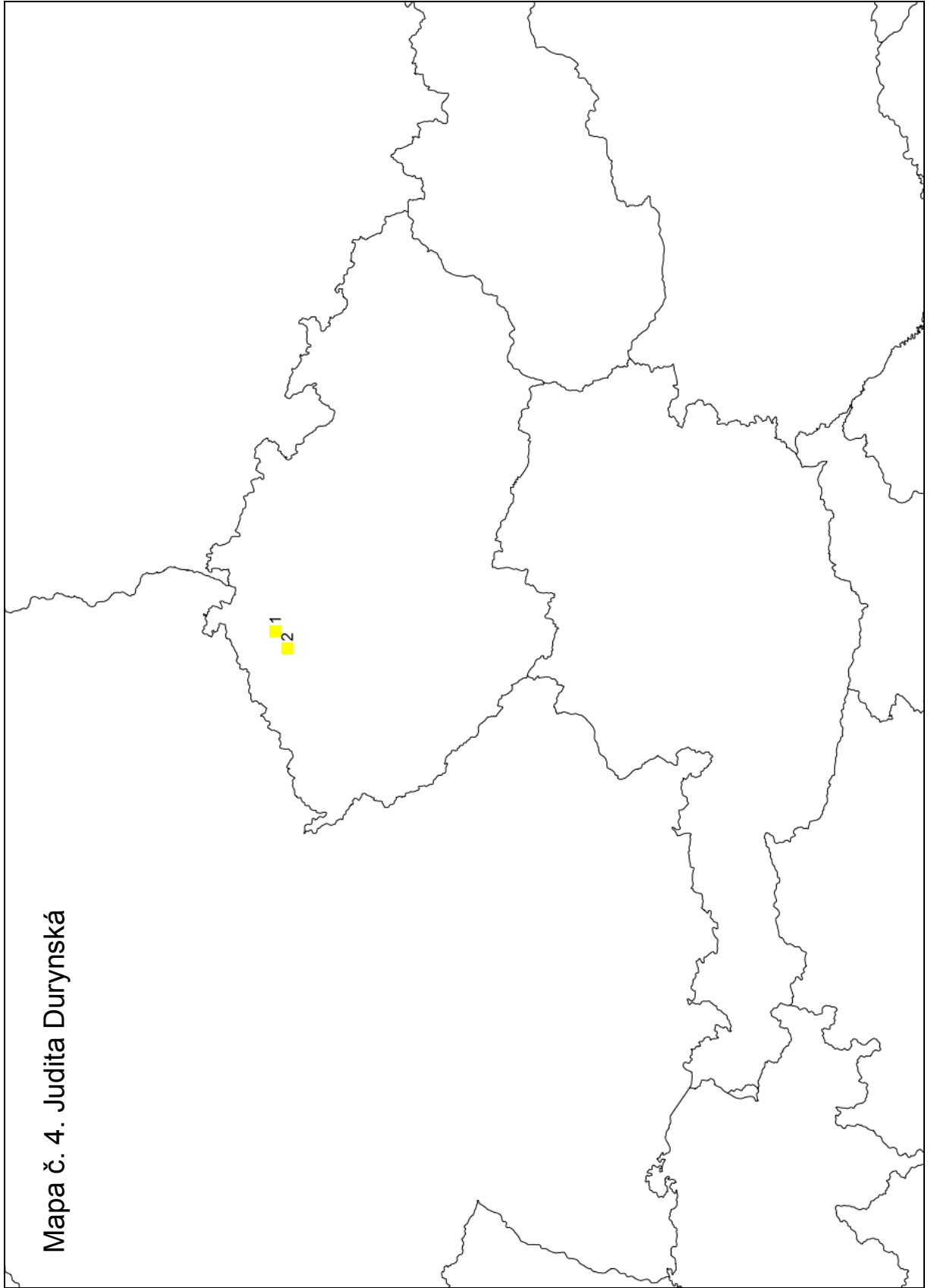
- . 01 - město, úděl
- . 02 - vesnice, vesnička, statek
- ◆ . 03 - patronátní právo
- ★ . 04 - tvrz, hrad, pevnost
- ▲ . 05 - pozemek, pole, louka, vinice
- . 06 - plat, desátek
- . 07 - dvůr, mlýn, obydlí
- ◆ . 08 - les
- ★ . 09 - řeka, ryby

Poř. číslo	Lokace
1	Orasice
2	Lahovice
3	Bílina
4	Řivčice
5	Vrbno

LEGENDA - TYP MAJETKU

- . 01 - město, úděl
- . 02 - vesnice, vesnička, statek
- ◆ . 03 - patronátní právo
- ★ . 04 - tvrz, hrad, pevnost
- ▲ . 05 - pozemek, pole, louka, vinice
- . 06 - plat, desátek
- . 07 - dvůr, mlýn, obydlí
- ◆ . 08 - les
- ★ . 09 - řeka, ryby

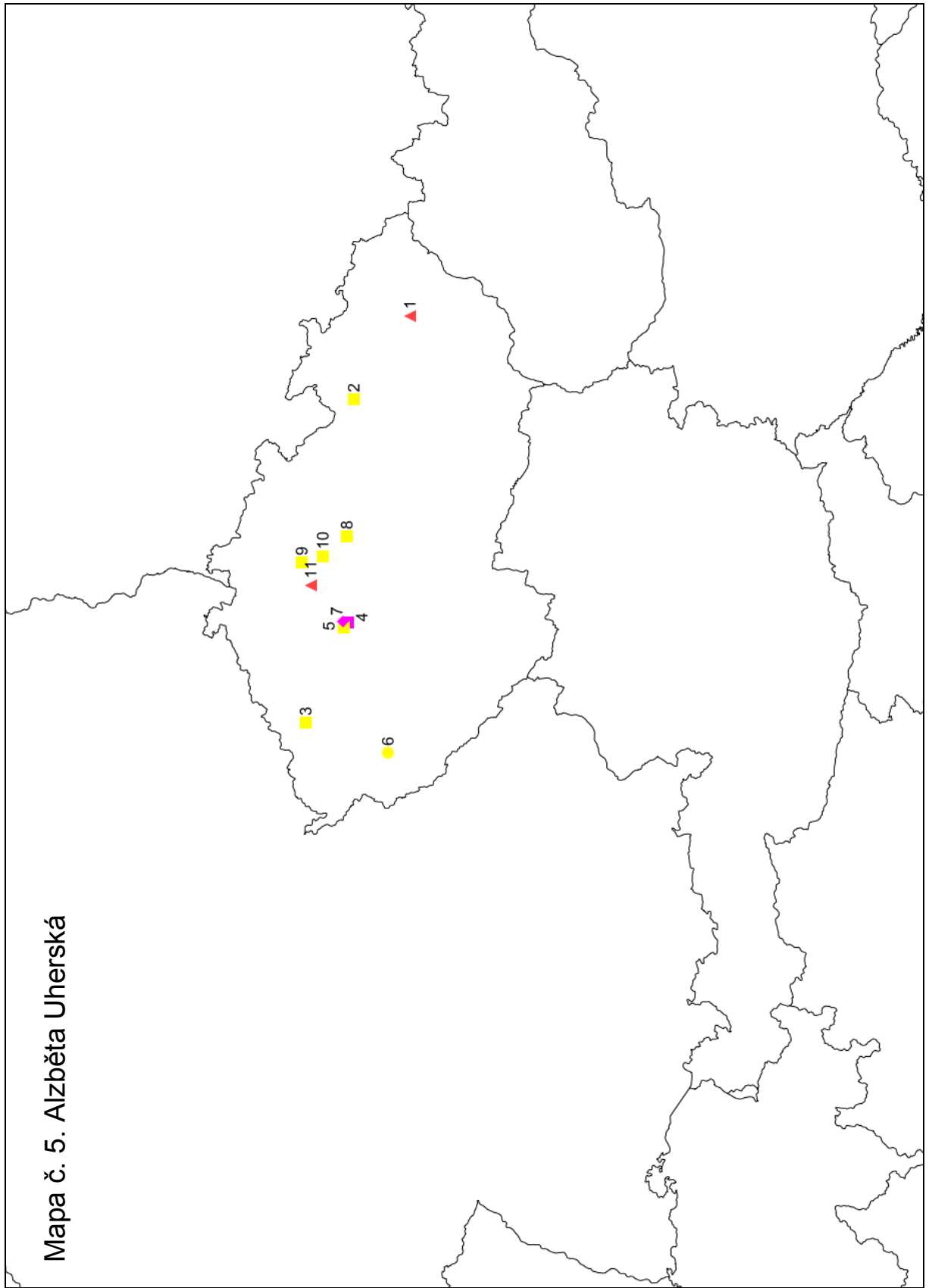

Mapa č. 4. Judita Durynská

Poř. číslo	Lokace
1	Břehoryje
2	Rochov

LEGENDA - TYP MAJETKU

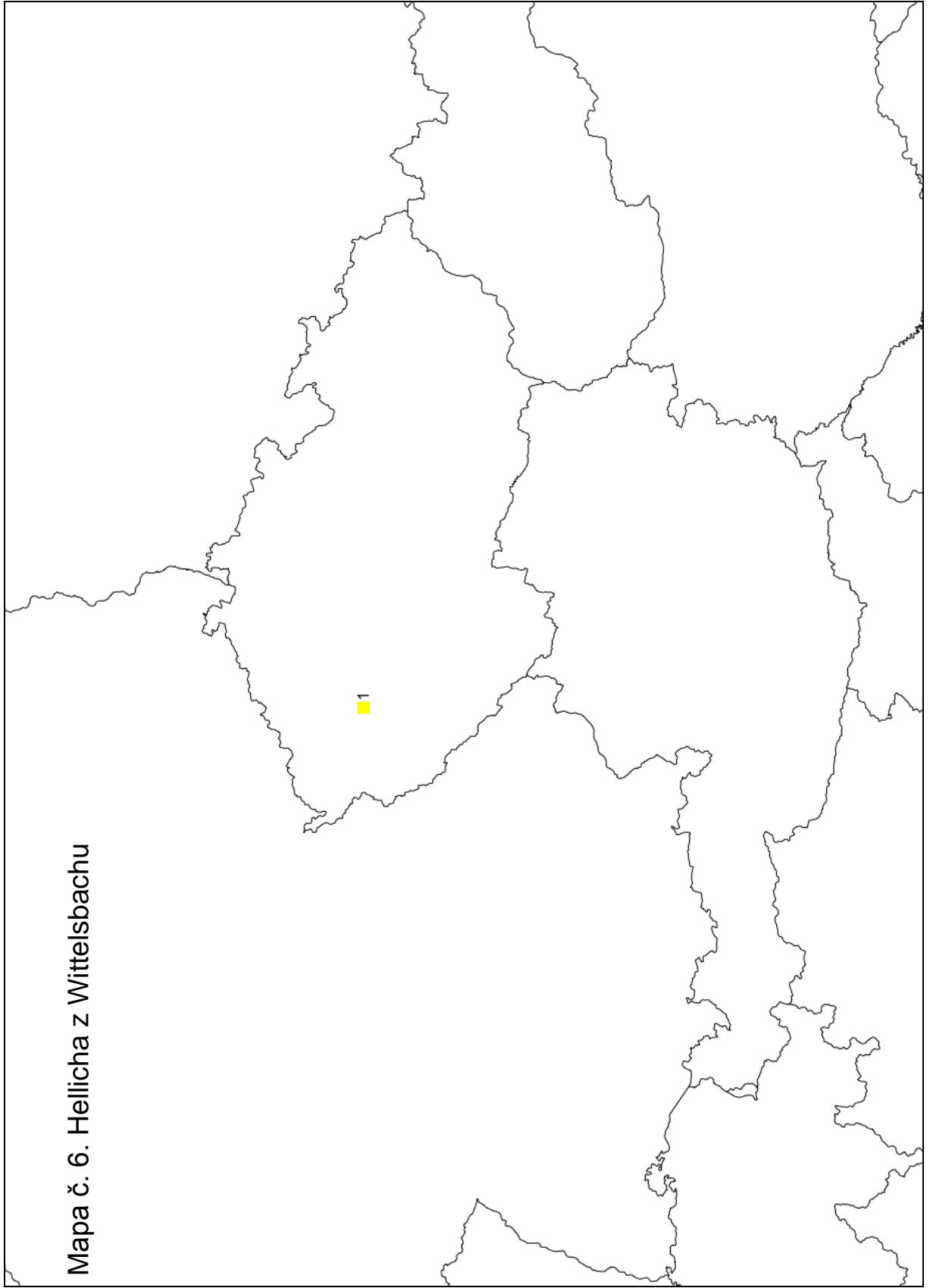
- . 01 - město, úděl
- . 02 - vesnice, vesnička, statek
- ◆ . 03 - patronátní právo
- ★ . 04 - tvrz, hrad, pevnost
- ▲ . 05 - pozemek, pole, louka, vinice
- . 06 - plat, desátek
- . 07 - dvůr, mlýn, obydlí
- ◆ . 08 - les
- ★ . 09 - řeka, ryby

Poř. číslo	Lokace
1	Hranice
2	Olšany
3	Vinaře
4	Prowech
5	Košíře
6	Stříbro
7	sv. Jan Na bojišti
8	Týnec nad Labem
9	Ledce
10	Netřebice
11	Bříza

LEGENDA - TYP MAJETKU

- . 01 - město, úděl
- . 02 - vesnice, vesnička, statek
- ◆ . 03 - patronátní právo
- ★ . 04 - tvrz, hrad, pevnost
- ▲ . 05 - pozemek, pole, louka, vinice
- . 06 - plat, desátek
- . 07 - dvůr, mlýn, obydlí
- ◆ . 08 - les
- ★ . 09 - řeka, ryby

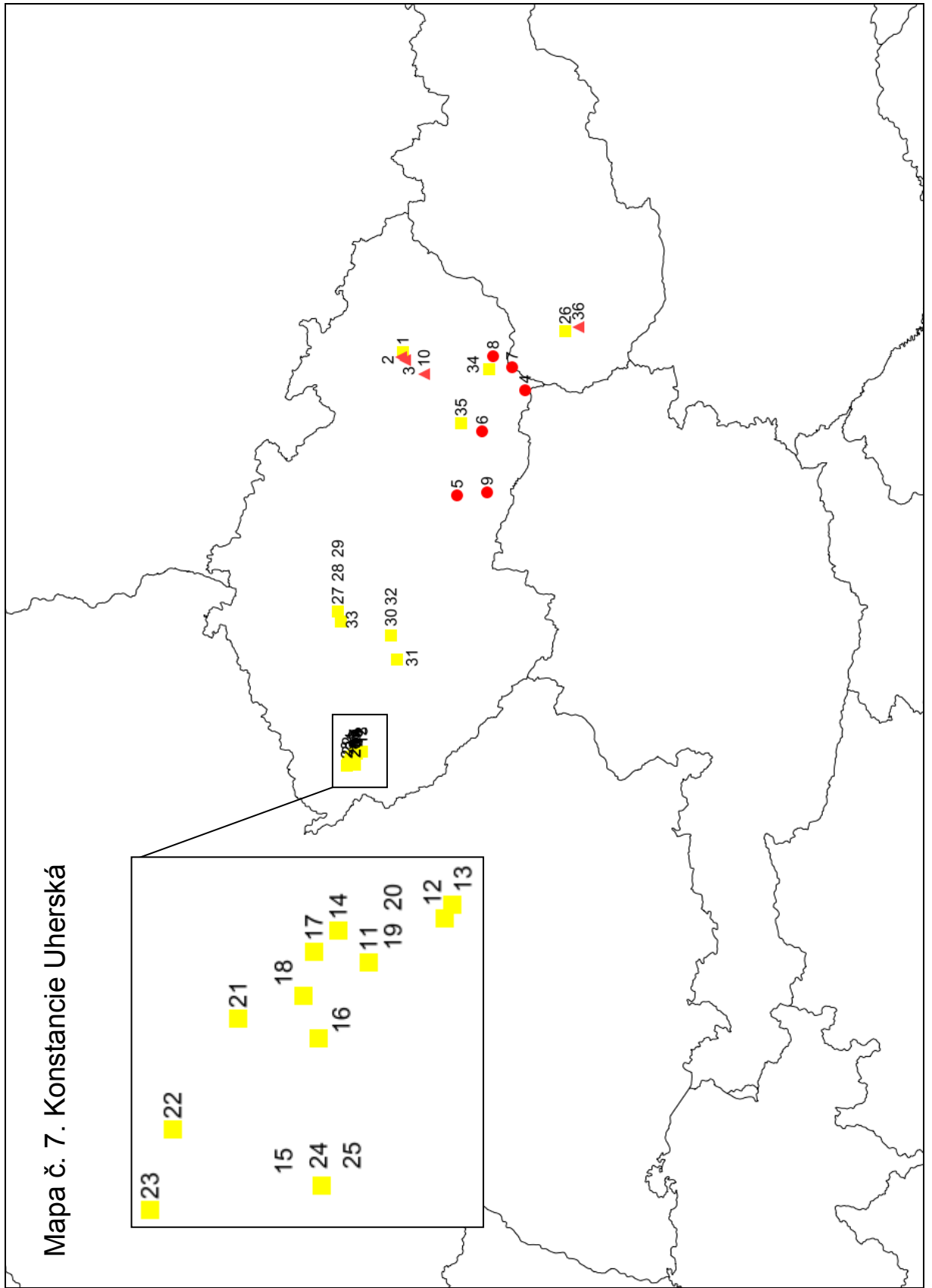

Mapa č. 6. Hellich z Wittelsbachu

Poř. číslo	Lokace
1	Čečín

LEGENDA - TYP MAJETKU

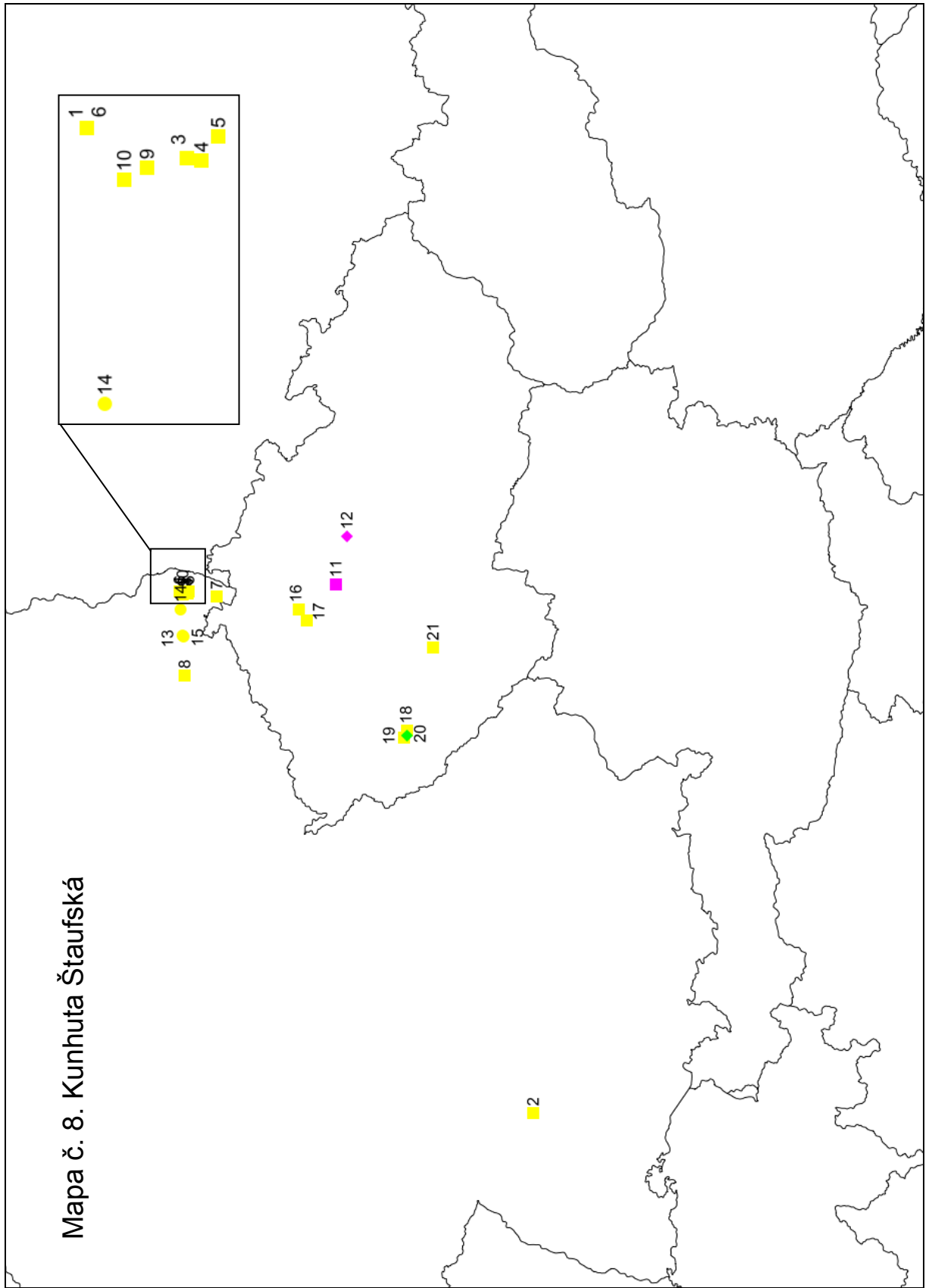
- . 01 - město, úděl
- . 02 - vesnice, vesnička, statek
- ◆ . 03 - patronátní právo
- ★ . 04 - tvrz, hrad, pevnost
- ▲ . 05 - pozemek, pole, louka, vinice
- . 06 - plat, desátek
- . 07 - dvůr, mlýn, obydlí
- ◆ . 08 - les
- ★ . 09 - řeka, ryby

Poř. číslo	Lokace
1	Bukovany
2	Týneček
3	Hrad
4	Břeclav
5	Přibyslavice
6	Dolní Kounice
7	Hodonín
8	Bzenec
9	Moravské Budějovice
10	Drozdivice
11	Vidžín
12	Úterý
13	Olešovice
14	Leština
15	Požkov
16	Dřevohryzy
17	Stará Ves
18	Dobrá Voda
19	Němčice
20	Chrstovo
21	Prachomety
22	Otročín
23	Tisová
24	Potrozovo
25	Bohuslav
26	Boleráz
27	Hloubětín
28	Humenec
29	Hnidošice
30	Borotice
31	Županice
32	Draženice
33	Rybníček
34	Kyjov
35	Komín
36	Parna

LEGENDA - TYP MAJETKU

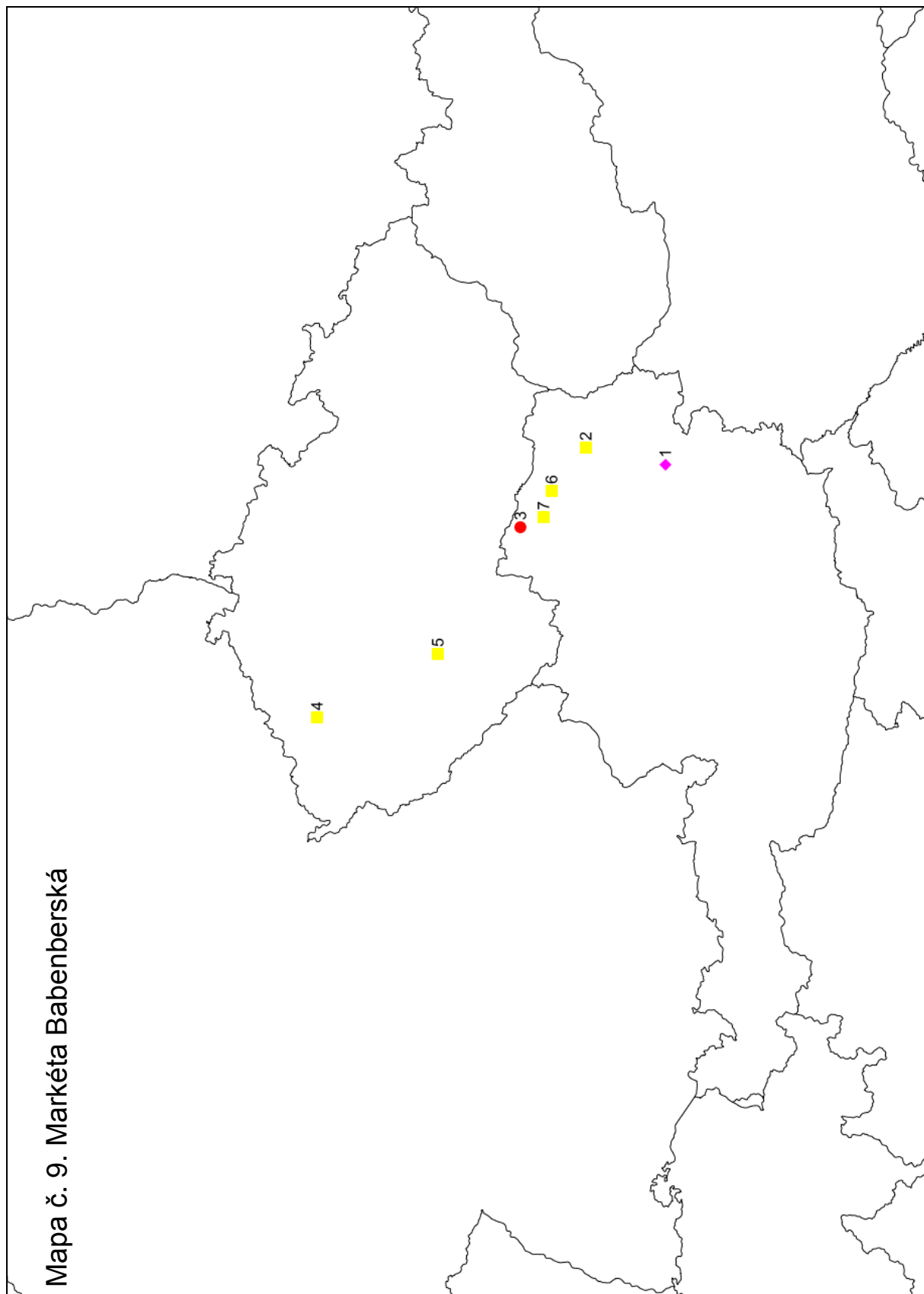
- . 01 - město, úděl
- . 02 - vesnice, vesnička, statek
- ◆ . 03 - patronátní právo
- ★ . 04 - tvrz, hrad, pevnost
- ▲ . 05 - pozemek, pole, louka, vinice
- . 06 - plat, desátek
- . 07 - dvůr, mlýn, obydlí
- ◆ . 08 - les
- ★ . 09 - řeka, ryby

Poř. číslo	Lokace
1	Seifersdorf
2	Švábsko
3	Meuselwitz
4	Gurigk
5	Borda
6	Seifersdorf
7	Nieder Oderwitz
8	Ottendorf
9	Melaune
10	Prachenau
11	Týnice
12	Lysá nad Labem
13	Döbranitz
14	Cannewitz
15	Coblenz
16	Střemy
17	Zelčín
18	Černotín
19	Turov
20	Vrabina
21	Chraštica

LEGENDA - TYP MAJETKU

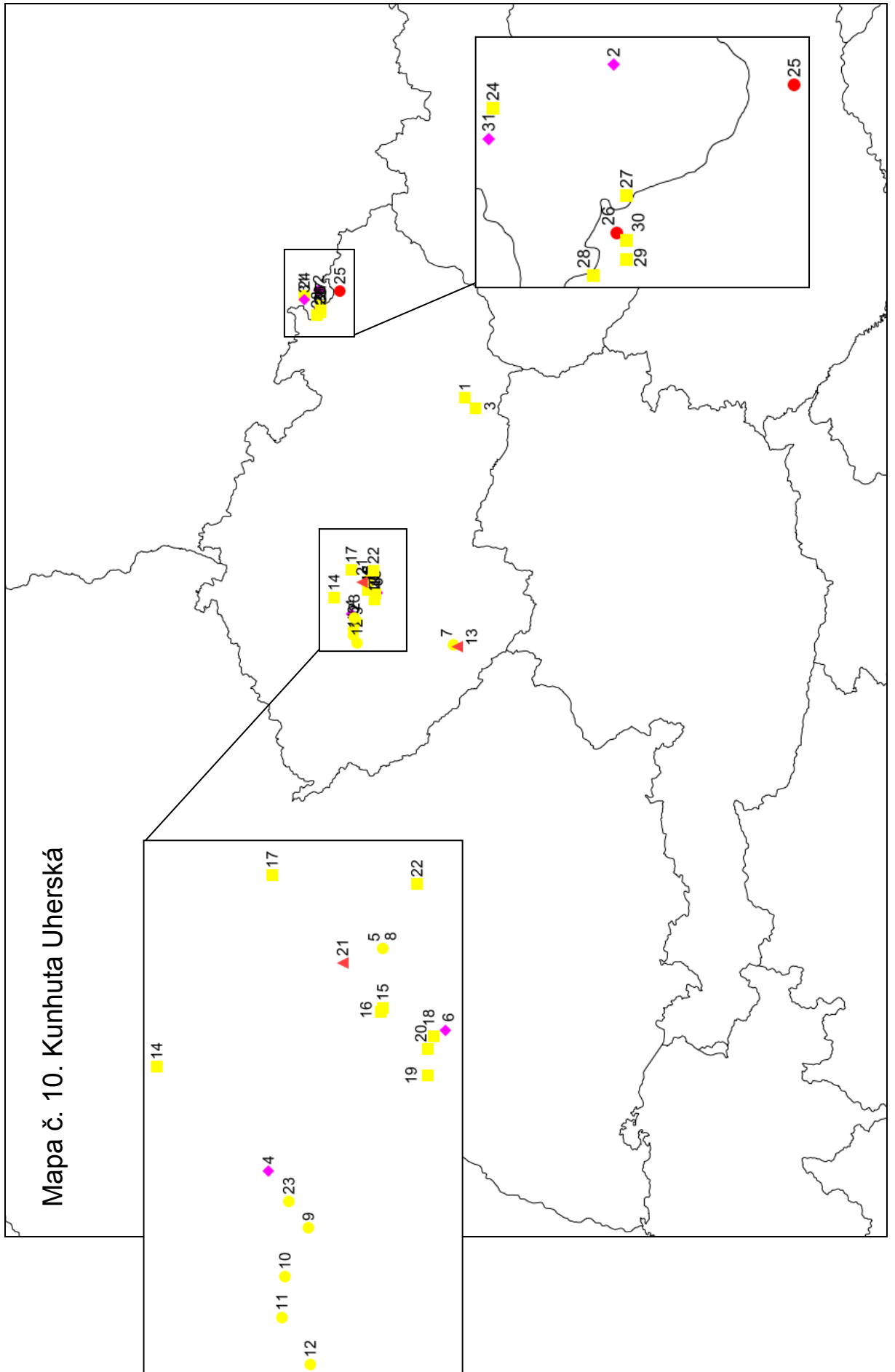
- . 01 - město, úděl
- . 02 - vesnice, vesnička, statek
- ◆ . 03 - patronátní právo
- ★ . 04 - tvrz, hrad, pevnost
- ▲ . 05 - pozemek, pole, louka, vinice
- . 06 - plat, desátek
- . 07 - dvůr, mlýn, obydlí
- ◆ . 08 - les
- ★ . 09 - řeka, ryby

Poř. číslo	Lokace
1	Muthmannsdorf
2	Leobendorf
3	Raabs
4	Neprobylice
5	Chraštice
6	Grafenberg
7	Grünberg

LEGENDA - TYP MAJETKU

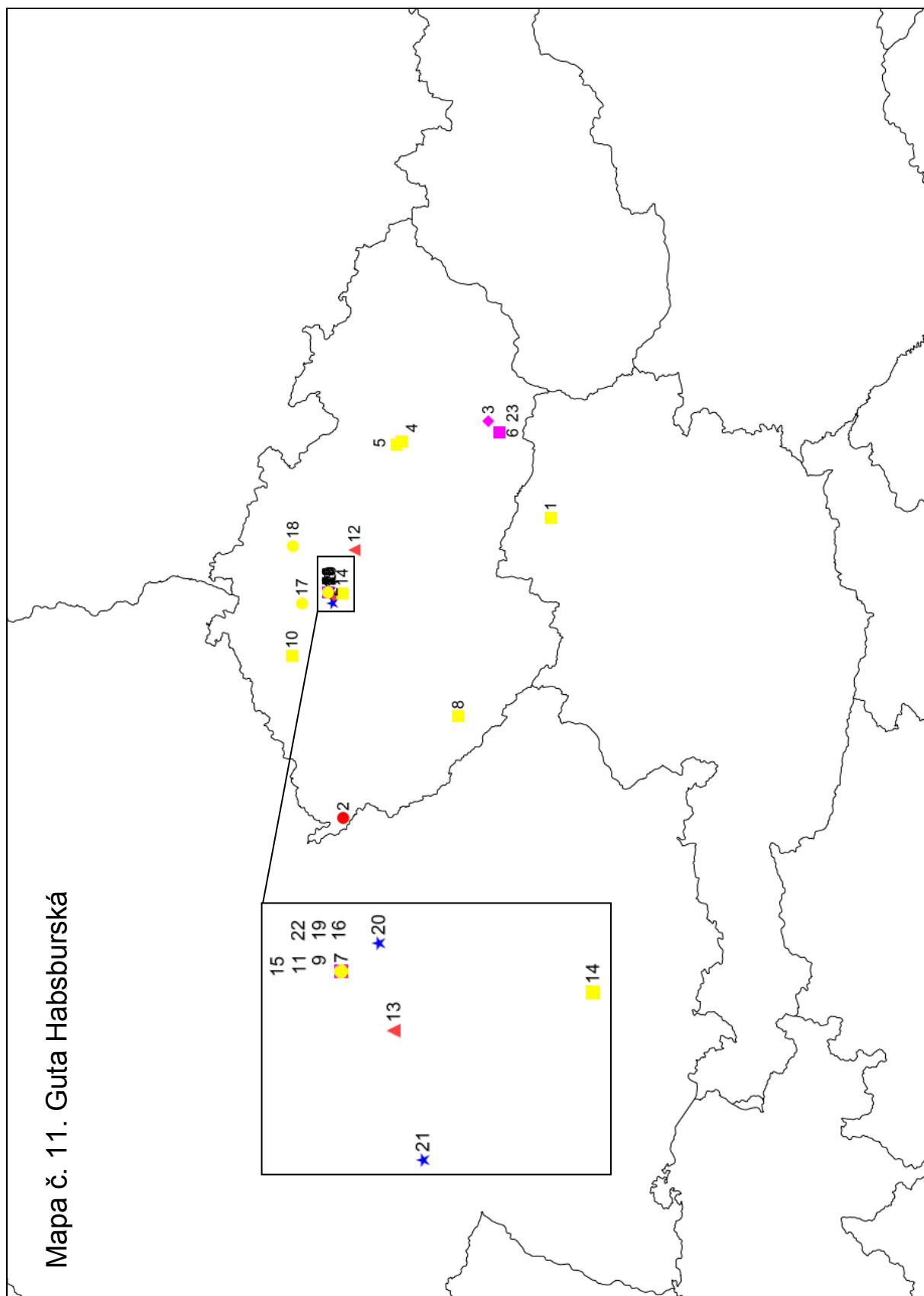
- . 01 - město, úděl
- . 02 - vesnice, vesnička, statek
- ◆ . 03 - patronátní právo
- ★ . 04 - tvrz, hrad, pevnost
- ▲ . 05 - pozemek, pole, louka, vinice
- . 06 - plat, desátek
- . 07 - dvůr, mlýn, obydlí
- ◆ . 08 - les
- ★ . 09 - řeka, ryby

Poř. číslo	Lokace
1	Blučina
2	Nový Kostel
3	Pohořelice
4	Řevnice
5	Václavice
6	Živhošť
7	Volyňě
8	Václavice
9	Drahlovice
10	Suchomasty
11	Chodouň
12	Sedlec
13	Zlešice
14	Braník
15	Všetice
16	Radějovice
17	Hrusice
18	Krchleby
19	Kobylníky
20	Nahoruby
21	Krusičany
22	Babčice
23	Svinaře
24	Grobníki
25	Opava
26	Krnov
27	Bliszczyce
28	Chomýž
29	Bílý Kostel
30	Chařová
31	Hlubčice

LEGENDA - TYP MAJETKU

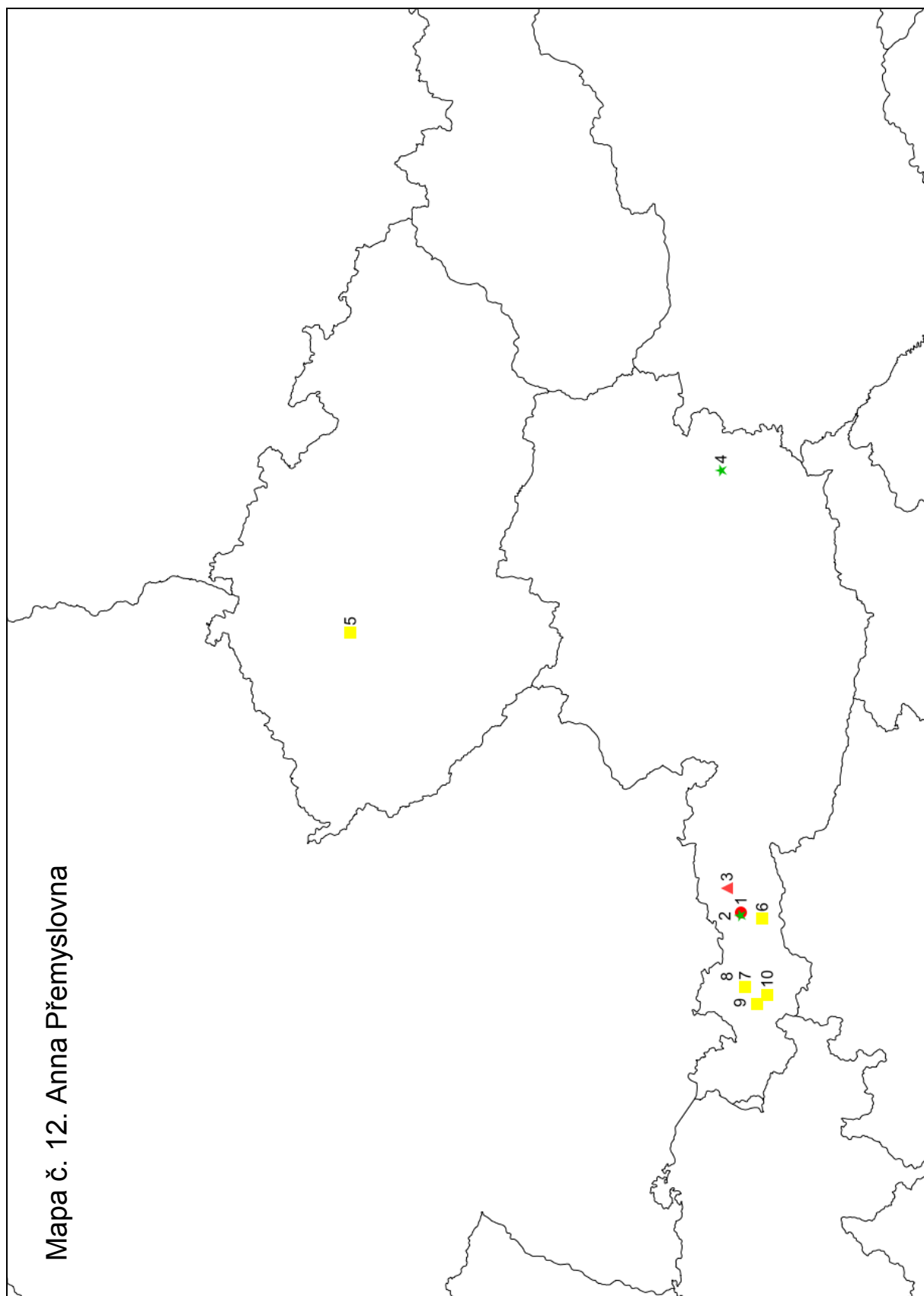
- . 01 - město, úděl
- . 02 - vesnice, vesnička, statek
- ◆ . 03 - patronátní právo
- ★ . 04 - tvrz, hrad, pevnost
- ▲ . 05 - pozemek, pole, louka, vinice
- . 06 - plat, desátek
- . 07 - dvůr, mlýn, obydlí
- ◆ . 08 - les
- ★ . 09 - řeka, ryby

Poř. číslo	Lokace
1	sever od Dunaje
2	Cheb
3	Blučina
4	Banín
5	Radiměř
6	Pohořelice
7	Lysá nad Labem
8	Zbynice
9	Lysá nad Labem
10	Brozany nad Ohří
11	Lysá nad Labem
12	Starý Kolín
13	Byšičky
14	Čermníky
15	Lysá nad Labem
16	Lysá nad Labem
17	Zamachy
18	Jičín
19	Labe
20	Litol
21	Toušeň
22	Lysá nad Labem
23	Pohořelice

LEGENDA - TYP MAJETKU

- . 01 - město, úděl
- . 02 - vesnice, vesnička, statek
- ◆ . 03 - patronátní právo
- ★ . 04 - tvrz, hrad, pevnost
- ▲ . 05 - pozemek, pole, louka, vinice
- . 06 - plat, desátek
- . 07 - dvůr, mlýn, obydlí
- ◆ . 08 - les
- ★ . 09 - řeka, ryby

Poř. číslo	Lokace
1	Hall
2	Thaur
3	Trazberg
4	Friedberg
5	Habrová
6	Mühlbachl
7	Gufidaun
8	Imst
9	Landeck
10	Prutz

LEGENDA - TYP MAJETKU

- . 01 - město, úděl
- . 02 - vesnice, vesnička, statek
- ◆ . 03 - patronátní právo
- ★ . 04 - tvrz, hrad, pevnost
- ▲ . 05 - pozemek, pole, louka, vinice
- . 06 - plat, desátek
- . 07 - dvůr, mlýn, obydlí
- ◆ . 08 - les
- ★ . 09 - řeka, ryby

8. 3. Mapy a lokace majetků kněží a královen - souhrn

